

**Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

НЕКЛЕСОВА Валерія Юріївна

УДК 811.111'1'373.2

**КОГНІТИВНА ПРИРОДА ВЛАСНИХ НАЗВ
НА ПОЗНАЧЕННЯ ЧАСУ**

10.02.15 – загальне мовознавство

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник –
доктор філологічних наук, доцент

Одеса – 2010

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	6
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ОНТОЛОГІЯ ХРОНОНІМНОЇ ЛЕКСИКИ: АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ	13
1.1. Місце хрононімів в ономастичній класифікації	13
1.2. Ономастичні студії у царині хрононімії	17
1.3. Семантична наповненість терміну «хрононім»	30
1.4. Класифікація хрононімного поля	36
Висновки до розділу 1	57
РОЗДІЛ 2. КОГНІТИВНІ СТРУКТУРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ХРОНОНІМІЇ: ФРЕЙМ, СКРИПТ, СЦЕНАРІЙ, МЕТОНІМІЯ	60
2.1. Концепт, який виражено лексемою «час», у мовній картині світу	60
2.2. Фреймування уявлень про час	66
2.3. Система організації індивідуального хрононімного фрейму	70
2.4. Скрипт як основна структура буття кіл індивідуального фрейму	75
2.4.1. Відображення подій реального життя в індивідуальному хрононімному фреймі за допомогою узуального скрипту	77
2.4.2. Актуалізація творчого компоненту в індивідуальному фреймі за допомогою віртуального скрипту	78
2.4.3. Актуалізація міфологічного, ритуального та релігійного компонентів в індивідуальному фреймі за допомогою сакрального скрипту	81
2.4.4. Сполучення реального, творчого та сакрального компонентів в універсальному скрипті індивідуального фрейму	85
2.4.5. Віртуально-узуальний скрипт як взаємодія творчого та реального компонентів індивідуального фрейму	86
2.4.6. Узуально-сакральний скрипт як взаємодія реального та ритуального компонентів індивідуального фрейму	87

2.4.7. Сакрально-віртуальний скрипт як взаємодія ритуального та творчого компонентів індивідуального фрейму 88

2.5. Сценарій як допоміжна структура реалізації індивідуального хрономічного фрейму 89

2.6. Трансонімізація як аспект буття індивідуальних онімічних фреймів 92

Висновки до розділу 2 98

РОЗДІЛ 3. ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЧАС» У МОВНИХ КАРТИНАХ УКРАЇНСЬКОГО, РОСІЙСЬКОГО, АНГЛІЙСЬКОГО СУСПІЛЬСТВ: ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОГНІТИВНИХ КОНСТРУКТІВ 101

3.1. Асоціативний експеримент як засіб виявлення відображення когнітивних конструктів у свідомості людини 101

3.2. Фреймування хрономічної лексики за даними асоціативного експерименту 108

3.2.1. Перше коло індивідуального хрономічного фрейму як центр особистісної хронології 109

3.2.1.1. Особливості зони узуального скрипту у першому колі індивідуального хрономічного фрейму 110

3.2.1.2. Універсальний скрипт як визначальна когнітивна структура першого кола індивідуального хрономічного фрейму 111

3.2.1.3. Зона віртуально-узуального скрипту у першому колі індивідуального хрономічного фрейму 117

3.2.2. Друге коло індивідуального хрономічного фрейму як зв'язок особистісного з суспільним 119

3.2.2.1. Зона узуального скрипту у другому колі індивідуального хрономічного фрейму 120

3.2.2.2. Зона універсального скрипту у другому колі індивідуального хрономічного фрейму 123

3.2.2.3. Зона віртуально-узуального скрипту у другому колі індивідуального хрономічного фрейму 125

- 3.2.2.4. Зона віртуального скрипту у другому колі індивідуального хрононімного фрейму 127
- 3.2.2.5 Зона сакрального скрипту у другому колі індивідуального хрононімного фрейму 128
- 3.2.2.6. Зона узуально-сакрального скрипту у другому колі індивідуального хрононімного фрейму 129
- 3.2.3. Периферійне третє коло індивідуального хрононімного фрейму 132
- 3.2.3.1. Зона віртуально-узуального скрипту у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму 133
- 3.2.3.2. Зона узуального скрипту у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму 137
- 3.2.3.3. Зона універсального скрипту у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму 140
- 3.2.3.4. Зона сакрально-віртуального скрипту у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму 141
- 3.2.3.5 Зона узуально-сакрального скрипту у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму 142
- 3.2.3.6. Зона віртуального скрипту у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму 143
- 3.2.4. Четверте коло індивідуального хрононімного фрейму – коло невідомості 144
- 3.2.4.1. Зона узуального скрипту у четвертому колі індивідуального хрононімного фрейму 145
- 3.2.4.2. Зона узуально-сакрального скрипту у четвертому колі індивідуального хрононімного фрейму 149
- 3.2.4.3. Зона віртуально-узуального скрипту у четвертому колі індивідуального хрононімного фрейму 150
- 3.2.4.4. Зона універсального скрипту у четвертому колі індивідуального хрононімного фрейму 152
- 3.2.4.5. Зона віртуального скрипту у четвертому колі індивідуального хрононімного фрейму 152

Висновки до розділу 3	152
ВИСНОВКИ	156
ДОДАТОК А	163
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	204

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

рос. – російська мова

англ. – англійська мова

нім. – німецька мова

італ. – італійська мова

СГАП – семантичний гештальт асоціативного поля

ОЛ – онімна лемма

ВСТУП

Дисертаційне дослідження виконано в межах нової галузі ономастичної науки – когнітивної ономастики. Одним із її пріоритетних завдань є аналіз пропріативної лексики з позицій когнітивної лінгвістики, вивчення відображення власних назв у ментальній свідомості носіїв певної мови. Надбання когнітивної лінгвістики (Дж. Лакофф, Ч. Філлмор, Л. Талмі, Р. Ленекер, О.С. Кубрякова) дають можливість виконати певні завдання когнітивної ономастики: визначення форм і функцій онімних концептів, окреслення засобів та шляхів фреймування онімної лексики, установлення напрямків асоціативного визначення онімних концептів.

Розвиток когнітивної ономастики став можливим завдяки студіям та практичним розробкам вітчизняних ономастичних шкіл (В.В. Німчук [85], Ю.О. Карпенко, Є.С. Отін, А.О. Білецький, О.В. Суперанська, Н.В. Подольська, О.Ю. Карпенко). Ономастичні дослідження в повній мірі розкривають сутність буття антропонімів і топонімів, але аналіз хрононімів не набув значного поширення. Також необхідно зауважити, що серед представників ономастичних шкіл пострадянського простору (О.В.Суперанська, Н.В. Подольська, А.О. Білецький) немає єдиної думки, які саме власні назви слід уважати хрононімами.

В останні роки підвищився науковий інтерес мовознавців до проблем хрононімної лексики в Україні (Чжоу Шао Бо, В.М. Ткачова). Дослідники, які вивчають хрононіми, пропонують різноманітні підходи до класифікації хрононімної лексики, при цьому основним принципом побудови класифікаційних схем є особливості творення, функціонування та критерії відокремлення хрононімів від апелятивів (С.А. Реммер). Окремі студії стосуються історичного (К.В. Першина), етнолінгвістичного (Т.В. Махрачова), порівняльного аспектів (Чжоу Шао Бо) вживання хрононімів у мові та мовленні. У сучасному мовознавстві розглядаються питання виокремлення власних назв на позначення часу (хрононімів) від інших розрядів онімів (М.М. Торчинський). Виходячи з вищезазначеного, очевидно, що створення класифікації маловивчених розрядів онімної лексики, таких як хрононіми, є нагальною потребою сучасної ономастики.

В основу цієї роботи покладено припущення існування когнітивних універсальних механізмів у свідомості людини взагалі та у сфері вербалізації власних назв на позначення часу (хрононімів) зокрема. Слід зауважити, що частину *lingua mentalis*, яка містить дані про всі хрононіми, відомі певному індивіду, визначено як індивідуальний хрононімний фрейм. Дослідження тенденцій, властивих не тільки українському менталітету, а й іншим лінгвокультурам, вивчення особливостей, які є відображенням світосприйняття людини взагалі, є найновішою тенденцією в ономастиці.

Актуальність роботи визначається необхідністю теоретичного обґрунтування відображення концепту «час» у мовній картині світу сучасного суспільства за допомогою когнітивних конструктів ментального простору та експериментального вивчення власних назв на позначення часу (хрононімів) як одного з мовних проявів вищезгаданого концепту.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в рамках наукової теми «Дискурсивно-когнітивні аспекти дослідження семантики та функціонування граматичних категорій в германських мовах» (код 0107U010632) кафедри граматики англійської мови факультету романо-германської філології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Мета дисертаційного дослідження полягає у визначенні лінгвістичного статусу хрононіма, здійсненні системного опису хрононімної лексики за характером поименованих об'єктів та тривалістю подій, створенні й науковій апробації моделі когнітивного аналізу хрононімів.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**:

- проаналізувати та описати домінантні ознаки хрононімів;
- створити класифікацію хрононімів на основі лінгвокогнітивної картини світу носіїв української, російської, англійської мов;
- схарактеризувати втілення концепту «час» за допомогою хрононімної лексики;
- здійснити аналіз структур реалізації концепту «час»: індивідуального хрононімного фрейму, скрипту, сценарію як частин мовної картини світу українського, російського, англійського суспільств;

– розглянути засоби вербалізації індивідуального фрейму, скриптів та сценаріїв за допомогою проведення вільного асоціативного експерименту на матеріалі української, російської, англійської мов.

Об’єкт дослідження складають власні назви на позначення проміжків часу – хрононіми.

Предмет дослідження становить мовна природа та денотатні особливості хрононімів, їх відображення в інтеріоризованій дійсності та свідомості за допомогою когнітивних структур репрезентації знань: фреймів, скриптів, сценаріїв.

Матеріалом дослідження є довідники та словники власних назв, художні тексти і тексти засобів масової інформації, що надали можливість формування лексики для проведення асоціативного експерименту. Загальний обсяг матеріалу дослідження становить 10874 реалізації хрононімів, отриманих шляхом опитування 100 респондентів.

Методологічною основою лінгвокогнітивного аналізу онімної лексики є сукупність ідей ономастичної традиції та когнітивної ономастики, загальними постулатами яких є розуміння власних назв як мовних маркерів, що є відображенням загальномовного та індивідуального онімних фреймів та інших когнітивних конструктів.

Під час проведення дослідження було використано загальнонаукові та власне лінгвістичні **методи**:

- метод теоретичного аналізу, що полягає в огляді літературних джерел із проблематики дослідження;
- описовий, який дав можливість схарактеризувати когнітивну сутність власних назв;
- метод кількісних підрахунків для забезпечення надійності, точності, достовірності висновків;
- класифікаційний метод для детального аналізу хрононімної лексики;
- метод семантичного гештальту асоціативного поля Ю.М. Караулова для визначення універсальних та національно-специфічних характеристик мовної свідомості.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі вперше здійснено комплексний лінгвокогнітивний аналіз власних назв на позначення часу (хрононімів). Запропоновано дефініцію хрононіма і конкретизовано його диференційні ознаки, також було додано нові поняття до ономастичної терміносистеми та створено класифікацію на основі лінгвокогнітивної картини світу носіїв української, російської, англійської мов. Новим є проведення вільного асоціативного експерименту на матеріалі хрононімної лексики української, російської та англійської мов, що сприяло перевірці коректності підходу, прийнятого за основу в цьому дослідженні. Уперше систематизовано і описано типи реакцій респондентів, які є реалізацією скриптів та сценаріїв. Визначено види асоціатів та семантичні гешталти, що надають можливість окреслити загальні тенденції в колах індивідуальних хрононімних фреймів носіїв української, російської та англійської мов.

Теоретичне значення роботи полягає у виявленні особливостей формування концептуальної картини світу, зокрема частини, яка вміщує уявлення про час, що є певним внеском у загальну теорію когнітивної ономастики та психолінгвістики. Результати дослідження розширюють знання про категоризацію та концептуалізацію хрононімів у свідомості людини.

Практичне значення дослідження визначається можливістю застосування одержаних результатів роботи у спеціальному курсі когнітивної лінгвістики (теми «Категоризація та концептуалізація досвіду в колективній свідомості носіїв мови», «Структури репрезентації знань», «Співвідношення мовних структур із когнітивними»), у курсах лекцій і на семінарських заняттях із психолінгвістики, загального мовознавства, спецкурсах зі стилістики, типології слов'янських мов, лінгвокультурології та лінгвокраїнознавства, при укладанні асоціативних словників та словників онімної лексики, у науково-дослідній роботі студентів та магістрантів з філології.

Апробація результатів роботи. Основні положення дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (Одеса, 2008, 2009), на міжнародних наукових конференціях «VI Міжнародна науково-практична конференція з питань

методики викладання іноземної мови пам'яті професора В.Л. Скалкіна» (Одеса, 2009), «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 2009), XIII Всеукраїнській ономастичній конференції (Ужгород, 2009), «Актуальні проблеми менталінгвістики» (Черкаси, 2009), «Пріоритети германського та романського мовознавства» (Луцьк, 2009), II Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів і молодих науковців «Україністика: нові імена в науці» (Горлівка, 2009), IV Святогірських ономастичних читаннях (Святогірськ, 2009).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 8 одноосібних публікаціях, з них 5 – у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатку, списку використаних джерел.

У переліку умовних скорочень наведено застосовані в дисертації термінологічні скорочення та позначення з їх детальним розшифруванням.

У вступі обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, її актуальність, подано загальну характеристику роботи, визначено об'єкт та предмет дослідження, сформульовано мету і завдання, розкрито наукову новизну дослідження, встановлено загальні методичні принципи дослідження хрононімної лексики.

У розділі 1. «Онтологія хрононімної лексики: аспекти вивчення, систематизації та класифікації» здійснено аналіз різноманітних підходів до визначення поняття «власна назва» та «хрононім», запропоновано дефініцію терміна «хрононім», описано наявні методики аналізу хрононімів та створено нове групування хрононімів за ознаками їх місця в картині світу носія ментального лексикону, за їх розташуванням у календарній системі та характером події в певний часовий проміжок.

У розділі 2. «Когнітивні структури реалізації хрононімії: фрейм, скрипт, сценарій, метонімія» висвітлено завдання когнітивної ономастики, описано функціонування загальномовного та індивідуального хрононімних фреймів як частин мовної картини світу, узуального, віртуального, сакрального та універсального скриптів, трьох типів сценарію (лінія, спіраль, коло); пояснено механізм дії трансонімізації з погляду теорії блендів (M. Turner, G. Fauconnier).

У розділі 3. «Втілення концепту «час» у мовних картинах українського,

російського, англійського суспільств: вербалізація когнітивних конструктів» проведено огляд наукової літератури з питань проведення вільного асоціативного експерименту та інтерпретації його результатів, введено поняття «онімна лемма» як допоміжний інструмент для оптимізації трактування даних, подано підсумки проведення вільного асоціативного експерименту на матеріалі 10874 реалізацій хрононімів в українській, російській, англійській мовах, які розкривають структуру індивідуального хрононімного фрейму.

У висновках сформульовано основні підсумки проведеного дисертаційного дослідження і визначається подальша перспектива вивчення досліджуваної проблеми.

У додатку А наводяться дані асоціативного експерименту, усі реакції респондентів, наводиться загальна кількість реакцій респондентів, кількість онімних лемм та відмов.

Список використаних джерел містить 297 позицій, з них 151 – іноземними мовами.

Загальний обсяг дисертації становить 230 сторінок, із них 162 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ОНТОЛОГІЯ ХРОНОНІМНОЇ ЛЕКСИКИ: АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ

1.1. Місце хрононімів в ономастичній класифікації

Цей розділ присвячений визначенню семантичного наповнення терміна **хрононім**. Найчастіше можна знайти твердження, що хрононіми – один з периферійних розрядів онімної лексики [85; 98; 143] й дотепер є мало вивченим. Доволі добре дослідженими розрядами на сьогодні є антропоніми і топоніми, для людини вони є найбільш важливими компонентами буття, є тією сіткою соціальних координат, у якій ми існуємо. Протягом нашого життя ми знайомимося з людьми, назвами вулиць рідного міста і не лише, адреса, це одні з перших онімів, які вчить дитина після імен членів родини. Час, як і місце, також є виміром, у якому ми існуємо, але аналіз онімів на позначення відрізків часу не набув широкого поширення. Мабуть, через ту саму швидкість часу людина не відчуває його плин, і без годинника чи календаря не завжди може зорієнтуватися. Однак багато хто з нас послуговується у своєму активному лексиконі назвами свят, політичних або культурних подій.

Існує думка, що ономастика як наука вбачає провідним завданням дослідження етимології. Виділено такі терміни як антропоніми, топоніми, серед яких виокремлюються гідроніми (імена водних масивів), ороніми (імена гір) та найменування поселень і взагалі багатьох пунктів ландшафту, які підлягають найменуванню [285, с.197].

У словнику, укладеному одним із провідних британських лінгвістів, ономастика (ономатологія) описується як галузь семантики, яка вивчає офіційно зафіксовані власні назви, такі, як імена людей (антропоніми) та місцевостей (топоніми) [180, с.339]. Серед представників ономастичних шкіл пострадянського простору немає єдиної думки, які саме власні назви слід іменувати хрононімами, а спеціалісти з ономастики англійських країн взагалі не виділяють хрононіми як такі. У цілому, згадані лише антропоніми й топоніми, всі інші розряди онімів позначаються як власні назви, однак підкреслюється,

що ці розряди лексики можуть охоплювати назви епох і воєн [248], а також важливих подій і явищ природи, таких, як урагани [240, с.124].

В іншому джерелі виокремлюються як основні три категорії онімів: імена людей, назви місцевостей та товарні знаки. Подальшими напрямками розвідок вбачаються такі підкласи онімів: псевдоніми, пропріативи, які вжито у художніх текстах, перейменування, прізвиська, їх функції та використання [194, с.725]. Хрононіми поки що не є у фокусі досліджень. Навіть у найдокладніших класифікаціях з власних назв згадуються лише назви ураганів поміж інших типів [239, с.201–202], що пов'язано з їх важливістю у суспільстві і увагою, яку їм приділяють ЗМІ. Виділення хрононімів є справою лише деяких науковців, які визначаються як «назви дат та періодів часу» [179, с.143].

Очевидно, підхід до вивчення лише антропонімної лексики як центральної категорії є наслідком передумови, що «людина завжди буде мати ім'я» [150, с.76], а ось час, як й інші явища, може обходитись без нього.

Існують спроби класифікації власних назв [282]: згідно з референтом онімами можуть бути імена людей – антропоніми (англ. *Henry, Gibson*), місцевостей – топоніми (англ. *Chicago*), назви установ – ергоніми (*Музей Пушкіна*), назви подій – хрононіми (англ. *WWI*), назви транспортних засобів (рос. *Варяг*), мистецьких праць – таких, як книги або п'єси (англ. *Hamlet*), картин (англ. *The Scream, Starry Night*) та музичних композицій (*Місячна Соната*). Доволі детально проаналізовано топоніми за походженням: автохтонні (англ. *Illinois*), англійські (англ. *South Carolina, Maryland*), іспанські (англ. *Nevada, Florida*), французькі (англ. *Vermont*), голландські (англ. *Brooklyn, The Bronx*). Також приділяється увага літературним студіям, виділяється як галузь літературна ономастика (*literary onomastics*), поетонімологія (за визначенням В.М. Калінкіна [36, 37, 38, 43, 44, 45]), що вивчає функції власних назв у тексті та їх вплив на читача. Для персонажів художнього твору започатковано новий термін **характеронім (characteronym)**, але, на жаль, для інших власних назв термінів поки немає [282, с.727–729]. Однак у деяких оглядах висловлюються припущення щодо існування інших онтологічних категорій власних назв, як то подія та проміжок часу у Р. Джекендоффа [220, с.319].

В іспанській ономастичній традиції дослідники визнають, що в онімному полі є ще багато недослідженого [203, с.102], серед якого виділяється поле на позначення часових проміжків, куди входять назви днів, місяців, сезонів та календарних свят [296, с.33].

Українські й російські дослідники приділяють більше уваги цьому питанню, багато вчених пропонують детальніші класифікації, хоча досі підвищеним інтересом користуються топоніми й антропоніми. Лише в останні десятиріччя увагу привернено до периферійних розрядів лексики. О.В. Суперанська наводить визначення хрононіму: «Позначення певних відрізків і моментів часу – хрононіми – це власні назви, різні за своїми характеристиками». Дослідниця відокремлює від поняття хрононім назви свят, урочистостей, ювілеїв, заходів, кампаній і воєн, проте згодна з тим, що такі власні назви «можуть служити одночасно і своєрідними хрононімами, якщо вони достатньо відомі» [114, с.197–198]. Звичайно, відомість того чи іншого оніма є важливою ознакою для носія мови, хоч би тому, що людина може просто не розпізнати власну назву. Але це не вирішальна ознака. Наприклад, обрядовий онім *Толока*, який вживається на півночі Одеської та Миколаївської областей, майже не відомий мешканцям міста Одеси, але це не означає, що він не є онімом у тих селах, де його святкують. На думку Ч. Філлмора «значення може бути зрозумілим лише з посиланням на структуровану основу досвіду, вірувань або практик, які складають різновиди концептуальних передумов для розуміння значення» [207, с.77]. Маловідомість оніма говорить лише про наявність його у меншій кількості носіїв ментального лексикону. Науковець вважає, що назва заходів, кампаній, війн не можуть бути використані як постійні хрононіми, їх можна використовувати лише як такі, що залежать від контексту [114, с.200].

На думку В.І. Супруна, у центрі ономастичного простору російської мови знаходяться антропоніми, а геортоніми (ми вважаємо їх підрозрядом хрононімів) – на периферії [118, с.8]. Не можна з впевненістю сказати, чи лише антропоніми є центром ономастичного простору, можливо, до центру можуть належати й деякі інші класи онімів, однак цілком очевидним є той факт, що вони є найбільш дослідженою частиною онімного простору.

У галузевому словнику Н.В. Подольської знаходимо таке визначення: «**хрононім** – власна назва історично значущого проміжку часу». Автор зазначає: відрізки часу важливі тим, що містять **подію** [виділено нами Н.В.], і розрізняє два терміни – хрононім і геортонім. Геортонім – власна назва будь-якого свята, пам'ятної дати, урочистостей, фестивалю (*День знань, нім. Die Berlinale Берлінський міжнародний кінофестиваль (Берлінале), День геолога*) [91, с.48]. Дослідниця зауважує, що геортонім є суміжним з поняттям хрононім. Гадаємо, що даний розподіл є виправданим, хоча обидві категорії онімів перебувають у гіперо-гіпонімічних відношеннях: поняття хрононім включає у себе поняття геортонім, адже свято чи пам'ятна дата є нічим іншим, як історично зафіксованим проміжком часу. Також у словнику існує ще один термін, який може посісти своє місце у хрононімній класифікації. Н.В. Подольська виокремлює **анемонім** як «власну назву стихійного лиха, у тому числі вітру, урагану, циклону, тайфуну (*вітер Шеллонік*)» [91, с. 29]. Кожна подія відбувається не лише десь, а й колись, тобто задіяні і час, і місце. Кожне стихійне лихо, виверження, повінь чи хуртовина є міткою не тільки на ландшафті, а й у часі. Жодного сумніву, що стихійне лихо є подією для певного міста чи області (*тропічний циклон Лоренс на узбережжі Австралії*) або для цієї планети (*цунамі 2004р.*). Вони запам'ятовуються, фіксуються в історичній, культурній пам'яті чи документах і отримують свої імена. Не завжди оніми будуть повністю відображати сутність події, тому що «ім'я пов'язане із зазначеним об'єктом завдяки його образу, а не так, нібито на предмет наклеїли ярлик» [117, с.21]. З часом етимологія, походження онімів стає предметом зацікавленості дослідників, внутрішня форма нівелюється, губиться для сучасного носія. Наприклад, лише фахівці можуть розкодувати такий хрононім як *Король Жаху* у звісних катренах Нострадамуса – це сонячне затемнення, проте багато людей розуміє його як ім'я персонажа, антропонім, своєрідну метафоричну перифразу, якими так насичені твори середньовічного письменника.

1.1. Ономастичні студії у царині хрононімії

Одна з ранніх спроб систематизації онімної лексики була здійснена О.О. Білецьким. Було запропоновано термін **епохонім**, який охоплює як назви епох в історії людства в цілому (*Кам'яне століття*), так і окремих суспільств (англ. *The Seleucid Era*)[7, с.170, с.184]. На противагу вищезазначеному хрононім витлумачується як назва повторюваних проміжків часу: календарні назви (місяці, дні тижня), найменування релігійних та світських свят, позначення зодіакальних циклів. Тобто протиставлення **епохонім** :: **хрононім**, на думку автора класифікації, визначається неповторністю, винятковістю першої групи і повторюваністю другої. Таким чином, дослідник вводить поняття хрононім до суміжної зони між онімами та апелятивами. Також серед хрононімів згадано назви днів тижня (**гемероніми**) та місяців (**меноніми**). Не всі вони є хрононімами, бо, на нашу думку, власними назвами стають ті, які було виділені з низки їм подібних якоюсь визначною подією, на кшталт *Чорний вівторок* (англ. *Black Tuesday*), крах на біржі, початок Великої Депресії, або «Сезон страйків», масові страйки у Греції у березні 2010.

П.Н. Донець у своєму дослідженні лексики на позначення часу вважає термін хрононім недостатнім та уводить поняття **евентонім**, яке ідентифікує події, відображає той культурний сегмент, який вилучено з хрононімів, наголошує на необхідності звернути увагу на значущі факти суспільного життя. Науковець розподіляє евентоніми згідно з рівнями культурного ансамблю людства, який представлений у формі піраміди, де зверху знаходяться загальнолюдські цінності, а найнижчий рівень вміщує так звані ідіокультури (індивідуальні пріоритети)[23, с.14]. Дослідник виокремлює 4 підвиди пропріативів: 1) події міжкультурного масштабу (мегаевентоніми): пандемії (*H1N1*), географічні відкриття (англ. *Moon landing*), революції (ісп. *La Revolución liberal de Oporto*), війни (англ. *WWI*), катастрофи (англ. *the Space Shuttle Columbia explosion*), терористичні акти (англ. *the London underground bombing*);

2) події національного значення (макроевентоніми): політичні рішення (нім. *Mauerfall*), економічні заходи (рос. *Реформи Сперанського*), вибори (англ. «*Yes, we can*»), скандали (*Меламіновий скандал* (скандал з китайським молоком у 2008р.)),

поправки до Конституції та прийняття законів (англ. *the Eighteenth Amendment*), катастрофи (нім. *Die Hindenburg-Katastrophe*), напади (італ. *L'aggressione a Silvio Berlusconi 2009*);

3) події субкультурної ваги (медіаевентоніми): ярмарки (*Сорочинський ярмарок*), регіональні вибори, відкриття підприємств, виставки, концерти, фестивалі, кримінальні справи;

4) події ідіокультурного масштабу (мікроевентоніми): дні народження, мандрівки, покупки [191, с.36–37]. Це класифікація по лінії мікро–макро. На нашу думку, потрібно привернути увагу на двоїсту природу хрононіма, де концептуально поєднані місце і подія, на фоні яких згодом з'являються культурні асоціації, конотації.

В останні роки проведено чимало досліджень хрононімною лексики (А.С.Реммер, Чжоу Шао Бо, К.В.Першина, В.М.Ткачова), у яких автори пропонують різні класифікації пропріативів.

Дослідження Чжоу Шао Бо є розвідкою в царині китайської та російської хрононімних систем. Ономатолог дає таке визначення хрононімів – це один із класів пропріальних одиниць, які призначені для позначення тих чи інших відрізків часу у природних мовах. Вони є мовними універсаліями завдяки єдності сприйняття часу [143, с.68]. Автор відзначає спільне і відмінне в організації китайського та російського онімікону. Спільними є моделі сприйняття часу – це циклічність, що пов'язана з аграрним циклом, та лінійність. Розподілено хрононіми згідно з поняттям про час у російській і китайській культурах: історичний час – час історії, тобто кодифікації подій та їхніх взаємозв'язків, що втілені у тріаді «минуле–сьогодення–майбутнє» й астрономічний час – час річного кола, втілений у календарі. Відповідно до астрономічного часу існують цивільні, народні і церковні календарі у російській культурі. У шарі російського хрононімікону центром є назви діб (*Перше Травня, Новий Рік, Івана Купала*), на периферії знаходимо назви тижнів (рос. *Куделица* (перший тиждень Пилипового посту), *Масленица, Блинная*), постів (*Різдвяний, Петровський, Успенський*) та інших проміжків часу (рос. *Святки, Мясоед, Гусиное лето*). Цивільна система свят протиставляється народній та церковній як нове проти усталеного,

традиційного. У системі російського хрононімікону визначальними ознаками номінації автор вбачає суб'єктивно-меморіальну і пов'язану із сільськогосподарським циклом.

Китайська система хрононімії формувалась в інших умовах, ніж російська, однак її центром також є доба. Культурна традиція зумовлює розподіл за сонячним та місячним календарями. Відіграє важливу роль шар лексики, що позначає період до 1949 р. і після нього (соціалістичний Китай), культурно-конфесійний, зумовлений злиттям трьох релігій, тобто такий, яким він є сьогодні – поєднання традицій та впливу глобалізації [142, с.10]. У сучасній китайській мові використовуються 24 назви сезонів, іноді ці назви номінують 1-2 дні або весь сезон. Відмінним від російських хрононімів є назви сезонів, що пов'язані із сільсько-господарським циклом: *Ліся* «Початок літа», *Цинмін* «Ясно і світло/Чисте світло».

Для китайських онімів головним є символіка чисел, причиною цього є традиція і старовинні ритуали: *Юаньсяоцзе* «Свято першої ночі» (перший повний місяць після першого нового місяця, тобто місячного Нового року); *Шансицзе* «Третій [день] третього [місяця]»; *Дуаньуцзе* «П'ятий [день] п'ятого [місяця]», варіант перекладу «Подвійна п'ятірка». Дуже промовисто про силу та соціальну вагу віри у магію чисел було сказано влітку 2008р. Ритуали знайшли своє відображення не лише у традиційних місцевих фестивалях, але й міжнародні Олімпійські ігри у Пекіні (Бейджинзі) були сплановані й проведені згідно з символікою чисел 08.08.08., які за східними віруваннями є втіленням досконалості у світі людей та богів: 8 частин світу, вітрів, богів, сезонів.

Ще однією особливістю китайського літочислення є розподіл часу на 12- та 60-річні цикли як і з побутовим календарем, так і з архаїчною системою космологічного самовизначення людини у світі. В останні роки ця система стала відомою і дещо модною і в нашій країні. Кожному року відповідає символ-тварина: пацюк, бик, тигр, заєць, дракон, змія, кінь, коза, мавпа, півень, собака, свиня. 60-річний цикл розподілено на п'ять частин, що пов'язані з п'ятьма елементами природи: дерево, вогонь, земля, метал, вода. Таким чином, кожна тварина має п'ять втілень: *Цзяцзи* «рік дерева і миші», *Ічоу* «рік дерева і бика», *Бінху* «рік вогню і тигра». Тваринний символ року і впливає на перебіг подій у своєму році, життя людей. Навіть нашим сучасникам

пропонується вдягатися в кольори тварини, їсти її «улюблену» їжу. Звичайно, хрононіми не мають такої сакральної важливості для наших співвітчизників, як для китайців, але й ми з радістю залучилися до цієї «календарної гри». Не можна заперечувати той факт, що для багатьох роки тигру чи зайця стали невід'ємною частиною індивідуальної картини світу. Деякі настільки близько сприйняли цю систему світоглядів, що планують своє життя згідно з вказівками звірів.

Хрононіми, які позначають історичний час у Китаї, вирізняються проміжком правління династій, і в основі утворення їхніх назв лежать девізи, що є унікальною властивістю китайської культури (*Дашун* «Велике благополуччя», *Яньань* «Продовження спокою»). Згідно з китайськими уявленнями імператору належить не тільки уся земля, а й світ духів. Таким чином, імператор, виконуючи сакральну місію, мав силу змінити чинний порядок. Завдяки цьому виникають девізи як своєрідні закляття, настанови, вказівки щодо того, як має бути: *Тайши* «Великий початок» (265-274 рр.), *Сяньпін* «Повний спокій» (275-280 рр.). На жаль, девізи майже ніколи не відображали реального життя нації, це лише спроба створити новий час, часто невдала (*Гуанде* «Простір для чесноти», *Чанань* «Довгий спокій»). Важливою частиною девізів є назви чотирьох головних міфічних тварин – фенікса, дракона, черепахи і ціліня. Залучення цих апелювативів до створення назв є ще одним свідченням проявів сакралізації часу і сили імператора, уявлення, наскільки щільно переплетені духовне і світське.

С.А. Реммер визначає хрононіми за обсягом денотата: мегахрононіми (ісп. *Reconquista*, *залізне століття*), макрохрононіми (*застій*) і мікрохрононіми (рос. *Иван Сухой Отсечение Головы*). За співвіднесеністю з референтом виділені такі оніми: ті, які умовно позначають момент часу (*Водохресний свят-вечір*) і відрізок часу (*Велика Вітчизняна*). Відповідно до особливостей денотата існують хрононіми з *одиничним* референтом (*День космонавтики*) і *складеним* референтом (англ. *Ember Days*), об'єднані за принципом «цілісне-складене»; *монореферентні* оніми (*Іван-пісний*) і *поліреферентні* (*Богородиця*) за принципом «одиничне-множинне». Мовознавець висуває головні способи словотвору хрононімів: а) афіксий (*брежнєвщина*), б)

складання (*Сімони-Гулімони, Агафи-Руфі*), в) зрощення (*Великдень*), г) морфолого-синтаксичний (*Строкатий тиждень*) [99, с.7].

Хрононіми – особливий клас власних назв, кожна з яких називає події історії або явища культурного життя, побуту народу, які співвіднесені з певним, обмеженим відрізком часу, який (завдяки цим подіям) став важливим моментом в історичному й культурному розвитку нації та людства в цілому [98, с.33]. На думку С.А. Реммера, хрононімами можуть бути наступні найменування а) днів, присвячених святим, постів, свят; б) загальнонародних і державних свят; в) історичних періодів, воєн і пам'ятних дат, де джерелами є історичні події; г) періодів, що характеризуються особливим суспільно-політичним змістом і пов'язані з іменами конкретних історичних діячів; д) пам'ятних дат, що відбивають національні традиції; е) конференцій, нарад, зустрічей, що мають історичне значення; ж) дат і періодів, що віддзеркалюють особливості культури народу. Дослідник усуває з царини хрононімної лексики такі назви: а) професійних свят; б) конференцій, з'їздів, що не мають історичного значення; в) періодів, пов'язаних із творчістю представників літератури й мистецтва, життям історичних діячів; г) періодів, що позначають особливості погоди; д) періодів, що позначають геологічну історію Землі [97, с.91]. На нашу думку, критерій важливості при визначенні належності до хрононімної лексики є сумнівним. Кожна конференція, нарада чи інший захід, без сумніву, мають значення для присутніх. А той факт, що для іншого світу ця подія може пройти непоміченою, не є повністю визначальним. Наприклад, світ дізнався, що таке *Манхеттенський проект* лише після його закінчення, і це не значить, що до того це не було подією, сутність її залишилася тією ж самою, незалежно від популярності.

С.А. Реммер пропонує класифікацію хрононімів за сферою існування: релігійні та цивільні; також розподіляє на постійні та рухомі.

А. До хрононімів, які позначають точку у часі, належать:

1) постійні хрононіми релігійного походження – назви: днів пам'яті святих, релігійних свят (рос. *Ильин день*, англ. *Halloween*);

2) рухомі хрононіми релігійного походження (*Трійця*, англ. *Ash Wednesday*);

3) постійні хрононіми світського походження – назви державних та загальнонаціональних свят, пам'ятних історичних дат, днів, які відображають етнічні традиції, звичаї, побут (рос. *Новый год*, англ. *The Boston Tea Party*).

Б. До хрононімів, які позначають відрізок у часі, належать:

1) постійні хрононіми релігійного походження (рос. *Успенский пост*, укр. *Петрівка*);

2) рухливі хрононіми релігійного походження (англ. *Lent*, *Русальний тиждень*);

3) постійні хрононіми світського походження (*Руїна*, рос. *Хельсинки*).

Деякі науковці розподіляють назви релігійних свят на типи, які співвідносяться з конкретною особою (*Пророка Самуїла*), культовим предметом (*святкування Казанської ікони Божої Матері*) і дією, що здійснюється особою або культовим предметом (*Благовіщення Пресвятої Діви Марії*). Ще вони групують у відповідності з датою святкування: одноденні – **монотемпори** (*Свято Великомучениці Катерини*) і багатоденні – **мультитемпори** (*Великдень*), класифікація за усталеністю: рухомі (*Різдво*) і нерухомі (*Трійця*) [9, с.3]. Ознака рухомості-нерухомості є більше соціально значущою рисою, проте для класифікаційного визначення онімів вона не дуже важлива. Звичайно, соціум визначає пропріатив і ставить своєрідний знак на ньому.

Увага приділяється і вивченню хрононімів у діахронічній перспективі.

В.М. Ткачова вказує на такі функції, які виконують хрононіми в тексті «Новгородського першого літопису старшого ізводу (синодального списку)»: а) виступають як засіб об'єктивізації й конкретизації передачі подій («... и взя Медвѣжю голову на 40 святыхъ»); б) як стилістичний засіб («великого дне въскресения»); в) сугестивна функція («Стояше вся осенина дъждева, от Госпожина дни до Корочюна, тепло...»); г) прагматична («на святця Еуфимия»). Досліджено було семантичні та граматичні процеси, що формували хрононім до цілісності. Розподіл за походженням хрононімів містить а) утворені від апелятивів, які позначають найважливіші віхи священної християнської історії (*от Крещения*); б) похідні від апелятивів, які називають одну з головних прикмет події (*на вѣрьбницу*); в) утворені від агіонімів (*на память святого мученика Александра*); г) контекстуальні («межи Рожествомъ»); д) пов'язані з воєнними діями («Почаша мълвити о Сужьдальствѣ воин новгородцы и убиша муж

свои и съвъргоша и съ моста въ субботу Пянтикостънюю»); е) пов'язані з будовою або освяченням храмів або ікон («Въ то же лѣто концяша церковъ святыхъ Апостолъ на симиници и святи ю архиепископъ григориши на петровъ день...»); є) смерть і призначення вищих церковних діячів («Тои же зими преставися архиепископъ новгородьскыи Давыдъ, мѣсяця февраля 5, на пам'ять святой мученици Агафьи»); ж) життя князів («Въ то же лѣто ожинися Святопѣлкъ Новгородъ, приведе жену из Моравы, межи Рожествомъ и Крещениемъ»); з) ознаки («Мѣсяця марта, въ 9 день, на 40 Святыхъ, бысть гром велии, яко слышахомъ чисто, въ истьбѣ сѣдяще») [121; 122, с.148]. Дослідниця спостерігає, що хрононіми виникли у російській мові ще в доісторичну епоху і мають багату історію. Насамперед ми можемо говорити про хрононіми сакральної сфери та народно-побутового циклу, адже власні назви на позначення часу, похідні від агонімів або ті, що збіглися з важливим проміжком сільського року, закріпилися у народній свідомості.

Детальне дослідження російської народної хрононімії розкриває циклічний характер онімів. Автор розділяє народний та офіційний календар не лише на підставі циклічного та лінійного уявлення часу, а й за призначенням: для цивільного календаря головне – це рахунок днів, порядок тижнів, для сільського – подія, пам'ять святого, він є віддзеркаленням селянського побуту, уявлень про природу та її взаємозв'язок із людиною. Більшість хрононімів утворено від імен святих, відмінною рисою таких пропріативів є прикладки, наприклад рос. *Алексей – с гор вода, из глаз слеза*. Темою цих утворень можуть бути «погодний стан, доквілля, ті чи інші господарсько-побутові дії, які належить проводити у певний час» [89, с.53]. За допомогою таких студій можна висвітлити сутність поняття хрононім. Аналізуючи шар народної календарної лексики, можна виявити причини появи онімів, їх витoki. Народні хрононіми є більш важливими і за критерієм первинності, пласт цивільних власних назв є завжди вторинним, спочатку формується народність, етнос, потім з'являється її самовизначення – державність.

Існують також спроби створення словників хрононімною лексики [72]. Хоча це дослідження присвячено пропріативам однієї галузі, воно висвітлює важливе місце, яке посідають власні назви у сільському календарі. У доповненні з вище проаналізованою

роботою вона має величезний потенціал для всієї ономастологічної науки як розкриття механізмів номінації. Це одна з перших розвідок у царині хрононімії лексикографії, яку потрібно розвивати і поповнювати. Існують численні словники антропонімії та топонімії лексики багатьох регіонів України та колишнього СРСР, однак сукупність хрононімів не має таких досліджень.

Однією з робіт, які з'явилися останнім часом, є монографія М.М. Торчинського. Дослідник пропонує класифікацію хрононімів і розглядає їх як підклас ідеонімів, підтримуючи погляди Н.В. Подольської. Звичайно, власні назви на позначення часу мають деякі витоки у сфері ідеонімії, зокрема поетоніми. Але поетоніми є вторинними утвореннями, вони обслуговують літературу, яка сама по собі є надбанням культури. У звичайних хрононімів завжди в основі лежить якась дія, вчинок, що потребує або заслуговує на запам'ятовування. Так, ми маємо сектори хрононімів на позначення терористичних актів, страйків, воєн, усіх фактів суспільного життя. Усі ці факти відсилають нас не стільки до сфери духовної діяльності, хоча, безперечно, вона існує, скільки до вчинків, прагматонімічного шару онімів. Єдиний тип, де більша частина хрононімів не є повсякденною, це власні назви, які активізують сакральний та суміжні з ним скрипти, про що мова піде далі (розділ 2). За всі сторіччя існування таких понять оніми набули великого символічного значення, а наприкінці ХХ століття сприймаються як казки (на каналі National Geographic транслюється навіть цикл передач, які докладно розповідають про події з Біблії коментують реальність таких подій).

При аналізі шару лексики на позначення часу М.М. Торчинський користується визначенням хрононіма Н.В. Подольської та додає свої нові терміни. Дослідник розподіляє оніми на основі співвіднесення з об'єктами, які іменуються: **періодоніми** (назви власне часових одиниць), **фактоніми** (найменування подій, пов'язаних з діяннями людей), **катастрофоніми** (найменування катастроф природного і антропогенного характеру)[129, с.254–259].

У шарі періодонімів дослідник виділяє: а) **датоніми** – власні назви окремих днів, які чимось заслуговують на відзначення, причому значна частина їх пов'язана з певними святами (*Миколин день*); б) **темпоніми** – власні назви більш тривалих часових

відрізків: тижнів, місяців, в окремих випадках – років («*Міжнародний рік біорозмаїття(2010)*»), нім. *Oktoberfest*, фр. *Vendémiaire* (назва місяцю збору винограду під час Французької комуни з 22 вересня до 21 жовтня)); в) **епохоніми** – власні назви значних часових відрізків – століть, а то й більш тривалих (*Новий час, Мінойська цивілізація*). При виведенні цієї системи класифікацій дослідник опирався на загальноприйнятий календар: рух від меншої частини річного кола до найбільших проміжків, які вигадало людство. За межами його уваги залишилися такі конструкти, як сезон, пора року, десятиріччя. Ми розмежовуємо поняття сезон та пора року як нерівнозначні, в індустрії моди існує два сезони – теплий та холодний, також сезон – це час, коли суспільство зайняте якоюсь діяльністю: сезон мінеральних вод, театральний сезон. У субтропічних широтах маємо сезони, які пов’язані з погодою, – сухий сезон та сезон дощів, але й вони не збігаються з нашим уявленням про пори року, зазвичай їх тривалість два місяці. Виникає питання: до якого підкласу треба відносити рік? Нумерацію років також можна вважати онімами, адже система не може повторювати номер двічі, таким чином, присутній критерій одиничності.

Зупинимось і на одному з центральних уявлень про час – десятиріччя як проміжки у житті соціуму. Вони є одним із тих понять, якими оперує людина. Десятиріччя – важливі етапи історії не лише для якихось маленьких етнічних груп, адже не можна викинути з загальної картини світу такі форми історичного досвіду як рос. *перестройка*, англ. *Roaring 20-s*. Навіть просто нумерація десятиріч є одним із найпотужніших стимулів, що викликають різноманітні асоціації у різних шарів населення. Сьогодні існують течії у молоді, де певною мірою скопійовано стиль 50-х років Америки (мода, поведінка), але історія не повторюється двічі, і все це є лише адаптованими, опoетизованими уявленнями про життя тих років.

Також автор згадує у своїй класифікації термін **геортонім**, уведений Н.В. Подольською. Позиція ономатолога є нечіткою: він не відносить його до якоїсь з вище наведених категорій, лише зазначає, що він є подібним до датонімів, іноді темпонімів. Розподіл геортонімів за походженням, рівнем, місцем святкування містить **офіціал-геортоніми** – власні назви державних, зокрема і міжнародних свят (*Всесвітній день боротьби за заборону ядерної зброї (6 серпня), День Конституції України (28*

червня)), **клерикал-геортоніми** – власні назви церковних свят (*Покрова Пресвятої Богородиці*(14 жовтня), *Марді Гра*) і **фольк-геортоніми** – народні свята або народні варіанти двох попередніх (*Спаса*(19 серпня), *Івана Купала*(7 липня)). Також автор уводить термін **солемнонім** – власні назви урочистостей з нагоди певних знаменних дат («*Стоп'ятдесятиріччя від дня народження Івана Франка*»). На жаль, у цьому випадку дослідник також не уточнює, якою саме підкатегорією є солемноніми. За нашими спостереженнями, вищенаведені оніми слід відносити до датонімів. Хоча не всі солемноніми тривають один день, зокрема ювілеї від дня народження О.С. Пушкіна та Т.Г. Шевченка святкувалися декілька днів. Життя та творчість будь-якого великого митця не можна охопити лише одним днем. Також залишається незрозумілим, як співвіднести наведені вище терміни із місцем святкування, їх назви нечітко відбивають цей аспект. Якщо автор мав на увазі ономастичний ареал хрононімів, то конкретно на це вони не вказують, адже національне свято може не відзначатися на деяких територіях, які є автономіями або стоять на шляху до цього. Відомий приклад – це Країна Басків на території Іспанії, де за історичними обставинами живе зовсім інший, неспоріднений з іспанським етнос.

До фактонімів віднесено а) **мілітоніми** – власні назви війн (*La Guerra Civil Española*, *Велика Вітчизняна війна*), б) **конфліктоніми** – власні назви окремих боїв і сутичок (*Полтавська битва*, *Тарасова ніч*), в) **тумультоніми** – власні назви повстань і бунтів (*Пугачовський бунт*, *Руїна*), г) **вікторіоніми** – власні назви отриманих перемог (*Велика Перемога*). Вікторіонім не може бути виправданою назвою, адже те, що для одного народу є перемогою, для іншого є поразкою. Наприклад, битва під Сталінградом є перемогою для громадян колишнього СРСР, а для німецьких громадян того періоду це було болісною поразкою. Ми навели приклад автора, адже ми не в змозі знайти власні назви, які підпадали би під категорію цього терміна. Наприклад, англ. *Battle of Waterloo* є перемогою для англійців, але у той же час поразкою французів, визначення цього оніму залежить від світогляду певної людини, її виховання та, мабуть, національності.

Далі дослідник пропонує такі терміни на позначення проміжків часу: **кампаніоніми** – власні назви різних заходів («*Вибори Президента України* (*Вибори-*

2010)), кампанія ООН «Мільярд дерев», кампанія В. Ющенко «10 кроків назустріч людям»), **конференціоніми** – власні назви нарад, конференцій, семінарів і консилиумів, з'їздів тощо (англ. G8, рос. XX съезд КПСС, Всесвітня асамблея охорони здоров'я 21.05.2003р.(заборона тютюну)), **фестивалоніми** – власні назви фестивалів і карнавалів (нім. Internationale Filmfestspiele Berlin (Berlinale), фр. Cannes Lions (Канські Леви, міжнародний фестиваль рекламних роликів), італ. Carnevale di Venezia), **конкурсоніми** – власні назви конкурсів та інших подібних змагань («Україна має талант!»), **чемпіонатоніми** – власні назви спортивних змагань (Олімпіада, Спартакіада Збройних сил України), **експозиціоніми** – власні назви виставок та подібних заходів (щорічна Міжнародна виставка квітів «Flowers & Hortech Ukraine»), **делектоніми** – власні назви різноманітних розваг (лото «КЕНО», кросворд «Спортивний»), **люсіоніми** – власні назви ігор (неспортивних)(ігри «класики», баккара), **оргійоніми** – власні назви оргій і подібних дійств і вчинків (Сатурналії). Ми вважаємо надлишковим такий детальний розподіл. З вищезазначеного **люсіоніми** можна вважати під сектором **делектонімів**, обидва терміни позначають дії, метою яких є розваги, а це і було основним критерієм для виокремлення вищезазначених груп. **Магіоніми** – власні назви власні назви магічних дій (гадання по Книзі змін І-Цзін), **ритоніми** – власні назви на позначення ритуалів, звичаїв (Євхаристія).

Остання, третя група класифікації обіймає назви стихійних лих, об'єднаних під терміном **катастрофоніми**. М.М. Торчинський розділяє оніми на дві великі підгрупи: **натурал-** і **технокатастрофоніми**, де перші є назвами подій природного походження, а другі – наслідками діяльності людини. Ми не бачимо необхідності виділяти катастрофоніми, принаймні технокатастрофоніми, в окремий сектор. У положеннях, сформульованих автором, і фактоніми, і технокатастрофоніми пов'язані з діяннями, будь-якою активністю людей, отже, їх розмежування не може бути виправданим.

До натуралкатастрофонімів віднесено **анемоніми** – це термін Н.В. Подольської, про нього ми вже говорили вище. Далі пропонуються такі новоутворення: **катаклізмоніми** – власні назви водних катаклізмів, зокрема, повеней (англ. The Flood, повінь у Карнатах 2008р.), **лавіноніми** – власні назви селевих потоків, снігових лавин (лавіна не річці Ардон (Північна Осетія)), **еруптоніми** – власні назви вивержень

вулканів (англ. *The Krakatoa Event*, *вищщення Долини гейзерів 2007*), **метеоритоніми** – власні назви космічних тіл, які впали на Землю (англ. *Willamette Fall*, чеськ. *The Příbram meteorite*), **сейсмооніми** – власні назви землетрусів (*землетрус на Гаїмі(2010)*, *землетрус в Л'Аквілі(2009)*). Вчений зазначає, що вищещитовані оніми можуть бути віднесені також і до топонімів, однак ми не бачимо підстав для цього, адже відбитка на поверхні землі вони майже не залишають, тобто майже мають жодного впливу на ландшафт, через деякий час люди розбирають завали і відновлюють інфраструктуру місцевості, але як подія це запам'ятовується на досить тривалий час, отже, на нашу думку більшою частиною семантичного наповнення даних онімів є подія, а не місце. Тим паче, що людина може і не знати, де саме знаходиться дана місцевість, скажімо *землетрус у Китаї 2009 року*, але цілком уявляє собі масштаби цієї події для мешканців та держави.

Серед технокатастрофонімів ми знаходимо лише два розряди: **екситоніми** та **аваріоніми**, де ознакою референції є відомість аварії та її розмах. Екситоніми – це власні назви катастроф світового масштабу (*Бхопальська катастрофа 1984р.*, *Чорнобиль*, *катастрофа дирижаблю «Гіндербург»*), аваріоніми – регіонального масштабу (*аварія «Невського експресу» 02.12.09*, *падіння СУ-27 14.01.10*). Не зовсім зрозуміло, чи віднесено до екситонімів терористичні акти, якщо ні, то їх слід включити до цієї групи, вони теж зроблені людиною та за її участю, частіше через релігійно-екстремистські переконання, і в останнє десятиріччя вони стали більш масштабними і поширеними (*9/11*, *замах на М. Тетчер 12.10.84*). За своїм розмахом вони значні, відомі, їх метою є донести своє повідомлення до якомога ширшого кола людей. Таким чином, вимоги визначення екситоніма повністю збігаються.

На нашу думку, до цієї категорії можна також віднести ті події, які ще не відбулися, але їх можливий сценарій відомий багатьом, наприклад, невдалий експеримент (*Великий Адроний Колайдер*) або наслідки застосування зброї (*ядерна зима*). Звичайно, всіх їх слід відносити до області прогнозів, упереджень, навіть міських легенд, але те, що вони існують у лексиконі багатьох мов, таким чином, і в умах людей, дає їм право на існування, можливо, лише у категорії нереальності, віртуальному скрипті (див. розділ 2). Сюди ж віднесемо ті катастрофи, які, можливо,

сталися у минулому, але свідоцтва їх залишилися лише у легендах: *загибель Атлантиди*. Також ми можемо додати не дуже відомий, існуючий лише для вузького кола спеціалістів шар наукових теорій, на зразок теорії *Чорноморського потопу*. За версією науковців У. Райана та У. Пітмена, Чорне море було прісним озером, сірководний рівень на дні його сформувався дуже швидко, за лічені дні, коли води Середземного моря прорвалися до Чорного.

Ще одним з дискусійних питань є залучення до класифікації назв політичних подій. Справа у тому, що ці найменування є найновішими за часом свого утворення, своєрідними неологізмами онімної сфери. У зв'язку з цим виникає ряд проблем. По-перше, багато назв, які висвітлено у пресі, мають не один варіант найменування. Несталість форми, різні комбінації на позначення того самого відрізка часу наближують їх до апелятивів, особливо це помітно у щоденному вжитку (найбільш відома пара *майдан-2004* та *помаранчева революція*). І це не дивно, адже тут ми маємо одну подію, яку зображено з різних боків, кожен автор намагається додати до події своє відношення, суб'єктивну думку і створити таку форму, у якій би дуже прозоро читалися його конотації. Так, комунальні проблеми у м. Одесі у січні 2010 деякі видання іменували *сміттєві війни*, інші «*сміттєвий флешмоб*», їдка іронія пронизує обидві назви, що значною мірою відображало настрої мешканців міста. Таким чином, ми звертаємося до ще одного чинника, який ускладнює класифікацію назв політичних подій: великий ступінь конотованості, яка відображає настрої певного шару суспільства, має усі ознаки, притаманні мові ЗМІ. Те, що для одних є *Виборами Президента України 2010*, тобто має нейтральну оцінку, для інших стає *майданом-2010*, набуває пейоративного сенсу. Однак, попри політичні погляди сутність усіх подій є зрозумілою для будь-якого мовця. На кшталт *Гонгадзегейту*, хоча наймення було утворено за українською словотвірною моделлю, було додано частину –*гейт* з англійської мови, посилення на відомий політичний скандал *Уотергейт*[87, с.435].

На нашу думку, наймення політичної події є власною назвою тому, що відповідає одному з найголовніших критеріїв: вони дають мовне вираження одиничному явищу, містять інформацію без узагальнень, виконують диференційну функцію. Навіть, якщо у мовленні і встановлюється деяка схожість між відрізками часу, все одно є посилення до

одиночності: *9/11 is the new Pearl Harbor*. Політичні події є одними з найбільш відомих для мовця. З часом багато з них забудуться, залишаться лише вирішальні для всієї нації.

Е. Хоффман розглядає два види політичних подій: **акціоніми** – «номінації зовнішніх подій (війн, протестів, страйків, зустрічей, виборів, переговорів) та **актоніми** – «наймення подій, які позначають політичне планування або результати політичних процесів (програми, проекти, плани)»[139, с.92]. Це здається нам цілком виправданим, залишається лише відкритим питання про визначення політичних подій. Для автора вони можуть бути у складі ергонімів, хрононімів і цілком самостійним класом власних назв. У своїй публікації дослідник наголошує на тому, що встановити онімний характер політичних подій ззовні контексту неможливо, однак це зауваження може бути цілком справедливим і для будь-якого іншого розряду онімів. Наприклад, якщо ми почуємо антропонім, якого немає у нашому лексичному інвентарі, то для нас буде доволі важко визначити його саме як антропонім або навіть відокремити від апелятива.

1.2. Семантична наповненість терміна «хрононім»

Питання про відокремлення апелятивної лексики від пропріальної є одним із центральних і найдавніших в ономотології. Ця проблема цікавить не лише лінгвістів, а й філософів, які протягом тривалого часу пропонували різні системи поглядів на ономастичну лексику[259, с.137]. В.Ф.У. Николайсен вважає, що власні назви не можна віднести повністю до класу лексики, у своїй концепції він наголошує на тому, що слова мають значення, а імена – зміст. Багато власних назв виникають, не маючи у собі жодного значення на семантичному рівні, але мають зміст. Адже будь-яке значення, яке вони мали спочатку, стає зайвим при акті номінації [250, с.5–6].

Стосовно статусу оніма зазначається, що пропріатив має референт, але не має семантики, тобто він семантично пустий. С. Пінкер взагалі вважає імена у сучасній англійській мові звуками без значення [256, с.155]. Ми згодні з тим, що для мовця ім'я може бути семантично пустим, бо він нічого не знає про його походження або

етимологію, онім є свого роду незмінним характеризуючим знаком (*rigid designator*) [229, с.145–146], який позначає один і той же об'єкт у кожному з можливих світів.

Однак навіть діти спроможні відрізнити власні імена людей від апелятивів, які позначають категорії [284, с.204]. Таким чином, у ментальному лексиконі індивіда немає пустих онімів, власні назви завжди визначають знайомих людей, місця, які відвідав індивід, свята, у яких брав участь. Пропріативи є засобом, за допомогою якого мовці ідентифікують індивідуумів та прив'язують свою мову до фізичного та концептуального світу, у якому вони існують [215, с.134]. Якщо власна назва залишається у пам'яті, то вона є частиною картини світу носія ментального лексикону, є компонентом мережі концептів. На думку Р. Ленекера, власна назва втілює в собі когнітивну модель, яка визначає як онім функціонує в певній соціальній групі [236, с.316–318].

Згідно з поглядами науковців у галузі когнітивної психології Т. Валентайна, Т. Бреннена, С. Бреда, власні назви – це найменування одиничних сутностей або речей [292, с.4; 153, с.5]. В огляді ономастики як лінгвістичної парадигми вони також виокремлюють антропоніми та топоніми як найбільш досліджені класи онімів та висловлюють думку, що можна також виокремити інші категорії пропріативів, зокрема імен часу (*temporal names*). За їх визначенням, часові назви в англійській мові – це назви фестивалів або релігійних проміжків часу (*Ramadan*), найменування місяців, днів. Власна назва стає апелятивом тоді, коли починає денотувати категорію, а не особливу єдність [292, с.3]. Звичайно, назви днів та місяців є членами категорії, вони є онімними номенами у прошарку подібних. Іноді їх виділяють завдяки якійсь події і тоді вони, безсумнівно, стають пропріативами. Також повноцінними онімами стають назви днів та місяців завдяки волі автора, як наприклад, у Гоголя в «Записках божевільного» є «год 2000 апреля 43 числа» і «Мартобря 86 числа».

Якщо для антропонімів і топонімів вже є сталі уявлення і ознаки, то для такого периферійного розділу онімного простору, як хрононімія все ще попереду. В англомовних виданнях, присвячених цьому питанню, різниця між онімом та апелятивом проводиться на базі унікальності та звичайності референцій. Критерій неможливості перекладу власних назв з однієї мови іншою також брався до уваги.

Вважається, що тільки «сприйняття мовців є єдиним шляхом розрізнення оніма від звичайної лексики»[222, с.143]. Однак, деякі назви перекладаються, що є наслідком традиції, наприклад англ. *The Great Britain* – ісп. *Inglaterra*. Орфографічний принцип наголошує на тому, що власні назви пишуться з великої літери, але це ми теж не можемо вважати остаточним критерієм, навпаки, це одне з полемічних питань, бо не кожна власна назва пишеться з великої літери. Однак цей принцип не відповідає важливому філософському протиставленню **клас::одиночність** [241]. Також важливими є зв'язок із структурою речення та контекст. Синтаксичним показником впізнання пропріативів у реченні вважалась відсутність артикля перед онімом, проте існує багато випадків, коли власна назва має артикль внаслідок прийнятих норм (*the Crimea*), а апелятив немає (*music*). Отже, єдиним визначальним показником вважається визначеність за контекстом.

Відомий американський дослідник онімної лексики корінних народів США У. Брайт визначав, що власне ім'я становить соціальну угоду для стислого посилання на унікальну, одиночну сутність у порівнянні з класом людей чи місцевостей [167, с.671]. Питання, чи має власна назва значення, є одним з найбільш дискутованих в англійській ономації. А. Лерер вважає, що «хоча пропріативи не мають сенсу, вони повинні вважатися частиною лексики тому, що несуть у собі інформацію» [240, с.127].

Процеси апелятивізації і онімізації свідчать про постійну взаємодію лексичних одиниць, збагачують словниковий інвентар мови. Хрононіми не є винятком, бо як частина онімної лексики, вони також є складовими процесів онімізації, трансонімізації та апелятивізації. Виникнення онімів на позначення часових проміжків є нагальною потребою суспільства. Поступове осмислення категорії часу є природним розвитком людської думки. Спочатку архаїчне світосприйняття відбилося у системах міфів та первинних вірувань, потім за допомогою філософської думки стався перехід до наукового сприйняття та побудови наукової картини світу. Це є проявом національної картини світу, адже як і релігійна, так і художня картина є її віддзеркаленням, зв'язком зі світом думок, ментальної дійсності. Поступове розширення інформації про хрононіми приводить до їх деонімізації. Витоками для хрононімів найчастіше є

апелятиви, на зразок рос. *Смута*, англ. *Great Stink*. Досить часто хрононім становить складене словосполучення, що дає додаткову інформацію, уточнення: *виверження вулкану Кракатау, повінь у Польщі 2010*.

Потужним засобом утворення хрононімів є трансонімізація. Утворення хрононімів від агіонімів засвідчено в багатьох календарних системах народів світу. В системах числення, які ґрунтуються на аграрному циклі, є системи свят присвячених пам'яті певного святого мученика. І оскільки «протиставлення свято – будні є ключовим та визначальним»[126, с.329], поступово ім'я святого стає позначати ритуальне дійство, пов'язане зі святкуванням. Приклади трансонімізації **агіонім** – **хрононім** є численними: святий Микола – *Миколін день*, англ. *Saint Patrick* – *Saint Patrick's Day*, ісп. *Santa Teresa de Ávila* – *La Fiesta de Santa Teresa de Ávila*.

Також наявні у великій кількості зразки переходу топонімів у хрононіми. Ми пов'язуємо це з впливом когнітивних структур концептуальної метафори ЧАС – ЦЕ КОНТЕЙНЕР. Місце стає визначенням події, відбувається метонімічне перенесення і потім закріплюється у народній пам'яті, потім у мовній традиції. Типовим є перехід **урбанонім** – **хрононім**: селище *Крути* – *Крути* (Бій під Крутами), ісп. *Málaga* – *Málaga* (La batalla de Vélez-Málaga).

Перехід інших категорій онімів у хрононіми не такий численний, але все одно він трапляється. Є випадки трансонімізації **астронім** – **хрононім**: *комета Хейла* – *Бонна (C/1995 O1)* позначає і нібесне і тіло, і час його проходження біля Землі; **хремадонім** – **хрононім**: англ. *Jacob's Ladder* (Сходи Якова) – курс, де учасники тренують командні навички, виконуючи вправи на висоті, знаходячись на мотузках.

Хрононіми є досить продуктивним розрядом, вони є будівельним матеріалом для інших хрононімів. Досить поширеними і відомими є зразки заголовків газет та цитати. Онім *Хіросіма* завдяки процесам антономазії став позначати несподівану катастрофу: стаття О. Мітіна, яка висвітлює події та відгук на них після Бхопальської катастрофи має назву «*Хіросіма хімічної індустрії*». Відомою також стала думка про терористичні акти 11 вересня у США як про *другий Перл Харбор*, хрононім отримав конотації: несподівана атака, яка поставила всю націю у принизливе становище. Д. Дергач у своєму «Словнику українських мас-медіа» розміщує такі оніми:

потенційний «Чорнобиль» та «хімічний Чорнобиль» [20; 21, с.80], які також метафорично використовуються на позначення катастрофи, трагедії.

Відбувається і епонімізація хрононімною лексики, однак на даному етапі наші приклади тяжко назвати повністю деонімізованими, їх можна у деяких випадках назвати власними назвами: «ефект Стрейзанд», інтернет-онім, який з'явився після скандалу за участю Б. Стрейзанд. Фотографії її будинку було опубліковано в мережі Інтернет, зірка почала вимагати вилучити їх звідти і тим самим привернула до цього факту ще більше уваги. Тепер цей онім функціонує самостійно і позначає ситуацію, коли спроби щось приховати призводять до зворотнього ефекту. Також звісним є «п'ятничний синдром» (кінець робочого тижня наповнює добрим гумором усіх працівників офісів, що є причиною досить частого зловживання алкоголю). На багатьох форумах можна зустріти інший його варіант – «Пятницю». Лексема, яка написана за правилами ОРФО-арта [144] – навмисні помилки в Інтернет-спілкуванні, своєрідна мовна гра є новим надбанням мови, хоча і дещо сумнівним. Однак це свідчить про активну роль хрононімів у мовному тезаурусі сучасної людини. Ми згодні з тим, що хрононіми не є центральною частиною онімного поля мови, однак подібні зразки онімних неологізмів заперечують допущення, що хрононіми є на далекій периферії.

Хрононіми і самі є донорами для створення інших категорій онімів, наприклад відомим є антропонім *П'ятниця*, як назвав дикуна Робінзон Крузо, також в історіях та фільмах про дивакувату сімейку Адамсів згадується їх донька на ім'я *Wednesday*, їй дали таке ім'я тому, що вона народилася в середу.

Думка про власні назви як найменування специфічних людей, місцевостей, організацій є типовою. Серед пойменованих об'єктів виділяють також назви місяців та фестивалів, наприклад англ. *September, Easter*. Необхідно розрізняти назви свят та просто часових відрізків, не кожен місяць є власною назвою, а кожне свято є. Так, місяці року, до яких людина призвичаєна традицією, не можна вважати повноцінними онімами, вони не є унікальними явищами, більш того, вони не містять у собі тієї сутності події, що виокремлює проміжок часу з низки йому подібних. Якщо ж ми згадаємо назви місяців, які було введено в обіг під час Французької революції, то їх можна зарахувати до пропріативів. По-перше, ми можемо говорити про спеціально

виокремлені денотати, а по-друге, услід за О.В. Суперанською, ми вважаємо, що ці оніми «з'явилися внаслідок цілеспрямованого пошуку»[117, с.9], як і кожна власна назва на початку свого існування. В історії збереглися імена творців французького революційного календаря, це була ціла комісія на чолі з Ж. Роме, ми маємо свідoctва про задуми та мотиви, які підштовхнули авторів календаря до перейменування традиційних календарних одиниць. Французький календар мав штучні утворення, назви місяців кожної пори року мали однакові закінчення: зимові місяці закінчувались на *-ôse*, весняні – на *-al*, літні – на *-dor*, осінні – на *-aire*. Метою створення нових онімів, відокремлених від старих, була відповідність саме французькій погоді у кожен сезон та змалювання сільсько-господарського циклу у повному обсязі: *brumaire* – туман, *prairial* – поля [166, с.742].

Носії ментального лексикону впізнають референти онімів використовуючи єдину та довільну асоціацію, яка пов'язує пропріатив та референт [194, с.879]. За цією думкою, лише люди, які належать до однієї культури, можуть сприйняти онім. Це правильно лише до певної міри, для людей з не дуже високим рівнем знань, адже освічена людина може ідентифікувати інформацію не тільки з системи рідної культури. Культурний сегмент, звичайно, становить велику частину картини світу індивіда, також вагомими складовими є загальні енциклопедичні знання й індивідуальний досвід. Зараз багато пропріативів «використовуються з наміром досягти унікальної референції в контексті» [172, с.312]. Услід за Н.Д. Арутюновою ми вважаємо, що власні назви визначено унікальним референтом або денотатом [3, с.3]. Саме ця унікальність є тим тригером, спусковим гачком, підказкою для розпізнавання оніма. «Належність одиниці – провідна ознака» власної назви, вона виконує диференційну функцію, «з'являється тоді, коли індивідуальне розрізнення набуває суспільної значущості» [53, с.83].

Власна назва на позначення часу може охоплювати різні за протягом відрізки часу, обіймати такі денотати, як свята, ювілеї, стихійні лиха, тижні та століття, страйки, аукціони, соціальні виступи та часи правління, війни або прориви у технічному розвитку тощо. Все це денотатне розмаїття об'єднує те, що назви збереглися у пам'яті людей, їх наслідки відчуваються ще дуже довго, навіть перекручено, передаються з

покоління в покоління, раніше у вигляді міфів, легенд, приказок, тепер у вигляді бібліотек.

1.3. Класифікація хрононімного поля

Питання про те, які саме мови слід використовувати для збагачення термінологічного інвентаря є дискусійним. Так, дослідження англійської термінологічної таксономії у сфері літературознавства виявило, що більше половини термінів (69,3%) були утворені від давньогрецької та латинської мов [11, с.11]. При складанні нашої номенклатури ми керувалися такими вимогами, як «змістовність, гнучкість, узгодження з правописними нормами» [12, с.50]. Наше завдання полегшувалось тим, що перед нами були зразки студій термінологічних шкіл, «досвіду найпоширеніших мов світу, практики термінологічної школи колишнього СРСР, досвіду українського термінотворення» [55, с.22].

Робота термінолога починається з «визначення структури концепту, який підсумовує знання з певної сфери» і потім знаходить визначення для цього явища [169, с.43]. Термінологічне поле хрононімної лексики є майже ненаповненим, для створення нових визначень необхідні не лише поняття, а й кропіткє термінологічне планування – сукупність заходів з побудови нових термінологічних одиниць (заповнення лакун), нормалізації та стандартизації галузевих систем [25, с.155]. При створенні нових термінів ми керувалися традицією, яка склалася в ономастиці. В ономастиці як галузі мовознавства вже склалися свої традиції. Ми намагалися використовувати греко-латинські корені для нових понять, адже «урахування термінологічного узусу є найважливішою ... вимогою до нових термінів» [115, с.209]. Термін індивідуалізує та диференціює поняття, з іншого боку, уводить його у відповідний термінологічний ряд [116, с.172].

Вимоги для метамови такі, щоб вона була носієм термінологічної інформації, наукової інформації, «яка є відображенням в мовній формі узагальненням, яке народжується в процесі практичного та теоретичного пізнання» [32, с.44].

У нашій класифікації власних назв на позначення подій ми будемо використовувати вже існуючі терміни. Частину термінів ми створили, використовуючи латинські основи. Термін хрононім доволі широко відомий, має тривалу традицію використання, і ми пропонуємо вживати його як гіперонім для всіх видів онімів, що позначають проміжки часу. Усі групи хрононімів ми розподіляємо на дві великі частини: **космоцентричні** та **етноцентричні**. Оскільки досі ведуться дискусії щодо природи часу, ми приймаємо ту точку зору, яка наголошує на суб'єктивному сприйнятті часу людиною [198, с.4–6; 232, с.208]. Досі природничі науки не можуть вирішити, з чого саме складається час і які його властивості. Однак безперечним є той факт, що час – це один із складових елементів людської свідомості.

Під **космоцентричними** хрононімами ми розуміємо оніми, які виникли завдяки спостереженням людини за космічними тілами та всесвітом. Космічні тіла, зоряне небо майже для всіх народів виглядають однаково. Звичайно, є винятки, наприклад *сузір'я Південний Хрест* не можна побачити з північної півкулі. Першими тілами, які відігравали важливу роль у процесі категоризації часу, були Сонце і Місяць, отже, системи онімів, що ґрунтуються на сонячному і місячному календарях є космоцентричними, ця частина більш давня. Сюди ми також відносимо марновірства, пов'язані з астрологією, стародавні системи сузір'їв та міфологічне їх осмислення, всі вони – особлива частина наївної картини світу, яка є відображенням скоріше чуттєвого досвіду індивіда, ніж раціонального. Друга частина космоцентричних власних назв виникла вже після винаходження телескопа та заснування астрономії як науки. Ця група онімів є однією з новіших, позначає фізичні поняття, здобуті науковим шляхом, розуміння крізь наукову призму: *Галактичний рік*. Слід зазначити, що давніші космоцентричні хрононіми є своєрідними універсаліями, адже новий місяць або затемнення сонця люди мали змогу спостерігати у багатьох місцях земної кулі. Так чи інакше свідомість про такі явища присутні у багатьох етносів у письмовому чи усному вигляді, розрізняється лише сприйняття їх людиною, вплив на суспільну свідомість, місце у культурних скриптах. Наприклад, свято нового місяця відзначалося і євреями (*Рош Ха-Шан*, новий рік), і китайцями (*Чунь Цзе*). Навіть у мовах, які настільки сильно

віддалені у просторі і часі одна від іншої, що їх картини світу не можуть збігатися, ми знаходимо однакові поняття.

Космоцентричні оніми у більшості схожі між собою, бо спираються на однакові системи счислень за сонячним календарем. Те ж саме ми можемо спостерігати і в природному чергуванні фаз місяця. Сучасна система – наслідок спроби об'єднання двох календарів, що діють з далекого минулого. Етноцентричні є багатограними, у них менше спільного, вони зумовлені сукупністю духовних цінностей різних народів. Звичайно, зараз, в епоху глобалізації, коли Новий рік святкують на всій земній кулі, а китайський новий рік стає модним у європейців, ці розбіжності стають не такими різкими. Кожна спільнота вносить у загальний скрипт святкування щось своє, автохтонне, притаманне тільки їй, як це було і з християнством. Можливо, культура народу майя також є жертвою цих процесів. Багато хто знає про ери за світосприйняттям індіанців і що 2012 рік останній, услід за п'ятою ерою не було знайдено календарів. До думки фахівців, що подальші системи обчислювань днів не були створені внаслідок розвалу імперії, ніхто не прислухається. От і маємо новий, синтетичний сценарій – стародавнє сакральне зливається з християнським есхатологічним: *2012 = Апокаліпсис*.

Етноцентричні власні назви – це та група, що виникла внаслідок поняттєвого сприйняття людиною світу, вони є кінцевим підсумком феноменологічного пізнання довоколишнього світу. Етноцентричні мають своє коріння у міфах, повір'ях. Так астрологія – це осмислення оточуючого світу на певному етапі розвитку цивілізації і є продовженням астральних міфів [33, с.117]. Це відображення наївної картини світу, уявлень, що небесні тіла впливають на долю людей, розвитку подій або навіть країн. Потім астрологія дала початок астрономії, і ми маємо паралельне існування двох систем, які дали два типи хрононімів – етноцентричні та космоцентричні. З розвитком цивілізації, становленням держави як інституту бачимо розвиток, поповнення етноцентричного типу хрононімів, з'являються цивільні та світські свята. У своєму дослідженні М.І. Толстий наводить приклад того, як річне коло збігається з денним, де ніч дорівнює зимі, день – літу. Розподіл цих кіл вже «справа розуму, сприйняття та досвіду людського»[125, с.17].

Культурний, ритуальний компонент в них є більш вагомим, сакральне відходить на другий план, стає фоном. Увага зосереджується на філософських конструктах, моделях часу, осмисленні себе у складній картині світу. Календар визначає людину в соціумі, подає сценарій життя, щоб було таким, як у предків, «є небесним зразком земного порядку»[10, с.612]. Звідси й розподіл історії людства на періоди: *epoca Ренесансу, часи Гомера*.

В обох групах є назви часів, днів, тижнів, місяців, років. Однак часи належать до культурних конструктів, календарів, адже людині ніщо не вказує на розподіл часів протягом дня. Сам день та, відповідно, ніч є проміжками, створеними самою природою, таким чином, вони є зразками моделі космологічних хрононімів, астрономічними константами. Наприклад, дослідження часу у російськомовній картині світу показало, що лексема *день* є однією з основних, ключових одиниць для поняття часу[106, с.130]. Слід відрізнити від дня такий календарний конструкт, як доба, який виник порівняно недавно. Також культурно зумовленим є розуміння, коли саме починається день: у народів Латинської Америки день починався у полудень, у Месопотамії на заході сонця, згодом ця традиція перейшла до євреїв, зараз загальноприйнятий початок дня – це на сході сонця.

Історія виникнення тижня вказує на його етноцентричність і повну залежність від культурної традиції певного народу. Тиждень є тією частиною культурної картини світу, яка змінюється від етносу до етносу. У римлян тиждень мав 8 днів, а його дні позначалися латинськими буквами від А до Н, у період французької революції уряд увів десятиденний тиждень, у 20-ті роки у Радянському Союзі існував п'ятиденний тиждень. Таким чином, кількість днів у тижні варіювалося навіть у ХХ столітті, коли була введена єдина система виміру часу, не кажучи вже про більш давні часи. Під тижнем ми розуміємо не чітко встановлену семиденку, не сучасну частину потоку часу, а культурний конструкт, який об'єднує вимір відрізків часу. Це одиниця, яку кожна культура розробляла згідно зі своїми потребами та вимогами, залежно від довколишнього середовища та традицій.

Місяць усі етноси визначали згідно з положенням Сонця або Місяця, зіставляючись з космічною картою неба. Співіснують поняття сонячний та місячний

місяці. Місячний вираховують за фазами Місяця. Сучасний календар – це спроба синтезу двох найдревніших календарних систем в одну.

Пори року, як і тижні, є суто етнічним сприйняттям процесів у природі, зумовленим культурою та укладом певної соціально-економічної формації. Звичайно, можна заперечити: холодні і теплі пори року існують на всій земній кулі. Без сумніву це так, однак у найдавніших кочових культурах і більш пізніх землеробських календар був пов'язаний не стільки з поняттями тепло-холод, скільки з господарською діяльністю людини. Спочатку це був догляд за худобою, яка була найголовнішим багатством і однією з найважливіших сторін життя, потім аграрний цикл. Наприклад, у Китаї близько 24 сезонів, які дуже тісно зв'язані із землеробськими роботами, в Індії 6, у Давньому Єгипті – 3: зима, літо і потоп. Загальноприйнятий розподіл на 4 сезони – це римська традиція, а до того у багатьох германських народів було лише два стани природи: зима і літо.

Ми скористуємось деякими термінами із класифікацій О.В. Суперанської, О.О. Білецького, Н.М. Подольської, М.М. Торчинського, можливо у дещо іншому значенні, ніж запропонували дослідники.

Основою нашої класифікації (табл. 1.1.) буде календар у сучасному його вигляді. Він є невід'ємною частиною нашої картини світу, яким би чином ми не намагалися висловити наші уявленні про час, ми все одно звертаємося до календаря.

У таблиці 1.1. показано розподіл проміжків часу за їх характером у ментальному лексиконі індивіда. Кожний проміжок часу може бути етноцентричним, космоцентричним або функціонувати у двох іпостасях. До суто етноцентричних належать назви годин, сезонів, тижнів, десятиріч. Інші відрізки часу можуть бути водночас у двох групах.

Найменшою частиною виміру часу, відображеною у багатьох системах літочислення, є година. Ми пропонуємо для найменувань годин та частин дня або ночі термін **парсонім** (лат. *pars* – частина). Хоча зараз назви годин здаються дещо незвичними, як найменші одиниці часу вони мали свої назви в більш ранніх календарях. У європейській культурі маємо назви канонічних годин у католицькій церкві: *vespers (vesperae)*, *lauds (laudes)*.

Таблиця 1.1.

**Розподіл хрононімів згідно з уявленнями
у хрононімній картині світу мовця**

ХРОНОНІМИ		
етноцентричні	підкласи	космоцентричні
vigilae	← парсоніми (години, частини дня)	
День Незалежності України	← люмоніми (день) →	Vernal Solstice (літнє сонцестояння)
Walpurgisnacht (Вальпургієва ніч)	← ноксоніми (ніч) →	Noche de San Juan (solsticio verano) (літнє сонцестояння)
The Acadian Festival (Акадійський фестиваль)	← септоніми (тиждень)	
Акція «Синє ведерце»	← менсоніми (місяць) →	сечень
Hilary Term (семестр Гіларі)	← темпонім (сезони, семестри)	
	← естонім (роки) →	Первая Пятилетка
План Путіна	← періодоніми (десятиріччя)	
Belle Époque (Прекрасна епоха)	← епохонім (століття) →	Столітня Війна

Однак вони не були годинами у нашому розумінні, не були однаковими, ідентичними проміжками по шістдесят хвилин. Система вимірювання вже існувала, була розроблена астрономами і перевірена математиками, але це не мало значення і не було поширеним через традиції, година не вміщувала рівну кількість хвилин. Виокремлювали нічні години (**nocturnum**) та денні для проголошення молитв. Подібне розмежування маємо і в ортодоксальній традиції: **mesonyktion** (відповідає латинському

nocturnum), **orthos** [166, с. 663; 218, 4]. У китайському календарі є години, присвячені 12 священним тваринам, які ритуально відтворюють дванадцятирічний цикл; проміжок з 23 до 1 вважається *годиною шура*, наступний двохгодинний відрізок знаходиться під заступництвом бика. У Середньовіччя години також визначали згідно з астрологічною доктриною: *Moon's hour, Venus's hour*.

Наступною частиною виміру часу є день та ніч як космоцентричні утворення та доба як етноцентричне, тобто штучний наслідок феноменологічної діяльності людини. Пропріативи, які позначають денні проміжки часу, можуть бути визначені як **люмоніми** (лат. *lumen* – день, світло), під цим терміном ми розуміємо світлу частину доби, незалежно від її довжини, на кшталт рос. *Прощенное воскресенье*. Події, що відбулися у темний період суток, за аналогією пропонуємо називати **ноксоніми** (лат. *nox* – ніч): нім. *Walpurgisnacht*, ісп. *Nochevieja*. Ми не бачимо причини виділяти окремий сектор для проміжків часу, які вказують на добу, адже поняття люмонімів та ноксонімів повністю перекривають усі 24 години. Якщо ми виділимо етноцентричний онім, то таким чином ми продублюємо два вищенаведених і створимо деяку переважаність термінологічної класифікації.

Рухаючись від найменших частин до найбільших, далі звертаємо нашу увагу на тиждень. Під поняття тиждень ми підводимо усі одиниці виміру часу усіх культурних традицій незалежно від кількості днів. Отже, і римський тиждень, який уміщував 8 днів, і реформовані тижні під час революцій (п'ятиденний та шестиденний радянський, десятиденний французький), та тринадцятиденний і двадцятиденний у культурі майя ми об'єднуємо під одним терміном **септонім** (лат. *septimana, ae* – тиждень). На кшталт фр. *decade*, лат. *Kalendae*, рос. *шестидневка*. Також не має значення, з якого дня починається тиждень. Світ сьогодні вважає початком понеділок, перший день, давні єгиптяни починали тиждень з третього дня, давні римляни днем відпочинку вважали четвертий, англійці – неділю.

На відміну від етноцентричного тижня місяць, сонячний чи місячний календарі, є космоцентричним конструктом. Назви місяців є у більшості своїй циклічними назвами, і їх онімна сутність є дискусійним питанням, що у більшості дослідників не мають статусу власних назв. Однак ті назви, які дослідники знаходять у пам'ятках

історії, можуть вважатися онімами. Їх вже ніхто не використовує, це відголоски минулих століть, вони є історико-культурними пам'ятками для нащадків, і в своєму роді одиничними. До того ж досить часто місяці давніх календарів не збігаються з теперішніми. **Менсоніми** (лат. *mensis* – місяць) – власні назви, які позначають частину місячного чи сонячного календарного року – місяць. Так, відомими є давньогебрейські назви місяців: *нісан*, *тішрі*. Деякі назви належать лише одному етносові, інші мігрують завдяки взаємодії культур. Сучасна система дат запозичена з давньоримської культури-донора і внаслідок довгого використання місяці не сприймаються як власні назви. Автохтонні ж, давньослов'янські назви у російській мові навпаки, одразу ж ідентифікуються як такі через їх незвичність: *сечень*, *лютий*.

Під терміном **темпонім** М.М. Торчинський визначив часові проміжки тижні, місяці, іноді роки. За нашою концепцією, ми вважаємо доречним звузити запропоновані відрізки до місяців, точніше, до сезонів. Таким чином, **темпонім** – це власна назва, яка використовується для визначення сезонів, наприклад, до темпонімів можна зарахувати назви триместрів та семестрів. Так, у найстаріших університетах Англії існують назви семестрів: *Michaelmas Term* (Oxford, Cambridge), *Trinity Term* (Oxford), а у середні віки семестрами вважалися також ритми роботи судів: *Hilary* (11–31 січня до 15квітня–8травня)[166, с. 560–562]. У ролі назв сезонів можуть виступати доволі несподівані, на кшталт англ. *The Great Stink* (*Великий Сморід*), літо 1858 року в Лондоні, коли сморід від нечистот, що виливалися у Темзу, став настільки сильним, що Парламент був змушений припинити своє засідання, і в місті нарешті почали будувати каналізаційну систему.

Простежуючи далі, звертаємося до назв років. Ці проміжки часу вирізняємо під терміном **естонім** (лат. *aestas* – рік). Існує доволі відомий латинський апелятив *anno*, але ми змушені відмовитися від нього через те, що новоутворений термін **аннонім** у звуковій формі збігався би з уже загальноприйнятим **анонім**. Доволі часто естонімами є офіційні заходи на державному рівні, наприклад *Рік Грузії в Україні* (2005), всілякі кампанії: соціальні (*Міжнародний рік біорозмаїття* (2010) за ініціативою ООН), громадські (акція в містах Росії проти свавілля чиновництва «*Синее ведерко*»). Також може бути історичною подією, на кшталт англ. *The Year Without a Summer* (*The Poverty*

Year) (*Рік без літа, Рік бідності*), як був названий 1816, рік значного похолодання в Європі, яке вважається наслідком виверження вулкану Тамбора на індонезійському острові Сумбава.

Темпоральні маркери на позначення десятиріч іменуємо **періодонімами**. М.М. Торчинський уживає цей термін як гіперонім для позначення власне часових проміжків. На нашу думку, поняття часовий відрізок та подія нерозривно зціплені у концепті **хрононім**, а те, що дослідник виокремив як **фактоніми**, тобто події пов'язані з діями людей, та **катастрофоніми**, можуть з успіхом вписатися у вищезазначене визначення. Отже, періодоніми обіймають роки правління монархів, диктаторів, культурні явища, погляди, які панували і формували життя соціуму. Італійська реалія *Berlusconismo* розуміється як своєрідний період в історії країни під керівництвом харизматичного лідера С. Берлусконі, якій триває й досі. Якщо ми наведемо такий приклад, як *Beatlemania*, то багато хто зможе нам пояснити, що це явище пов'язане з рок-групою Бітлз, і скоріше за все, найбільший прояв цього стався у 60-ті роки минулого сторіччя. Два попередні приклади належать до соціальної сфери, також ми можемо говорити про подібне в галузі науки, як *лусенківщина* або політики *біронівщина*. Усі зразки періодонімів наводять нас на думку, що цей підклас власних назв є здебільшого етноцентричним, його основу складають проміжки на позначення життя людської культури, увага зосереджена на розвитку суспільства у певну епоху.

Для позначення пропріальної лексики, де денотатом є одне або декілька сторіч, ми використовуємо термін **епохонім**. Цей термін уперше зустрічаємо у О.О. Білецького, де він означає назви епох в історії людства і окремих суспільств. Далі цей термін використовує М.М. Торчинський у подібному значенні, де науковець пропонує називати епохонімом століття і більш тривалі проміжки. Найвідомішими епохонімами ми можемо назвати історичні терміни, які ми знаємо з курсу шкільної програми: *Бронзове сторіччя, Льодовиковий період*. Усі вони етноцентричні, адже історія – це продукт аналітичної думки людства, розподіл є умовним і в різних класифікаціях межі цих періодів можуть не збігатися.

Далі ми проводимо класифікацію згідно з функціями, яку виконують оніми у суспільстві. Усі попередні підкатегорії ми виокремили згідно з календарем, наша

подальша класифікація зосереджена на тих онімах, які формують підкласи. Кожне свято класифікується не лише за тривалістю, а й за контекстним наповненням, впливу на життя соціуму. Таким чином, у нашій системі одна і та же категорія хрононімів може знаходитись у декількох підкласах водночас. Це не є неухважністю або недбалістю з нашого боку, це спроба створити нашу класифікацію більш докладною і в той же час мобільною, спроможною адаптуватися. Для ілюстрації нашої ідеї візьмемо анемоніми – власні назви, які позначають урагани, тайфуни й інші стихійні лиха. Руйнівний вітер може тривати декілька днів або тиждень, тоді він потрапляє у категорію септонім: сумнозвісний ураган *Катрина* на узбережжі США тривав декілька днів. Якщо це сезонне явище, то тривалість явища може бути один або декілька місяців: англ. *Hurricane Mitch* (1998)(ураган «*Мітч*») тривав майже весь жовтень, англ. *The January Storm* (2004) навіть назвали тим місяцем, коли він тривав – усі вони віднесені у категорію менсоніми. Також можемо знайти їх і в категорії темпонімів: англ. *The 1991 Pacific typhoon season*.

Наше групування починається з найменших одиниць і йде до найбільших. Найменування годин та інших дрібних проміжків у добі ми визначили терміном **парсонім**. Тут ми не виокремлюємо групи, адже парсоніми представлені в цілому системами богослужінь різних вірувань: рос. *Полунощница*, служба, яка справляється у північ або інший час до ранку, подібне маємо в католицькому обряді: лат. *Officium Lektionis* (Час Читань).

У підкатегорію **люмоніми** ми вносимо такі пропріативи:

1. **арсоніми** (лат. *ars* – мистецтво) – назви виставок, вистав, перфомансів: рос. *Бульдозерная выставка*, виставка художників авангардистів, яка відбулася 15 вересня 1974р. і в той же день була розігнана як взірець не соціалістичного мистецтва, що деградує. «4,33» – 4 хвилини 33 секунди тиші, виконані композитором Дж.Кейджем у 1952р. Хепенінги та флешмоби, які все частіше можна побачити на вулицях наших міст, є формою так званої «антиповедінки»[145, с. 19], коріння її вбачається у древніх ритуалах ворожіння (брати речі лівою рукою замість правої), мета – привернути увагу спільноти. Флешмоб у Києві 17 липня 2005 р. «*Так/ні палінню*», як і багато інших був націлений на отримання реакції суспільства, хоча мав свій сценарій, але він був

абсурдним, свідомим відхиленням від норм поведінки.

2. **геортоніми** [71, с. 48]. Це термін Н.В. Подольської, він достатньо відомий, має доволі довгу ономастичну історію. Услід за М. М. Торчинським [129, с. 255] ми використовуємо розподіл на фольк-геортоніми, клерикал-геортоніми та офіціал-геортоніми, які охоплюють усі сфери соціуму:

2.1. **клерикал-гертоніми** часто-густо дублюють першу категорію, так, біблейська назва народного свята *Петра і Павла – святих першочергових Апостолів Петра й Павла*. Може статися так, що просторічний варіант назви взагалі не відображає церковний: онім рос. *Вербное воскресение, Вербница* є рос. *Вход Господень в Иерусалим*, що є накладенням двох шарів: язичницького та християнського [89, с. 68]. Свято зберігає свою вагомість, скрипт залишається сакральним, змінюється сценарій святкування. Ритуал як «соціально санкціонована впорядкована символічна поведінка» [86, с. 170] визначає сценарій, у сутності своїй зберігає попередній пласт і забезпечує своєрідну спадковість.

2.2. **офіціал-геортоніми** визначає не стільки традиція, скільки державний устрій: *День Конституції України*;

2.3. **фольк-геортоніми**: *Петра і Павла*, рос. *Бедная Кутья* [124, с. 38]. У цю категорію ми відносимо лише ті геортоніми, які тривають один день, а ті свята, які займають більш значні часові проміжки, відносимо до інших категорій. Таким чином, ми отримуємо таку таксономію: рос. *Покрова* – це люмонім клерикал-геортонім, рос. *Масленица* – це вже септонім клерикал-геортонім.

3. **делектоніми** (термін М.М. Торчинського [130, с. 149]) – різноманітні розваги, куди можна включити концерти: англ. *Live Aid*, благодійний концерт у підтримку тих, хто голодує, в Ефіопії 13 липня 1985р., який дивилися наживо у більш ніж 100 країнах світу; вистави італ. *Madama Butterfly*. Сюди ж можемо віднести популярні останнім часом екстремальні міські ігри, де декілька груп змагаються у швидкості пошуку різноманітних кодів, залишених організаторами навмисне. Це командні ігри з елементами орієнтування на місцевості, у кожному місті своя гра: *DozoR, Encounter*, а деякі проекти об'єднують декілька міст. Також сюди логічно віднести аукціони англ. *Audrey Hepburn Auction December 8 in London*, є справжнім

святом для фанатів американської актриси, де можна придбати її речі або просто подивитися на експозицію.

4. **катаклізмони**. Це термін М.М. Торчинського [129, с. 168, с. 257], науковець використовує його на позначення лише водних катаклізмів, ми пропонуємо розширити його значення до взагалі будь-яких руйнівних переворотів у житті суспільства. Звичайно, із застереженнями, що аварії, падіння метеоритів, виверження тривали один день. У цю підкатегорію відносимо такі групи онімів:

4.1. **екситоніми** (термін М.М. Торчинського [129, с. 257]) – катастрофи та аварії техногенного або природнього характеру: рос. *Авария на Саяно-Шушенской ГЭС*, нім. *Das ICE-Unglück von Eschede* (*аварія високошвидкісного потягу під Ешеде 3 червня 1998*);

4.2. **експлозіоніми** (лат. *explosio, onis* – вибух) – власні назви терористичних актів, атак: рос. *террористический акт в Ставрополе* (2010), англ. *Gunpowder Plot* (1605) (Порохова змова), нім. *München-Massaker* (теракт на мюнхенській Олімпіаді 1972р.);

4.3. **еруптоніми** (термін М.М.Торчинського [129, с. 168]) – виверження вулканів фр. *L'éruption de la montagne Pelée en 1902* (*виверження Монтань-Пеле*), англ. *the 1912 eruption of Katmai* (*виверження вулкану Катмай*). Досить часто еруптоніми є складеними словосполученнями за своєю синтаксичною формою, вивержень досить багато і завжди вони пов'язані з місцем, подія отримує своє найменування і закріплюється у мовній картині світу тісно пов'язаною з топонімом;

4.4. **лапоніми** (лат. *lapis, idis* – метеорит) – падіння космічних тіл: рос. *Витимский болид*, 25 вересня 2005. Не завжди ми маємо чітку дату події, як у випадку метеорита англ. *Voxhole*, визначають лише місяць та рік – червень 1937р., однак сама природа феномену дозволяє припустити єдиний сценарій: падіння триває лише декілька годин;

4.5. **террамоніми** (лат. *terrae motus* – землетрус, рух землі) – землетруси: італ. *terremoto della Val di Noto* (Великий Сицилійський землетрус 1693р.), ісп. *Terremoto de Valdivia* (Великий чилійський землетрус або Вальдівійський землетрус 22 травня 1960р.);

5. **компетіціоніми** (лат. *competitio* – змагання) – власні назви спортивних змагань, чемпіонатів конкурсів, гонок: англ. *Tough Guy Race 2010*, змагання на виживання та витримку;

6. **солемноніми** (термін М.М.Торчинського [129, с. 255; 130, с. 148]). Власні назви урочистостей з нагоди дат є лише етноцентричними хрононімами: *150-річчя від дня народження Івана Франка*. Кожна дата залежить від культурних традицій, найчастіше відзначаються ювілеї з дня народження видатних діячів культури, у Росії зазвичай

О.С. Пушкіна, в Україні Т.Г. Шевченка, загибелі борців за права людей, у США М.Л. Кінга. Так, на телебаченні у травні 2010 проводився телемарафон, присвячений *100-річчю від дня народження Жак Іва Кусто*. Деякі спільноти святкують жартівливі ювілеї, на зразок *50-річчя з дати випуску першого автомобілю ЗАЗ-965 «Запорожець»*, якого в народі поймавали «горбатий».

7. **тумультоніми** (термін М.М.Торчинського [129, с. 256]) – власні назви повстань і бунтів, революцій, актів протесту як масових, так і поодиноких громадян: *Virginia Tech massacre* 16 квітня 2007, *Columbine High School massacre* 20 квітня 1999, коли студенти цих установ застрелили своїх однокурсників, а потім здійснили самогубство.

У підкатегорію **ноксоніми** вносимо:

1. **геортоніми:**

1.1. **клерикал-геортоніми:** *Багата Кутя*;

1.2. до **офіціал-геортонімів** ми можемо віднести майже кожне цивільне свято, адже воно триває за календарем добу, і народні гуляння та різноманітні заходи проводяться вдень та вночі: рос. «*Алые паруса*», свято випускників у суботу, найближчу до найдовшої білої ночі у Санкт-Петербурзі;

1.3. **фольк-геортоніми:** рос. *Васильев вечер*, свято яке відзначалося у ніч з 31 грудня на 1 січня, аналог сучасного Нового Року. Також сюди можна додати усі неофіційні свята не лише довгої народної традиції, а й нашого часу, на зразок англ. *Pi Approximation Day* – свято, присвячене числу π , яке відзначають 14 березня, в США записується як 3.14, що і репрезентує три перші знаки числа π .

2. **делектоніми**: постановка О.Веллса «*Війна світів*» за однойменною книгою напередодні Хелоуїна, яка викликала паніку у значної частини населення США. Звичайно, розвагою її важко назвати, але задум був створити розважальне шоу. Різноманітні вручення нагород: англ. *Golden Raspberry*, *The Ig®Nobel Prize*, фр. *Prix Lyssenko*, усі ці нагороди присвячені для відзначення сумнівних досягнень у мистецтві та науці, багато з подібних церемоній проводяться для розваги глядачів або інтернет-користувачів. Також делектонімами є назви фестивалів, карнавалів, вручень премій та нагород, аукціонів: ісп. *Tomatina*.

3. **магіоніми** (термін М.М.Торчинського [129, с. 256; 130, с. 149]) – власні назви магічних дій, замовлянь, ритуалів, оргій. У своєму групуванні онімів М.М.Торчинський вигадав три терміни: магіоніми – на позначення ворожінь, оргій оніми – на позначення оргій та подібних вчинків та ритоніми – на позначення ритуалів, звичаїв, обрядів. Ми пропонуємо об'єднати усі три в одну підкатегорію, на нашу думку, варто прибрати цю надлишковість, бо терміни визначають дії, співвіднесені з сакральними цінностями певного колективу, віруваннями, націлені на отримання допомоги від надприродних сил. Ставлення до часу у слов'ян було двобічним: його наділяли позитивною та негативною оцінками, створювалися спеціальні ритуали, метою яких був захист від нечистої сили, наприклад, обряд, що мав мотив закритого у колі часу, – випікання особливого хлібу[123, с. 29]. Для них характерна єдина система святкової композиції, ритуальних текстів, символів, навіть схожість з обрядовими циклами інших свят: ритуал *винищення «Морени»* на Поліссі на Івана Купала, «*проводи русалки*» на Трійцю.

4. **тумультоніми** (термін М.М.Торчинського [129, с. 256; 130, с. 148]) – власні назви повстань і бунтів, революцій, актів протесту як масових, так і поодиноких громадян: фр. *massacre de la Saint-Barthélemy* масове знищення протестантів-гугенотів католиками у Франції в ніч на 24 серпня 1572 р., у Німеччині розправа Гітлера над штурмовиками СА, яка відбулася 30 червня 1934 під час фашистського режиму – *Nacht der langen Messer* («*Ніч довгих ножів*»), відома також як *путч Рьома*, *операція Колібрі*.

До **септонімів**, подій тривалістю тиждень або трохи менше, входять:

1. **арсоніми** (лат. *ars* – мистецтво) – назви виставок, вистав, перфомансів: *Вечори французького кіно в Києві 2010*, фестиваль артхаусного кіно, італ. *Pitti*

Imagine, виставка, яка стала взірцем італійського стилю в моді, дизайні та способі життя;

2. геортоніми:

2.1. **клерикал-геортоніми:** *Октава Великодня*, це католицьке свято обіймає Великдень та Великодній тиждень.;

2.2. **офіціал-геортоніми:** свято дитячої книги у Москві в березні «*Книжкины именины*», назву якому придумав Л. Кассіль, ісп. *Semana Internacional de la Carta*, Міжнародний тиждень листування, що припадає на жовтень;

2.3. **фольк-геортоніми:** рос. *Масленица, Сырная седмица*.

3. **делектоніми:** рольові ігри, на які збираються шанувальники творчості якогось письменника, найчастіше жанру фентезі, і розігрують постанови за текстом твору. Одним із перших таких заходів на території колишнього СРСР були рос. *Хоббитские игрища* (уперше проведені в 1990р.). Також відносимо сюди назви карнавалів: порт. *Carnaval do Rio de Janeiro*.

4. катаклізмоніми:

4.1. **анемоніми** – назви стихійного лиха, вітру, урагану, циклону, тайфуну: ісп. *El Niño, Niña*, глобальні зміни у кліматі частини Південної півкулі, які трапляються кожні 3-8 років, чому і мають найменування хлопчик та дівчинка. Також анемоні мами є водні катаклізми: *Девкалионов потоп*;

4.2. **нівоніми** (лат. *niveus* – сніжний) – власні назви сніжних лавин, селевих потоків (*трагедія в Кармадонском ущелье*).

5. **компетіціоніми** (лат. *competitio* – змагання) – власні назви спортивних змагань та ігор, чемпіонатів, конкурсів, перегонів: англ. «*Wingbowl 18*» свято ненажерливості, де учасники змагаються у кількості поїдання курячих крилець декілька днів;

6. **конференціоніми** (термін М.М.Торчинського [129, с. 256]) – найменування нарад, конференцій, консилиумів, з'їздів (*засідання Європарламенту, англ. XVIII International AIDS Conference, Vienna, Austria, July 2010*);

7. **конфліктоніми** (термін М.М. Торчинського [129, с. 256]) – назви окремих боїв і сутичок (англ. *Waterloo*, рос. *Брусиловский прорыв*); зазвичай сутички та бої

тривають більш ніж один день, отже, ми воліємо відносити їх до септонімів, те ж саме стосується тумультонімів та конференціонімів; у терміносистемі М.М. Торчинського є онім вікторіонім. Його існування здається нам невиправданим, бо перемога у сутичці чи війні може бути лише в однієї із сторін, для іншої – це поразка. Якщо ми будемо використовувати цей термін, то є можливість стати необ'єктивними, упередженими.

8. **тумультоніми** – назви повстань і бунтів, революцій, актів протесту як масових, так і поодиноких громадян (*повстання декабристів*, рос. *Тбилисские события*);

У категорію **менсоніми** ми уміщуємо проміжки часу, які тривають приблизно місяць, 20-35 днів. Менсоніми мають такі групи:

1. **актоніми** (термін Э. Хоффмана [139, с. 92]) (лат. *actio* – діяльність, дія) – електоральні кампанії, різні заходи: *місячник громадянської авіації* 1932 року. Прийняття поправок та законів, разом з їх дією: англ. *Jackson-Vanik amendment*, була введена в 1974 році та обмежувала фінансові та торговельні стосунки з країнами, які забороняли еміграцію своїх громадян, була націлена на країни соціалістичного блоку. Додаємо також соціальні умови та рухи, системи поглядів: англ. *Eisenhower Doctrine*, яка підкреслила радянську загрозу та гарантувала допомогу країнам за агресії СРСР. Судові справи і процеси, скандали та слідства також можна віднести до цієї категорії, на зразок судових справ над тваринами у Середньовічній Європі [16]

2. **арсоніми** (лат. *ars* – мистецтво) – назви виставок, вистав, перформансів: *виставка «Дари музею»* в Києві, у липні 2010;

3. **катаклізмони:**

3.1. **анемоніми**. Звичайно, такі власні назви є багатокомпонентними і містять у собі назву місця, де трапилося лихо: *повінь у Карнатах* у 2008р.;

3.2. **екситоніми** – катастрофи, аварії, інші події з важкими трагічними наслідками: *Бхопальська катастрофа*, 3 грудня 1984р.

4. **компетіционіми** – власні назви спортивних змагань, чемпіонатів конкурсів, перегонів (*UEFA European Championship*). Ця підгрупа є найчисленішою, адже спортивні змагання тривають приблизно місяць;

5. **мілітоніми** – походи, заходи, у яких беруть участь збройні сили: морські

навчання збройних сил України та США у липні 2010 «Sea Breeze»

Темпоніми як назви відрізків часу на позначення сезонів можуть мати у своєму складі назви триместрів і семестрів, є космоцентричні та етноцентричні. До тих, які належать традицій та звичаїв відносимо розподіл на сесії у навчальних закладах, сезон відпусток або охоти, час для певних робіт або у соціальному житті. Зразками є англ. *The London Season*, час, коли англійська аристократія проводила бали та представляла своїх дітей вищому світові. У спортивній системі прикладом може бути *Кубок Тампере*, турнір, який проводиться між спортивними сезонами.

Космоцентричними є, без сумніву, кліматичні сезони. Ми відносимо їх до цієї групи тому, що їх наявність зумовлена законами існування нашої планети, періодом обертів навколо Сонця. Також сюди відносимо кліматичні явища, такі як Полярна ніч або відомі *Білі ночі* у Петербурзі та інших містах цієї широти. Або англ. *Kernlose winter*, який позначає відсутність значних коливань температури між літом та зимою на полюсах нашої планети.

Наступний підрозділ нашого групування пропріальної лексики – це **естоніми**. Ми використовуємо цей термін на позначення подій, які тривають рік або декілька років. Цей термін ми відносимо до космоцентричних онімів, бо він базується на понятті року як одиниці часу, що визначається астрономічними законами устрою нашої Сонячної системи:

1. **актоніми** – політичні, економічні, соціальні заходи. На зразок *Четвертої П'ятирічки* 1946-1950, де планувалося відновлювати економіку країни, винищену війною. У Китаї політична та економічна кампанія, націлена на швидку індустріалізацію країни – *Великий стрибок* 1958-1960.

2. **арсоніми** – назви виставок, вистав, перфомансів: *Всесвітня виставка 1889р.*, яка подарувала Парижу його символ – Ейфелеву вежу;

3. **мілітоніми** (термін М.М. Торчинського [129, с. 256]) – війни. Як нам відомо з історії, зазвичай будь-яка війна триває рік або декілька років. Якщо захід триває довше, то це є незвичним і відображається у назві, на кшталт *Столітньої війни*, але цей онім ми відносимо до іншої підкатегорії – епохонім. Окрім звичайних воєн, як конфліктів між націями із застосуванням зброї, двадцяте століття принесло новий вид

воєн – інформаційні. Це навмисне завдання шкоди інформації для того, щоб дезорієнтувати противника або посіяти паніку у населення: 08.08.08, хоча воєнні дії тривали лише декілька днів, інформаційна війна тривала цілий рік. У підкатегорію ми також додаємо походи, заходи, у яких беруть участь збройні сили (*Галльська війна*) або кампанії, ініційовані збройними силами: військова операція рос. «*Рельсовая война*», яка проводилася з 3 серпня по 15 вересня 1943 року на окупованій території СРСР.

4. **тумультоніми** – назви повстань і бунтів, масових збройних виступів, революцій, масових актів протесту, мітингів, страйків, заяв. Прикладом може бути *Революція 1357 року* (за іранським календарем), коли до влади прийшли ісламські фундаменталісти на чолі з аятоллою Хомейні.

5. **катаклізмони:**

5.1. **експлозіоніми** – власні назви терористичних актів, атак, захвату заручників: англ. *The Iran hostage crisis* – дипломатична криза, яка тривала з 4 листопада 1979р. по 20 січня 1981р., коли американські заручники знаходилися в руках терористів.

Періодоніми, які іменують події, що тривали десятиріччями:

1. **актоніми** – системи поглядів, які панували у певні періоди у суспільстві: ісп. *La Segunda República Española*, Друга іспанська республіка, період у 30-х роках ХХ ст. між вигнанням монарха та встановленням влади генерала Франко. У групу входять всілякі політичні кампанії: англ. *Trail of Tears*, насильницьке переселення корінних народів Америки до резервацій у 1830-х. Також зараховуємо сюди різні наукові програми: *дослідницька програма Apollo*, судові справи і процеси, скандали та слідства: відома *Бавовняна справа* – серія карних справ, у яких розслідувалися випадки корупції в Узбекській РСР у 70-80-х роках ХХст.

2. **арсоніми** – назви виставок, вистав, перфомансів, культурних течій: англ. *Swinging London*, період оптимізму та початок сексуальної революції у 60-х,

3. **катаклізмони:**

3.1. **екситоніми** – події з важкими трагічними наслідками, екологічні, біологічні катастрофи: *зниження рівня Аральського моря*, яке триває декілька десятиліть;

4. **компетиціоніми** (лат. *competitio* – змагання) – власні назви спортивних

змагань та ігор, чемпіонатів конкурсів, перегонів: рос. *ГТО*;

5. **мілітоніми** – громадянські та світові війни: *війна в Афганістані*, інші види збройної боротьби між державами, суспільними класами

Епохоніми, визначають оніми на позначення часових відрізків тривалістю одне або декілька століть. Тут ми не виокремлюємо групи онімів, адже епохоніми належать до штучно створених назв, вони, звичайно, відомі у суспільстві, але багато з них було створено завдяки аналізу минулого, критичного огляду проміжків часу. Багато з таких власних назв створено спеціалістами з історії, геології та культури: *Палеозой*, ісп. *Portugal bajo la Casa de Austria*, Іберійська унія, століття правління Португалією та Іспанією під однією короною, італ. *Manierismo*.

Для хрононіма не обов'язкові чітко визначені історичні рамки, головне – соціокультурне наповнення (рис. 1.1.). З іншого боку, що саме ми розуміємо під чіткими датами? Якщо ми звернемо увагу на віки, години, то усі ці виміри часу були розроблені нашою цивілізацією. А ось рік та день можуть вважатися межами, саме вони є природними кордонами, природою міри часових проміжків. День та ніч, мабуть, є найбільш давніми, їх ми можемо бачити у зразках наскального живопису, в описах мандрівок (чотири місяці, п'ять сонць), адже це очевидні виміри, для яких не потрібно жодних устроїв, наші біологічні годинники стежать за ними. День може лише різнитися довжиною, яка залежить від пори року. Рік також не має абсолютно точний хід: місячний календар рухомий, це можна простежити у святкуванні китайського нового року, дата першого місячного дня коливається не збігається з минулою. Сонячний був зрівноважений лише на початку ХХст., але ще й досі тривають дискусії щодо його об'єктивності.

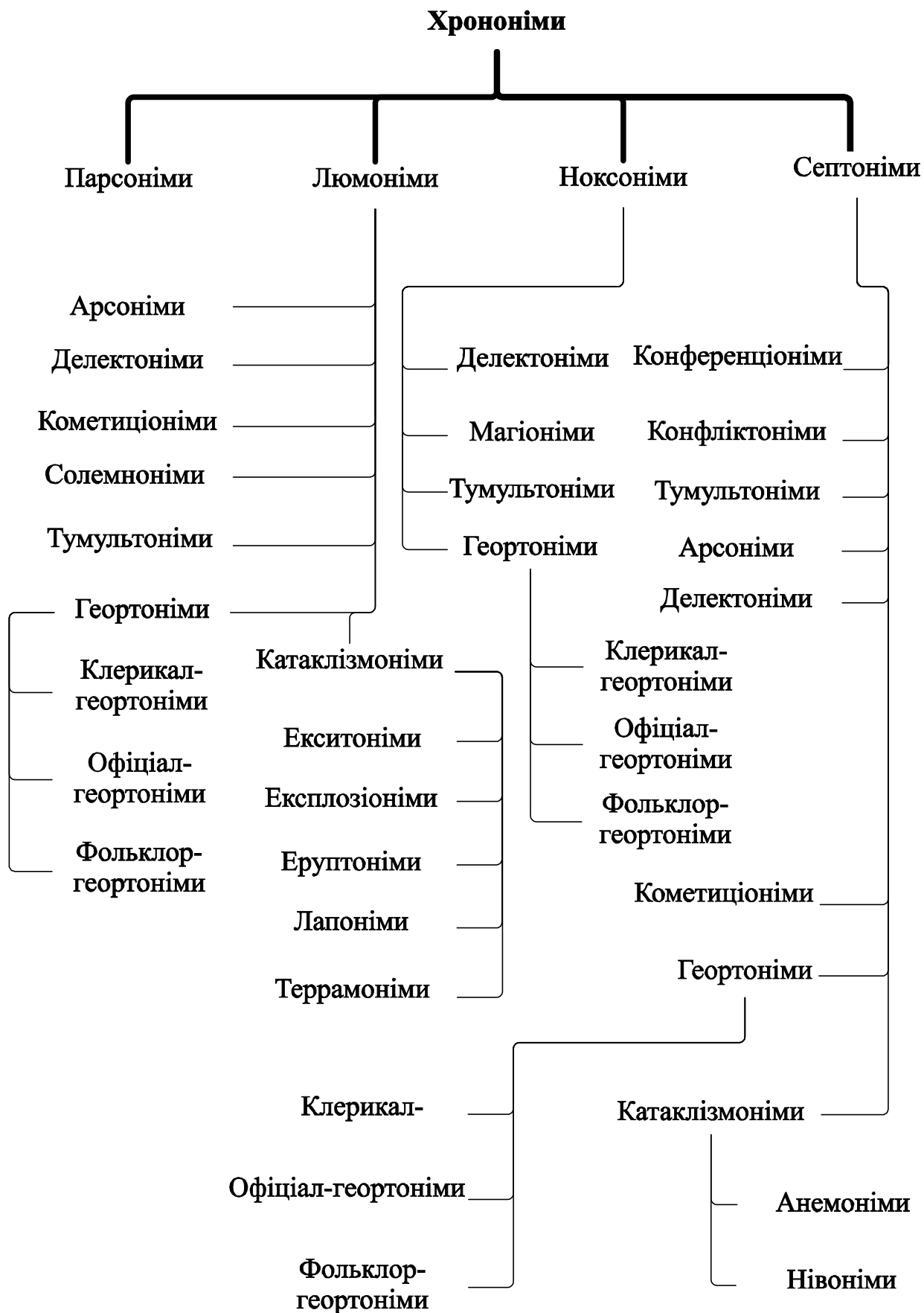
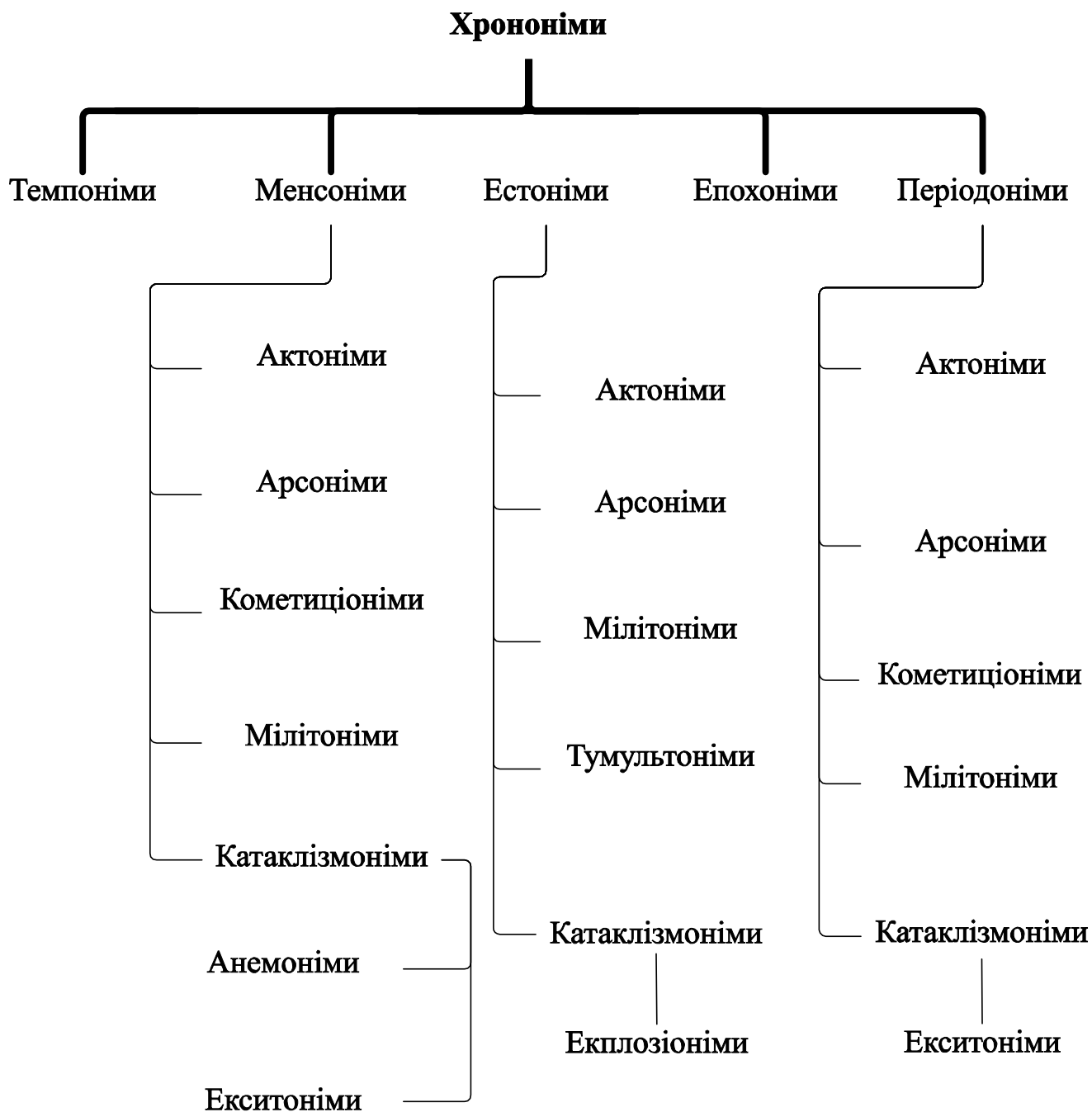

Рис. 1.1 Класифікація хрононімів за тривалістю, контекстним наповненням та впливом на життя соціуму

Продовження рис. 1.1 **Класифікація хрононімів за тривалістю, контекстним наповненням та впливом на життя соціуму**

Попри всі недоліки, чинні календарні системи є єдиними орієнтирами у часі для носія будь-якої мови та культури. Ми все одно звертаємося до них, коли зіставляємо різні часові поняття.

Висновки до розділу 1

Власні назви на позначення проміжків часу є окремим розрядом онімної лексики. Хрононіми є відображенням культурної спадщини певного етносу, віддзеркаленням історичної інформації, зафіксованої у мові. Цей розряд власних назв традиційно вважають периферією онімного простору будь-якої мови, однак в останні десятиріччя спостерігається підвищення інтересу дослідників до назв проміжків часу. У них, як і в топонімах зашифровано реальні історичні факти, тільки у дещо зміненому, переосмисленому, міфологізованому виді. Отже, **хрононім** – це власне ім'я певних відрізків часу, подій історично й культурно значущих для певного етносу.

Хрононіми відіграють досить значну роль у формуванні словникового інвентарю мови. Окрім апелятивів, джерелами утворення хрононімів можуть бути інші розряди власних назв: антропоніми, топоніми, хремотоніми, космоніми. Існують також численні випадки зворотнього процесу – деонімізації. Найчастіше приклади цього можна знайти в Інтернет-спілкуванні, що говорить про активну участь хрононімів у сучасних процесах розвитку і функціонування мови.

Традиційно хрононіми класифікувалися за обсягом й особливостями денотата, за способом утворення, у відповідності до часу святкування. Найбільш поширеним є розподіл згідно з тривалістю заходу або події на крапку та проміжок у часі.

Розподіл на **космоцентричні** та **етноцентричні** оніми є відображенням часової картини світу. Першими тілами, які мали важливу роль у процесі категоризації часу, були сонце і місяць, отже системи онімів, що базуються на сонячному і місячному календарях є космоцентричними. Ці оніми виникли завдяки спостереженням людини за космічними тілами та всесвітом. **Етноцентричні** власні назви – це та група, що виникла внаслідок поняттєвого сприйняття людиною світу, вони є кінцевим підсумком

феноменологічного пізнання довколишнього світу. Етноцентричні оніми мають своє коріння у міфах, повір'ях.

Календарний цикл є, мабуть, єдиною системою, за допомогою якої ми сприймаємо час. Майже кожна спроба класифікувати лексику на позначення часу так чи інакше спирається на нього. Наші хрононімі студії не є виятком: розподіл онімів на підкатегорії був здійснений на базі тривалості події (година, день, тиждень тощо), у кожній підкатегорії виокремлено групи згідно з їх культурною важливістю, впливу на соціум.

Основою класифікації хрононімів стала календарна система, виокремлено такі групи: парсоніми – власні назви на позначення годин та частин дня або ночі (англ. *Venus's hour*); люмоніми – власні назви на позначення світлої частини доби (рос. *Прощенное воскресенье*); ноксоніми – власні назви на позначення подій, що відбулися у темний період суток (ісп. *Nochevieja*); септоніми – власні назви на позначення тижня (англ. «*Wingbowl 18*»); менсоніми – власні назви на позначення місяця (рос. *сечень*); темпоніми – власні назви на позначення сезонів (англ. *Trinity Term*); естоніми – власні назви на позначення років (*Міжнародний рік біорозмаїття*); періодоніми – власні назви на позначення десятиріч (італ. *Berlusconismo*); епохоніми – власні назви на позначення одного або декількох сторіч (фр. *Belle Époque*).

Подальша класифікація хрононімів зосереджена на тривалості, контекстному наповненні, впливу на життя соціуму. Виокремлено такі підгрупи: актоніми – власні назви електоральних кампаній, систем поглядів, різних заходів (рос. *месячник гражданской авиации 1932 года*); арсоніми – власні назви виставок, вистав, перфомансів («4,33»); геортоніми – власні назви свят, поміж яких є фольк-геортоніми (*Івана Купала*), клерикал-геортоніми (*Октава Великодня*) та офіціал-геортоніми (*День Конституції України*) – власні назви, які охоплюють усі сфери соціуму; делектоніми – власні назви різноманітних розваг (англ. *Live Aid*); катаклізмоніми – власні назви будь-яких руйнівних переворотів у житті суспільства (нім. *Das ICE-Unglück von Eschede*); конференціоніми – власні назви нарад, конференцій (англ. *XVIII International AIDS Conference*); конфліктоніми – власні назви окремих боїв і сутичок (рос. *Брусиловский прорыв*); компетиціоніми – власні назви спортивних змагань (англ. *Tough Guy Race*

2010); магіоніми – власні назви магічних дій (*ритуал винищення «Морени»*); мілітоніми – власні назви заходів, у яких беруть участь збройні сили (англ. *Sea Breeze*); солемноніми – власні назви урочистостей з нагоди дат (*50-річчя з дати випуску першого автомобілю ЗАЗ-965 «Запорожець»*); тумультоніми – власні назви повстань і бунтів (англ. *Virginia Tech massacre*).

РОЗДІЛ 2

КОГНІТИВНІ СТРУКТУРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ХРОНОНІМІЇ: ФРЕЙМ, СКРИПТ, СЦЕНАРІЙ, МЕТОНІМІЯ

2.1. Концепт, якій виражено лексемою «час», у мовній картині світу

70-ті роки вважають датою народження когнітивної лінгвістики. Основним постулатом цієї галузі лінгвістики стало поняття про втілення (embodiment) мови. Усі явища у мові можна пояснити через наше фізичне сприйняття світу, що відіграє важливу роль у побудові реальності у нашому мозку. Не просто просторове сприйняття нашого тіла визначає мову, а «феноменологічний вимір втілення» [261, с. 369], тобто пам'ять про пережитий досвід, пам'ять руху. Реальність настільки багатоліка, що ми можемо говорити про те, що її можуть відображати лише кластери інформації, не якийсь єдиний вид знань. Когнітивістика не розмежує типи знань, вважає знання єдиною системою, комплексом інформації, яку сприймає людина під час свого життєвого шляху. «Сприйняття знань організовано такими засобами, на які впливають потреби, мета, культурні обмеження» [222, с. 23]. Когнітивна лінгвістика, за визначенням О.О. Селіванової, це – «напрям мовознавства, у якому мова розглядається, як засіб отримання, зберігання, обробки, переробки й використання знань, спрямований на дослідження способів концептуалізації й категоризації певною мовою інтеріоризованої дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду» [105, с. 213].

Відрізок інформаційного потоку містить різноманітні дані: цифри, факти, імена. Не робиться розрізнення між «лінгвістичним знанням та іншими типами знань» [283, с. 173]. Отже, дослідження власних назв у цьому комплексі є необхідним та природним, це новий крок у царині ономастології. Ще на початку 90-х У.Ф.Г. Ніколайсен зазначав, що подальший розвиток ономастики може йти по лінії «психо-ономастики», власні назви «можуть і повинні досліджуватися фахівцями з галузей лінгвістики, психології та соціології» [250, с. 3, с. 9]. Ми вважаємо, що його ідеї були передвісниками появи когнітивної ономастики. Галузь

когнітивної ономастики є вже визнаною частиною наукового простору в Україні, її основним завданням є «аналіз онімів у проекції на структуру й операції свідомості»[105, с. 430]. Додамо, що власні назви є мовними універсаліями, належать царині мови. Мова народжується у мозку індивіда, за мовними явищами стоять ментальні феномени, таким чином, доходимо висновку, що існують і когнітивні універсалії. А. Ченкі стверджує, що «як плод розуму людини мова та її структура певною мірою розкривають, як працює розум»[140, с. 340]. На нашу думку, саме такими когнітивними універсаліями є фрейми, скрипти, сценарії. Їх неможливо знайти, спираючись лише на дослідження мовних реалій, необхідно враховувати ширший контекст. Під контекстом розуміється сума типових ситуацій, попереднього дискурсу, дій співрозмовників, культурних фреймів, моделей спільного знання[192, с. 54].

Когніція мови як частини культурного фону дає повніші результати. На погляд Л. Талмі, подібні дослідження займаються знаходженням того, що є спільного у різних культурах – культурних універсалій [275, с. 375]. «Ключові слова» є особливо значущими та показовими для певної культури [295, с. 15], надають безцінний досвід, проникнення в сутність. Навряд чи хрононіми є ключовими вирішальними одиницями для визначення таких слів, однак, за їх допомогою можна виокремити ключові концепти, тенденції певної культури, періоди її розвитку.

Хрононіми містять у собі уявлення певних етносів про час, тобто можна з впевненістю стверджувати, що сукупність хрононімів (хрононімна картина світу) відображає компонент концепту «час». За визначенням О.С. Кубрякової концепт – це «оперативна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку всієї картини світу, кванта знання»[64, с. 90]. Також існує думка, що під концептами маються на увазі поняття, які є цінностями людської культури[110, с. 41]. Дж. Лакофф пропонує свій термін для концепту: **ког** – «будь-яка нейронна структура, яка характеризує семантику граматичної конструкції»[231, с. 161].

Значущість хрононімів виражена вже самим їх існуванням та буттям як мовних універсалій. У кожного етносу є назви відрізків часу, які відображають весь

спектр уявлень про час від наївних уявлень про світ у міфах, казках (нім. *Die Wilde Jagd*), до елементів високотехнологічної наукової парадигми (*Планковська епоха*).

Концепт має вербалізований компонент, який найчастіше виражено лексемою або знаком, рідше морфемою або ідіомою, і невербалізований компонент, який визначає зміст, сутність та буття самого концепту. Концепт містить комплексну енциклопедичну інформацію про предмет або явище, які він віддзеркалює[92, с. 92]. Не все вміщується у вербалізовану частину, складні явища для розуміння, такі, як час, не вміщують і не можуть вмістити все у вербалізованій частині. Частина феномену часу все ще залишається у невербалізованому компоненті концепту «час».

Недаремно при поясненні природи часу люди досить часто вдаються до засобів порівняння, алегорії. Концепт може бути розкритим за допомогою засобів мови, міміки, жесту або інших «недосконалих засобів комунікації»[221, с. 323]. Мова може мати універсально доступний, обмежений інвентар концептів. [274, с. 37].

На думку Е. Рош, «концепти – це функціональні частини контексту», вони не представляють світ, а є своєрідним містком між розумом і дійсністю, що оточує нас [262, с. 61]. Концепт – це частина нашої картини світу, що є нічим іншим, ніж «позначенням сукупності уявлень людини про реальну дійсність»[108, с. 19]. Фрейми, скрипти, сценарії, схеми, гештальти є всім тим, що репрезентує нашу ментальну мову у фізичну оболонку. Питання, «як представлене знання в ментальному лексиконі – це, як і раніше найважливіша проблема всієї когнітивної науки», – переконана О.С. Кубрякова[65, с. 4]. Концепти вибудовуються фреймами, схемами чи скриптами, вони розуміються як репрезентації типових сутностей або ситуацій, не є чіткими визначеннями[278, с. 60].

Існує думка, за якою лінгвокультурний концепт відокремлюється від інших структур знання. Вони зазначають, що «лінгвокультурний концепт – умовна ментальна одиниця, яка спрямована на комплексне дослідження мови, свідомості і культури»[46, с. 50]. Однак ми не бачимо різниці між цими поняттями, на нашу думку, концепт завжди є щільно пов'язаним з мовою, свідомістю та культурою,

вони визначають його сутність та саме існування. Ю.С. Степанов визначає концепт як «згусток культури в уявленні людини»[111, с. 40], однак «сума рис не є цілим концептом»[154, с. 303].

Сутність часу давно цікавила науковців, тому що це один з найважливіших концептів нашого життя. Сучасні спеціалісти з багатьох галузей вважають час одним з головних чотирьох вимірів, у яких ми існуємо. Час сприймається і як фізичний об'єкт, і як культурний. Однак все частіше ми зустрічаємося з тим, що час розглядають як «повністю залежну культурну величину»[138, с. 213]. Нас цікавить саме антропоцентричний аспект, тобто, як час відображений в картині світу індивіда та яке місце в ній займає. Першими, хто звернув на це увагу лінгвістів, були Дж. Лакофф і М. Джонсон. За їхнім твердженням «час є одним з концептів, якими ми живемо..., що виник завдяки нашому фізичному досвіду» [232, с. 31–33], а також належить до категорії метафор-контейнерів, тобто час та подія сприймається як вмістище. Схема КОНТЕЙНЕР є фундаментальним універсальним досвідом[184, с. 384]. Своєрідною словесною ємністю є й хрононіми. Власні назви даються відрізкам часу не просто так, вони у такий спосіб концептуалізують, консервують спогади про те, що відбулося у певний час у певному місці. Якщо вони не були би вагомими, то просто забулися або навіть не були вигадані, створені уявою людства.

Услід за Дж. Лакоффом і М. Джонсоном, багато мовознавців погодилися з інтерпретацією часу як одного з первинних концептів, які складають образ світу, що є «відображенням у психіці людини предметного світу, опосередкованого предметними значеннями та відповідними когнітивними схемами, та тим, що піддається уявній рефлексії»[68, с. 268].

Дослідження хрононімної лексики науковцями-когнітивістами не проводилось, однак В. Еванс здійснив спробу проаналізувати саме поняття часу через дослідження лексеми *time* в англійській мові. Він виокремлює декілька проявів концепту: значення моменту (*moment sense*), значення тривалості (*duration sense*), значення прикладу (*instance sense*), значення події (*event sense*), матричне значення (*matrix sense*), агентивне значення (*agentive sense*)[198, с. 107–168]. Дещо

подібну концепцію має і український науковець Ю.Ф. Прадід. У своєму дослідженні фразеологічних одиниць на позначення сприйняття людини фразеологічна мікросистема «Сприйняття людиною часу» обіймає три значення: 1) сприйняття тривалості часу (споконвіків), 2) сприйняття швидкості часу (як на дріжджах), 3) сприйняття послідовності часу (час від часу)[94, с. 123–124]. Також він виокремлює загальнокультурні моделі сприйняття часу: **непорушне его** та **рухливе его**. Ці моделі присутні у багатьох мовних та концептуальних картинах народів світу. Н.Д. Арутюнова дещо по-своєму формулює назви моделей: «Шляху людини» та «Потоку часу»[3, с. 53], де перша модель репрезентує течію життя, лінію долі, друга – рух речовин, які досить часто асоціюються з часом: води та повітря. Такі візуальні образи ми відносимо до культурних архетипів. Вони базуються на зображальному коді (ПУТЬ) і тому є ідеалізованими когнітивними моделями (ІКМ). Виступають як «усталені структури обробки, зберігання та репрезентації колективного досвіду»[27, с. 38]

Панування однієї або іншої моделі в національних картинах світу залежить від темпоральної точки зору (temporal viewpoint) [290, с. 118–119]. Вона складається протягом доволі тривалого часу. Суспільства, де превалюють природні ритми, мають циклічне уявлення про час, на противагу лінійному, який панує в західному[224, с. 16]. У лінійній моделі часу виокремлюють горизонтальний та вертикальний типи сприйняття. На основі проведеного експерименту науковці стверджують, що п'ятнадцять хвилин тренування змінили сприйняття часу з горизонтальної моделі на вертикальну [213, с. 649]. Нам здається, що це говорить лише про гнучкість ментальної системи людини, яка зумовлена довгим культурним розвитком.

Експерименти показують, що навіть роздуми про рух у просторі можуть змінювати сценарій сприйняття часу[258]. Якщо людина тільки приїхала, вона у більшості випадків обере сценарій «рухливе его», якщо респонденти зустрічали когось або тільки збирались виїжджати, то вони обирали модель рухливого часу. Модель сприйняття часу змінюється не тільки з плином часу, а залежно від досвіду та уявлень людини.

Дослідження лексики на позначення часу в індоєвропейських мовах дало можливість виокремити три базових уявлення про час: «зовнішній час (час як простір), внутрішній час (час як життєва сила), суб'єктивний час (час як побажання, думка)»[63, с . 63]. За допомогою етимологічного вивчення апелятивів дослідник показує взаємозв'язок між розумінням природи часу та її відображенням у мові. У ХХ ст. час все більше стає суб'єктивним, фокус зміщується завдяки теорії відносності. У дослідженні поезій Р. Цур висловив думку, що час є фігурою без фону[286, с. 251], саме так сприймається час у в повсякденному житті, фоном стає топос.

Дослідження розкриття сутності часу через поняття місця є однією з тенденцій наукової думки останніх десятиріч. Нерівномірна концептуалізація різних фрагментів дійсності є однією з онтологічних характеристик мовної картини світу[47, с. 91]. Час є однією з таких категорій.

Л. Талмі відносить час до базових концептуальних категорій [273, с. 543], які є наслідком емпірики, відображеної у мові. Таким чином, час посідає рівне місце разом із поняттями простору та базовими концептуальними метафорами. Т. Клауснер і В. Крофт розглядають час як один з «базових доменів, закладених у тілесному досвіді людини»[171, с. 10]. Цей досвід як один із первинних чуттєвих сприйнятів своєрідно відобразився у мисленневих конструкціях і назавжди залишився у загальному досвіді. Злиття концептів часу та простору спостерігається у багатьох мовах, навіть неспоріднених. Наприклад, лексема *час* функціонувала як древня міра відстані в російській мові. Вона дорівнювала 5 км, що є приблизною відстанню, яку проходить середньостатистична людина за годину. У китайській мові ієрогліфи «час» та «простір» мають спільний родовий елемент *jian* «приміщення»[119, с. 96], що свідчить на підтримку теорії універсальності певних когнітивних структур. Дж.Р. Тейлор також вважає час базовим доменом, який не може редукуватися до інших доменів і характеризується на тлі матриці доменів, що складається з концептів[277, с. 570], саме тому час є досить складним для моделювання конструктом у картині світу людини. Той факт, що хрононіми у складі

ономастичної лексики є актуалізаторами мовних універсалій, свідчить про значущість, отже, і духовну вартість цих концептів.

2.2. Фреймування уявлень про час

Абстрактна природа часу зумовлює особливі засоби його відображення у ментальній картині світу. «З точки зору сучасного досвіду будь-яка реальність інша, ніж теперішня, та будь-який вимірюваний час є концептуальними конструктами»[209, с. 78]. Отже, спогади та роздуми про майбутнє є конструктами, які є складовими частинами ментального буття індивіда.

Явищем, яке допомагає сучасній людині орієнтуватися в часовому колі є годинник. Людство завжди намагалося створити прилад для вимірювання часу, але не для того, щоб визначати та фіксувати плин часу, а для того, щоб перевести часові проміжки у просторові структури [208, с. 113]. Про суміжність простору і часу сказано багато. Виокремлено та досліджено механізми концептуальної метонімії ЧАС–МІСЦЕ. На нашу думку, закономірності, які були виділені для простих лексем, є справедливими і для співвідношення топонім–хрононім.

Дослідники виокремлюють топонімну картину світу як топонімну систему в її ментальному бутті [13, с. 7]. Тобто топоніми, починаючи від мікротопонімів до макротопонімів, є її елементами, однак не повністю всієї топонімної системи, а ті, які людина знає, якими ходила, де живе. З певною справедливістю ми можемо говорити про онімну картину світу, яка вміщує усі розряди власних назв. Усі власні імена формують онімний інвентар мови певного індивіда. За умови існування топонімної картини ми можемо говорити про хрононімну картину світу, де присутні усі хрононіми, які знає людина. Функціонування, структуризація і вербалізація хрононімної картини світу в першу чергу визначається індивідуальним хрононімним фреймом. Скрипти та сценарії зумовлюють її динамічність та розвиток, окреслюють категоризацію вхідної інформації.

На основі досліджень, було сформовано модель сприйняття простору мешканцями Алтаю, де виокремлено дві зони: життєво-актуальна та

периферійна[22, с. 95]. Перша – це місця, в яких люди та їх близькі живуть, друга – топоніми, про які тільки чули. Те, що науковець Л.М. Дмитрієва називає життєво-актуальною зоною, є втіленням першого та другого кіл індивідуального фрейму, периферійна – відповідно третього та четвертого.

Об'єктом нашого наукового інтересу є хрононімна картина світу, що співвідноситься з загальномовним хрононімним фреймом, обидва конструкти репрезентують нашу ментальну мову у фізичну оболонку за допомогою скриптів та сценаріїв.

Час є елементом культурного контексту. Саме такими конструктами є, на нашу думку, фрейми, скрипти, сценарії і метонімія. За їх допомогою ми спробуємо моделювати індивідуальний хрононімний фрейм.

М. Мінський перший увів поняття фрейму, він розробив теорію для того, щоб «...пояснити швидкість людського сприйняття й мислення», це було зумовлено відсутністю «ментальних явищ, що піддаються спостереженню, що супроводжують ці процеси» [76, с. 283]. Ще далі в поясненні природи структуризації знань пішов Ч. Філмор: «...групи слів утримує разом те, що вони мотивуються, визначаються й взаємно структуруються особливими уніфікованими конструкціями знання або зв'язаними схематизаціями досвіду, для яких можна використовувати загальний термін *фрейм*» [134, с. 54].

Д. Кристал визначає фрейм як «структуру, яка кодує знання про стереотипні різновиди об'єктів або ситуацій з особливими умовами ролей, які відіграють їх частини або учасники»[180, с. 198]. Таким чином, фрейм містить і культурний сценарій: час – це шлях, яком рухається людина, або людина нерухома, а сам час переміщується. Фрейм використовує базові схеми щодо фізичних, поведінкових та сприйняттєвих факторів[195, с. 146]. Не обов'язково одна модель переважає у певній культурній єдності. Багато етносів у процесі існування перейшли від одного типу бачення часу до іншого. У культурі можуть залишатися більш древні уявлення у вигляді ритуалів, повір'їв. Так, український обрядовий аграрний календар має рудиментарні залишки бачення архаїчної картини світу, які були характерними для язичницької свідомості, що потім була витіснена християнством.

На думку З.Д. Попової та І.А. Стерніна, «фрейм – мислимий у цілісності його складових частин багатокomпонентний концепт, об'ємне уявлення, певна сукупність стандартних знань про предмет або явище» [93, с. 73]. Фрейм ми не можемо співставляти з поняттям семантичного поля. Поняття семантичних полів, на думку А. Лерер, не є достатнім, тому що семантичне поле має справу «тільки з лексемами, але багато власних назв є більшими від лексем»[240, с. 137]. Кожна власна назва містить у собі певну інформацію, звичайно, не кожна людина може розпізнати її, але якщо ми оберемо якусь найуживанішу та найвідомішу власну назву, то носії культурної інформації розкажуть про неї багато. Пропріатив для них не буде пустим, це буде проявом національної ментальності, яку, на думку О. Ткаченка, «природно шукати на всіх рівнях мови, хоча, звичайно, не скрізь вона однаковою мірою доступна для виявлення»[120, с. 8]». **Загальномовні онімічні фрейми** є одними із базових структур національної ментальності. Їх увела до ономастичної класифікації О.Ю. Карпенко, «спільності загальномовних онімічних фреймів сприяє єдність мови й національних інтересів» [50, с. 367].

Ядро загальномовного фрейму містить хрононіми, які є важливими для певної етнічної спільноти, зазвичай це свята з довгою історією, релігійні, пов'язані з аграрним циклом. Не обов'язково вони мають бути у календарі будь-якої країни, наприклад, радянське свято Червоної армії рос. *23 фебрала* святкується й досі на території нашої країни. Хоча його більше немає в офіційному календарі святкових дат, громадяни зберігають цю традицією, більш того, це свято вважається «чоловічим днем», відповідником *8 Березня*. На периферії загальномовного фрейму скоріш за все знаходяться нові свята, які не мають традицій проведення, більшість населення відчуває їх штучність і з недовірою або презирливо ставиться до таких нововведень. Так, у російському секторі Інтернету після появи нового свята *Петра і Февронії* з'явилося багато негативних відгуків. Іронія в тому, що саме свято здавна знаходиться в церковних святках, але широкому загалу стало відомим нещодавно, до того ж це стало спробою російського уряду замінити дуже популярний *День святого Валентина* автохтонним православним відповідником.

В.Я. Мізецька пропонує варіант загальної лінгвоконцептуальної схеми, де є «верхня межа» з «макроконцептами-вокабулами», проміжні рівні та «нижня межа» з «мікроконцептами-вокабулами», що об'єднані в синонімічні ряди [75, с. 74]. У нашій теорії верхній рівень представлений загальномовним фреймом, а нижньою межею – є індивідуальний.

Елементи культурних схем не розділяються між всіма членами культурної мережі, а лише поширюються між розумами окремих індивідів [230, с. 66]. Виявити сутність культурних схем, якими є фрейми, можна за допомогою сукупності відображень внутрішніх світів людей. Вільний асоціативний експеримент надає можливість моделювати когнітивні конструкти за допомогою його даних. Сукупність асоціатів викриє механізми мисленнєвих процесів та відобразить функціонування структур репрезентації знань.

Когнітивні структури є тісно пов'язаними зі значеннями слів, вони є органічними елементами мови репрезентації знань, «елементами цієї мови є фрейми, сценарії» [5, с. 14]. Загальномовний онімічний фрейм є одним з аспектів проявів будь-якої національної картини світу, яка, у свою чергу, є відбиттям безлічі індивідуальних фреймів. Фрейми відіграють центральну роль у репрезентації та організації автобіографічних спогадів [163, с. 29]. Уся інформація: асоціації, уявлення, життєвий досвід, присутній у них, входить до складу індивідуального фрейму, але ми можемо охопити у даному дослідженні лише явища, які мають більш частотний характер, знаходяться у більшості таких когнітивних структур. Багато лексем будуть знаходитись на далекій периферії, а центральні формують ядро ментального лексикону, вони збігаються у багатьох індивідуальних фреймах, формують певну мережу концептів. Усі ці дані, як головоломка, складають цілісну картину світу індивіду, що є «вторинним існуванням об'єктивного світу, закріпленим та реалізованим у своєрідній матеріальній формі» [28, с. 217].

Отже, індивідуальний онімічний фрейм є віддзеркаленням ментального буття індивіда і відображенням феноменів об'єктивної дійсності у його свідомості. Індивідуальний хрононімічний фрейм є сукупністю усієї інформації, якою володіє

людина, та є тією когнітивною структурою, на базі якої будується особистісна хронологія окремого носія ментального лексикону.

2.3. Система організації індивідуального хрононічного фрейму

У межах загальнономовного фрейму виокремлено 9 субфреймів за типами денотатів: антропонімічний, топонімічний, теонімічний, зоонімічний, ергонімічний, космонімічний, хрононімічний, хрематонімічний та ідеонімічний. Онімічний фрейм складається з 4 кіл і посилань на інші фрейми, його реалізація в лексемах, вигуках, піктограмах закріплена в когнітивних конструктах: сценарії, скрипти. Слова поєднуються одне з одним за допомогою свого зв'язку зі спільними фоновими фреймами[207, с. 77]

Фактично фрейми не ізольовані один від одного. Одним із таких процесів є трансонімізація (онімна омонімія), яка пов'язує, на зразок, топонімічний та ергонімічний фрейми. Наприклад, онім «*Війна світів*» може позначати книгу, постанову, фільм та відрізок часу, та водночас є бібліонімом, артіонімом та хрононімом.

Структура загального онімічного фрейму проектується на усі субфрейми завдяки «стратегії спадкування» [249, с. 324], у якій властивості субфреймів переймаються від суперфреймів. За зразком ядра та периферії загальнономовного фрейму ми конструюємо чотири кола індивідуального.

Хрононімічний фрейм містить не тільки список онімів. Уся енциклопедична інформація, яка визначає хрононім як власну назву, пов'язану з часом, подіями; ознаки, які описують хрононім, дані, за яких умов він зустрівся та був сприйнятий уперше, можливі сценарії його реалізації, до якого скрипту належить, – все це містить фрейм. Концептуалізація, на думку Р. Ленекера, може бути проаналізована на двох рівнях: «феноменологічному (ментального досвіду) та рівні когнітивних подій (неврологічна діяльність)»[237, с. 149]. Ми можемо моделювати лише перший рівень – феноменологічний.

Фрейм не є закритою структурою, кожен член мовного суспільства може додавати до нього нові оніми, однак, якщо онім не знайомий жодній людині мовного колективу, то загальномовний фрейм не містить даного слова. Когнітивні структури, розподілені між членами певних груп, є соціальними [225, с. 391], саме тому ми можемо говорити про поширення фрейму на всіх членів мовної спільноти. Загальномовний фрейм належить мовній громаді, яка має єдину культуру, історію, звичаї, спадщину, де енциклопедичні знання мають ефект «колективної автоматизації» [264, с. 119] і є надбанням колективної пам'яті, яка «має у своєму складі цілісний образ минулого» [193, с. 56]. Там хрононіми є своєрідними віхами реєстрації найважливіших етапів історії певного етносу, які зафіксовано у різних «культурних артефактах», де інформація, втілена в них, може зберігатися «століттями в доіндустріальну і тисячоліттями в архаїчну епохи» [135, с. 34].

Головним завданням нашого дослідження ми вбачаємо в описі особливостей індивідуального хрононімного фрейму, де кожна частина особистої свідомості вливається у загальномовну свідомість, кожний «асоціативний тезаурус є відображенням образу світу даної культури» [132, с. 103]. Асоціативний тезаурус є вербальним аспектом мовної картини світу, яка, у свою чергу, є результатом відображення об'єктивного світу **повсякденною** свідомістю того чи іншого суспільства [61, с. 112]. Звичайно, мовна картина світу різних верств населення не є однаковою і не може такою бути через різні соціальні умови: освіту, можливості, стиль життя. Те, що є звичним та давно відомим для одного шару населення, може стати одкровенням для інших. «Фрейм є структурою знань, що можуть бути ґрунтом для інтерпретації значення лінгвістичних форм» [170, с. 183]. За допомогою фрейму ми можемо побачити цілісну хрононімну картину світу, пояснити зв'язки її внутрішньої структури. Фрейм – схематизація досвіду, яка представлена на концептуальному рівні, зберігається у довгостроковій пам'яті, встановлює відношення між елементами та сутностями з особливостями культурно вбудованих сцен, ситуацій або подій людського досвіду [196, с. 85]

У фреймі міститься інформація щодо зв'язків всередині своєї структури і зв'язки із зовнішніми концептами. Хрононімний фрейм зберігає відомості про цей

тип власних назв і не обов'язково лінгвістичні дефініції, скоріш навпаки: визначення, відтворене у наївній картині світу, за зразком, подібні слова (хрононіми) – це свята та події, про які я знаю. Також у фреймі відбувається переробка вхідної інформації, її зберігання, рецензування, цензурація, якщо потрібно, адже є події, про які людина хоче забути, та вихід думок. Отримуючи на вході лише одну лексему, фрейм надає інформацію, яка не присутня в аналізованому тексті[152, с. 341]. Ця інформація за своїм характером містить дві частини: енциклопедичну й особистісну. Якщо перша частина опціональна, то друга обов'язкова. На нашу думку, саме таке станеться у нашому асоціативному експерименті у випадку, коли стимул буде незнайомим для респондента.

Подальший аналіз когнітивних структур у ментальній свідомості індивіда буде зосереджено на структурі індивідуального хрононімного фрейму[52], що складається з 4 кіл (Пор. у Золотовой Н.О. процес формування лексикону «нагадує процес зростання річних кілець на стовбурі дерева»[31, с. 26]). Кола є особливими тому, що хрононіми не завжди прикріплені до певного місця, з часом онім може переміститися з внутрішнього кола у зовнішнє, стати менш важливим для людини, і навпаки – із зовнішнього у внутрішнє, набувши значущості. Цей приблизний механізм мігрування власної назви вказує на нежорстку фіксованість меж кіл у ментальному лексиконі [64, с. 48]– системі, що відображає знання про слова та еквівалентні їм одиниці, виконує складні функції, пов'язані з вказаними мовними одиницями і структурами репрезентації екстралінгвістичних знань, що стоять за ними. Кола фрейму не можуть бути статичними, адже протягом життя індивід отримує нову інформацію, яка входить в одно з чотирьох кіл фрейму, і, таким чином, вміщується у картину світу носія ментального лексикону. Водночас триває і зворотній процес – викреслення, випадіння власних назв із індивідуального фрейму внаслідок природного процесу механізмів пам'яті – забуття.

Перше коло індивідуального хрононімного фрейму складається з назв, що мають індивідуальні посилення, своє, рідне, настільки важливе, що без нього ми не можемо обійтися, ми мислимо його як обов'язковий компонент нашої

свідомості. У хрононімному фреймі це хрононіми, які викликають найдужчі емоції і найяскравіші асоціації. Ми засвоюємо їх ще у дитинстві і запам'ятовуємо на все життя. Найчастіше це сімейні власні назви, свята найближчого кола друзів.

Індивідуальний фрейм за своєю суттю егоцентричний, так що у першому колі обов'язково буде те, що безпосередньо стосується саме нас. У цьому колі знаходяться індивідуально-інтимні хрононіми, вислови, які мовна спільнота не вважатиме хрононімами, але для людини вони є беззаперечною психічною реальністю (*мамин день народження, коли я була молодою*), події, у яких брала участь людина (*Великдень, Новий Рік, Вербна неділя*), і ті події, які відбулися за час життя людини, і навіть якщо вона не брала у них участі, вони настільки сильно подіяли на неї, що стали частиною її життя, її ментального буття. Індивідуальний фрейм фокусується на звичках та смаках певного носія мови, набір онімів першого кола буде суто індивідуальним (*Leap Year Day, Конкурс краси "Міс Америка" 2007, Hurricane Katrina, Hallowe'en*).

І все ж можна говорити про деякі місця збігу у мовній свідомості різних людей завдяки спільній культурі, цими крапками збігу і будуть найбільш значущі та відомі події. Наприклад, терористична атака на вежі-близнюки в Нью-Йорку 9 вересня 2001р. стала особистою трагедією кожного громадянина США, увійшла до першого кола, у багатьох новинах ми мали змогу бачити реакцію сторонніх американців. Для інших людей земної кулі це лише подія, свідками якої вони стали опосередковано, завдяки масмедіа, і, скоріш за все, вона знаходиться у другому колі. За нашою теорією, власні назви першого кола будуть мати реакції, спрямовані на самого респондента, найперше це присвійні займенники, емоційні відгуки (подобається—не подобається), вказівки на близьких чи знайомих.

Друге коло складають сучасні події, про які ми знаємо, однак участі в них не брали (*війна в Іраку, Чемпіонат Європи по футболу 2006 (для тих, хто не є вболівальником)*). Вони сталися під час життя людини, однак вони не стали знаковими і не потрапили до першого кола через різні обставини. Людина не брала у них участі, події не набули відгуку в її душі. Індивід не вважає їх

настільки важливими, проте може мати численну енциклопедичну інформацію про них. Друге коло є частиною ядра, яка ближче до периферії.

Різниця між першим та другим колами у тому, що інформація з першого – це спогади, що є «можливістю ментально подорожувати крізь темпоральний континуум до особистого минулого»[260, с. 279], а в другому – це більш знання про факти. В асоціативному експерименті це відомі оніми, респонденти показують наявність енциклопедичних знань.

Периферійне третє коло містить маловідомі хрононіми, сюди потрапляють власні назви, що не дуже важливі для людини, а також ті оніми, які є діалектними, непоширеними за межами певної території, незнайомі носієві ментального лексикону, сюди відносяться події з курсу історії, які трапилися до народження людини. Тільки тому, що наш ментальний лексикон є егоцентричним, вони не можуть бути ближче, це було давно, отже, не має великого значення (*the Holocaust, the Tunguska Event, Лимо Кохання, Суд над Салемськими відьмами*). В асоціативному експерименті можуть респонденти мати добрі енциклопедичні знання, однак будуть відмови, деяка частина респондентів не буде пам'ятати або взагалі знати про подію. Однак не всі історичні події знаходяться в третьому колі. Якщо людина через свою професійну діяльність або особисті уподобання вивчає історію, певні історичні проміжки, то для неї цей період буде в першому колі.

Четверте коло – всі інші невідомі хрононіми (*Толока, Anzac Day, Melbourne Cup Day*). Але вони є потенційними, можуть з досвідом увійти до інших кіл (*Spamarama, Yale-Harvard Regatta, Carnival Miami, Pack Monday Fair, Spring Break*), все залежить лише від особистого досвіду індивіда. Коли людина визнає новий онім, вона відносить його до якогось з кіл, категоризує його автоматично. Адже для нас легше, коли світ розподілено за певними категоріями. В експерименті це будуть асоціації сценарного типу – сценарії можливого розвитку подій, здогадки, де респонденти підключають свої енциклопедичні знання, мабуть, буде і великий відсоток відмов.

2.4. Скрипт як основна структура буття кіл

індивідуального фрейму

Мозку людини властива постійна обробка різних рівнів інформації, побудова ментального уявлення про події, що відбуваються навколо. Хрономічний фрейм є частиною такого розуміння, але він не єдиний спосіб ментальної репрезентації, підвидами когнітивних структур є скрипт та сценарій.

Досить часто терміни «скрипт» та «сценарій» прирівнюють один до одного [8, с. 37; 151, с. 357; 287, с. 104; 294, с. 211], інші дослідники вважають скрипт елементом категорії фреймів [178, с. 17]. Ми наголошуємо на тому, скрипт, фрейм і сценарій є самостійними когнітивними структурами, які працюють разом, перетинаються і створюють повноцінну картину світу у мозку людини. На думку науковців, якщо теорії будуть використовувати такі структури як скрипт та фрейм, це дозволить їм доповнювати одна одну для того, щоб осягнути головні особливості розуміння людини в нових ситуаціях [243, с. 62].

Скрипт – «послідовність дій, які асоціюються зі стереотипною ситуацією» [205, с. 255]. Скрипт є подібним до алгоритму, де дії у ситуації йдуть у певній послідовності, доволі чітко визначеній. Цей конструкт є усталеним, містить «передбачувану послідовність подій» [271, с. 9]. Скрипту властива автоматичність, це структура, за сприяння якої ми можемо відчувати себе комфортно у незнайомих ситуаціях. Услід за Ч. Філлмором ми вважаємо скрипт особливою формою фрейму [206, с. 392]. Концептуальна структура, яка викликається з пам'яті для того, щоб зрозуміти вислови – скрипт, має елементи, які мовець очікує почути або побачити [270, с. 77]. Прототипічна послідовність подій – скрипт, люди не формують абстрактні уявлення про знайому їм черговість подій [212, с. 36].

Скрипт подібний до розкладу. «При «читанні» скрипта віртуальні репрезентації подій ментально реконструюються з їхніх описів та інтерпретуються як моделі для емуляції в продукуванні реальних подій» [234, с.

197]. При цьому скрипти містять інформацію щодо більш абстрактних явищ [179, с. 23], це алгоритм подій дуже узагальнений, презентує кістяк порядку подій.

Скрипт буде обов'язково мати стереотипи у своєму складі. Стереотипи використовуються для ідентифікації зразків категорії на ґрунті доступної чуттєвої інформації або для швидкого приблизного судження [255, с. 11]. Також існує присутній культурний аспект, культурний скрипт [187, с. 141], який визначає певні особливості устрою ментального лексикона людини. Саме такі процеси, на нашу думку, відбуваються за умов вільного асоціативного експерименту, отже, скрипти будуть грати суттєву роль при продукуванні асоціатів.

О.Ю. Карпенко виокремлює три скрипти, за допомогою яких визначається існування індивідуального, а потім і загальномовного онімного фреймів: узуальний (реальний), віртуальний і сакральний [50, с. 132]. Саме ці структури формують та упорядковують зв'язки в середині фреймів, однак вони можуть і виходити за їх межі, пов'язувати один фрейм з іншим. Таким чином, ми пояснюємо дію когнітивної метонімії при трансонімізації. Власна назва належить скрипту, знаходиться у його царині, але й самі оніми «можуть реалізувати фрейми та схеми, що самі формують структуру розповіді» [182]. Культурні концептуалізації перевищують індивідуальну когніцію, конструюються соціально [268, с. 338]. Будь-який онімний фрейм є надбанням культури. Культурні моделі – це особливий тип фреймів, що стосується соціально вагомих тем [174, с. 189].

Всі власні назви розміщуються у фреймі за індивідуальними уподобаннями індивіда, наприклад, якщо певній людині подобається аніме, то у її онімному фреймі буде значно більше власних назв з цієї сфери, ніж, скажімо, в тих, кому подобається європейська школа анімації. Однак існують оніми, які розташовано в індивідуальних фреймах багатьох людей. Це пропріативи з всесвітнім або національним ареалом поширення. Вони позначають широко відомі реалії сучасного життя або спогади про події, які людство дістало у загальну спадщину.

2.4.1. Відображення подій реального життя в індивідуальному хрононімному фреймі за допомогою узуального скрипту

Скрипти є «інтуїтивно значущими, мають психологічну реальність»[293, с. 17]. Хрононіми узуального скрипту сприймаються індивідами як події, що відбулися насправді. Це непорушна істина, об'єктивна реальність. Наприклад, мало хто буде заперечувати реальність такої події як розлив нафти у Мексиканській затоці тому, що не є свідком цього. Це наші щоденні знання та дійсність, у якій ми існуємо. Узуальний скрипт позначає власні назви подій, які трапилися насправді, частіш за все вони зареєстровані у словниках, функціонують у колективній пам'яті, згадуються у газетах, інформація про довколишній світ сприймається як реальна. Поняття реальності того чи іншого оніма може бути відносним. Безумовно, реальними ми вважаємо події історичні, документально підтверджені факти. Ті події, які ми сприймаємо як дійсність, допомагають орієнтуватися. Далі йдуть більш розмиті – ті, де змішано сакральний і віртуальний скрипти, але про них мова піде нижче (див. розділ 3) (*Student Opposition to the Vietnam War, World War I, San Francisco Earthquake of 1906, Національний тиждень Біблії*).

Зона узуального скрипту перетинає всі чотири кола індивідуального хрононімного фрейму (рис.2.1.). У першому колі знаходяться події, у яких брала участь людина, перше коло – це спогади, враження. Тут можуть бути які завгодно події, наповнення цього кола залежить лише від життєвого шляху індивіда: фестивалі, мандрівки, події всесвітнього масштабу і маленькі сімейні свята. Наприклад, у автора дисертації у цьому колі є дні народження всіх близьких, щодо подій більшого обсягу, то тут можна віднести *День міста Одеси, XIII Всеукраїнська ономастична конференція*.

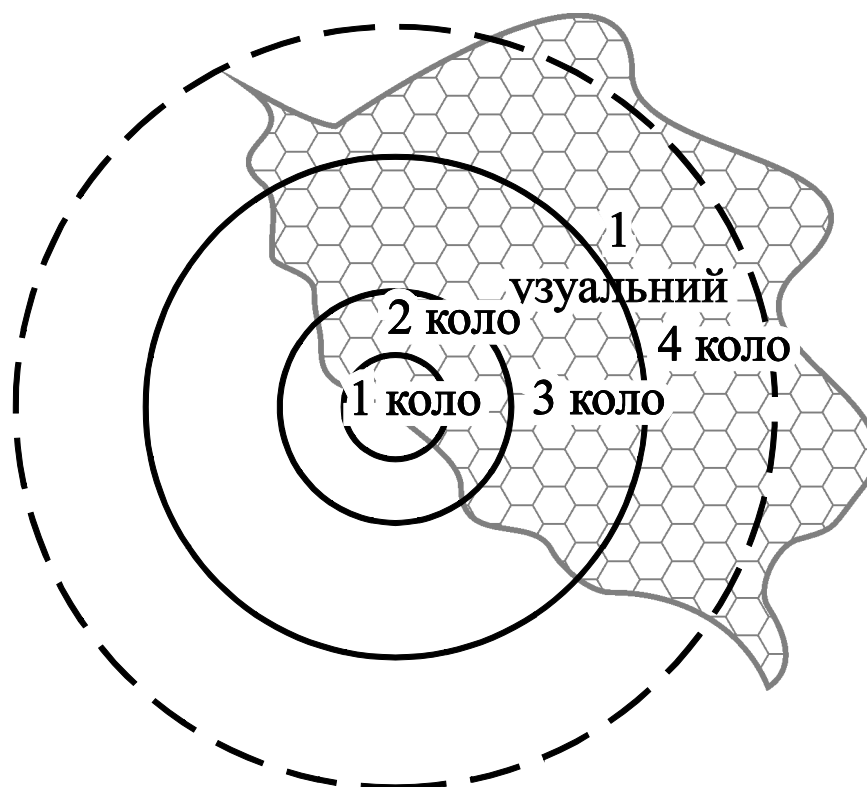

Рис. 2.1. Зона дії узуального скрипту у всіх колах індивідуального хрономічного фрейму

Події другого кола ми розділяємо з нашим оточенням, з нашою етнічною групою: *Помаранчева революція, захоплення судна Фаїни піратами*. Це також може бути коло колег або однодумців.

Третє коло – це історія суспільства, до якого належить людина. Події третього кола є максимально віддаленими від «Я» індивіда, від центру особистісної хронології людини. Четверте коло – це всі невідомі хрононіми.

2.4.2. Актуалізація творчого компоненту в індивідуальному фреймі за допомогою віртуального скрипту

Віртуальний скрипт містить оніми, які було згадано у художніх фільмах та творах (*the Trojan War, Приховані сторіччя, the Third Age of Middle Earth, Двохвилинка Ненависті*). Усі хрононіми, що колись були згадані в усній чи писемній творчості будь-якої культури, належать до віртуального скрипту. Поняття віртуальності розуміється

найчастіше як те, що стосується новітніх технологій, тобто віртуальністю ми називаємо світ Інтернету, комп'ютерних ігор. Так, в Інтернет-суспільстві існують свої, відомі події, на зразок *Війни П'ятниці 13*, коли трапилася комп'ютерна атака на чат, що стало справжньою трагедією для його постійних відвідувачів.

Але поняття віртуальності ширше, воно, на нашу думку, охоплює все, що вигадав людський мозок протягом століть, адже комп'ютер – це лише надбання кінця ХХ століття. Віртуальний скрипт реалізується у вигаданих, альтернативних, можливих світах. Таким чином, віртуальний світ представлений не лише у художній літературі, а й в Інтернет-спілкуванні, у піснях, фільмах, театральних постановках, міських легендах, анекдотах тощо. Адже все це і є творчість, породження уявного світу для того, щоб задовольнити естетичні уподобання читача, слухача, глядача. У художньому творі цей розряд пропріативів не є численним, але поряд із топонімами вони мають потужну текстоутворювальну функцію тому, що є головними складниками, які формують хронотоп сюжету. Власні імена є невід'ємною частиною «рішення поетонімосфери – лінгвопоетичний результат об'єднання культурно-мовної та естетичної інформації, що зібрана в онімах, із відмінностями літературного твору як художньої цілісності» [40, с. 85]. Кожен онім у художньому творі перетворюється на поетонім [38, с. 109], тобто особливу одиницю творчого буття. Цей термін вже прийнятий науковою спільнотою, наступною є характеристика груп онімів у літературному тексті. Багато теоретиків-ономастів вважають доречним докласти кінцевий елемент -поетонім до кожного розряду пропріативів. Таким чином, ми отримуємо термін *хронопоетонім*. Надалі ми будемо використовувати його і визначатимемо як власну назву, що позначає назви різних за довжиною проміжків часу, зафіксовані у художній творчості людини, усній чи писемній.

Культура є масовою когнітивною мережею, яка поєднує багато ментальних світів, дуже часто з встановленими структурами, які керують потоком ідей, спогадів та знань [190, с. 4]. Власні назви – вузли у сітці. Люди ніколи не формують судження на пустому місці, вони мають певні очікування щодо форми та змісту незнайомих онімів. Так само і з хронопоетонімами, «навіть у фантастичних творах автор спирається на діючі ономастичні системи і норми» [39, с. 82].

Зона віртуального скрипту (рис. 2.2.) у колах фрейму поширюється таким чином: у першому колі знаходяться найулюбленіші фільми, книги, комп'ютерні ігри, пісні та музикальні композиції. Їх людина відзначає для себе особливо, іноді навіть занадто. Після появи книг про Гаррі Поттера та їх екранізацій з'явилися численні фанати, які не лише досконало знають зміст творів, а складають свою хронологію, пишуть продовження книг про улюблених героїв. Вони можуть розповісти усі деталі *Тричаклунського турніру* (*the Triwizard Tournament*), у той час для інших це зовсім незрозуміла подія.

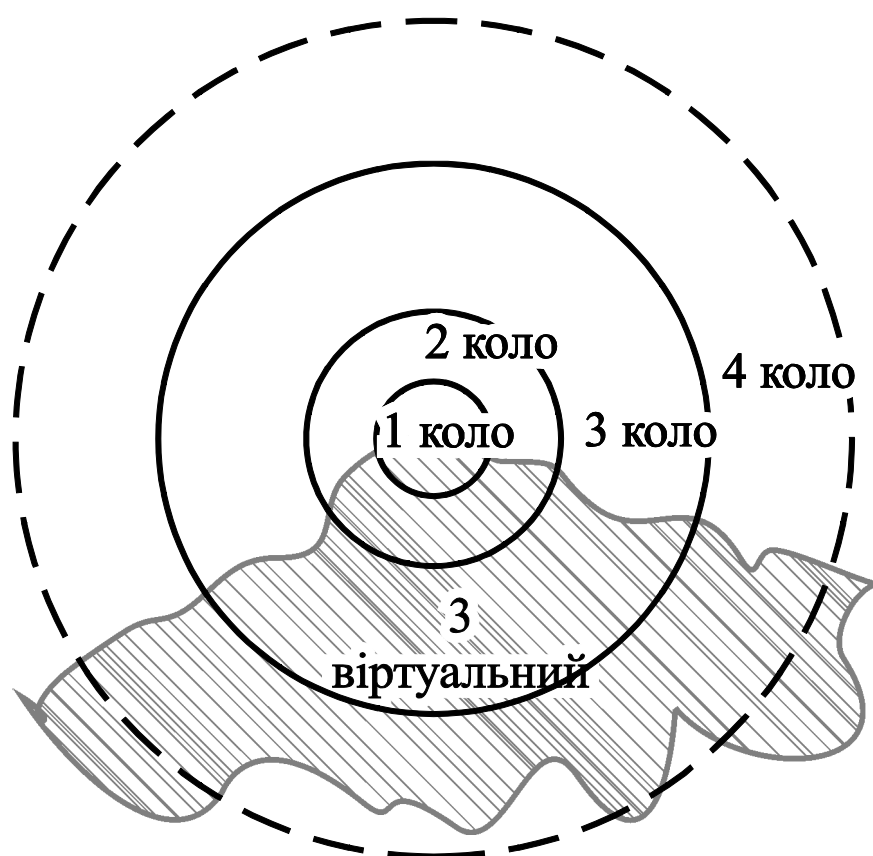

Рис. 2.2. Зона дії віртуального скрипту у всіх колах індивідуального хрононімного фрейму

У другому колі знаходяться ті хронопоетони, про які людина читала в книгах чи бачила. Скоріш за все, після декількох секунд роздумів вона згадає про них, де вона їх бачила. На нашу думку, асоціати на власні назви віртуального скрипту першого та других кіл будуть мати багато спільного. У пропріативів першого кола буде більш виражений оцінний компонент. Не завжди реакція буде позитивною, це може бути і цілковитий негатив. Однак, якщо людина не лише звернула увагу, а й дала свою оцінку, то власна

назва знаходиться у першому колі. Оними другого кола не є настільки важливими для індивіда, щоб він їх оцінював. Звичайно, людина складає уявлення про хрононіми, які знаходяться у другому колі її індивідуального хрононімного фрейму, але робить це відсторонено, займаючи позицію ментального спостерігача.

У третьому колі знаходяться оними менш відомих творів, найчастіше непопулярних, не улюблених, нецікавих авторів. Людина їх знає, але не дуже добре пам'ятає, може мати неповну інформацію про такі власні назви чи дані, які витлумачені невірно. В нашому асоціативному експерименті досить часто такі оними можуть відтворюватися з помилками.

Четверте коло вміщує всі хрононіми з фільмів та телепередач, які людина ще не бачила, творів, які не читала, ігор, в які не грала, тобто, всі невідомі хронопоетоніми.

2.4.3. Актуалізація міфологічного, ритуального та релігійного компонентів в індивідуальному фреймі за допомогою сакрального скрипту

Сакральний скрипт – це царина міфології та релігії, він визначає оними, які, можливо, ніколи не існували, події, які не траплялися, але для людей, які вірять в це, вони є реальними (*Ides, Свято Йєля, New Year for Trees, Doomsday, Bacchanalia*). Сакральний скрипт балансує на межі справжнього та уявлюваного світів. Чітко визначити межу може лише людина сама для себе. Сакральний скрипт містить відрізки часу, згадані у міфах, легендах, ритуалах, обрядах, які людина сприймає як частину культурного буття будь-якого етносу, що містять вищий інтуїтивний засіб космічного розуміння [158, с. 63]. Також органічними компонентами цього скрипту є оними, що є складовою частиною будь-якого стародавнього або сучасного вірування (*Свято Йєля, Summer Solstice, Beltaine*). До того ж сюди відносимо назви, які втрачають сакральність, своє релігійне значення, але залишається культурна пам'ять про їх минуле, простежуються деякі залишки сакральності навіть у сучасному вжитку [50, с. 134]. Ми розуміємо їх як складові міфолого-релігійної свідомості людини.

Різні компоненти скрипта можуть бути реконструйованими в залежності від контексту [211, с. 202]. Якщо це будь-яка легенда або інший древній наслідок культури, то сучасна людина розуміє їх важливість, релігійну значущість. Сакральний час не є часом у

земному розумінні цього слова, він стає «не побутовим, містить винятковість зображуваного»[146, с. 138].

Сакральний час доволі часто поєднували з простором. Онім *Армагеддон* спочатку позначав місцевість, потім і час, цю тривалу традицію пояснювалт тим, що простіше зрозуміти час у термінах простору. Дослідниця Н.К. Рябцева виокремлює духовний час серед аксіологічних моделей часу, він є трансцендентним, сакральним, феноменологічним, космопланетарним засобом виходу за межі параметричної шкали[102, с. 81–82]. На середньовічних картах тарае mundi довго зображували Страшний Суд. Хоча сакральне є частиною ойкумени, воно поза земним часом.

Священне регулює ставлення людей у соціумі, є взаємозв'язком між індивідуальним і колективним, встановлює норми як пережити та розуміти оточуючий світ [265, с. 222]. У вивченні концептів сакральної сфери дуже важливо використовувати екстралінгвальні відомості. Верифікацію результаті дослідження за допомогою психолінгвістичного експерименту [107, с. 22]. На нашу думку, сакральний скрипт в асоціативному експерименті буде проявлятися лексемами, які позначають атрибути релігій, міфологічних систем, обов'язково хремотонімами та міфонімами на зразок *пир'я Жар-Птиці* чи *чаклуна Мерліна*.

Доволі часто у сакральному скрипті знаходяться хрононіми з різних систем міфів, адже «міфічні образи мають усі передумови жити довго» і, деміфологізуючись, переосмислюватись [70, с. 58]. Сакральне змінює свою змістовну наповненість від архаїчного сакрального до сакралізованих світських цінностей. Старе отримує нове бачення, вписується у сучасну есхатологію суспільства. Так, *Армагеддон* переосмислюється з кожним новим стихійним лихом, набуває нових рис, найчастіше таких, яких немає у канонічних текстах релігій. Для середньовічної людини *Одкровення* було книгою для читання перед сном. Для сучасної людини це жахливо, для людини того часу – це спокій, символ надії.

Скрипти і фрейми разом репрезентують знання у мовній свідомості, працюючи водночас, сакральний скрипт наскрізь проходить усі кола хрононімного фрейму (рис.2). У кожному колі фрейму ми можемо зустріти сакральний хрононім. Фрейм та скрипт діють у комплексі, не ізольовано, однак вони не дорівнюють один одному.

Однак кола фрейму не є чітко зафіксованими. Навіть у межах однієї культурної формації індивідуальні фрейми людей, що належать до різних соціальних угруповувань, можуть відрізнятися від загального онімічного фрейму. Перше коло (рис. 2.3.) містить хрононіми, що увійшли до системи поглядів культу, який сповідує людина. У першому колі знаходяться усі оніми, що складають ядро нашої картини світу, бо є настільки впливовими і важливими, що самі формують її. Водночас наші уявлення про світ, енциклопедичні знання, культурна спадщина і віровчення породжують цю структуру. Наприклад, у атеїста це коло є ненаповненим, у християнина ми можемо знайти онім *Apocalypse* як час, коли спробує антихрист перетворити землю на пекло і Господь прийде другий раз на землю, для неоязичників – це ритуал *Притягання Місяця (Drawing Down the Moon)*[297, с. 158].

Якщо ми візьмемо одне із найвідоміших свят *Різдво*, то не отримуємо єдності у колах фрейму. У християн воно знаходиться у 1 колі, а у мусульман у 2, або навіть у 3 колі. Вони знають про сакральність, мають скрипт, але система їх релігійних поглядів не містить цього поняття. Навіть серед православних і католиків *Різдво* має відмінності не лише завдяки розходженню за календарем, а й ритуалами. Отже, для католика істинне *Різдво* настає 25 грудня, з подарунками, Санта Клаусом, тобто знаходиться у 1 колі фрейму. Православне *Різдво* для католиків може бути у 2 колі, якщо вони знайомі з цією культурою. Цікавим є те, що скрипт для обох свят був з самого початку однаковий – це найголовніше свято, яке вшановує народження Ісуса Христа.

Друге коло містить так звані «чужі» хрононіми, ті власні назви, що належать релігіям, які знає, але не сповідує людина. Ці ритуали можуть бути сучасними або віддаленими у часі, це не має значення, адже для світосприйняття людини вони є лише елементами енциклопедичного знання, наприклад, давньогрецька міфологія. За європейською традицією освічені люди мали знати античну міфологію, з розвитком суспільства, міграціями населення, поширенням технологій ця традиція поширилася на всю земну кулю. Таким чином, багато людей скажуть, що такі свята, як *Сатурналії*, *Вакханалії* були святами культу.

Багато нових політеїстичних релігій є сплавом сучасного світосприйняття із давніми віруваннями, пристосованими до сучасних реалій, на зразок неодруїдського віровчення, де

сутність ритуалів майже повністю була втрачена через відсутність писемної традиції. Сучасні прихильники культу користуються кельтсько-германськими легендами: свято *Beltaine* скопійовано з ірландських легенд [246, с. 99].

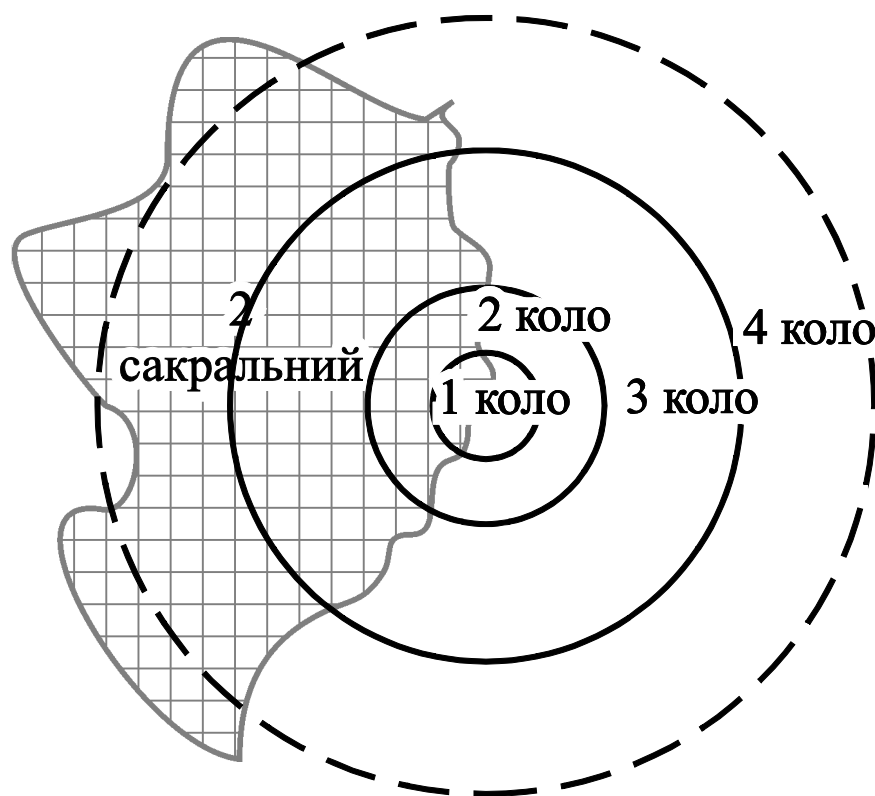

Рис. 2.3. Зона дії сакрального скрипту у всіх колах індивідуального хрононімного фрейму

Третє коло містить усі маловідомі хрононіми, тут можуть бути локальні свята, відомі лише людям в одному чи декількох селах, на кшталт обряду *Толока*, що проводиться при будівництві нової хати у на півночі Миколаївської області. Якщо людина не сповідує віру, але знає про її звичаї, ритуали, чи десь чула про них, та суті не вловила, – це також 3 коло. Для не дуже освіченої людини у цьому колі ми знаходимо багато фонових знань про культури інших країн, бо інформація про них часткова, неповна і майже забута.

Невідомі хрононіми належать четвертому колу, бо ми не маємо культурної інформації про них, це коло є найширшим, адже навіть найосвіченіша людина не може мати даних про всі свята, ритуали, міфічні часи інших народів. Наприклад, *Aquarian*

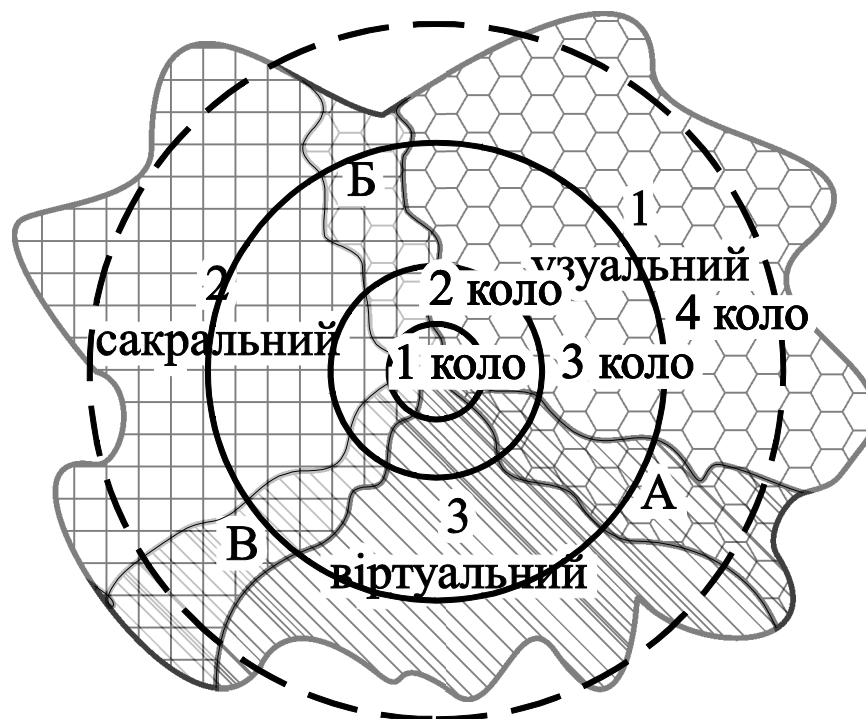
Age (epocha Водолія) – за астрологічним численням це новий період в історії нашої планети.

2.4.4. Сполучення реального, творчого та сакрального компонентів в універсальному скрипті індивідуального фрейму

Універсальний скрипт – це скрипт, що містить оніми, які присутні у вищенаведених скриптах, фактично вони належать до культурної спадщини більшої частини людства. Кожна назва виконує асоціативну функцію у творі, адже «практично не існує таких імен, які б до того не були залучені в інші тексти (як художні, так і нехудожні), та не викликали жодних асоціацій у читача» [109, с. 99]. Універсальний скрипт базується на прецедентності, інтертекстуальності, де кожен текст має алюзії, посилання на інші тексти, є частиною широкого культурного тексту. Універсальний скрипт – частина картин світу, загальна для всіх або багатьох етносів. За твердженням Д. Голубовської, національно-мовні картини світу складаються з «універсальної та національно-специфічної частин» [14, с. 167]. Ця універсальність є частиною нашої загальної культурної спадщини адже скрипти змінюють зони дії.

Універсальний скрипт об'єднує усі три скрипти, тобто містить хрононіми, що переходили з одного скрипту до іншого. Розуміти такий скрипт може людина з широким колом знань. Також універсальний скрипт містить хрононіми, які позначають щось настільки просте та примітивне, що його розуміють усі. Онім *Одіссея* спочатку належав царині міфології, позначав подорож, потім цей хрононім став позначати лише певний відрізок часу, коли відбувається якась подорож, тобто набув архетипного значення. Улюблений засіб дослідників космосу – звертання до міфології – народив назву експерименту-подорожі «*Одіссея*» (18 квітня 2002р.). Також ми знаходимо його в реалізації віртуального скрипту: А.Кларк зобразив *Космічну Одіссею (Space Odyssey)* у своєму культовому творі як величезну подорож у незвідане, таємниче.

На рисунку 2.4. зображено універсальний скрипт як сукупність трьох скриптів: узуального (1), сакрального (2) та віртуального (3); разом із змішаними скриптами: віртуально-узуальний (А), узуально-сакральний (Б), сакрально-віртуальний (В). мова про змішані скрипти піде нижче, див. підрозділи 2.4.5., 2.4.6., 2.4.7.

Рис. 2.4. Сукупність дій узуального, сакрального й віртуального скриптів у всіх колах індивідуального хрономічного фрейму

У кожен епоху переосмислюється досвід попередніх поколінь. Скрипти культурно зумовлені загальними аспектами діяльності людини, і вони змінюються, комбінуються або зникають з вже відомих онімів. Історична наука вивчає відновлення фактів, культуру цікавить зміна інтерпретацій як ознака різноманітних епох [103, с. 387].

Всі вищенаведені скрипти не є ізольованими один від іншого. Один із скриптів стає фоном, інший фігурою; фокусом (у термінах Р. Ленекера)[235]. Тобто ми можемо виділити суто віртуальні і змішані хрононіми. Джерелами суто віртуальних хрононімів є різноманітні мистецькі твори: картини, художні фільми, музичні композиції тощо.

2.4.5. Віртуально-узуальний скрипт як взаємодія творчого та реального компонентів індивідуального фрейму

Дію віртуально-узуального скрипту показано на рис. 2.4. сектор А. Навіть коли поетонім позначає реально існуючий або той, що існував, об'єкт, художній твір переносить його в обстановку вимисла та гри [41, с. 237]. Відмінність поетонімів від власних назв пов'язана з гегемонією естетичної функції та домінуванням в семантичній сфері

«поетичних» конотацій [42, с. 97]. Суто віртуальні хрононіми знаходяться у художній творчості і чітко зрозуміло, що вони належать тільки царині літератури, створені творчою уявою письменника: When he had first glanced over projected *Reality Change 2456–2781, Serial Number V-5*, he was half inclined to believe his reasoning powers were warped by wishing [156, с. 13]. Такі хронопоетоніми читач одразу ж вибирає з контексту твору; індивідуально-авторські, яскраві, вони несуть дуже вагому інформацію, та їх мета не стільки показати автентичність подій, скільки створити світ твору. «These, then, said the figure, speaking from an immensely comfortable chair, were *the Krikkit Wars*, the greatest devastation ever visited upon our Galaxy.»[147, с. 29]. Змішані, узуально-віртуальні хронопоетоніми (рис.2.4, сектор А), – це оніми, що позначають назви реальних подій, згадані у художньому творі:

Великий день...

Великдень Перемоги...Все ж наче вчора [62].

Тільки функція хронопоетонімів цього скрипту дещо інша, тобто створити ілюзію дійсності, бо «кожна реальність віртуальна» [100, с. 55].

О, вам, народи, що віки

Свої у славу угорнули,

Вам пурпур, берла і вінки.

Ви взяли в дар собі *Минуле* [56].

Перехід узуального скрипту в віртуальний відбувається тоді, коли твір відображає історичні події. Віртуальний скрипт переходить в узуальний у святах, які проводять на честь письменників або шанувальники певного твору. Так, фестиваль англ. *The Фестиваль Чаклуна з країни Оз* проводиться прихильниками твору та фільму, знятого за його мотивами, що став класикою жанру у США.

2.4.6. Узуально-сакральний скрипт як взаємодія реального та ритуального компонентів індивідуального фрейму

Узуально-сакральний компонент (Рис.2.4. сектор Б) – це ситуація, де цілком реальними є певні власні назви для однієї людини, і ті ж самі оніми сприймаються як сакральні іншими, складають їх міфологічний простір. Тобто свято *Halloween*

сприймається в Ірландії як час, коли у наш світ приходять померлі, для нашого ж суспільства це – надбання іншої культури, однак освічена людина знає про важливість цього свята. Його інтерпретація залежить від «ідеологічної точки зору»[266, с. 97].

2.4.7. Сакральньо-віртуальний скрипт як взаємодія ритуального та творчого компонентів індивідуального фрейму

Ще один підвид змішаних онімів – це сакральньо-віртуальні хронопоетоніми (рис.2.4. сектор В) (*Великий Потоп*), події сакрального скрипту, згадані у творах. Так, усім відомий хронопоетонім *1001 ніч* мав першоджерелом збірку арабських казок, тепер є назвою балету, музичного альбому та фільму. Сакральньо-віртуально хронопоетоніми дуже поширені і досить часто є власними назвами, що належать до інших розрядів, бо мають великий потенціал, багаті на алюзії та ремінісценції. Оніми можуть переходити з одного скрипта в інший. Із сакрального в віртуальний, коли міфологічні пропріативи або пропріативи з інших релігій стають предметом творчості, натхненням для митця або розробника комп'ютерних ігор. Хрононіми віртуально-сакрального скрипту знаходимо у художніх творах. Наприклад, в романі У.Еко «Ім'я Рози» є найменування годин за середньовічними католицькими поглядами: *Vigiliae 2:30–3:00, Lauds 5:00–6:00*), тобто автор використовує вже існуючі у культурі хрононіми. Або ж автор створює свій міфологічний простір у літературі, кіно, коміксах, наприклад, у відомій сазі про Конана-Варвара дія відбувається у легендарній Атлантиді за *Гіборейських часів (The Hyborian Age)*. «Віртуальний фентезі світ є уявним і нереальним, однак внаслідок функціонування у ньому традиційних концептів-міфологем, які визначають структуру давньоанглійської мовної концептуальної картини світу, він є відомим, знайомим, а тому й відносно реальним»[60, с. 15].

У А. Азімова у романі «Кінець Вічності» зображено наскрізну сакралізацію часу. Звичайна лексема *Time* стає власною назвою, священність оніма ми розуміємо завдяки ідіомам, у яких він використаний, а те, що він належить віртуальному скриптові, тобто художньому твору, відходить на другий план. Змішаний скрипт реалізується у тих випадках, де онім *Time* знаходиться в ідіоматичних висловах, відображеннях емоцій: А) гніву: «*By Time, woman, I'm telling you as plainly as I can. You haven't lost any time out of*

your life. You can't lose any «; Б) здивування: «*Time, I never fully appreciated how right you was...*»; В) відчаю: «*Can't you guess the additional superstition which these people have added to their belief in the actual eternal life of the Eternals? Great Time, Harlan!* «; Г) страху: «*Father Time, they must not harm her!*»[156].

Однак із віртуального оніми підпадають у зону впливу сакрального. Найчастіше це нові релігії ХХ сторіччя. Рон Хаббард, спочатку письменник-фантаст, а потім засновник сайєнтології, став засновником нового світосприйняття, нової філософії життя. Він розповідає про досвід своїх попередніх життів, серед яких є міжпланетна культура, час коли вона існувала і сама цивілізація мають назву *Helatrobus*. Для adeptів цієї релігії це є реальністю, для інших – зона сакрального скрипту.

2.5. Сценарій як допоміжна структура реалізації індивідуального хрономічного фрейму

Сценарій – послідовність декількох епізодів у часі, це стереотипні епізоди з ознакою руху, розвитку. Багато дослідників ототожнюють сценарій зі скриптом, ми розрізняємо ці два поняття. Сценарій є адаптивним скриптом, більш гнучкою структурою, яка внаслідок своєї частотності, повторюваності пристосовується до певних умов. «Фактично це фрейми, що розвертаються в часі й просторі як послідовність окремих епізодів, етапів, елементів» [93, с. 74]. На думку В.З. Дем'янова «сценарії виробляються в результаті **інтерпретації** тексту, коли ключові слова й ідеї тексту створюють тематичні структури, що витягаються з пам'яті на основі стандартних, стереотипних значень, приписаних термінальним елементам» [18]. У нашому випадку ключовими словами є самі хрономіми. Сценарій базується на ІКМ – ідеалізованих когнітивних моделях. Де ІКМ – одна зі схем, за допомогою яких ми формуємо знання, результат пізнання, сприйняття світу [179, с. 181].

Сценарії – складні концептуальні структури, які складаються з послідовності ознак дії [19], які повинні виповнюватися в повторюваних ситуаціях [269, с. 68]. Сценарій, як і скрипт, базується на вже існуючих у пам'яті структурах досвіду. Структура має багато підвидів, у стилістиці тексту аналізують «уявні сценарії», які містять сни та мрії персонажів [267, с. 59]. У дослідженнях різних типів дискурсу виокремлюють нарративні

сценарії. Так, деякі дослідники виокремлюють «емоційний сценарій» [291, с. 141–144], культурні сценарії – схематизації соціальних акцій та подій [252, с. 287]. Завдяки стандартним культурним сценаріям ми можемо вирізнити інтенцію мовця [238, с. 52], тому нашу класифікацію подій ми базуємо на понятті культурних сценаріїв.

Час – це шлях, майбутнє знаходиться попереду, минуле – позаду. Ми традиційно уявляємо час у вигляді лінії. Сценарій базується на архетипних схемах: лінія, коло, спіраль. З позиції спостерігача [95, с. 9] ми дивимося на час у рамках цих схем, вони загрузли у нашій пам'яті та поросли новими схемами, ми добудували все інше. Тут ІКМ є глибинною структурою, своєрідним кістяком. «Сценарії «оживлюють» відповідні схеми факультативними змістовними елементами, деталями та подробицями» [2, с. 191]. Сценарій містить емоційний компонент. Скрипт – сюжет трагедії, сценарій – те, як розуміють його люди в різні епохи, одягають акторів у середньовічний одяг, б'ються на лицарських турнірах, адаптують до сьогодення.

Серед культурних традицій бачення часу можна виділити 3 архетипічних сценарії усвідомлення плину часу. Сценарій структурується завдяки схемі ШЛЯХ в домені часу [233, с. 285-286], яка є універсальною [189, с. 58]. Це спрощене сприйняття часу, маршрут, який подано в загальних рисах, схема руху в часі, перспективізація знань. Схеми здобуваються та поліпшуються у контакті з соціальним простором, соціальною взаємодією та культурно-зумовленими артефактами [223, с. 297]. Схеми є культурно зумовленими, ця розташованість у мережі духовних цінностей є «підтипом втілення» [173, с. 345].

Сценарій – запланована послідовність подій [245, с. 275]. Ми пропонуємо відокремлювати два терміни, адже не завжди події розвиваються згідно з планом, життя вносить свої корективи. Сценарій є такою корективною, відступом від наміченого.

Сценарій-лінію відбивають у мові хрононіми, що позначають одиничну, неповторювану подію, до якого повернення немає (*Крути, Ватерлоо*), він є більш пізнім конструктом, з'являється завдяки філософському осмисленню, виокремленню історії від міфа.

Сценарій-коло представляють події, що повторюються з певною циклічністю. Причиною найчастіше є релігійні обряди, ритуали і пропагандистські міркування

(*Водохрещя, День Незалежності*). Сценарій *Великодня* для православних майже завжди однаковий: служба в церкві, освячення яєць та куличів. Сценарій-коло вважається первинною моделлю сприйняття часу, яка заснована на природному циклі зміни пор року, що є основою аграрного календарю.

Сценарій-спіраль доповнює дихотомію **коло-лінія** значно пізніше. Подія повторюється з деякою циклічністю, але вже у новій якості, внутрішньо зміст події еволюціонує (*друге пришествя, Апокаліпсе, Відродження (відновлення інтересу до людини як до особистості, його творчому початку), терористичні акти в Нью-Йорку, Лондоні, Мадриді*). Не завжди назви подібні, вони можуть варіюватися. Ідея циклічності є найновішою в осмисленні часу, однак її витoki ми бачимо у міфологічній свідомості: «у теперішньому повторюється минуле, у майбутньому – теперішнє»[34, с. 621]. Ми можемо знайти сліди сценарію у порівняльній конструкції «Б – це другий А». Базою може стати і час проведення. Наприклад, захід *Монстрація* – проводиться 1 травня, як і комуністичний суботник. Участь приймають молоді люди, переважно активні учасники Інтернет спільноти. Однак мета такого заходу не прибирання вулиць, жодного політичного підтексту у ньому також немає. Молоді люди виходять на вулиці з Інтернет-мемами (анекдоти та історії, які є поширеними серед Інтернет-користувачів), деякі є каламбурами (рос. *Кому мешаєт бетономешалка? Ищу Люду, людоед*), другі є уривками анекдотів (рос. *Кто передаст?*), також є переосмислені лозунги, що залишились внаслідок від агітаційної системи. Абсурдистська відповідь нового покоління на залишки минулого – марші старшого покоління за повернення до комуністичного строю. Серед всього цього дуже ярко вбачається постмодерністський компонент – гра з минулим і сьогоденням, один із ідейних натхненників сказав, що найповніше розкриває суть вислів «Налякаємо нашою неадекватністю кризу», який виповнений також у маніфестаційному стилі.

2.6. Трансонімізація як аспект буття індивідуальних онімних фреймів

Ми вже зверталися до трансонімізації як одного із засобів формування хрононімної лексики. Тепер ми зосередимося на цій темі детальніше, розглянемо її під кутом теорій та механізмів когнітивної інженерії. Базується трансонімізація на явищі когнітивної метонімії, та її кінцевим її продуктом є омонімія серед розрядів пропріативів.

Новаторська діяльність «ґрунтується на трьох базових когнітивних операціях: метафора, метонімія та блендінг»[227, с. 259]. У випадку трансонімізації задійсено дві, а той усі три операції. Багато дослідників наполягають на тому, що метонімія більш первинна за метафору[159, с. 215; 276, с. 325], також існують розвідки, де науковці поєднують ці два поняття на базі когнітивних процесів, одні пропонують термін метафтонімія[214, с. 369]. Вони спираються на твердження, що «метонімія та метафора формують континуум, мають нечіткі межі та демонструють ступені категоризації»[257, с. 431].

Концептуальна метонімія є витокком для метонімічних креативних новоутворень [165, с. 162], якими є наші оніми. Концептуальна метонімія містить індексні відношення[253, с. 153], які створюються на основі фактичної суміжності, при цьому значної подібності немає.

Метонімія – це мапування домена-джерела у цільовий домен, обидва належить до одного функціонального домену[161, с. 314], топонім мапується на хрононім, місце – на час, хрононімів на топоніми. Коли той самий онім указує одночасно й на місце, і на час дії (*Hiroshima and Nagasaki, Waterloo, Somme, Watergate*). Одна лексична одиниця охоплює два концепти, різниця полягає у тому, що «...для події головне: де?..., але кожна подія відбувається **колись**» [52, с. 112].

Принципи теорії ментальних просторів розробляли Ж. Фоконьє, М. Тернер, І. Суїтцер[288, 199, 202, 272]. Ментальні простори «мовці конструюють, коли говорять про сутність та співвідношення об'єктів, які сприймаються, є уявними, подій минулого або майбутнього»[176, с. 23]. Дослідники проблеми трансонімізації наголошують на тому, що це – рух від полісемії до омонімії, коли зв'язок між різними концептами є ще досить сильним, однак із перебігом часу він слабшає і зникає. У цьому розвитку був виділений

перехідний тип, і на думку Ю.О. Карпенка, «саме онімічна лексика є найпотужнішою сферою реалізації названого перехідного типу»[54, с. 36]. Цей тип реалізується за допомогою метонімічного переносу **місце – подія, діяч – подія** і виникає на засаді суміжності денотатів. У випадку переходу з'являється новий тип оніму – хрононім, основою якого є метонімія-подія [226, с. 172].

Формування пропріальної лексики на базі метонімії досить часто трапляється у щоденному вжитку, що вказує на частотність подібних асоціацій, деяку типізацію використання слова у мові. Таким чином, ми можемо стверджувати, що мисленнєві процеси схожі, складають константу, яка закріплюється у мові. Отже, вважаємо, що це підтверджує наявність універсальних структур репрезентації знань у *lingua mentalis*.

Метонімія – синтагматична операція, базується на комбінації, композиції, використовує суміжність[188, с. 77]. Розглянемо її на прикладі оніма *Ypres*. Існує породжувальний простір (generic space), у якому знаходиться вся інформація про часові і просторові координати події, опис битви, між ким вона відбувалася, тобто породжувальний простір акумулює у собі всі спільні дані для увідних просторів (input spaces). Блендінг – це ключова когнітивна покрокова здібність, яка робить можливим для людей створювати та ділитися мистецтвом [289, с. 94].

Як показав у своїх дослідженнях Л. Барсалоу, різні концепти можуть асоціюватися один з одним [162, с. 212], у такий спосіб подія починає зв'язуватися із місцем, де вона відбулася, проводяться паралелі між першим увідним простором (місце: місто Іпр у Бельгії) та другим (дата: квітень 1915), лексичні одиниці та схеми проєктуються на інший простір: відбувається метонімічне перенесення, операція вироблення значення [254, с. 358]. Як наслідок, відбувається мапування образів і словника із домена-джерела у цільовий домен (бленд) [175, с. 33], але відмінна риса бленда – це наявність нового концепту, зсув у перспективі[164, с. 50], якого не було в жодному з інших просторів, – хрононім *Ypres*, квітень 1915 року, коли стався бій, де вперше в історії людства було використано хімічну зброю.

Одним із доказів теорії когнітивної метонімії як мовної універсалії ми вбачаємо у тому факті, що на середньовічних картах, так званих *mapae mundi*, поряд із географічною інформацією, та просторовою подавалася і темпоральна, так, на одній із найвідоміших

карт – Герефордській, яка дійшла до нашого часу, намальовано Страшний суд[136], звичайно, об'єктивна дійсність подається з точки зору Священного письма, сакралізована, однак єдність місця і часу наочно присутня. Ці мапи можна назвати прообразами культурних карт світу, середньовічна людина малювала те що знала і те, про мала лише уявлення, що і становило ойкумену Середньовіччя.

А. Барселона провів дослідження когнітивної метонімії п'ятьма мовами: англійською, німецькою, іспанською, французькою та італійською. Матеріал дослідження – антропоніми при переході в апелятиви. У всіх мовах метонімія проявляє себе однаково, що дає змогу говорити про когнітивну метонімію як мовну універсалію. Науковець виокремлює такі тези: імена дуже часто розуміються на тлі концептуальних мереж досвіду, тобто енциклопедичного знання. Самий виділений член категорії мапується як модель на весь клас та дає своє ім'я[160, с. 26].

Теорія **ментальних просторів** використовує саме такі структури і пояснює механізм формування метонімії. На думку когнітологів, метонімія характеризується насамперед зв'язком між концептами, де кожен концепт існує у ментальній площині, тобто домені. Домен – «семантична структура, що функціонує як база для хоча б одного профілю концепту» [177, с. 272]. Метонімію розглядають не просто як стилістичний засіб, а як один із головних процесів *lingua mentalis*, який має справу із співіснуванням несхожих феноменів. «Метонімія – це когнітивний процес, де одна концептуальна єдність, визначене, забезпечує ментальний доступ до іншої ментальної єдності, означуваного, у межах одного і того ж домену» [228, с. 39].

Теорія ментальних просторів пояснює процес появи нового оніма, коли простори будуються при сприйнятті нової інформації і порівнянні зі старою. «**Ментальні простори** – це регіони концептуальних просторів, що містять специфічну інформацію» [197, с. 369], яка потрібна саме в цій ситуації. Вони створюються на основі загальних лінгвістичних, прагматичних і культурних стратегій збору даних. Простір «не проектується на об'єктивний мир, актуалізується в умовах пізнавальної взаємодії суб'єкта з миром» [104, с. 385], тобто є надбанням суб'єктивної дійсності. Ментальні простори розглядаються як структури, що виникають он-лайн, у режимі реального часу в робочій

пам'яті, а потім можуть перейти у довгострокову, якщо вони стали поширеними, продуктивними або просто вдалими, чи зникнути.

Ментальний простір складається із породжувального простору, двох чи більше увідних просторів й інтегративного простору (бленда). Породжувальний простір містить фонові, енциклопедичні дані: що це за подія, історичні й соціальні передумови її виникнення, учасники, причини, масштаб, тривалість, координати, дату, наслідки тощо. Лише частина всієї інформації, що перебуває у породжувальному просторі переходить в інтегративний простір. Завдяки **принципу доступу** (Access Principle) образи проєктуються із породжувального простору на увідні простори, таким чином, «будь-який вислів, що називає або описує елемент у одному ментальному просторі, може бути використаний для того, щоб мати доступ до його аналога в іншому ментальному просторі»[200, с. 353].

Ми наведемо приклад дії ментальних просторів при переході антропонімів (рис. 2.5.) і топонімів (рис. 2.6.) у хрононіми. Для того, щоб сформувати хрононім на базі антропоніма *Тетянин день*, ми мусимо знати, що знаходиться у породжувальному просторі: що це за людина, чим она уславилася, коли жила, якої віри була. Доречно також згадати і самі принципи віри, як і коли вона виникла, людей, що зазнали страждань за неї, а потім стали святими, яким взірцем вони для нас є і досі чи мають бути для віруючих. Перший увідний простір (рис. 2.5. увідний простір 1) містить у собі концепт «взірець», «шанування» святого (сила віри *страдниці*, що не відступилася від неї); другий (рис. 2.5. увідний простір 2) містить поняття про те, що необхідно пам'ятати цей взірець і наслідувати йому у своїй вірі, уподобаннях, діях тощо, також ми находимо там концепт «святий заступник» (*Тетяна* захищає всіх, хто бажає мати знання тому, що сама була освіченою людиною); третій увідний простір (рис. 2.5. увідний простір 3) містить поняття «день, що присвячений пам'яті святого», також аналогію із святим заступником – народні прикмети, святий дарує милість і наче говорить, що станеться із врожаєм, яка буде погода (у нашому випадку Тетяна благоволить студентству, тут маємо студентські прикмети, щоб щастило на екзамені). В інтегративному просторі (рис. 2.4. бленд) знаходяться усі ці концепти, однак пов'язані поняттям «час», тобто найважливішим є хрононім (коли), а потім, на другому плані, хто цей святий, що робити або не робити у цей день, прикмети

тощо. Метонімія забезпечує доступ до одного концепту крізь інший, який є більш значущим.

Нові елементи у бленді забезпечуються не лише злиттям двох увідних просторів. У формуванні нового концепту, який отримується шляхом злиття просторів, беруть участь нові, оригінальні компоненти. Їх утворення є дуже близьким до творчої діяльності, ось тільки ментальні простори є більш загальним механізмом, ніж можливі світи [181, с. 11], адже сліди дії простежуються у всіх сферах діяльності людини, у її щоденному мисленнєвому бутті. Ті операції, які використовують митці, є окремим випадком когнітивної діяльності індивіда взагалі.

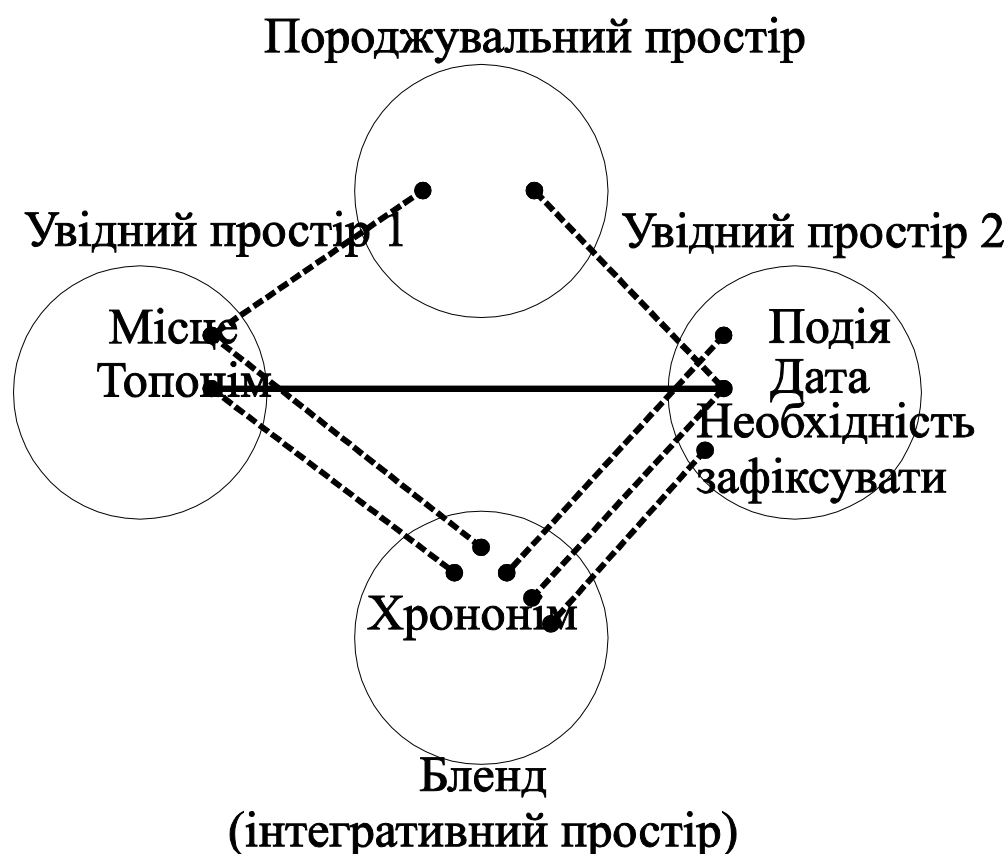

Рис. 2.5. Трансонімізація антропонімів у хрононіми

Тепер розглянемо перехід топоніма *Чорнобиль* у хрононім (див. рис.2.6.). Тут ми знаходимо менше увідних просторів, бо зв'язок є ближчим, очевидним. Перший увідний простір (рис. 2.5. увідний простір 1) концентрує в собі опис місця, сам топонім (*містечко*

ядерної енергетики, АЕС). Другий увідний простір (рис. 2.5. увідний простір 2) має дату, час, які необхідно зафіксувати в пам'яті (*екологічна катастрофа*, велике соціальне значення, 26 квітня 1986р).

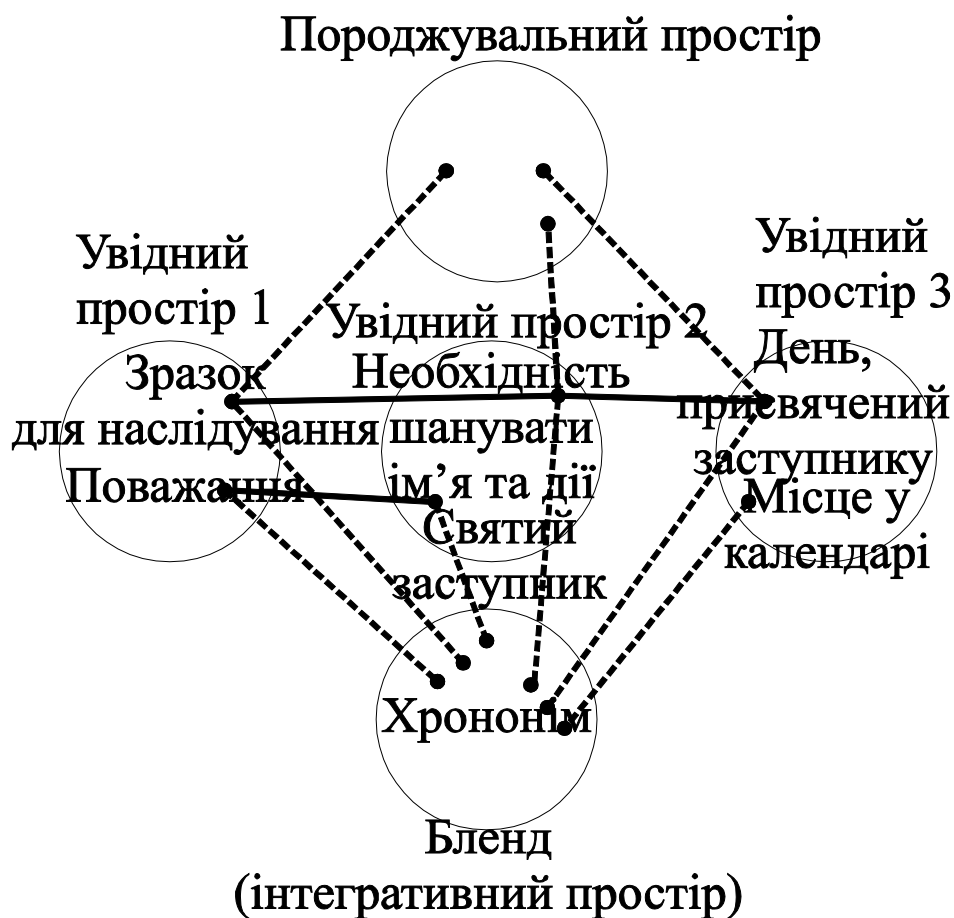

Рис. 2.6. Трансонімізація топонімів у хрононіми

У бленді, кінцевому продукті взаємодії увідних просторів, знаходиться вибіркова проекція, тобто ті аспекти, які є більше важливими для мовця, не всі відносини, що є в інших просторах, проектуються на бленд. На думку М. Тернера, «ми рідко усвідомлюємо розмір фонових знань і структур, які ми, не усвідомлюючи це, розташовуємо в інтегрований простір» [288, с. 379]. Бленд перемішує і складає чинники так, щоб створити новий концепт. Він містить у собі відносини й властивості, не притаманні жодному із увідних просторів, отже, виробляється нова структура знань. Хоча процес блендингу наслідує логіці, його результат не можна передбачити [201]. Новий концепт містить ознаки, які є у ввідних просторах, однак у процесі його утворення виробляються і нові

риси. Отже, результат взаємодії увідних просторів є новоутворенням, яке відповідає потребам суспільства, і є частиною процесу розвитку мови.

Висновки до розділу 2

Основним завданням когнітивної ономастики є дослідження власних назв у ментальному лексиконі індивіда: аналіз ролі та функціонування пропріативів у ментальній *lingua mentalis*, виявлення буття онімів за допомогою моделювання індивідуального онімного фрейму, когнітивної метонімії, скриптів, сценаріїв. Власні назви є мовними універсаліями, отже існують і когнітивні універсалії. На нашу думку, саме такими когнітивними універсаліями є фрейми, механізми когнітивної метонімії, скрипти і сценарії. Їх неможна знайти, спираючись лише на дослідження мовних реалій, необхідно враховувати ширший контекст. Під контекстом розуміється сума типових ситуацій та моделей спільного знання.

Панування однієї або іншої моделі сприйняття часу в національних картинах світу залежить від темпоральної точки зору. Вона складається протягом доволі тривалого часу. Суспільства, де превалюють природні ритми, мають циклічне уявлення про час, на протигагу лінійному, який панує в західному. У лінійній моделі часу виокремлюють горизонтальний та вертикальний типи сприйняття. Також у багатьох культурах існують моделі часу відносно людини: рухоме его та непорушне его. Багато досліджень вказують на те, що моделі сприйняття часу змінюються не лише з плином часу, а залежно від досвіду та уявлень індивіду. Нам здається, що це говорить лише про гнучкість ментальної системи людини, яка зумовлена тривалим культурним розвитком.

Однією із базових структур національної ментальності є **загальномовні онімічні фрейми**, які базуються на спільності мови та національних інтересів. Загальномовний онімічний фрейм є одним з аспектів проявів будь-якої національної картини світу, яка, у свою чергу, є сукупністю безлічі **індивідуальних фреймів**. Можливим для моделювання є індивідуальний фрейм, він концентрується навколо певного індивіда, має свій центр («Я»), у той час як загальномовний може мати лише ядро та периферію, адже ми говоримо про етнос, суму Я його представників. Уся інформація: асоціації, уявлення, життєвий досвід,

присутні в них, входить до складу індивідуального фрейму, але ми можемо охопити у даному дослідженні лише явища, які мають більш частотний характер, знаходяться в більшості таких когнітивних структур.

Індивідуальний хрононімний фрейм містить не лише список онімів. Уся енциклопедична та невербальна інформація, яка визначає хрононім як власну назву, пов'язану з часом, подіями; ознаки, які описують хрононім, дані, за яких умов він зустрівся та був сприйнятий уперше, можливі сценарії його реалізації, до якого скрипту він належить. Структура індивідуального хрононімного фрейму містить чотири кола. Перше коло складається з назв, що мають індивідуальні посилання, своє, рідне, настільки важливе, що без нього ми не можемо обійтися, ми мислимо його як обов'язковий компонент нашої свідомості. Друге коло складають сучасні події, про які ми знаємо, однак участі в них не брали. Третє коло містить маловідомі хрононіми, сюди потрапляють власні назви не дуже важливі для людини, а також ті оніми, які є діалектними, непоширеними за межами певної території, незнайомі мовцю. Четверте коло – всі інші невідомі хрононіми.

Скрипт є подібним до алгоритму, де дії у ситуації йдуть у певній послідовності, доволі чітко визначеній. Цей конструкт є усталеним. Ми виокремили чотири види скриптів: узуальний, віртуальний, сакральний та універсальний [78, 79, 80, 82, 83, 84]. Узуальний скрипт позначає оніми подій, які трапилися у реальному житті, частіш за все вони зареєстровані в енциклопедіях, функціонують у колективній пам'яті, згадуються у газетах. Усі хрононіми, що колись були згадані в усній чи писемній творчості будь-якої культури, належать до віртуального скрипту. Сакральний скрипт – міфологія, релігія, оніми, які, можливо, ніколи не існували, події, які не траплялися, але для людей, які вірять в це, вони є реальними. Універсальний скрипт – це скрипт, що містить оніми, які присутні у вищенаведених скриптах, фактично вони належать до культурної спадщини більшої частини людства.

Сценарій – послідовність декількох епізодів у часі, це стереотипні епізоди з ознакою руху, розвитку. Це спрощене сприйняття, схема руху в часі, маршрут. Сценарій засновано на трьох архетипічних схемах: лінія, цикл, спіраль. Сценарій-лінію відбивають у мові хрононіми, що позначають одиничну, неповторювану подію, до якої повернення немає (*Крути, Ватерлоо*). Сценарій-цикл – свято, подія, що повторюється з релігійних,

пропагандистських міркувань, (*Водохреща, День Незалежності*). Сценарій-спіраль – подія повторюється з деякою циклічністю, але вже у новій якості, внутрішньо зміст події еволюціонує (*друге пришествя, Апокаліпсе, Відродження (відновлення інтересу до людини як до особистості, його творчому початку), терористичні акти в Нью-Йорку, Лондоні, Мадриді*).

Метонімія є однією з базових структур свідомості людини разом з іншими когнітивними схемами. Когнітивна метонімія є базою для таких лінгвіальних процесів, як трансонімізація онімів, що можна пояснити з погляду когнітивної лінгвістики [81; 77], у руслі теорії блендів. Новий онім з'являється, коли простори будуються при сприйнятті нової інформації і порівнянні зі старою. Основною когнітивною структурою тут виступає когнітивна метонімія. Так, при переході антропонімів та топонімів у хрононіми два увідних простори інтегруються один з одним, у бленді, кінцевому продукті взаємодії, знаходиться вибіркова проекція, тобто ті аспекти, які є більше важливими для мовця, не всі відносини, що є в інших просторах, проектується на бленд.

РОЗДІЛ 3
ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЧАС» У МОВНІЙ КАРТИНІ
УКРАЇНСЬКОГО, РОСІЙСЬКОГО, АНГЛІЙСЬКОГО СУСПІЛЬСТВ:
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОГНІТИВНИХ КОНСТРУКТІВ

3.1. Асоціативний експеримент як засіб виявлення відображення
когнітивних конструктів у свідомості людини

Однією з суміжних галузей когнітивної лінгвістики є психолінгвістика, яка також вивчає мову та мислення. Її дослідники вбачають своїм головним завданням аналізувати механізми продукування та розуміння мови, те, як мова може зберігатися у мозку [283, с. 245]. Останнє є доцільним і для когнітивної лінгвістики. Як бачимо, деякі завдання і цілі, які ставить перед собою і психолінгвістика, і когнітивна лінгвістика, є спільними. Ось тільки перша галузь зосереджується на дослідженні механізмів вивчення та сприйняття іншої мови.

Когнітивна лінгвістика вважає за потрібне вивчати мову на будь-якому етапі її розвитку і часто-густо використовує дані психолінгвістичних експериментів для підтвердження своїх теорій, але вважається, що головним методом є самоспостереження. Одне з найбільш авторитетних видань за останні роки визначає, що головними завданнями психолінгвістики є розкриття ментальних репрезентацій та процесів, завдяки яким люди продукують та розуміють мову [210, с. 9]. Це може допомогти лінгвістам проникнути у глибинні процеси формування мови як системи. Можливо, спираючись на надбання психолінгвістики, можна отримати докази деяких теорій когнітивної лінгвістики або ж відсіяти їх.

Вважається, що деякі лінгвістичні структури є константами, присутні у багатьох мовах, і які фігурують у майже кожному дослідженні останнього десятиріччя, можуть бути ретельно обстежені завдяки методам та теоріям психології. Усе вищезазначене приводить наше дослідження до висновку, що методи психолінгвістики використовувати необхідно.

Значна частина науковців орієнтована на моделі і методи когнітивної психології [168, с. 966; 205, с. 237]. Наше завдання – дослідити оніми у мовленнєвій свідомості, і ми переконані, що саме асоціативний експеримент нам допоможе розкрити, як саме там відображені оніми, і виявити, чи збігаються дані експерименту з нашими припущеннями, які ми висловили у другому розділі.

Психолінгвістика допомагає виявити зв'язок між «лінгвістичними та когнітивними універсаліями» [180, с. 396]. Оніми вже давно визнані багатьма вченими мовними універсаліями, отже, перша частина проблеми є чітко окресленою, друга – визначення когнітивних універсалій – є предметом наших студій. Під терміном «когнітивні універсалії» у цьому дослідженні розуміються структури, про які йшлося у другому розділі: фрейми, скрипти, сценарії. Огляд літератури дає можливість зробити висновок, що багато термінів психолінгвістики та когнітивної лінгвістики збігаються повністю чи частково і є відображенням когнітивних конструктів у мовленні. Отже, за допомогою даних асоціативного експерименту можна моделювати відображення концепту «час» у мовній картині світу окремих людей та мовних спільнот.

Асоціації відіграють центральну роль у дослідженні мислення, пам'яті, процесів сприйняття інформації та вивченні уявлень про навколишній світ. Асоціація – «це зв'язок між стимулом та відгуком» [168, с. 101], який формується «на підставі умовного рефлексу суб'єктивного реагування на відповідні стимули» [104, с. 235] та продукується «без вагань або внутрішньої цензури» [279, с. 56]. На думку Р. Ленекера, семантичні структури пов'язані з когнітивними доменами, під чим він розуміє будь-який тип концептуалізації: чуттєвий досвід, концепт чи мережу концептуальних конструкцій [235, с. 31]. У ході нашого експерименту асоціація є першим словом, що спало на думку реципієнта. Звичайно, ми апріорі вважаємо, що опитувані чітко виконували наші інструкції і не намагались виділитися за допомогою якихось дивних відповідей. Інакше, «психологічно пов'язані деталі, які спадають на думку» [180, с. 41] не будуть автентичними, лише штучно створеними.

Асоціативний експеримент є одним із традиційних методів дослідження процедур зберігання лексичної інформації [205, с. 251]. А.П. Загнітко має думку, що асоціативний експеримент є потужним інструментом у вивченні семантичної структури слова, а також

«виступає цінним матеріалом для вивчення психологічних еквівалентів семантичних полів і розкриває об'єктивно наявні у психіці носія мови семантичні зв'язки слів» [28, с. 44]. Багато дослідників використовують експеримент для аналізу та порівняння компонентів картин світу різноманітних народів. Одними із перших подібних студій є словники О.О. Леонтьєва та Н.П. Бутенко, зараз вони вважаються еталонами, з якими порівнюють усі подібні дослідження. Найбільш детальною працею останнього десятиріччя став «Русский ассоциативный словарь» (РАС), де здійснено спробу за допомогою асоціацій визначити картину світу росіян, видання вважається «виходом у майбутню свідомість росіян на ближчі 10-20 років» [101, с. 192]. Подібні дослідження проводяться і на матеріалі сучасної української мови. Т.Ю. Ковалевська у передмові до свого «Асоціативного словника української рекламної лексики» зазначає, що такі типи робіт «скеровані на експлікацію глибинних міжсемантичних відношень» [57, с. 3].

Асоціаціям приділяється важливе місце у студіях багатьох науковців тому, що на даному етапові розвитку науки лише вони відкривають завісу, як саме ми відображаємо у своїй свідомості предмети і явища об'єктивного світу та категоризуємо їх. Одним із завдань нашого дослідження є розкриття механізмів сприйняття мови, відображення внутрішніх ментальних конструкцій «мовленнєвої особистості», яка є «сукупністю здібностей та характеру людини, що зумовлюють створення та сприйняття нею мовленнєвих текстів» [49, с. 3].

Серед інших засобів більш доступними для вивчення та дослідження є асоціації як «зв'язок між деякими об'єктами або явищами, заснований на нашому особистому досвіді» [137, с. 189]. Саме він є тим головним фактором, який формує індивідуальний фрейм, заповнює його кола та зв'язки між ними. Досвід є вкоріненим у ментальному лексиконі, він змінюється від простих лексичних словосполучень до складних синтаксичних конструкцій, від холистичного до аналітичного. Також компоненти фрейму визначені культурним оточенням людини, соціумом, завжди важливі і час, і місце, навіть «стереотипи мовної свідомості в асоціативно-вербальній мережі зберігаються у вигляді фреймів» [2, с. 189].

На нашу думку, асоціативний експеримент є потужним інструментом у дослідженні різних видів концептів. Дослідники впевнені, що дані асоціативних експериментів

вказують на велике значення «життєвих умов та ментального досвіду людини у формуванні вербальних асоціацій» [133, с. 13], що робить їх повністю придатними для дослідження ментальних процесів та концептуальної картини світу. До того ж багато когнітологів вважають асоціативний експеримент простим, найбільш надійним і об'єктивним (Супрун В.І., Горошко О.І., Загнітко А.П. та ін.).

Експеримент базується на простих моделях активізації пам'яті. Наслідуючи погляди Н.І. Жинкіна, при проведенні та інтерпретації даних експерименту, ми керувалися гіпотезою існування універсального предметного коду [26, с. 154], мови внутрішнього мовлення, яка вільна від надлишковості. Тільки при продукуванні мовлення виявляється розбіжність між компактністю внутрішнього та зовнішнього мовлення, що виявляється у помилках, описах, намаганні використати орфографічно більш компактні лексеми або знаки.

Методика проведення експерименту у всіх джерелах має багато спільного, однак існують великі розбіжності у деяких питаннях. По-перше, скільки людей потрібно для участі? А.П. Загнітко наводить цифру 100, на думку В.І. Супруна, респондентів має бути не менш ста, «тільки у цьому випадку можна виявити асоціативну норму слова, яка не змінюється при збільшенні кількості респондентів» [118, с. 31–32]. Дослідниця Т.Ю. Ковалевська подає кількість близько 3,5 тисяч чоловік. Так, О.О. Чорнобров вважає, що «результати у малих групах (15-60чол.) багато у чому збігаються з результатами великих груп (1000 і більше)» [141]. Ю.М. Караулов та його колеги проводили масовий експеримент протягом кількох років і у своєму словнику проаналізували відповіді близько 11 тисяч респондентів. У цій роботі було обране число, яке згадується найчастіше – 100.

Наступний аспект – це кількість слів, поданих за один сеанс. Звичайно, число залежить від мети, яку ставить дослідник. О. Горошко рекомендує давати не більше ста [15]. Мотивація неприхована: респонденти втомлюються, губиться зацікавленість, характер асоціатив стає узагальненим, описовим, на зразок реакція *свято* на стимул *День висадки на Місяць* або *історична подія* до стимулу *Виверження Везувію '79*. У нашому випадку також збільшилась кількість відмов наприкінці списку та з'явилися реакції на кшталт *не знаю, набридло*.

І останнє – це сам аналіз даних. В англomовній традиції інтерпретації даних – це розподіл за семантикою: слова, які римуються, є фонетично співзвучними зі стимулом (clang responses) та значеннєві. Серед них найуживаніші: 1) узгодження, 2) сталі вислови, 3) підпорядкування [205, с. 23]. У вітчизняній методиці проведення асоціативних експериментів традиційним є розподіл на синтагматичні та парадигматичні реакції (асоціати). Дані багатьох асоціативних експериментів, де матеріалом були загальні назви, показали, що зазвичай реципієнти для реакції вибирають слово з того самого семантичного поля. Якщо існує антонімічна пара, то скоріш за все опитувані вибирали парний антонім, таким чином, багато асоціатів є одного і того ж граматичного класу [149, с. 73].

Ще один прийом аналізу даних, який дедалі частіше з'являється у публікаціях, – метод **семантичного гештальту асоціативного поля (СГАП)**, який виявляється, «коли асоціати семантично тяжіють один до одного за певними характеристиками, збираючись природним шляхом навколо декількох реакцій» [71, с. 124]. Компонентами ядра гештальту є декілька перших за частотністю груп асоціатів, де реакції об'єднуються як семантично близькі. Однією з особливостей гештальтів є те, що вони «складаються з частин, але їх не можна звести до сукупності цих частин» [67, с. 359]. Як зазначає Ю.Н. Караулов, більшість асоціативних полів мають особливу семантичну організацію свого складу – «семантичний гештальт» [48, с. 195]. Численні дослідження різних секторів концептуальних картин світу свідчать про високу ефективність цього методу у встановленні зв'язків картин світу багатьох носіїв мов.

Семантичний гештальт відповідає загальнономовному фрейму, який характеризує особливості зв'язків у ньому. Загальнономовний фрейм є зібранням індивідуальних фреймів, що об'єднує усі слова, наявні в ментальних лексиконах усіх мовців певної культурної спільноти. Семантичний гештальт є компонентом загальнономовного фрейму, перший є відображенням, мовленнєвою реалізацією останнього. У дослідженні моделюється середньостатистичний хрононімний індивідуальний фрейм носія ментального лексикону української, російської, англійської мов.

Дослідження онімної лексики за допомогою методики проведення асоціативного експерименту вже проводилися О.Ю. Карпенко та О.О. Чорнобровом. Матеріалом

експерименту О.О. Чорноброва були антропоніми, здебільшого повні імена та їх гіпокористичні форми, усього 70. Дослідником було виділено 5 видів реакцій: 1) реалії-персоналії (*Abraham – Lincoln*), 2) інші реалії (назви ідеонімів, прагматонімів, топонімів, омонімічні антропонімам)(*Mersedes – cars*), 3) фразеологічні вислови та згорнуті тексти (аллюзії, сленг)(*Joey – money*), 4) конотації та характеристики імен (*Penelope – high class name*), 5) фонетичні асоціації: етимологічно мотивовані (*Lily – flower*) та випадкові (*Frank – open*)[141]. Завдання асоціативного експерименту О.Ю. Карпенко – дослідити ментальне буття всіх розрядів онімів і завдяки цьому окреслити індивідуальний онімний фрейм. Результати виявили, що асоціати, продуковані хрононімами, рідко містять в собі елементи образності чи символічності, навпаки, «символізуються ними» [51, с. 49].

В асоціативному словнику дослідниці Т.Ю. Ковалевської також знаходимо хрононіми серед реакцій респондентів. Їх виокремлено у сектор темпоральних реакцій [58, с. 42].

На думку дослідниці А.О. Трапезникової, асоціативні поля онімної лексики є відображенням неусвідомлюваного рівню свідомості людини [131, с. 8]. Таким чином, уникаючи самоцензури та самообмеження, дослідник має можливість отримати найбільш повні та правдиві результати.

Проблемою у моделюванні індивідуального фрейму є його глибинність, виняткова персональна, інтроспективна природа. Протягом аналізу виникає нескінченна кількість посилянь, які розуміє тільки даний реципієнт. Хоча для людини такі асоціації можуть бути більш вагомими. Ці асоціати дослідники відносять до незрозумілих, однак такими вони є для оточуючих, ніяк не для людини, яка генерує їх. Наприклад, асоціат *футбол* до стимулу ***Всесвітній потоп***. Тут ми зіштовхуємося з тим, що О.О. Залевська називає мова «для себе» і «для спілкування з довкіллям» [30, с. 31]. Швидше за все, людина, знаходячись у ситуації асоціативного експерименту, орієнтована на режим «спілкування з довкіллям», але режим «для себе» є більш звичним для ментальної мови, він виявляється, нехай у нечисленних реакціях. Під час переходів із одного кодування в інше можливі помилки, ми маємо на увазі не лише орфографічні або синтаксичні, а й своєрідні перехресні посилення.

У психолінгвістиці існує термін **лемма (lemma)** – «найменш значуща форма слова»[285, с. 148]. Лемма може вміщувати у собі будь-які поняття «від морфем до ідіом,

це одиниця ідеального лексикону мови» [179, с. 96], та найважливішими компонентами в ній є значення та синтаксичні зв'язки, а не фонологія [204, с. 63]. Наприклад, кореневі морфеми англ. *run*, *ran* є леммою до *run* та лексеми *matір*, *мати*, *ненька*, *матуся*, *матінка* і їх відмінкові форми є однією леммою *мати*. Лемми активізуються фрагментами повідомлення [242, с. 198] Таким чином, леммою є гіпотетична абстрактна ментальна репрезентація слова [148, с. 66], яка зберігається у лексиконі даних на виході [216, с. 421], що зумовлює її непостійну природу. Фактично лемми є тими структурами, на яких організовано лексикон [155, с. 76], вони є своєрідними константами, на відміну від динамічного мовлення.

Також до поняття лемми ми відносимо емотикони [96], своєрідні недомовки, описки, адже ментальна мова значно компактніша від тієї, що використовується для зовнішнього спілкування. Лемма зберігається в пам'яті у вигляді взірця, канонічної форми слова [157, с. 104]. Ми вважаємо за потрібне ввести термін **онімічна лемма**, яка вміщує не лише усі парадигматичні форми слова, а й малапропізми, своєрідні «індивідуальні назви», тобто ті слова, якими людина позначає концепт для себе. Також сюди ми відносимо різноманітні культурні артефакти, які вміщують у собі «цитати, ... рімейки, інсценізації та екранізації літературних творів, ... ілюстрації до літературних, релігійних, історичних та інших сюжетів» [135, с. 34]. Вони дуже поширені, їх легко впізнати навіть за умови нечіткого відтворення, наприклад у нашому експерименті реакція *Antwerden* не була відкинута як неіснуючий феномен, а розпізнана як місто *Antwerpen*. Таке трапляється тому, що орфографія є менш автоматизованою навичкою, ніж розпізнання та продукування слів [263, с. 223].

Автор даної роботи знаходився з обох боків експерименту: і як дослідник, і як учасник експерименту. Ми не намагаємося стверджувати абсолютну об'єктивність наших спостережень, все ж треба зазначити, що, знаходячись у ситуації експерименту, не замислюємося, чи правильно ми пишемо або чи повністю, досконало ми наводимо цитату. Лише аналізуючи постфактум, ми згадуємо, що мали б написати по-іншому, також відтворюємо у пам'яті енциклопедичну інформацію. На думку Д. Кристала, лемма прояснює «можливість активації правильної лемми з неправильною фонетичною або морфологічною формою» [180, с. 273], але інтенція мовця залишається зрозумілою для

адресата. Так, у нашому експерименті на стимул *День Гемінгвея* було вказано реакцію *Кіліманджаро*, хоча у творчому добутку письменника такого твору немає, є «*Сніги Кіліманджаро*». Однак від цього реакція не стає помилковою, незрозумілою або недійсною. Багато людей скажуть повну назву твору, розпізнають її, «лемма викликається, коли досягається збіг між будь-яким концептом та концептуальним визначенням цієї лемми» [292, с. 119]. Це і є онімічна лемма, відображення глибинної структури мови «для себе», мовленнєве віддзеркалення індивідуального фрейму.

При розпізнаванні слова людина використовує певні структури, на думку Дж. Мортонна, цим займається **логоген** [247, с. 165], який бере інформацію від лінгвістичних стимулів, накопичує її і відповідає за межу доступності лексеми. В онімічних леммах межа доступу досить висока, що спричиняє розбіжності в написанні, тлумаченні, появи народної етимології.

3.2. Фреймування хрононімною лексики за даними асоціативного експерименту

Список онімів містить 100 позицій. У список були включені підгрупи онімів, які актуалізують типи скриптів, виділені у другому розділі (див розділ 2) цього дослідження: **узуальний** (*Нюрнбеський процес, день Гемінгвея* (тут ми приводимо прізвище за рекомендаціями А. Гудманяна [17]), *Кубок Девіса, Миколин день, війна у Персидській затоці, Хрестові походи, землетрус у Сан Франциско 1906р., Roswell UFO Festival, Церемонія нагородження Нобелівських лауреатів, Новий рік, 9/11, Золота лихоманка, Miss America Pageant*), **віртуальний** (*Первинні століття, Хрестовий похід дітей, the Scattering, the Barrier Riots, Operation Löwenzahn, 2001: Space Odyssey, the time of our Ford*), **сакральний** (*Новий рік для дерев, День високосного року, Свято літнього сонцестояння, Третій Рейх, Halloween, День святого Валентина, Суд над Салемськими відьмами*), **універсальний** (*Різдво, Загробне життя, Великдень, Апокаліпсис, Буття, Друге пришествя*).

На початку експерименту був створений список онімів, куди включено представників усіх чотирьох скриптів. Однак після аналізу даних припущення, висловлених у другому розділі, були доповнені класифікацією скриптів змішаних типів.

Значну кількість онімів можна лише приблизно віднести до одного скрипту, багато підпадають під вплив двох скриптів: наприклад, *Перл Харбор* спочатку належав узуальному, потім, після появи фільму, став частиною віртуального, отже, ми відносимо його до змішаного віртуально-узуального скрипту. Ті оніми, які студенти не змогли ідентифікувати, вони відносили найчастіше до узуального скрипту. При цьому вони керувалися найчастіше фонетичною схожістю. Також стимулом у таких випадках ставала лише частина вербальної форми стимулу, так, з цілого хрононіма *Зелена революція* респонденти звернули увагу лише на лексему *революція*.

У дисертації наведені приклади тих реакцій, які, на нашу думку, вказують на реалізацію певних кіл індивідуального фрейму через зони впливу скриптів та сценаріїв. У кожному колі виокремлено стимули за скриптами так, як їх застосували наші респонденти, а не завдяки енциклопедичним знанням про них. «Залежно від рівня ідентифікації слова воно негайно включається в певний більш чи менш розгорнутий «контекст» поверхневого чи глибинного ярусу індивідуального лексикону» [29, с. 100]. Скрипти та сценарії є тими структурами, які визначають контекст та структурують кола індивідуального фрейму.

У словниковій статті перша цифра позначає загальну кількість реакцій, друга цифра позначає кількість різних реакцій, третя – кількість онімних реакцій взагалі, четверта – кількість різних власних назв, що увійшли до складу відповідей, п'ята – кількість відмов.

3.2.1. Перше коло індивідуального хрононімного фрейму як центр особистісної хронології

Перше коло містить усі найважливіші хрононіми для індивіда. У цьому колі є ті події та свята, які відіграють важливу роль у побудові «я»-концепції. Відтворення часу у цьому колі стосується індивідуального часу людини, часу її життя та подій, в яких вона брала участь або бажала б взяти.

Приналежність до першого кола визначається наявністю реакцій респондентів, які б вказували на добре володіння інформацією про хрононім. Це свідчить про те, що респонденти добре знають обставини подій. Зазвичай той факт, який людина добре знає, є найцікавішим для неї і найближчим духовно. У першому колі індивідуального

хрононімного фрейму будуть і оніми, які не мають відмов. Також у перше коло індивідуального хрононімного фрейму входять ті хрононіми, на які було отримано асоціації, що містять займенник першої особи або його присвійну форму, на зразок *мій кіт Потан*. Асоціати, які містять позитивні або негативні оцінні компоненти, також є мовним відображенням першого кола. Такі реакції є відображенням глибоко суб'єктивних причинно-наслідкових зв'язків, є спогадами або бажаннями. М.М. Бахтін описував подібне явище як *моє* слово [6, с. 268], яке наповнене експресією певної людини.

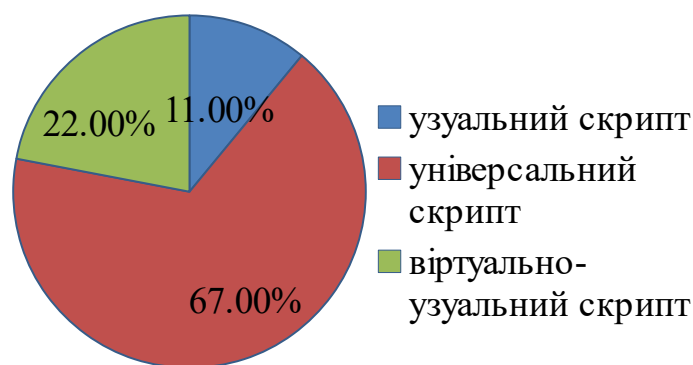

Рис. 3.1. Дистрибуція скриптів у першому колі індивідуального хрононімного фрейму

У першому колі індивідуального хрононімного фрейму визначено зони наступних скриптів: узуального, універсального та віртуально-узуального. Як це видно на рис.3.1., універсальний скрипт було реалізовано у 67% випадків, узуальний – у 11%, віртуально-узуальний – у 22%.

3.2.1.1. Особливості зони узуального скрипту у першому колі індивідуального хрононімного фрейму

Узуальний скрипт реалізує хрононіми, які пов'язані з побудовою тих аспектів часової картини світу, які визначають реальні події, факти суспільного життя, які вважаються об'єктивними. Такі власні назви складають хронологію, яку можна привселюдно та надійно виміряти. Однак, як показали дані експерименту, для повсякденної історичної реальності майже немає місця в першому колі індивідуального фрейму. Узуальний скрипт займає лише 9% (рис.3.1.). Віднесеність стимулу *Тиждень*

турботи про тварин до першого кола пояснюється не лише особистими уподобаннями респондентів, а ще й тим, що опитувані змістили фокус із взагалі тварин на своїх домашніх улюбленців. Домівка та домашні улюбленці є, безперечно, великою складовою особистісного простору людини, отже, належать до першого кола індивідуального фрейму. Представником узуального скрипту у першому колі індивідуального хрононічного фрейму є тільки один стимул:

Тиждень турботи про тварин 121/83/33/19/1 СГАП «тварина» 52%, СГАП «благодійність» 25%. ОЛ дублюють СГАП, наявні зооніми (*мій кіт Потан*), найменування організацій, що пропагують дбайливе ставлення до світу природи (*канал Discovery*), та реакції-цитати (*брати наші молодші*).

Програму проведення подібних заходів легко ідентифікувати, зазвичай проводяться благодійні заходи за участю волонтерів. Стимул мав надзвичайний відгук у серцях наших респондентів: *а чому тиждень?, потрібно Джессіці утеплити будку*, що свідчить не просто про доброзичливе ставлення до тварин, а готовність прийти на допомогу.

3.2.1.2. Універсальний скрипт як визначальна когнітивна структура першого кола індивідуального хрононічного фрейму

Універсальний скрипт є сукупністю дій узуального, віртуального, сакрального скриптів. Дія цього скрипту визначає загальні аспекти культури, єдину хронологію та відчуття взаємозв'язку з іншими членами спільноти у течії часу. Людина вбачає себе водночас окремою, неповторною індивідуальністю зі своєю особистісною хронологією і в той же час частиною широкого культурного контексту, традицій, ритуалів, святкувань. Актуалізацією універсального скрипту у першому колі індивідуального хрононічного фрейму є такі оніми:

і) **Різдво** 127/68/29/18/0 Найчастотнішою асоціацією стали асоціації *ялинка, свято, англійське Christmas*. Перша *ялинка* (18) показує, наскільки усталеним є уявлення про ялинку як символ свята у мовній картині світу українців. В англійській картині світу найчастотнішим асоціатом також є *ялинка* (18) [280], що свідчить про універсальність символу свята. СГАП «традиції» становить 62%. Багато англійських онімів вказує на величезний вплив закордонної культури на світосприйняття нашої нації, що, як на нашу

думку, не є гарною тенденцією, порівняно з цим, асоціат *колядки* має частотність лише 3. Як зазначала Т.В. Ковалевська, яка побачила під іншим кутом проблему впливу реклами: «що виявляється у продукуванні відповідних онімних реакцій як наслідка психологічного трансферу штучно сконструйованих пріоритетів до площини особистісної аксіосистеми» [59, с. 6] Слід зазначити незначну емоційну сторону сприйняття свята – усього 3 реакції (*гарне свято, нагода зустрітись, нудьга*). Багато респондентів так чи інакше пов'язують цей період із домівкою, сім'єю, що приводить нас до висновку: цей факт та відомість свята відносять його до першого кола. Буття цього хрононіму є двояким, деяка частина населення відносить його до узуального, бо вірить у важливість цього свята, атеїсти та більшість наших респондентів, які ще не визначилися, відносить до сакрального. Вони знають про історію та значущість цієї події. ОЛ *Ісус Христос* згадується 10 разів, що є мисленневою оперцією суміжності. Також у словнику присутні свята, які у картині світу пов'язані з нашим стимулом: *Святий вечір* та *Новий рік*. Усі вони формують так звані новорічні свята у сучасній картині світу. Поодинокі реакції, які вказують на віртуальний скрипт: «*Вівці*» *Харукі Муракамі*, *Йоулупуккі*, *Тім Бартон «Ніч перед Різдом»*, *Coca-Cola* (реклама), *Silent Night* (мелодія) є частиною широкого культурного контексту, відбивають уявлення про Різдо у мистецтві, яке, у свою чергу, формує сприйняття та реалізацію скриптів у більшій частині населення земної кулі. Відгук «*Вівці*» *Харукі Муракамі* скоріш за все є ОЛ, повна назва твору є «*Різдо вівці*», хоча у письменника є твір і з назвою «*Вівці*», у ньому немає нічого, що могло би наштовхнути респондента на таку реакцію. Асоціація *Тім Бартон «Ніч перед Різдом»* є телескопічною, вона містить два твори, які належать не тільки різним авторам, а й різним епохам: мультфільм *Тіма Бартона «Жах перед Різдом»* та твір *Н.В. Гоголя «Ніч перед Різдом»*. Мабуть, єдиним компонентом, що об'єднує їх, є містичне бачення свята, скриптове сприйняття можливості дива. Свято має велику історію, довгу традицію, більшу частину займає виконання сценарія святкування: подарунки кладуть під ялинку, свято проводять із сім'єю. Воно залишається незмінним протягом багатьох століть, змінюється незначні деталі – набір страв, наявність подарунків. Людство само намагається зберігати сценарій недоторканим, так, як було у їх предків.

ii) **Великдень** 128/45/5/5/0 Власну назву ми відносимо до першого кола індивідуального фрейму через її відомість багатьом прошаркам населення, це свято

відзначають навіть більше, ніж Різдво. СГАП «атрибути свята» 88%. *Яйця* є найчастішим асоціатом у словниковій статті. Яйце як символ свята згадується у 41 відповіді респондентів. Це не дивно: яйце, «світове, космічне», [128, с. 681] присутнє в багатьох міфах народів світу як символ початку, місце, звідки виникає Всесвіт або персоніфікована сила, яка створює його.

Другим за частотністю (18%) асоціатом є *паска*, що ми вважаємо своєрідним кулінарним символом свята. Хрононім сприймається як свято, де головною подією є похід до церкви (скриптовий відгук *до церкви*) та фарбування яєць, що відбилося у згадуванні семантичного гешталту *яйце*. Наявні також відгуки, які визначають історію свята, його коріння: *євреї, язичники*. Онім входить у ґрунт світової культури, мислиться не лише категоріями місцевих звичаїв. Сценарна складова – 16 (12,5%), з яких 2 реалізують сценарій, більш властивий англomовній культурі: *великодній кролик* та *Easter's pudding*. Інші вказують на віддзеркалення святого вчення у масовій свідомості, на дотримання обрядів, що є вираженням циклічності. Сакральний план витіснив план профанний, свято сприймається не як відмітка у часі і просторі, а поза їх межами, не належить матеріальному світові.

iii) *Апокаліпсис* 124/64/63/24/0 пов'язується нашими реципієнтами із завершенням існування нашої цивілізації, як ми її знаємо зараз. Це ми пов'язуємо з наявністю семантичного гешталту «завершення», який становить 59% всіх асоціацій. Онімні асоціати умовно розподілено на дві групи: пропріативи, пов'язані зі сферою Біблії, зона сакрального скрипту (*друге пришествя Христа, Звір*) та зі сферою віртуальності, кінематографа (кліп *Майкла Джексона, Арнольд Шварцнегер*). Онім відомий у багатьох культурах, навіть в інших віруваннях. Те, що для одних є узуальним, тобто самою реальністю життя (*врятування*), для інших є вигадкою, казкою, міфом (*Біблейні ляки*). Присутній асоціативний рядок, що є дією віртуального скрипту: *Арнольд Шварцнегер 2, серія з серіалу «Зачаровані»*. І це не дивно, адже масова культура не може оминати тему кінця світу, винищення цивілізації. Це продовження європейської традиції осмислення людини у світі та поза межами ойкумени. Власна назва є представником християнського світосприйняття історії людства як лінії, де наприкінці станеться важлива для всіх подія (*новий період, останній день*).

iv) *Загробне життя* 119/67/58/23/0 СГАП «Фізична сторона смерті» 38%, «духовне уявлення про смерть» 50%. Цей онім належить до першого кола індивідуального хрононічного фрейму разом із асоціаціями, складовими яких є концепти, реалізовані ОЛ *рай* та *пекло*. Поодинці *рай* згадується 15 разів, *пекло* 11, разом 5. «Дуалізм небесного та підземного, світлого та замогильного світів, став основою для подальших уявлень щодо раю та пекла, але ці уявлення були пов'язані з ідеєю загробної винагороди» [88, с. 88]. Група асоціацій, яка вказує на фізичні сторони смерті, такі, як *труна* та *цвинтар*, становлять 12 (10%). Характер реакцій пов'язаний із віком респондентів, які, можливо, ще у процесі осмислення свого ставлення до можливості цього явища. Значно більшою є кількість реакцій, які прийшли до нас з різних систем вірувань: *фараон*, *духи предків*, усього 26 (22%). Також є частина лексем, яка викриває емоційне сприйняття хрононіму: позитивні (*надія*, *спокій*) та негативні (*смерть*, *труна*).

Спостерігаємо значну частину асоціатів реалізації сакрального скрипту: уявлення древніх єгиптян, індусів, греків. Реакція *коробейник* скоріше є леммою до лексеми *скоробей* – священний жук древніх єгиптян, етрусків, фінікійців, який символізував потойбічне життя, шлях Сонця, відновлення. Мабуть, такий високий відсоток відповідності свідчить не лише про високий рівень освіти опитуваних, а й про велику популяризацію стародавньої історії. Можна виділити 3 шари: стародавній, середньовічний та той, що з'явився у ХХ сторіччі. До стародавнього ми відносимо ремінісценції, викликані древніми системами віровчень, наприклад *Аїд*, *фараон*. До середньовічного «*Божественна комедія*» та «*To be or not to be...*». Цитати з відомого монологу, де головний герой протиставляв дію без дії, життя смерті. До найновішого – лікар *Хаус*: «*Нічого там нема*». Мотив про шкідливих мерців, яких потрібно було винищити, був присутнім майже у всі часи. З новою силою він відродився у фільмах жахів ХХст., також він був переосмислений та доповнений: мерці не лише шкідливі і можуть вбити живу людину, вони агресивні, їх можна вбити за допомогою тільки зброї.

Відчувається великий вплив мас-медіа на погляди аудиторії, на це вказує цитування відомого сіткому *House M.D.*, групи *CocoRosie*, та скептично-саркастичне *мумії*, *зомбі*, *духи предків* та навіть гра слів *Half-life*. Гра перекладається як період піврозпаду радіоактивних частин та напів-життя, половина життя, герой гри виживає тільки дивом.

Такі образи ми відносимо до найновішого шару культури. Асоціації, які містять вказівку на колір, – *чорний туман*, – становлять 5 (4%). Вони символізують таємницю, яку культура постійно намагається дешифрувати [112, с. 34], але даремно. Вказані асоціати є символічним переосмисленням власної назви. Туди ж відносимо такі поняття, як *сходи до неба* (сходи Якова), «міфопоетичний образ зв'язку верху та низу, різних космічних зон» [127, с. 341] та середньовічний сюжет *Танець смерті*, який був вкрай популярним у митців і породив багато подібних назв творів мистецтва. Макабр як жанр виник як реакція на чумні епідемії Європи. Мабуть, ще є деяка відчуженість, небажання думати про це. Наявна частина асоціатів, яка викриває емоційне сприйняття хрононіму, позитивна (*духовне життя, існування, існує, надія, реінкарнація, спокій, щось нове*) та негативна (*смерть, труна*). Деяка група респондентів виявила асоціації сценарного типу, які показують, що вони не вірять: *нісенітниця, невідоме*. Такі реакції розміщують стимул у суто сакральний скрипт.

v) ***Пришестя Антихриста*** 117/80/50/23/2 СГАП «завершення» 96%. Концентрація ОЛ відображає узуальний скрипт *Ніцше, Папа Римський*. Онім має велику історію, він став натхненням для багатьох художників у різних галузях мистецтва, має народне осмислення, відображає легенди та забобони, якими обросла Біблія: 666 (2), існує багато гіпотез щодо сутності цього числа і що воно позначає, неодмінно кожен науковець має свою версію. У двадцятому сторіччі ця тема все ще є актуальною для людей – знято фільм «*Омен*» (3). Учасники експерименту висловили також свою релігійну позицію, деякі реалізували узуальний скрипт (*він вже прийшов*), деякі сакральний (*неправда, не треба!*).

Оніми *Апокаліпсис* та *Пришестя Антихриста* тісно сплелися в уяві респондентів, але тотожними ми не можемо їх назвати. *Апокаліпсис* (6) та *Армагеддон* (2) є у списку асоціатів до стимулу ***Пришестя Антихриста***. ***Найуживанішою асоціацією є диявол*** (9), як елемент лемми Сатана, яка згадується 18 разів. У статті до стимулу *Апокаліпсис* є лише одиничний випадок ОЛ *Армагеддон*. Хоча обидва хрононіми символічно сприймаються як кінець історії людства, ***Пришестя Антихриста*** викликає думки щодо цієї загадкової персони (*Лжеісус*), реакції на *Апокаліпсис* більш зосереджені на енциклопедичних знаннях.

vi) ***2001: Космічна Одиссея*** 116/60/31/15/0 Сучасні респонденти сприймають його

взагалі як ідеонім, семантичний гештальт «екранізація твору» становить 70%. Загальний характер реакцій має декілька рівнів: давньогрецька культура, новий та найновіший час.

Сам онім *Одіссея* став символізувати подорож та неодмінно пригоди. У словнику конотативних онімів Є.С. Отін фіксує таке значення «блукання, повні пригод; мандрівка, поїздка, сполучені з переборюванням великих труднощів» [87, с. 331].

Письменник А. Кларк ввів нове поняття космічної Одіссеї. Фільм, знятий відомим кінорежисером С. Кубриком, сприяв поширенню цієї назви, укоріненню у знаннях, зараз однойменний фільм вважається культовим, тобто є одним із тих фільмів, які багато видань обов'язково рекомендують подивитися. З цим фактом пов'язані такі асоціати: *космічний корабель, експедиція*. Вони були об'єднані під назвою, яка добре відображає їх сутність: *космічний Одіссей*, людина, яка вирушила у глибини космосу, у незвідане. Онімичні лемми *польоти НАСА, Гомер (3), Артур Кларк* вказують на інтертекстуальний характер світової культури, є відображенням неперервності розвитку та створення нових культурних понять. Міфологічні сюжети і мотиви стали активно використовуватися у змісті художніх творів, що є відображенням «неоміфологічної свідомості» [100, с. 184].

Як жанр наукова фантастика тісно зрослася з таким поняттям як, подорож до зірок та інших планет, отже, цілий комплекс асоціацій вказує на це: *космічний корабель (5), Теорія струн*.

Онім є безперечним породженням віртуального скрипту. У масовій свідомості сплелися два творіння «Одіссея» та «Іліада» як зразки подорожей. Адже обидві поеми пов'язані подіями Троянської війни і завдяки стандартизації освіти стали обов'язковими для вивчення як здобуток та культурна спадщина всього людства. Асоціації до «Одіссеї»: *Гомер, Одіссей, війна, епопея, Каліпсо, мандрівка, мандрівка Одіссея, минуле, пригода, пригоди Ясона та аргонавтів, Улісс* (латинізована форма Одіссея). До «Іліади»: *Гомер, Одіссей, війна, епопея, мандрівка, мандрівка Одіссея, минуле, пригода, пригоди Ясона та аргонавтів, Улісс* (латинізована форма Одіссея). Як бачимо, у більшості вони збігаються.

Накладання декількох шарів віртуального скрипту зумовлюють циклічність оніму: *космічний Одіссей*. З початком ери космічних досліджень науковці взяли за зразок назви, які уже існують у культурі, так, як це трапилось із космонімами та астронімами раніше. Тепер кампанії, дослідження, експедиції також носять конотовані назви: у заголовках

статей (рос. *Космическая одиссея 2011: коммерциализация космоса*), у науковій діяльності (дослідницька програма НАСА, англ. *Odyssey Space Research LLC*, університетська програма рос. *Космическая одиссея*).

У сфері дії універсального скрипту найближчими до «я» індивіда є свята з тривалою традицією (*Різдво, Великдень*) та уявлення й події, які присутні у картинах світу багатьох етносів (*Апокаліпсис, Загробне життя, Пришестя Антихриста, 2001: Космічна Одиссея*). Індивід сприймає час у всіх його проявах водночас: реальному, творчому і священному. Ці три аспекти визначають зв'язок людини з життям попередніх та наступних поколінь сім'ї і далі, через свій рід, усвідомлення причетності до загальної культурної спадщини.

3.2.1.3. Зона віртуально-узуального скрипту у першому колі індивідуального хрононімного фрейму

Цей скрипт сполучає два скрипти: власне віртуальний та власне узуальний. Найчастіше під його дію підпадають хрононіми, які взято з реального життя та використано у творчій діяльності людини. У першому колі ментального лексикону людини завжди є місце для творчих надбань цивілізації. Однак в одних це визнані світові шедеври, а в інших це сумнівні ток-шоу. У першому колі респондентів опинилися два хрононіми: *Оскар* та *Новий рік*. Наявність першого стимулу пояснюється впливом та поширенням американського способу життя та світогляду на культурні традиції всієї земної кулі. Цінності суспільства США все частіше стають своєрідним еталоном, взірцем для багатьох народів Європи та Азії. Не оминули цього і наші респонденти.

Присутність хрононіму *Новий рік* в особистісній хронології опитуваних є очікуваним результатом. Це свято є знаковим для багатьох людей, не дивно, що це відобразилося у творчій діяльності, насамперед пісенній. Сектор віртуально-узуального скрипту індивідуального фрейму містить такі хрононіми:

і) *Оскар* 127/77/21/16/0 СГАП «нагорода» 97%. ОЛ вказують на акторів та фільми, які отримали цю премію або номінувалися на неї: «*Аватар*», *Бред Пітт*. Ця власна назва стала «соціальним знаком, почала працювати на породження ідеологічного фантома» [35, с. 7]. Емоційні сценарії вказують на престижність цього

заходу. Оскар вже не просто церемонія вручення нагород, це – успіх у кар’єрі будь-якого актора, і навіть більше – це частина *dolce vita*, солодкого життя.

ii) **Новий рік** 146/72/10/6/2 простежуються дві лінії семантичного гештальту «традиція»: обов’язкові (*мандарини* (8), *подарунки* (8) та бажані (*млинчики з червоною ікрою*). ОЛ, присутні у нашому словничку, є загальноновизнаними символами та невід’ємними властивостями свята. Наявність асоціату *Олів’є* (5) свідчить про широку популярність і навіть традиційність цієї страви. Однак від оригінального дореволюційного рецепту у ньому мало чого залишилось, і офіційно цей салат називається «Зимовий».

Реакція *Дід Мороз* є поодинокую, скоріш за все, його сприймають як персонаж дитячого свята, проте респонденти вже вийшли з цього віку. Реакція *Abba* – відсилання до їх пісні-хіта про Новий Рік, яка є одним з небагатьох «гімнів» свята. Сюди ж відносимо і уривок цитати з пісні «Новогодняя» групи «Дискотека Авария»: *...до нас мчить* (рос. *...к нам мчится*). Реакція *Юліанський календар* – прояв знань, які розкривають частину енциклопедичної картини світу. Не можна із впевненістю стверджувати, що художній фільм *«Іронія долі, або з легкою парою»* (2) є символом цього свята у нового покоління, скоріш за все він сприймається як обов’язковий атрибут для старшого покоління.

Реалізація сакрального скрипту зумовлена асоціатом *ялинка* як символом Нового року. Реакція *ялинка* (22) є найуживанішою, також як, і в стимула *Різдво*. Дерево у легендах є сакральним центром світу [24, с. 17], як символ свята має древні традиції, які простежуються в багатьох народів світу, навіть таких віддалених темпорально і локально, як єгиптяни і кельти. Цей онім є символом циклічності, він відкриває і водночас замикає цикл. На нашу думку, він є актуалізацією сценарію-кола.

Зона дії віртуально-узуального скрипту займає 22% індивідуального хрононічного фрейму. Найближчим для носіїв ментального лексикону виявилися хрононіми з реального життя, пов’язані з творчістю. У першому колі не знайшлося місця для хрононімів із власне віртуального скрипту, повністю вигаданих творчою уявою людини. Адже немає пісень, книг, ігор, які б подобалися абсолютно всім.

Взагалі найбільшу частину першого кола індивідуального хрононічного фрейму займає універсальний скрипт, дія узуального та віртуально-узуального скриптів є не дуже впливовою. Що, на нашу думку, є відображенням взаємозв'язку внутрішнього світу людини з соціумом. Універсальний скрипт містить культурні константи, у випадку хрононічної лексики це не тільки спільна хронологія на базі культурно обраних засобів виміру часу як, скажімо, календар або годинник, а й усвідомлення спільного минулого, теперішнього та майбутнього. Дотримуючись звичаїв праотців та передаючи їх своїм нащадкам, людина намагається подолати обмеження життя одного індивіда за допомогою приєднання до соціуму, етнічної єдності. Особистість усвідомлює себе частиною чогось більшого. І на основі всього цього будує свій, глибоко інтимний світ та металний лексикон.

3.2.2. Друге коло індивідуального хрононічного фрейму

як зв'язок особистісного з суспільним

У другому колі знаходяться події, які індивід сприймає як так звані «чужі». Людина знає про них, може надати інформацію, але не більше. Реакції у цьому колі вже не мають емоційної забарвленості, не реалізують емоційні сценарії, вони вже не такі виразні. Однак такі оніми все ще відіграють роль в особистісній часовій картині світу. Вони стають певними точками відліку, стосовно яких людина будує свою ментальну реальність.

Хрононіми другого кола пов'язують людину з суспільством. Індивід є частиною не лише хронології свого рідного міста, а й історії цивілізації. Він займає позицію свідка, адже ці події сталися протягом його життя. Однак, будуючи картину суспільства, ці хрононіми не стали важливими подіями для внутрішнього світу людини.

Рис. 3.2. Розподіл скриптів у другому колі індивідуального хрононімного фрейму

Як показано на рис. 3.2., у другому колі індивідуального хрононімного фрейму знаходяться сфери впливу більшої частини скриптів: узуальний скрипт (23%), віртуальний скрипт (9%), сакральний скрипт (9%), універсальний скрипт (13%), віртуально-узуальний скрипт (23%), узуально-сакральний скрипт (23%).

3.2.2.1. Зона узуального скрипту у другому колі індивідуального хрононімного фрейму

Дія цього скрипту у цьому колі виявляється у присутності хрононімів, які позначають події довколишнього світу. Відмінність зони другого кола від зони першого кола індивідуального хрононімного фрейму полягає в тому, що ці хрононіми не стосуються індивіда безпосередньо. Людина займає уявну позицію ментального спостерігача, такі події не знаходять відгуку у її серці, а стають фактами життя. Хрононіми є частиною буття людей, але тим її елементом, який є незалежним від свідомості одного конкретного індивіда.

За даними нашого асоціативного експерименту, зона узуального скрипту простирається на 23% другого кола індивідуального хрононімного фрейму. Ми віднесли до неї стимули, де серед отриманих результатів були відмови (*Miss America Pageant*). У першому колі відмов не може бути тому що, людина з готовністю дасть відповідь на стимул, який позначає частину її картини світу, де містяться улюблені речі. До другого

кола потрапили хрононіми, які вказують на події, де присутність наших респондентів мало ймовірна (*Церемонія нагородження Нобелівських лауреатів*) та ті, де відсутні вказівки на приналежність цих онімів до першого кола, тобто емоційний компонент незначний або зовсім відсутній (9/11).

i) *Церемонія нагородження Нобелівських лауреатів* 121/90/23/13/0 Багато асоціатив вказують на велике соціальне значення цієї події: *пошана* 2, *визнання*. Подібні реакції складають асоціативний гештальт «престиж» (20%). Приблизно однакова кількість у гештальтів «наука» (*визнання* 26%) і «матеріальні цінності» (*пошана* 17%).

Загальна сума асоціатив свідчить про наявність енциклопедичної інформації про цю подію, завдяки цьому ми пропонуємо віднести цей хрононім у друге коло індивідуального фрейму. ОЛ *Обама* згадується 6 разів у зв'язку із врученням цієї премії. У одному випадку реєструється несхвалення, здивування: *Обама – Премія миру* (?!). Дія узуального скрипту підтверджується такими реакціями: *досягнення в науці*, *етикет*. Враховуючи широку відомість цього заходу, асоціати не є несподіваними, вони повністю відображають реалії святкування, володіння інформацією: *нема премії для математиків*, *присуджується за наукові заслуги*.

ii) *9/11* 114/67/39/17/1 Завдяки телебаченню цю подію бачили наживо мільйони людей. Але хрононім не знаходиться у сфері першого кола індивідуального фрейму тому, що це сталося в іншій країні. Числовий компонент дав кількість асоціатив, яка дорівнює 12 (10,5%). Вони так чи інакше пов'язані з такою галуззю, як підрахунки. А також інтерпретація хрононіму як дробу викликала дробові відгуки (*дев'ять одинадцятих*), склала асоціативний гештальт «підрахунки» (32%). Також наявний асоціат «нещастя» – 30%. Завдяки трансляції цієї події на багатьох каналах та наявності декількох фільмів зумовлено присутність асоціацій, де джерелом є зорові образи теракту, які дуже добре можна розпізнати серед списку реакцій: *падають будівлі*, *пил*.

Велика кількість згаданих онімів зумовлюється тим, що були використані синонімічні форми: *вежі-близнюки*, *Всесвітній торговий центр*, *ВТЦ*, *World Trade Center*. Дивно, що асоціація літак є єдиною: цю машину було обрано як знаряддя для теракту, тому незвична кількість таких відгуків. Асоціацію з маркою зброї пояснив сам інформант, хоча такого завдання не було, але це самостереження є дуже цінним для нашого

дослідження. У нашій мові пістоль має назву *Кольт М1911 (А1)*, англійський оригінал *The M1911*. Прості та автоматичні пістолі набули широкого вживу під час Першої та Другої світових воєн і залишаються у масовій свідомості завдяки кіноіндустрії та комп'ютерним іграм.

Серед онімних асоціатів виділяються такі групи: вплив числового компоненту (*платформа 9 ¾, 911 Служба порятунку*), смислові – реалізація узуального скрипту.

Ми можемо виділити дві великі групи асоціацій для сценарію-лінії: ті, де поштовхом були цифри і дія узуального скрипту – докладний опис сцен вибухів і паніки (*падають будівлі, паніка*). Також ми бачимо реалізацію другого скрипту – віртуального. Ми не можемо назвати його другорядним тому, що це осмислення минулого людьми, може, і не зовсім правдиве, але можливе (*обман*).

iii) **Конкурс краси "Міс Америка"** 116/65/18/14/1 Всесвітньо відомий конкурс, подібні є в багатьох країнах, однак американський є найбільш розрекламованим. Асоціативний гештальт «ідеал краси» (66%) складають реакції, подібні таким: *модель (3), жінки у коронах, сукнях зі стрічками*. Також присутні негативні реакції (*дурість, потворні сільські дівчиці*), що дає нам можливість віднести власну назву до другого кола індивідуального фрейму.

Оніми вказують на місце проведення: *Голівуд, Статуя Свободи*. Інша частина пропріативів відображує уявлення про красиве життя: *американська мрія, Барбі*. Власна назва *американська мрія* є відомою у всьому світі, ця «лінгвокультурема пройшла шлях від розуміння її втілення у свободі вибору, справедливості, демократії, відкритих горизонтів до мрії тільки про фінансовий успіх»[66, с. 133]. Онім «*Miss American Pie*» є відсилкою до пісні, такого конкурсу не існує. Респонденти знають про цей або подібні конкурси та на основі цього конструюють типові реакції: *величезна кількість блондинок, Голівуд*. Сценарій змальовує стандарт: *конкурс краси (8), блондинка (3)*.

iv) **Октоберфест** 122/49/22/7/2 СГАП «пиво» (38%) та «осінь» (25%). ОЛ визначають місце проведення: *Німеччина (13), Баварія (3)*. Сценарні реакції є віддзеркаленням прототипних уявлень про смакові уподобання німців: *багато пива (2)*.

v) **Друга світова війна** 131/86/44/18/3 містить СГАП «війна» 83%. Про володіння широким колом енциклопедичної інформації свідчать і скриптові (*зброя, бомбування*), і

сценарні реакції (*війна між країнами*). ОЛ є найчастішими реакціями в нашій словниковій статті. Вони іменують персон, пов'язаних з війною (*Жуков*), місця (*Німеччина (7)*), події (*Тегеран '43*), предмети (*медаль «За відвагу»*). Хоча цей хрононім є історичною подією і жоден з наших респондентів не міг бути фізично присутнім, ми відносимо його до другого кола індивідуального хрононімного фрейму, кола, яке не є периферією індивідуальної хронології. Ця війна ще посідає важливе місце в ментальному лексиконі людей, незважаючи на те, що минуло шістьдесят років. Про це свідчать емоційно-оцінні реакції, на зразок *наволочі, наша перемога* та асоціати, які символічно переосмислюють події Другої світової, наприклад, *героїзм*.

Таким чином, у другому колі індивідуального хрононімного фрейму знаходяться ті хрононіми узуального скрипту, які є широко відомими. Вони репрезентують сучасну історію або події, які трапилися до народження наших опитуваних, але вони все ще є активною складовою сучасної картини світу.

3.2.2.2. Зона універсального скрипту у другому колі індивідуального хрононімного фрейму

Хрононіми, які функціонували як релігійні або міфологічні маркери, були вжиті у творчій діяльності людини та сприймалися як об'єктивна реальність для певних народів, є реалізаціями універсального скрипту. У другому колі індивідуального хрононімного фрейму кількість таких власних назв зменшується (13%) порівняно з першим колом (67%). Саме буття першого кола індивідуального фрейму характеризується абстрагованістю, інтравертістю, час стає особистісним, належить власнику тільки цього кола. Друге коло вже направлене ззовні, націлене на певну соціалізацію. Хрононіми цього кола ми розподіляємо з іншими не стільки на інтуїтивному рівні, скільки на контекстному. Індивідуальна хронологія не зосереджена тільки на місці Я у світі, вона спрямована на МИ, передбачає деяку колективність.

За даними нашого асоціативного експерименту, у другому колі індивідуального хрононімного фрейму знаходяться такі власні назви:

і) *Армагеддон* 121/62/40/14/2 Біблейський термін в українських мовців асоціюється у першу чергу не з релігією, а з голівудським фільмом та акторами, які у ньому зіграли:

Брюс Вільс (Bruce Willis), актори-партнери *Бен Аффлек* (Ben Affleck) та *Лів Тайлер* (Liv Tyler) згадуються 4 рази. Також згадано групу Аеросміт та її супроводжувальну пісню до фільму 4 рази. На нашу думку, це вказує на те, що сакральний є на периферії, на перший план виходить віртуальний. Це найчисельніша група онімних асоціацій, разом із англомовними та кепськими спогадами 17 асоціатів. Разом із думками щодо художньої цінності фільму (емоційні сценарії) (*безглузда робота, кіно добре*) отримуємо приблизно 96%, що складає СГАП «фільм». Поодинокі асоціації є суто індивідуальними, показують есхатологічні уявлення носія ментального лексикону: *вагітність*.

Менш численними є асоціати, що вказують на первинне значення хрононіма та демонструють можливі сценарії приходу та реалізації цієї події: *кінець світу, Апокаліпсис*.

ii) **Фестиваль НЛО у Розвеллі** 103/61/32/11/1 Онім відносимо до другого кола індивідуального фрейму. Це свято проводиться у липні, коли за міською легендою трапилося падіння НЛО. Завдяки вірі в інопланетне життя ця легенда стала відомою у всьому світі. Тепер кожен рік тут проводяться зібрання «віруючих», адже це свого роду віра нового століття, парад з костюмами, обговорення останніх свідочств про зустрічі з представниками неземних цивілізацій. Сучасне відображення теорії інопланетного життя, де відчувається великий вплив серіалів та мас-медіа, відображено у таких асоціаціях: *зелені чоловічки, літаючі тарілки*, які складають семантичний гештальт «прибульці» 46%.

Кількість ОЛ складає 11%, багато з них є стереотипними уявленнями про інопланетне життя, які продукує масова культура: серіал «*Смолвіль*», «*Star Wars*». Друга частина – можливе місце проведення фестивалю або перебування прибульців: *Всесвіт, Англія, Вега*.

Це свято не можна віднести до одного скрипту. Для скептиків це лише принада для туристів, фестиваль-нісенітниця, віртуально-сакральний продукт кіноіндустрії та міських легенд (відгук *туристична принада*). Для інших – узуальний скрипт, для них це сталося насправді (відгук *справжні НЛО?*), лише державні установи не бажають це визнати.

У нашому словничку присутня значна частина асоціацій, які вказують на можливий сценарій проведення: *свято тепла, великі голови*.

iii) **Друге прищестя** 102/72/54/19/8 СГАП «релігія» становить 90%. ОЛ знаходяться в зоні дії сакрального скрипту: *Біблія (7)* є найуживанішою реакцією для даного стимулу.

Інші ОЛ, що знаходяться у списку найчастотніших, також підпадають у сферу сакрального для одних або узуального для інших: *Ісус* (4), *Апокаліпсис* (3). «Люди у чорному» є реакцією віртуального скрипту. Сценарні реакції вказують на погляди респондентів (*так і не дочекались, не знаю коли*), друга частина чітко визначає сценарій-спіраль (*третє прибуття, The First Advent*).

У царині універсального скрипту знаходяться хрононіми, інформація про які присутня у *lingua mentalis* кожного індивіда. Незважаючи на досить велику кількість відмов (від 2 до 8), ми включаємо ці оніми до другого кола індивідуального фрейму.

3.2.2.3. Зона віртуально-узуального скрипту у другому колі індивідуального хрононімного фрейму

Сполучення двох скриптів, віртуального та узуального, стає результатом творчого пошуку людини. У другому колі індивідуального хрононімного фрейму знаходяться власні назви, які були згадані у кінематографі (*Перл Харбор*), мультиплікації (*Halloween*) та живопису (*Виверження Везувію '79*). Усі вони є продуктами реального скрипту. Один стимул (*Hemingway Day*) пройшов зворотній шлях від царини творчості до реальної події. Хрононім *Ера Форда* знаходиться у дії власне віртуального скрипту, однак лише чверть реакцій визначила його як такий, інших респондентів заплутала власна назва *Форд*, і вони віднесли його у зону реалізації узуального скрипту.

і) *День Гемінгвея* 114/58/48/18/4 це один з небагатьох онімів, де найуживанішою реакцією є власна назва «*Старий і море*», 21 випадок. Подібними є реакції *риби, рибалка*, як пов'язані зі змістом твору «*Старий і море*». І пов'язані з іміджем творця у нащадків: *алкоголь, в'язаний светр*. Взагалі хрононім майже повністю вказує на персону, і це не дивно, адже ознакою номінації є антропонім. СГАП «література» 76%. Ми відносимо цей пропріатив до третього кола тому, що в реакціях є багато можливих сценаріїв святкування, а це вказує на відсутність знань про свято.

Хрононім є пам'ятною подією, власна назва є представником власне узуального скрипту, однак є деякі посилення на віртуальний скрипт. Більш за все онімних асоціатив припадає на твори автора, разом із помилковим «*Рибалка та море*»(1) та усіченим «*Кіліманджаро*»(1) становить 29 реакцій. Також дуже частотною є вказівка на ім'я та

прізвище письменника 11. Це свідчить про добре знання творчості та, мабуть, популярність творів. Серед апелятивних реакцій панують відгуки, що вказують на ідентифікацію поймаєваної особи: *письменник* (11), *література* (8).

Власна назва є річницею від дня народження письменника, святкується щороку, отже, є типовим представником циклічного цивільного свята. Реципієнти представили широкий спектр можливих сценаріїв святкування: *читання віршів*, що вказує на знання прототипічного сценарію проведення подібних заходів.

ii) **Виверження Везувію '79** 115/51/22/9/1 СГАП «лихо» 65%, онімічні лемми є топонімами *Італія* (6), *Помпеї* (5). Реакції, що пов'язані із ідеонімічною сферою, мистецтво, оскільки ця подія відобразилась у ньому: «*Останній день Помпеї*» 3, «*Pompeii, the last day*». Хоча це історична подія, але ми відносимо його до 2 кола, велика популяризація відносить його туди. Фактографічні реакції є свідченням дії узуального скрипту: *виверження вулкану біля Неаполю в Італії*.

iii) **Перл Харбор** 133/71/60/17/2 містить СГАП «Військова авіація» 44%. Лексеми *літаки* (13), *війна* (6) чітко знаходяться у зоні узуального скрипту. Віртуальний скрипт реалізовано здебільш ОЛ. Вказівки на віртуальний скрипт вербалізовано крізь узуальний: героїв фільму названо не їх іменами у фільмі, а справжніми: *фільм з Беном Афліком*. Сценарні реакції копіюють скрипти: *бомбування Японією бази та улюблений фільм*.

iv) **Ера Форда** 110/70/34/18/0 СГАП «технічний прогрес» 75%. ОЛ пов'язані з джерелом оніма «*Прекрасний новий світ*» *Олдоса Хаклі* (2), та омонімічні тезки: *машина «Форд»* (2), *Гарісона чи що?*. Сценарні реакції містять реакції, які дещо відображають емоційні сценарії: *час Жигулів, період популярності авто марки Форд*, що є гумористичним осмисленням оніму-стимулу.

Таким чином, віртуально-узуальний скрипт, перемішуючи творчість та реальне життя, стає одним із трьох найбільш впливових секторів другого кола індивідуального хрононімічного фрейму. Реальний компонент є настільки значущим, що знаходить своє відображення у креативній діяльності людини.

3.2.2.4. Зона віртуального скрипту у другому колі індивідуального хрононімного фрейму

Зона дії віртуального скрипту оперує категоріями, які створено уявою людини. Хрононіми власне віртуального скрипту, на відміну від віртуально-узуального, де власні назви мають властивості, що відповідають об'єктам реального світу, обмежені лише творчою уявою митця. Віртуальні хрононіми відображають фантазійні проміжки часу з можливих світів. У другому колі такі хрононіми є відображеннями уподобань індивіда: якщо людині подобається книга чи фільм, то при сприйнятті інформації з твору людина занурюється у час уявного світу. Зона віртуального скрипту простирається на 9% другого кола індивідуального хрононімного фрейму та вміщує назви, взяті з популярних книжок. Наші респонденти мають їх у другому колі своїх фреймів здебільшого завдяки голівудським екранізаціям.

i) **Війна Світів** 120/68/33/16/1 У списку частотних асоціатів першими йдуть *фільм та кіно*, а потім вже *книга*. У сучасних респондентів хрононім виступає у ролі ідеоніма, назви фільму, уявлення пов'язані з кіноіндустрією, становлять 31% (30,8%): фільм 20. Звичайно, деякі з асоціацій, які ми віднесли суто до книги, можна віднести і до фільму, адже вони пов'язані між собою, тільки фільм є адаптація до теперішнього стану суспільства, дія не відбувається наприкінці 19ст. Вони становлять СГАП «явище культури» (72%). Онімичні лемми – це прізвище автора твору (*Герберт Уеллс* (7) та актора, що зіграв головну роль у фільмі (*Том Круз* (3)). Присутні лемми, що вказують на інший рівень, думки, які вказують на символічне переосмислення хрононіму: «*Війна та мир*», *Рая* та *Ада*. Серед них найбільше ОЛ. *Екстермінатус* – це новий онім, з Інтернет спілкування, виник у ігровому сленгові *Warhammer 40,000*, і потім став використовуватися за межами тільки цієї спільноти у значенні повне винищення усього живого.

Сценарій реалізовано через асоціати факти з книги (*життя на Марсі*), та роздуми про фільм (*погані спецефекти*).

ii) **Війна Кілець** 112/46/76/12/1 СГАП «можливі світи Толкіна» 94%. завдяки екранізації книг Р. Толкіна та широкій відомості його творів (толкеністи) наші респонденти відразу ж активізували віртуальний скрипт – про це свідчить той факт, що

найчастотнішою реакцією в нашому словничку є онімичні лемми: «*Володар Перснів*» (22), *Толкін* (17). Інші лемми позначають або персонажів, або інші твори письменника.

Час, який не має реального втілення, тобто хроніми віртуального скрипту, не є дуже значущими. Такий стан речей ми пояснюємо різноманітністю інтересів сучасної людини, у той час, як наш експеримент вказує на узагальнені аспекти хрононімної картини світу. Отже, у деяких респондентів хроніми, про які йшлося вище, можуть й знаходитись у першому колі, але загалом – це друге коло.

3.2.2.5 Зона сакрального скрипту у другому колі індивідуального хрононімного фрейму

Хроніми сакрального скрипту позначають час у системах цінносних орієнтацій народів минулого. Сакральне відмінне від повсякденної реальності, протиставляється їй. Міфології та системи релігійних поглядів, які є відмінними від поглядів індивіда, є сакральним сектором. У другому колі індивідуального хрононімного фрейму присутній єдиний хрононім:

і) ***Буття*** 107/66/27/11/2 серед загальної кількості реакцій вирізняється СГАП «філософські категорії» 59%. Хоча присутні реакції на зразок *моє* (2), ми не можемо віднести цей онім до першого скрипту, адже за загальним характером відгуків зрозуміло, що сутність цього слова залишилася незрозумілою для багатьох. Учасники експерименту згадали де і від кого вони чули цей онім: *Мойсей, Погорелов*. Власна назва сприймається скоріш як філософська категорія: *абсолют, космос*.

Хоча цей хрононім може належати до системи вірувань, які сповідують наші респонденти, однак асоціати вказують на те, що сенс хрононіму є нечітким для них. Відсутні емоційні сценарії, які б вказували на будь-яке відношення реципієнтів до цієї системи поглядів. Вони щось колись чули, деякі інформанти можуть сказати про походження цього оніма або надати якусь іншу інформацію про цю власну назву. Але ми не можемо віднести його до першого кола через те, що загальний характер асоціатів свідчить про відсутність повноцінної інформації про онім.

3.2.2.6. Зона узуально-сакрального скрипту у другому колі індивідуального хрононімного фрейму

У другому колі індивідуального хрононімного фрейму галузь узуально-сакрального скрипту є найпоширенішою (27%). Відмінність дії цього скрипту від попереднього, сакрального, полягає у тому, що частина респондентів вірить у священну сутність хрононімів і висловлює це у своїх реакціях, а інша половина опитуваних не вірить.

До цього скрипту ми автоматично відносимо хрононіми, які позначають будь-які проміжки у сфері релігійних поглядів. Подібні хрононіми зазвичай є відображенням системи переконань частини суспільства, але не всіх людей. Отже, деякі групи людей вважають абсолютною реальністю певні події, для інших груп це є вигадки, які не мають значення. У другому колі індивідуального хрононімного фрейму знаходяться такі хрононіми:

i) **Олімпійські ігри** 135/68/38/18/0 СГАП «спорт» посідає провідне місце серед асоціатів цієї групи (78%). Серед ОЛ превалюють топоніми, які позначають місце проведення: *Сочі* (4), *Афіни* (3).

Зараз хрононім вважається представником суто узуального скрипту – спортивна світська подія. Відгуки сакрального минулого є відбиттям культурних знань: *Геракл*, *Олімп*. Олімпіада є прототипом, своєрідним еталоном спортивних змагань, асоціати вказують на світову популярність: *5 континентів*, *людина з факелом*.

ii) **Покрова Пресвятої Богородиці** 117/53/11/7/2 СГАП «релігія» 76%. Серед онімічних лемм всі пов'язані з релігією: *Бог*, *Собор Паризької Богоматері*. відносимо до сакрального скрипту, адже жодних вказівок на те, що респонденти вірять чи не вірять, немає, звичайно, енциклопедична інформація в них є: *14 жовтня*, *велике православне свято*.

iii) **Кубок Девіса** 109/52/9/9/2 Кількість реакцій, що вказують на тему «спорт», сягає 74, разом із помилковими (*бейсбол*, *rally*) 87. СГАП «спорт» 83%.

Досить незначна частина анкетованих звернула більше уваги на лексему *кубок* і звідси маємо такі реакції: *«Кубок вогню»*, *чаша Граалю*, *чашка* (2), помилкове або гумористичне *пляшка Девіса* та два графічних зображення кубка ♣.

На реалізацію узуального скрипту вказують реакції, які конструюють семантичний гештальт «спорт», а також онімні асоціати: *Надаль, Овечкін, олімпіада, Федерер*. Вони ідентифікують добре відомі, неуявні реалії. *Надаль* і *Федерер* є відомими тенісистами. *Овечкін* є хокеїстом, він потрапив сюди скоріш за все як відомий спортсмен. Реакцій, які містять у своєму складі концепт, представлений словом кубок, дві: *Гаррі Поттер «Кубок вогню»* та чаша *Граалю*. Вони обидві належать до віртуального скрипту. Грааль є більш давнім за часом походження і зараз багатьма сприймається не як суто вигадана річ, середньовічна легенда, а як реалізація реального або сакрального скриптів. Як реальний – це сприйняття Граалю як реальної, але загубленої святині. Як сакральний – Грааль колись шанували, мабуть, він існував, та, на жаль, його не можуть знайти і вивчити як культурну пам'ятку. Чаша Граалю поєднувала «уламки напівзабутих міфологій з християнською сакраментальною містикією»[1, с. 318]. «Кубок вогню» також був уживаний тому, що у цій серії книг були використані елементи багатьох міфів, образи, які легко впізнати. Хремотонім *Кубок Вогню* є ніби Граалем нашого часу, він містить у собі подібність, але є симулякром, правдоподібною схожістю. Серед реакцій панує реалізація суто узуального та частина сакрального скриптів.

Асоціації є типовими, очікуваними – вони семантично пов'язані зі спортивним доменом: *тенісне поле*. Відомість оніма припускає знання дати проведення, що відносить його до циклічної події.

iv) ***День святого Валентина*** 135/58/6/4/1 наявність асоціативного гештальту «кохання» (77%) не є несподіваною. Хоча це свято з'явилося у нашому календарі нещодавно, активна пропаганда та численні піар-акції швидко зробили його відомим і навіть обов'язковим для святкування. ОЛ повторюють назву і тематику свята (*День всіх закоханих*).

Сакральним цей онім є тому, що він прийшов до нас з іншої традиції та світосприйняття. Це свято, взяте з католицького календаря, сприймається скоріш як світське, а не як день пам'яті мученика. У нашому експерименті немає асоціацій, які вказують на це. Проте існують негативні відгуки щодо традиції святкування: *ненавиджу, пуста витрата грошей*.

Сценарій є типовою програмою святкування, варіанти подарунків, відношення до свята: *дарувати сувеніри у вигляді серця, комерційний захід*.

v) **Миколин день** 102/60/28/14/4 першою за кількістю є гіперонімічна асоціація *свято* (14), що є логічним сприйняттям хрононіма. СГАП «традиція» становить 64%. Присутні вказівки і на ймовірне походження свята: *день янгола* (4). Асоціати, які вказують на можливість віднести онім до першого кола фрейму: *мій, день народження друга*. Вони є ідентифікацією хрононіма у персональному календарі, де зберігається інформація про важливі події тільки для певної людини.

Багато респондентів ідентифікували хрононім як похідний від агоніма, а той, у свою чергу, від антропоніма, і ми маємо онімні асоціати: *Миколай 7, Коля 4*. Маленька група онімних відгуків є, скоріш за все, асоціацією по звучанню: *Ніколя, Ніколь Кідман*.

Знаходиться у зоні реалізації двох скриптів: узуального для православних та сакрального для атеїстів і віруючих інших конфесій. Дія узуального скрипту засвідчена у такому асоціативному ряді: *день святого Миколая 3, православ'я*. Сакральний скрипт не заперечує важливості та священних властивостей свята, однак вони відходять на другий план, головним стає констатування факту: *день усіх Миколаїв*.

Сценарій є добре відомим: *подарунки під подушкою* (4). Маленька частина онімних асоціатів свідчить про відсутність цього свята в індивідуальній картині світу: *нікотин день*, що є висловами, збудованими на фонетичній подібності. Також присутні відгуки у дещо жартівливій формі (*а чий Серьожин? Васин день*), де інформанти вирішили обіграти їх, використавши інші антропоніми.

vi) **World Day of Prayer** 118/81/25/14/3 СГАП «релігія» становить 97%. Респонденти продукували реакції, які свідчать про те, що вони сповнилися ідеєю свята: *за всіх близьких, нарешті одумались*. ОЛ відображають міркування з приводу цього заходу та містять у собі не тільки поняття християнської віри: *Богородиця, Стіна Плачу*.

У другому колі індивідуального хрононімного фрейму присутні шість типів скриптів: узуальний, універсальний, віртуальний, сакральний, віртуально-узуальний та узуально-сакральний. Таке розмаїття ми пояснюємо впливом поглядів, переконань та вподобань людей, які оточують «Я». Узуальний, узуально-сакральний та віртуально-узуальний займають приблизно однакові зони: 23%, 27% та 23% відповідно. Друге коло

знаходиться далі від «Я» індивіда. І, відходячи від антропоцентричного кола, від точки зосередження індивідуальних смаків людини, ми стикаємося із соціумом, зі всім розмаїттям картини світу для всіх, а не лише для «Я» індивіда. Усі скрипти мають реалізацію у сфері реальності. Друге коло відходить від особистісної хронології, і, хоча її вплив відчувається у всіх колах індивідуального фрейму, додається реальність соціуму, від якої індивід не в змозі звільнитися.

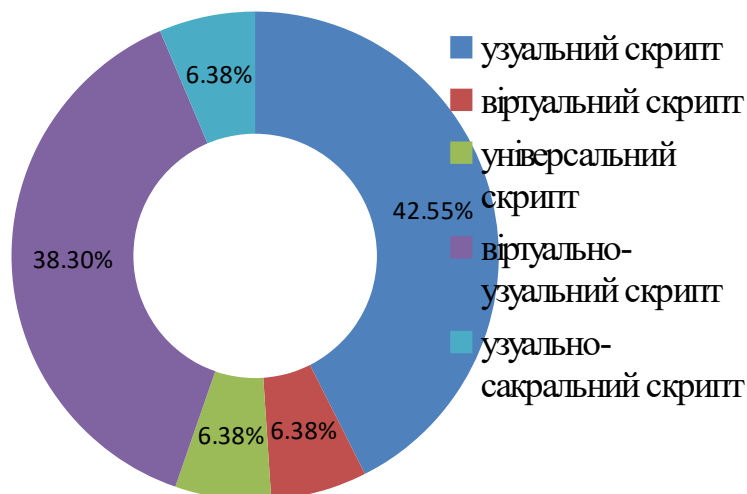
У другому колі присутній універсальний скрипт, але радіус його дії зменшується до 13% порівняно з першим колом. Культурні константи універсального скрипту є важливими, вони залишилися у першому колі. А у другому колі містяться події меншого масштабу, минулі, про що свідчить зона сакрального скрипту, та ті, які відображають аспекти життя суспільства, сучасного для певного носія ментального лексикону, де відчувається дія віртуального скрипту.

3.2.3. Периферійне третє коло індивідуального хрононімного фрейму

Третє коло індивідуального хрононімного фрейму є периферією, пасивним шаром ментального лексикону людини. У третьому колі містяться хрононіми, які можна зістріти у діалектному вжитку. Вони відомі лише частині мовної спільноти. Власні назви на позначення часу можуть належати і широкому загалу, але все одно бути віддаленими від центру індивідуального фрейму. Наприклад, такі події, як Перша світова війна або падіння Тунгуського метеориту є лише фактами соціального життя для людини, адже людина про це не має спогадів і не була свідком цих подій. Тут вже не йдеться про позицію спостерігача, як у другому колі індивідуального фрейму. Єдине, чим володіє індивід, – це культурна енциклопедична інформація про проміжки часу.

У третьому колі індивідуального хрононімного фрейму, на нашу думку, знаходяться асоціації, які відображають фонові знання респондентів, тут не може бути ані спогадів, ані емоцій, адже ця структура наповнена історичними подіями або маловідомими святами. Також при можливій віднесеності до третього кола ми враховували кількість відмов, це приблизно 5–7 респондентів. Тут і в наступному колі багато загадкових асоціацій, що є проявом індивідуальних причинно-наслідкових зв'язків. Ми відмовляємося від

визначення «помилкова асоціація», заміщуємо її індивідуальною, помилковою вона є лише з погляду дослідника, для респондента вона є очевидним зв'язком зі стимулом.

Рис. 3.3. Розподіл скриптів у третьому колі індивідуального хрономірного фрейму

У третьому колі, за даними нашого експерименту, відсутні хрононіми сакрального скрипту. Ми пояснюємо це тим, що у третьому колі знаходяться ті явища ментального лексикону, які є віддаленими від центру, від Я індивіда. Тут, далеко від духовного центру, немає місця для роздумів про сакральне. Це коло є віддаленим від першого, тобто тут це вже зовнішній шар нашого особистісного світу. Чим далі від центру, тим більш чужими, незвичними є реалії, які є в колі. Третє коло – це вже зовнішній світ, далечінь, де немає місця чуттєвим реакціям.

3.2.3.1. Зона віртуально-узуального скрипту у третьому колі індивідуального хрономірного фрейму

Цей скрипт сполучає хрононіми з реального життя та творчу вигадку. У результаті ми отримуємо суміш штучної та природної реальностей. У третьому колі хрононіми з такими характеристиками є найбільш віддаленими від часового простору «Я»-концепції індивіда. Досить часто людина не може згадати, де чула певний хрононім або якусь інформацію про нього.

У зоні цього скрипту можуть бути хрононіми, які було взято з хронології реальних подій, а потім вжито у будь-якому виді творчості, такі, як *Золота лихоманка* та *Суд над Салемськими відьмами*. Інші події пройшли цей шлях у зворотньому напрямку: *Фестиваль Чаклуна з країни Оз* та *Фестиваль "Пісня про Гайавату"*. Ця група є другою за частотністю групою у цьому колі, вона репрезентує світ уявного та світ реальних подій, які змішано разом настільки тісно, що не завжди можна відокремити одну частину від іншої, як наприклад *Ера джазу*.

i) *Золота лихоманка* 116/72/49/18/2 очікуваним є домінантність асоціативного гештальту «матеріальні блага» – 35%. Серед асоціатів, які його складають є *жадоба* (3), *брюліки*. Проміненним є і гештальт «хвороба» – 19%: *збожжеволіти*, *прищики*.

Онімічні лемми відображають такі тенденції: *Джек Лондон* (4) як письменник, що найповніше розкрив цю тему; місце – *Аляска* (7), *Америка* (5).

Узуальний скрипт відображено у реакціях, які описують уявлення сьогоденної людини про події того часу: *гангстер*, *золотий самородок*. Цьому допомагають реакції на відображення віртуального скрипту: *Ельдорадо* (3), фільм «*Золото дурнів*», *Чаплін*. Ельдорадо є віртуальним зображенням Клондайку, втіленням Обітованої землі у реальному житті і, як і остання, має багато міфів та легенд.

Сценарій є циклічним, адже спочатку була *Срібна лихоманка*. Ця хвороба вразила спочатку Європу, містечко Кутна Гора у Чехії, де здобувалась третина усього срібла. Сценарії *знахідка нових родовищ золота*, *золотий самородок* відображають екстралінгвальну інформацію.

ii) *Суд над Салемськими відьмами* 100/57/18/11/2 «Образ відьми» є центральним асоціативним гештальтом у нашій статті: *мітла* 2, *бородавка*. Онімічні лемми, присутні у статті, розподіляються на два шари: середньовічні забобони (*Шабаши* (2), «*Молот відьом*») та сучасний імідж (фільм «*Відьма з Блер*»).

Асоціати є уявленнями про жінок-чаклунок, які дійшли до нас з давніх часів і потім дуже природно вписалися у масову культуру у вигляді фільмів та книжок, деяка частина йде з Середньовіччя: *багаття* (11), *інквізиція* (6). Більш нові образи, нав'язані серіалами, фільмами, книгами, – *зіпсований генофонд*, «*Золотий компас*», вказують на переоцінку, покращення іміджу.

iii) **Падіння Тунгуського метеориту** 104/65/24/10/0 СГАП «космос» становить 19%. СГАП «западина» – 29%. Серед онімічних лемм є поодинокі реакції *день народження Євгена*, що, як ми розуміємо, є збігом за датою. Інші пов'язані з ідентифікацією місця, де трапилася подія: *Турція 2, планета Земля*. Також маємо дві лемми віртуального скрипту: *Тесла 3, фільм «Армагеддон»*.

Респонденти ототожнюють цей онім з реальною подією, багато з них описують візуальні образи, які вони, можливо, бачили на фотографіях або кіноплівці: *вирва в землі, вм'ятина*. також можемо виділити групу слів, що вказують на новомодні скептичні тенденції, теорії змов та інше, що є зоною віртуального скрипту: *аномалія, містика*.

Відомою історична подія стала завдяки науково-популярним фільмам та поширенню в Інтернеті різноманітних теорій щодо природи цього явища. Сценарні реакції повторюють широко відому версію про падіння метеориту: *чорний уламок*; а також відображають сценарії, сконструйовані під впливом альтернативних бачень історичної події: *ненавиджу рептилій, вогненний дощ*.

iv) **Фестиваль Чаклуна з країни Оз** 124/77/40/24 СГАП «зміст казки»(93%), вказує на знання змісту казки, але не сутності свята: *летючий будинок*. Стимул настільки тісно пов'язаний з казкою, що реципіанти перелічують персонажів: *Еллі (7), Смарагдове місто (4)*. Однак це не оригінал, а переклад-адаптація, зроблена О.М. Волковою. Також відбувається переміщення на інших відомих персонажів казкових історій: *Гаррі Потер, Пітер Пен*. Сценарні реакції *всі в ковпаках, всі переодягаються в персонажів цього свята* є здогадками респондентів щодо характеру цього свята.

v) **Двохвилинка Ненависті** 109/88/12/8/3 СГАП «почуття» становить 54%, що підказано семантикою лексем у складі стимулу (*Hate*). ОЛ відображають знання про книгу: *Оруелл 5, 1984*, репрезентують віртуальний скрипт, а ось сценарії описують узуальний: *поненавидів 2 хв та простив, психологічний тренінг?*

vi) **Фестиваль "Пісня про Гайавату"** 110/58/25/14/6 СГАП «музика» становить 62%, що, на наш погляд, зумовлено наявністю лексеми *Song* у стимулі. ОЛ містять вказівки на віртуальний скрипт («*Пісня про Гайавату*») (4) та узуальний (*Гаваї*) (3). Відгуки, подібні *люблю співати, національні костюми*, є, скоріш за все, спробою висловити уявлення людини про можливий характер свята.

vii) **Ера джазу** 132/71/36/21/0 визначається СГАП «музика», 79%. Присутні реакції з числовим компонентом (20 ст., 50-60-ті), що є уявленнями респондентів, коли саме була ця ера. Також представлені стереотипні сценарні уявлення щодо людей, які грали цю музику: *афроамериканці* (5), *товстий негр*. ОЛ підпадають під вплив двох скриптів, зокрема зірки кіно та музики (*Глен Міллер, Мерилін Монро*) – узуальний скрипт. Дія віртуального проявилася у реакціях аналогічних таким: *фільм «Легенда про піаніста»*, де зображується цей період з погляду однієї людини, та композиції *«Hit the Road Jack»*.

viii) **Хрестовий похід дітей** 99/75/10/10/9 у нашій статті існує багато відгуків з пейоративними конотаціями: *сльози 2, бідні дітки*, що вказує перш за все на те, що респонденти звернули увагу на сутність події та її сприйняття з точки зору сучасної людини, яка користується такими надбаннями цивілізації, як права дитини. СГАП «війна» 41%, СГАП «діти» 19%.

Серед онімних асоціатив існує підгрупа власних назв, тематично пов'язаних з таким явищем, як Хрестові походи: *Папа Римський, Хрестові походи, Грааль, Гроб Господній, Іспанія, Бог, Палестина, Рим*. Можемо вилучити лише ім'я *Курт Воннегут*, який все ж опосередковано пов'язаний зі стимулом, в його творчості є роман з назвою «Бійня номер п'ять, або Хрестовий похід дітей» (англ. «Slaughterhouse Five or, The Children's Crusade»). Сучасні комп'ютерні ігри *Argent Crusade, Warhammer*, в яких зображено віртуальний світ часів Середньовіччя, також, як і з попереднім онімом, респонденти не ідентифікували його як представника віртуального скрипту. Тільки одна реакція – *Курт Воннегут* – вказує, що людина знайома з творчим оточенням цього оніма. Очевидно, учасники експерименту звернулися до більш раннього, узуального шару цього оніма. Дитячий хрестовий похід відбувся 1212 року, хроніки пропонують різні варіанти завершення цього заходу, навіть вважається, що то були не діти, а юнаки.

Наші респонденти віднесли власну назву до узуального скрипту через те, що, мабуть, не знайомі з твором – джерелом. Вони сплутали поетонім з реальним онімом, також мало хто мав фонові знання про нього, отож, багато хто ідентифікував цю подію з реальними історичними Хрестовими походами або ж вигадав свій можливий сценарій: *діти-завойовники, діти у формі мушкетерів*.

ix) **День висадки на Місяць** 118/68/61/15/2 СГАП «Місяць» займає 63% всіх асоціатив.

ОЛ є найчастотнішими асоціатами у нашій словниковій статті, дослідження Місяця пов'язане саме з персонами, які побували у космосі: *Армстронг* (11), *Гагарін* (11). Взагалі ОЛ *Армстронг* повторюється респондентами у різних варіаціях 17 разів, *Гагарін* – 13. Невеличка частина реакцій пов'язана з віртуальним скриптом, наприклад ОЛ *Незнайка* (2). Також відчутний відгомін теорій змов у сценарних реакціях подібних до *найбільша містифікація*.

х) ***Велика чума*** 123/64/33/18/1. СГАП «Смерть» складає 92%, багато з асоціатів пов'язані з темою смертельної хвороби: *карантин*, вимирання. ОЛ реалізують узуальний (*Середньовіччя*) скрипт та віртуальний (*Камю «Чума»*). У даному стимулі виражено сценарій-спіраль реакціями, аналогічними *СНД* (2).

Таку кількість хрононімів цього скрипту ми пояснюємо тим, що зовнішня інформація є потенційною. Віртуальність є засобом осмислення реального світу. І хрононіми, які потрапляють у третє коло, є ще невизначеними. З часом вони можуть перейти до першого або другого кіл або навіть випасти із ментального лексикону людини.

Хрононіми віртуально-узуального скрипту є другою за чисельністю групою у третьому колі індивідуального фрейму, вони складають 36% (рис.3.3). Тут постають аспекти зіставлення інтелектуального та емоційного світів людини.

3.2.3.2. Зона узуального скрипту у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму

Узуальні хрононіми є найчисельнішою групою у цьому колі, складають 40% (рис.3.3). Завдяки тому, що це коло наповнене подіями з історії, то всі вони сприймаються як реальне минуле. Критерій реальності проміжків часу визначає суспільна практика, такі речі не потребують доказів. Сюди помилково були віднесені хрононіми віртуального скрипту ***Первинні століття***, але тільки тому, що вони мають форму дуже схожу на історичну номенклатуру.

Хрононіми узуального скрипту третього кола онімічного фрейму є психічною реальністю для людини, але ця реальність не є власне індивідуальною, навпаки, більша її частина соціальна, належить хронології суспільства.

і) ***Нюрнберзький процес*** 101/57/39/10/5 Онім ми відносимо до 2–3 кіл фрейму, реакції

відображають визначену інформацію – 47 асоціатів вказують на поле історії, що це саме за процес і хто з ним пов'язаний. СГАП «суд» 55%. Відомість оніма забезпечує здебільшого частині правильну реалізацію асоціацій сценарного типу (лінія), яких ми нарахували 10 (10%). Також існують реакції, що містять вказівки на знання культурної ролі міста як центра Відродження у Германії, 6(6%). Емоційні реакції відсутні, що надає нам право віднести онім до 3 кола загальнономовного фрейму. апелятиви, наявні у реакціях, вказують на пряме осмислення оніму: *суд* (22), *політика* (4).

ii) **Первинні століття** 118/92/8/6/0 СГАП «теорія Дарвіна» Ті уявлення, які були сформовані за допомогою теорії еволюції, превалюють у списку реакцій. Навіть не сама теорія, а народне її осмислення, де емоційна складова носить пейоративний характер: *примітивність* 2, *бруд*, усього 13%. Серед асоціацій майже відсутні ті, які вказують на образне або символічне осмислення власної назви. Ми відносимо пропріатив до 3 кола індивідуального фрейму. Дуже багато реакцій-таксонів із біологічної номенклатури: *неандерталець* (4), *homo sapiens* (3) – 31 (26%).

Графічний знак *O_o* в Інтернет-спілкуванні вказує на здивування співбесідника, скоріш за все, саме так респондент висловив своє здивування, звідки взявся онім.

Проаналізувавши набір асоціацій, ми побачили, що респонденти прийняли віртуальний онім за узуальний – відсутність реакцій, які вказують на твір А.Азімова «Кінець вічності», де цим словом письменник назвав століття з I по XXII н.е., навпаки, усі реакції вказують на первинне суспільство і те, як сучасні студенти уявляють життя в доісторичну епоху.

Реакції респондентів, на кшталт, *життя первинних людей на початку їх розвитку* дають нам можливість віднести цей онім до категорії сценарії-лінії, бо вони визначили цей онім як той, що належить царині історії, однак він є вигаданим письменником-фантастом А. Азімовим.

iii) У стимулі **Третій Рейх** 111/58/78/22/9 найчисельнішими є асоціати, які складають СГАП «фашизм». Їх 68% від загальної кількості: *концтабір*, *геноцид*. Оніми у складі асоціативного поля хрононіму є реаліями того часу і того устрою: *Геббельс*, *СС* (2). Дію скрипту відображено за допомогою екстралінгвальних знань, які наявні у більшості асоціатів: *не дай Боже*, *катування*. Подібним є склад ОЛ *Німеччина* (21), *Велика*

Вітчизняна війна. Про те, що цей онім належить до сценарію-спіралі, свідчить порядковий чисельник у його складі. Саме це наптовхнуло наших респондентів на реакції, де продукуються можливе повторення подій: *не дай Боже, четвертий; третє пришестья.*

iv) **Війна в Перській затоці** 116/72/18/18/2 СГАП «війна» становить 58%. Список ОЛ містить перерахування топонімів: *Багдад, Близній Схід* та людей, які історично пов'язані з цим регіоном: *Олександр Македонський, Дж.Бум–старший.* Філософські роздуми тільки підкреслюють дію сценарію-лінії: *людство одного разу знищить себе.*

v) **Землетрус у 1906 у Сан-Франциско** 117/70/13/10/2 У списку асоціацій превалує СГАП «руйнація», сукупність реакцій становить 76%. ОЛ реалізують узуальний скрипт: *шкала Ріхтера, Golden Gate Bridge.* Майже прямими вказівками на віддаленість від я-центра є сценарні відгуки подібні *мене ще не було.* Більша частина зображує сценарій будь-якого землетрусу: *падають дерева.*

vi) **Холокост** 130/75/57/16/2 вказівкою на добре знання історії є СГАП «геноцид» – 84%. Скриптові та сценарні реакції висловлюють ставлення респондентів: *закатовані люди; дуже коштовний, даремно встановлений в Одесі пам'ятник.* Пропріативи-відгуки вказують на персон, які є учасниками події: *Гітлер (3).* У свідомості злилися дві події Голодомор і Холокост, про що свідчать асоціати *Голодомор (3), Ющенко (4).*

vii) У стимулу **Холодна війна** 127/87/59/21/2 СГАП «протистояння» складає 67%. ОЛ вказують на факти та персоналії, які пов'язані з подіями, що тривали майже половину сторіччя. Найбільшу кількість мають ОЛ США та СРСР, респонденти подають їх у різних комбінаціях: *США vs СРСР (2), США і СРСР (3).* Також учасники експерименту відтворили інші широко відомі реалії: *Карибська криза, Кеннеді, комп'ютери.* Однак серед студентів були й ті, які використали сценарій за відсутністю енциклопедичних знань: *війна взимку.*

viii) **Фестиваль барбекю** 113/79/8/7/1. Хрононім має СГАП «Відпочинок» 90%. Узуальний скрипт реалізується і у простих лексемах (*шашлик, дача*) і в ОЛ (*розвага для американців*). Також ОЛ відображають уявлення наших респондентів, де саме відбувається свято(*США*) і проводять аналогії(*типу нашого 1-2 Травня*).

ix) **Новий порядок** 106/78/24/16/ визначається СГАП «Політика» 64%. Асоціати

більшовики, закон, Сталін реалізують скрипт. Сценарій-лінія відображає історичні реалії: *фашисти у 1941–42 на захопленій території СРСР*.

x) **Буревій Катрина** 102/73/46/16/1 містить СГАП «США» 40%. Реакції, що продюзовані скрипом та сценаріями, відтворюють картину лиха, яку респонденти бачили у репортажах ЗМІ: *місто-привид, величезна кількість жертв*. ОЛ є найчастотнішими реакціями, багато з них ідентифікують місце, де трапилося лихо: *Америка* (12), *Новий Орлеан* (7). Деякі респонденти вирішили пожартувати і створили свої назви ураганів: *буревій Олена, буревій Сергій*.

xi) **Рух за громадянські права в США** 118/89/34/14/1 СГАП «народні виступи» 54%, що не зовсім відображає сутність хрононіму, але показує, що для українця боротьба за права пов'язана з більш насильницькими методами. Сценарні асоціати, які вказують на такий устрій думок, – *люди добилися волі не від того що терпіли, а навпаки*. ОЛ вказують на місце, де сталися події: *Америка* (6).

xii) **Бebі бум** 118/84/17/11/2 СГАП «діти» (60%) реалізується в скриптах і сценаріях: *дітонародження ↑, візок* (3). ОЛ вказують де саме є або немає підвищення народжуваності: *Китай* (3), *не в Україні*.

Отже, хрононіми узуального скрипту є найчисельнішим сегментом у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму, складають 40% від загальної кількості пред'явлень (див. рис. 3.3.). На відміну від першого та другого кіл, третє коло визначає той сегмент ментального лексикону, який визначається і зумовлюється соціальним буттям.

3.2.3.3. Зона універсального скрипту у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму

Містячи культурні константи, універсальний скрипт третього кола реалізується у хрононімах найбільш віддалених від носія ментального лексикону у часі (*Всесвітній номон*) і просторі (*Route 66 Festival*). Зона універсального скрипту третього кола складається зі звичаїв (реальний компонент), творчих надбань (віртуальний компонент), вірувань і міфологій (сакральний компонент). Взаємодія цих трьох компонентів забезпечує довгий вік хрононіму, протягом свого існування така власна назва постає перед носіями ментальних лексиконів різних поколінь у традиційній іпостасі і потім переосмислюється.

i) **Всесвітній потоп** 122/50/68/4/1 У асоціатів на цей стимул різниця між узуальним та сакральним скриптами дещо розмита: майже всі респонденти знають сюжет, героїв події, однак не висловлюють своє відношення, відсутні емоційні відгуки, лише декілька реакцій (*казка, легенда*) можна вважати зоною сакрального скрипта. Сценарні реакції дублюють скриптові: *другий шанс, людинки, які тонуть*. СГАП «елементи розповіді» є домінуючим 75%. Спостерігається нечисельна група асоціатів, що вказують на індивідуальне осмислення, надання дещо іншого сенсу хрононіму: *Интернет, спам*. ОЛ репрезентують власні назви, тісно пов'язані зі змістом та історією хрононіма: *Ной* (24), *кожній тварині по парі* (3).

ii) **Route 66 Festival** 110/71/16/9/2 СГАП «транспорт» дорівнює 71%. Асоціати у своїй сукупності реалізовані трьома скриптами. Узуальний відображено лексемами *дорога, машини* та ОЛ *Канада*. Віртуальний – *фільм «Траса 60»*. Число 6 у стимулі підштовхнуло респондентів у зону сакрального скрипта, воно здалося їм чимось диявольським, що відобразилося у сценарних реакціях, подібних *ще однієї «б» не вистачає та маршрут вдався б*, та ОЛ *666* (4).

Універсальний скрипт виокремлює події із культурної спадщини людства. Третє коло індивідуального фрейму містить події, які є сталими величинами (**Всесвітній потоп**) в історії та духовному житті людства. Інші часові проміжки походять із ХХ сторіччя, але все одно пов'язані з культурними константами. Людина знаходить зв'язок із взірцем, використовуючи механізми мисленнєвих операцій, які не завжди вдається простежити.

3.2.3.4. Зона сакрального-віртуального скрипта у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму

Зона сакрального-віртуального скрипта знаходиться лише у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму і складає 6% (див. рис.3.3.). Дія цього скрипта є у хрононімах, які позначають проміжки часу з міфологічних та релігійних систем, використаних у творчості.

i) **Золоте сторіччя** 113/68/39/17/3 центральним є СГАП «мистецтво» 42%, що підтверджують ОЛ, які називають людей, пов'язаних з ним: *Пушкін* (11), *Elizabeth II*.

Золотий Вік є продовженням та розвитком ідеї міфічного часу, тобто першого часу, прачасу [73, с. 25]. Саме це відбивається в нашому наборі асоціацій: *Dolce vita*, *Античність*. Подібне є і в слов'янській історіографії, де минуле сприймалось як золоте сторіччя, де панувала простота поведінки. Реакції, подібні до *Срібний вік* вказують на визначення сценарію-спіралі. Також продовжують це визначення відгуки *розвиток в науці*, *російській поезії*, що є усвідомленням імплікації стимулу, його переосмисленням.

ii) **Шабаш відьом** 130/77/39/20/2 СГАП «образ відьми» становить 94%. Асоціації, які вказують на різноманітні забобони, вербалізують сакральний скрипт: *мітла* (11), *казан* (4). Віртуальний скрипт більше реалізовано за допомогою ОЛ: «*Зачаровані*», «*Майстер та Маргарита*» (2). Також як і зі стимулом *Суд над Салемськими відьмами*, є два шари – більш древній та сучасний. Перший є відображенням довгої народної традиції, уявлень, що мають коріння ще в язичницьких релігіях: *Блокула*, *мітла та ступа*. Другий взяв багато з цих культурних надбань, але змусив аудиторію переосмислити образ, створив його добрий імідж: *відьми cool хоча шабаша не стосуються*.

Царина сакрально-віртуального скрипту є найнепомітнішою частиною ментального лексикону наших респондентів. Вона знаходиться на периферії їхніх інтересів і межує з колом невідомості. Ранні форми релігії, якими є міфи, не мають важливого значення для сучасної людини і за тієї ж причини вони не використовуються у творчості.

3.2.3.5 Зона узуально-сакрального скрипту у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму

Зона цього скрипту є нечисельною, усього 6% (рис.3.3.) у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму. І якщо у першому та другому колі у сполученій зоні узуально-сакрального скрипту більш виділений був реальний компонент, то у віддаленому третьому колі проміментним стає сакральний компонент, який містить елементи картини світу древніх народів, що зникають з *lingua mentalis* сучасників.

i) **Весняне рівнодення** 113/79/8/7/5 реалізує СГАП «Відродження» у 72% реакцій. Респонденти у багатьох випадках здійснюють узуальний скрипт: *бруньки*, *день=ніч* (3). У незначній кількості онімних асоціатів спостерігається сакральний скрипт: *святкували на Русі*, *Шабаш*.

ii) **Хрестові походи** 108/84/34/18/3. Виокремлено дві структури гештальту: СГАП «історія» 33% і СГАП «релігія» 33%. Розподіл реакцій на дві групи не є дивним тому, що сучасна історична наука саме так трактує ці події. Розподіл узуального скрипту дублюють ОЛ *Єрусалим (2)*, *Річард Левове Серце (2)*, які описують реально існуючі місця та людей. Однак серед асоціатів є місце і для частинки сакрального скрипту: *Грааль (2)*. Емоції серед відповідей респондентів представлені подібними сценаріями: *даремно проведені, заради грошей і влади, а не релігії*.

3.2.3.6. Зона віртуального скрипту у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму

Як і всі зони скриптів у третьому колі, віртуальна сфера знаходиться на периферії ментального лексикону людини, отже і на периферії її інтересів. Із хрононімів нашого списку один позначає проміжок у культурній історії цивілізації (**Відродження**), і, хоча респонденти мали багаті енциклопедичні дані, він є далеким для них. Другий онім (**Третя ера Середзем'я**) виявився маловідомим для більшої частини наших респондентів

i) **Третя ера Середзем'я** 98/75/29/16/10 хоча у даного стимулу спостерігається велика кількість відмов, ми відносимо його до цього кола, адже 90% респондентів продукували реакції, пов'язані зі СГАП «фентезі» 76%. ОЛ повторюють семантику СГАП *Нарнія, У. Ле Гуїн*.

ii) **Відродження** 127/72/57/24/1 СГАП «мистецтво» 66%. Асоціації мають найбільшу кількість ОЛ, усі вони пов'язані з мистецтвом: *Леонардо да Вінчі (5)*, «*Народження Венери*». Сценарні реакції носять надто загальний характер, не несуть у собі жодної інформації: *видатні люди*.

У третьому колі індивідуального хрононімного фрейму спостерігається наявність узуального, віртуально-узуального, віртуального, узуально-сакрального, сакрального. Периферійне коло містить здебільшого зони узуального та узуально-сакрального скриптів. Третє коло – це коло соціальної реальності, отже, скрипти, які репрезентують події, беруть участь у конструюванні тих часових аспектів картини світу, що найбільше взаємодіють з довколишнім світом. Часові проміжки із життя суспільства, про які індивід лише чув, не спостерігав і тим більше не переживав, знаходяться у третьому колі. Отже, ці події, далекі

від центру внутрішнього світу людини, знаходяться у третьому колі індивідуального хрононічного фрейму.

3.2.4. Четверте коло індивідуального хрононічного фрейму – коло невідомості

Четверте коло є потенційним, у ньому містяться абсолютно всі хрононіми усіх культурних традицій. Тут спостерігаємо великий відсоток відмов. Вирізнити семантичний гештальт доволі важко: асоціати настільки різні, що немає можливості об'єднати їх у якусь одну групу. Серед реакцій респондентів панують сценарії можливого розвитку. Четверте коло містить незнайомі оніми, отже, ми вважаємо, що до цього кола можна віднести власні назви, на які респонденти дали більше всього відмов. Також бралось до уваги семантичне наповнення асоціатів, чи пов'язані вони за змістом із стимулом. Найчастіше реакціями є здогадки респондентів, які були підказані фонетичною формою стимулу або респонденти звертали увагу на лексему, частину хрононіму. Частина сценарних реакцій – це візуальні образи у мозку респондентів, які вони намагалися висловити вербально, що, звісно, не є дуже зручно, особливо в умовах експерименту. Тому досить багато людей звернулося до знаків, малювання логотипів та емотиконів.

Рис. 3.4. Розподіл скриптів у четвертому колі індивідуального хрононічного фрейму

У четвертому колі є базові скрипти, сполучені скрипти повністю відсутні. Сакральний скрипт поза межами цього кола: у колі невідомості не може бути місця

духовному. Те, чого ми не знаємо, не може мати важливого значення для нас. Четверте коло жодним чином не пов'язане з психічним життям людини, її моральним світом.

Тут знаходяться ті хрононіми, які респонденти бачать уперше, що можна побачити із загального типу асоціатів. Четверте коло індивідуального фрейму – це ніби картина вдалечині, там немає подробиць, усе сприймається лише в одній площині.

3.2.4.1. Зона узуального скрипту у четвертому колі індивідуального хрононімного фрейму

Узуальний скрипт займає 70% четвертого кола індивідуального хрононімного фрейму, що свідчить про той факт, що інформація, яка потрапляє у коло нашої уваги, спочатку сприймається як реальна. Тільки потім, з накопиченням даних, розширенням відомостей про подію ми категоризуємо її та прикріплюємо до певного скрипту.

i) **Зимове сонцестояння** 86/42/3/3/22. Реакції зі СГАП «Зима» становлять 78%. Скрипт і сценарій висловлюють інтуїтивні здогадки: *сніг* (19), *гладінь озера, що замерзло*. ОЛ не формують групи, їх усього три: фільм «*Solstice*», «...мороз и солнце...» та *Кумаї*. Перші дві тематично пов'язані зі стимулом, їх навіяла лексема **Зимове**. Остання ОЛ є суто індивідуальною реакцією, яку ми не в змозі пояснити.

ii) **Свічковий аукціон** 108/67/5/4/5 СГАП «Свіча» дорівнює 41%, скрипт та сценарій-коло реалізують лексеми, подібні до *свічка*, *молоток*. ОЛ нечисленні, пов'язані з лексемою **аукціон**: *Сотбіс* (2) та лексемою **Свічковий**: *Голодомор*.

iii) **Чилімпіада** 103/64/51/12/6 Виокремлено два гешталти СГАП «гострий перець» 46% та СГАП «Змагання» 47%. Сценарні реакції разом зі скрипковими є здогадками: спорт, багато червоного перця. Відгуки, що є ОЛ, містять реакції-здогадки (*Олімпіада з поїдання чилі* (2) та ті, які викликані фонетичною формою стимула (*Чіполіно* (2)).

iv) **Цунамі 2004** 130/66/29/15 містить СГАП «лихо, пов'язане з водою» 82%. Скрипт визначається асоціатами, аналогічними *хвиля*, *жертви* та ОЛ *Таїланд*(8). Сценарні реакції викривають незнання про події 2004 року: *смерть принца?*

v) **Поїздка на байках по Лондону оголеними** 116/88/35/10/1 СГАП «Мотоцикли» становить 33%. Акцію на захист природи визнали за рух байкерів, про що свідчать і скриптові, і сценарні реакції: *мотоцикли* (7), *оголені байкери* (2). Аналогічна ситуація і з

ОЛ: *Харлей, Гоблін-шоу*.

vi) Респонденти пов'язують стимул **Літо Кохання** 122/74/7/7/3 зі СГАП «Літо» 45%, спинивши свій вибір на лексемі зі стимула. З цією ж тематикою пов'язані скрипт і сценарій: *море* (8), курортний роман. ОЛ базуються на другій лексемі **Кохання**: «*Love Is In The Air*».

vii) **Виверження Кракату** 106/62/7/7/5 має СГАП «катастрофа» 68%. ОЛ вказують на можливе місце або час трагедії: *Африка, Середньовіччя*. На можливий розвиток подій вказують сценарії: *всепоглинаюча лава*.

viii) **Свято Йєля** 96/68/18/15/12 СГАП «свято» 26%. Переважають узуальні скриптові та сценарні реакції: *політичне свято, радість*.

ix) **Новий рік для дерев** 98/62/5/3/5 Враховуючи відмови та велику сценарну складову, ми відносимо цей онім до 4 кола фрейму. Більшу частину реакцій підказала перша частина – Новий рік: *сніг* 5, *гірлянди* 4. СГАП «рослинний світ» 62%. Власні назви у складі реакцій є нечисельними, 3 з 5 повторюють стимул. *Greenpeace* та *Горзелентрест* подібні, обидва пов'язані із господарською діяльністю людини. Однак перший є більш відомим завдяки своїй активності у захисті довкілля. Цей хрононім перебуває у сфері реалізації сакрального скрипту, тому що є частиною культури неоязичників, які намагаються відродити древні релігії Європи. Наші респонденти визначили це свято як профанне, подібне до Нового Року: *ялинка* 19. І це не дивно, адже підказка є у самій назві. Сценарій можливого святкування, суміжність за часом з Новим роком підказали реакції, пов'язані із зимовим періодом: *сніг* 5. Також маємо протилежні реакції, які мають зв'язок з теплою порою: *весна* 11.

x) **Бар'єрні бунти** 108/82/8/8/5 В асоціативному ряді чітко простежуються три напрями: спорт, народні виступи та море. Стимулом для першої групи стало перше слово хрононіму, що дало асоціації, пов'язані з темою спорту: *бар'єр* 2 – асоціативний гештальт складає 10%. Друга за чисельністю частина – це та, де поштовхом була також лексема *Бар'єрні*, але вони наштовхнули респондентів у напрямі океанської тематики: *вода* 2, *Австралія* 9%. Найчисельніша група (73%) містить частини сценарію будь-якого тумультоніму: *повстання* 8. Лексема *бунти* активізувала типовий сценарій подібних подій: *народні повстання*.

- xi) **«Операція Кульбаба»** 100/78/21/16/0 Хоча відмов немає, ми все одно відносимо цей поетохронім до кола невідомості індивідуального фрейму, бо характер реакцій вказує на перебування оніму поза межами персональної картини світу респондентів. Наявні апелятиви та онімічні лемми є лише припущеннями (*назва таємної спецоперації, напевно, не така мирна, як звучить*) або реакціями, нав'язаними апелятивом операція (*операція «Лопух»*) або графічним зображенням умляута, що властиве німецькій мові (*німецька операція*). Отже, присутні асоціативні гешталти відбивають тематику асоціатів: «квітка»(29%) і «таємниця»(37%).
- xii) **Вир Події** 103/82/4/4/5 асоціативний гешталт складає «вода» 18%. Частина респондентів прив'язала хрононім до явищ водної стихії: *вода* (4), *водограй* (3). Наступна група – це метафоричне сприйняття оніма, є відбиттям СГАП «інформаційне поле» (30%). Онімічні лемми *Буття, Е.По, Євангеліє, ЗМІ*. Віртуальний скрипт не був розпізнаний нашими респондентами.
- xiii) **День професора Карберрі** 105/63/11/7/8 СГАП «університет» займає 88%. Останні асоціати є фонетичним наслідуванням оніма Карберрі: *день карбюратора* (2), *strawberry*. Онімічні лемми також пов'язані або з університетською діяльністю (*Кембридж* (2) або нав'язні звуковою формою стимулу (*Кабінет професора Калігарі*). Самого професора не існує, все розпочалося як розіграш, однак стало відмінною рисою Браунівського університету з Ліги Плюща і повторюється щороку. Респонденти вигадали свої можливі сценарії: *день народження професора Карберрі, довга лекція*.
- xiv) **Операція "Анкорідж"** 95/82/22/16/13 СГАП «воєнні дії» – 62%. Онімічні лемми є ті, що відображують знання про витоки: комп'ютерна гра *Fallout 3* (2). Також присутні сценарні реакції: *операція «випалена земля», операція «пошук Атлантиди»*.
- xv) **Приховані сторіччя** 95/79/20/14/5 СГАП «таємниця» – 55%: *невідоме* (2). Онімічні лемми, які втілюють уявлення про таємничість – *Темні століття* (2), *Атлантида*.
- xvi) **Манхеттенський проект** 113/76/52/16/5 СГАП «мегаполіс» і Нью-Йорк як його прототип. Знання про один з найвизначніших проектів минулого століття проявилось лише в 4 реакціях: «*Малюк*» і «*Товстун*». Нью-Йорк та його райони є типовими онімічними леммами.
- xvii) **Рагнарьок** 105/78/29/20/9 велика частина асоціатів є наслідуванням акустичної

форми: *хом'ячок, чек-чек*, хоча це кінець світу у скандинавській міфології, тільки декілька респондентів мали цю інформацію. Сакральний скрипт (*Беовульф*) є на тлі віртуального (клуб із «*Max Payne*»).

xviii) **Семигодинна війна** 104/85/16/14/5 СГАП «війна» 40%. Онімичні лемми є звертанням уваги на апелюють війна: *між Ізраїлем та Палестиною*. Та є *Half-life 2*. є представником власне віртуального скрипту, онім взято з популярної комп'ютерної гри *Half-life*. На жаль, майже ніхто не дав реакції, у яких йшлося б про джерело.

xix) **Зелена революція** 111/70/35/14/2 простежується декілька напрямів плину думки респондентів: СГАП «природа» 65%, СГАП «революція» 17%. Онімичні лемми розкривають тему захисту природи: *Грінніс 6, Кіотський протокол*. Поштовхом стала лексема революція: *Революція троянд, добре що не Помаранчева*.

xx) **День високосного року** 92/54/8/7/11 СГАП «календар» 58%. Онімичні лемми – топоніми (*Велика Британія*), так респонденти висловлюють свої теорії щодо місця проведення свята та віддзеркалення СГАП – *Новий Рік*. Скриптові асоціації також, як і сценарні, були викликані фонетичною формою англійського стимулу: *липкий день, лист*. Деякі учасники керувалися своїми енциклопедичними знаннями при виборі асоціата: *кожен 5-й рік*.

xxi) **День Бада Біллікена** 79/61/9/9/25 СГАП «календар» 43%. Через різноманітність реакцій досить важко виокремити будь-яку тематику. Узуальний скрипт відобразився у переконаннях студентів: *Америка (25), свято (11)*. ОЛ продуковано на основі фонетичного звучання: *Buddy, Budweiser*. Ніхто з респондентів не вказав, що це – найстаріший парад темношкірих американців на честь героя коміксів.

xxii) **Кока-Кола 600** 109/80/30/16/0 СГАП «напій» 90%: *Пенсі, пізно пити «Боржомі»*. Багато асоціацій пов'язано з рекламними слоганами: *радість навколо, приз під кришкою* та фактами, які зараз сприймаються як міські легенди – *в ній колись був наркотик*. Не дивним є наявність емоційного компонента (*отрута (6), смачно (3)*), адже це один із всесвітньовідомих напоїв. Усі респонденти сприйняли стимул як частину масової рекламної акції, а це – мотокрос на найбільшому у світі трекові.

xxiii) **Конференція ООН з торгівлі та розвитку** 112/84/30/15 СГАП «переговори» складає 67%. У сценарній складовій превалюють асоціації, які базуються на зоровому

сприйнятті: *зала та люди в піджаках*. Вплив скрипту проявився у лексемах, подібних конференція (5), що свідчить про поверхневе сприйняття оніму та, скоріш за все, про повну відсутність інформації. ОЛ є відсилками до людей (*Кофі Анан*), країн (*СРСР*), організацій (*UNESCO*), які щільно пов'язані з діяльністю цієї організації та часто звучать у репортажах новин.

xxiv) *День Анзак* 104/61/27/14/14 цей онім знаходиться наприкінці списку, отже ми маємо великий відсоток відмов, реакції, які вказують на втому респондентів (*набридло, не знаю*). СГАП, якщо й можливо виділити, то швидше за все він матиме тему «якесь свято» (20%). Інші реакції, ОЛ також, є списком можливостей, де поштовхом стала фонетична форма стимулу: *Канзас* (8), *Канзакі Нао*.

xxv) *Мерсеризм* 77/60/25/15/14 словникова стаття цього оніма має СГАП «духовна сфера» 22%, усі асоціації нав'язно звуковою формою стимулу: *мерсу* (6), *Марс* (4), *милостиня* (2).

xxvi) *Культурна Олімпіада* 110/77/28/15/3 СГАП «культура» 35%. Респонденти пропонували свої варіації щодо сутності цієї події: *культура тіла, олімпіада серед культурних дітей*. ОЛ зосереджені на лексемі *Олімпіада* у контексті не тіла, а розуму: «*Брейн рінг*» (2), *олімпіада з етикету*.

Домінування узуального скрипту над іншими скриптами показує на своєрідність сприйняття людиною інформації, яка надходить з довоколишнього світу. Спочатку кожен хрононім визначається як той, який реально існував або існує. Якщо хрононім з якихось причин залишається у інших колах індивідуального фрейму, то триває накопичення інформації про ці події. В іншому випадку така власна назва залишається у колі невідомості і потім забувається.

3.2.4.2. Зона узуально-сакрального скрипту у четвертому колі індивідуального хрононімного фрейму

Сектор узуально-сакрального скрипту у четвертому колі індивідуального хрононімного фрейму займає 9%. Реалізація скрипту здійснюється на основі вже наявних знань про довоколишній світ. Знання про древні звичаї та традиції підштовхнули наших респондентів віднести до цього скрипту такі хрононіми:

- i) **Свято літнього сонцестояння** 119/71/12/12/5 визначається СГАП «літо» 65%. Зона узуального скрипту представлена здебільшого простими лексемами: *астрономія, тепло* (10). Онімичні лемми реалізують сакральний скрипт, вказуючи на поняття, пов'язані з язичництвом – *Велес, Stonehenge*. Енциклопедичні знання вербалізують скрипт-коло: *найдовший день у році*. Присутні й емоційні реакції: *пречудова літня погода, найкраще свято*.
- ii) **Фестиваль спалених ляльок** 110/69/17/10/4 СГАП «вогонь» 59% є відображенням міфологічного мислення, яке оперує відношеннями на межі природи та культури: вода-вогонь[74, с. 25]. ОЛ – це топоніми: *Америка 6, Лондон*, які знаходяться в межах узуального скрипту, сакральний скрипт, інкорпорууючись у сценарій, проявився у реакціях, подібних до таких: *з опудалами, як раніше на Масленицю, Івана Купала*. Однак ймовірні сценарії не розкривають сутності свята, яке є фестивалем самовираження митців у пустелі в Неваді.
- iii) **Гіборейська ера** 105/67/15/14/16 СГАП «літочислення» 38%. Цей онім взято з історії про Конана-Варвара, і наші респонденти інтуїтивно, керуючись лише звучанням стимульної власної назви, визначили це, активізувавши сакральний скрипт: *Гінерборей, Hydra*. Лексема **ера** наштотувала респондентів на інші хрононімні реакції: *Dark Age, Кам'яне століття*.

Використовуючи дані, які знаходяться у довгостроковій пам'яті, людина може категоризувати незнайомі феномени. У нашому експерименті респонденти найчастіше використовували операцію аналогії, спираючись на акустичну оболонку стимулів.

3.2.4.3. Зона віртуально-узуального скрипту у четвертому колі індивідуального хрононімного фрейму

Хрононіми віртуально-узуального скрипту містять вигаданий компонент, який додається до реальної основи. У зоні дії цього скрипту є хрононіми зі змісту витворів мистецтва, які відтворюють реальне минуле або сучасне. Сектор цього скрипту займає 15% четвертого кола загального хрононімного фрейму.

- i) **Роки Вогонів** 96/62/15/14/10 респонденти у більшості випадків зосередили свою увагу на звуковій оболонці стимулу, отже СГАП у нашій статті є «залізниця» (31%).

Інші лексеми є наслідуванням фонетики хрононіму: *цигарки* «Vog». Зі всього списку лише два асоціати показують наявність знань про джерело нашої власної назви: *Дуглас Адамс*, *Тріша Макміллан*. Сценарні реакції вказують на розгубленість респондентів: *коли?*

ii) **Щурячі перегони** 119/81/14/10/2 СГАП «щури» становить 29%. Узуальна зона визначена словами *щури*, *пацючок* та власними назвами *Нью-Йорк* (2), віртуальна – *фільм «Щурячі перегони»* (2), *містер Бін*. Сценарні реакції є припущеннями (*спад та стрибок акцій*) або жартівливими ситуаціями, сконструйованими стимулом (*вантажівка з сиром перевернулася: місцеві щури в екстазі*).

iii) **13 реальність 222 сторіччя** 94/66/12/11/10 СГАП «Фантастика» дорівнює 53%. Лексеми *майбутнє*, *фантастика* та ОЛ *14th Avenue* є відтворенням узуального скрипту, який використали респонденти, що не зрозуміли або взагалі не мали знань про цей хрононім. Вплив віртуального скрипту відчувається у реакціях *подорожі в інших світах* та ОЛ *Матриця* (2), *«Зоряні війни»*. Однак і вони є лише інтуїтивним передбаченням, адже реакцій, які б вказували на джерело хронопоетоніма – роман А. Азімова «Кінець Вічності», немає.

iv) **Регата Ель-Гарвард** 107/63/19/14/6 СГАП «спорт» 43%. ОЛ реалізують узуальний скрипт, який пов'язаний з реаліями (*США* (2), та віртуальний (*яхта «Біда»*). Сценарій вказує на здогадки респондентів: *виникнення Гарварду*, *вітрильна гонка з Еля до Гарварду*.

v) **Криккітські війни** 105/71/18/11/11 СГАП «спорт» 28% та «війна» 28%. Респондентів наптовхнула лексема **Криккітські** на продукування ОЛ віртуального скрипту: *«Аліса у Країні чудес»* (5), інша лексема дала реакції узуального: *Опіумні війни*. Сценарні реакції: *війни за території*.

vi) **Розсіяння** 100/87/5/5/9 СГАП «безладдя» 35%. Онімичні лемми частково вказують на СГАП: *Вавилон*, інші є фонетичним наслідуванням стимулу: *The Suffering*.

Хрононіми, які наші респонденти віднесли до цього скрипту, не є представниками цього скрипту, окрім стимулу **Регата Ель-Гарвард**. Усі вони належать до суто віртуального скрипту.

3.2.4.4. Зона універсального скрипту у четвертому колі індивідуального хрононімного фрейму

Універсальний скрипт представлено 3% від загальної площини четвертого кола. Його сектор пронизує усі кола індивідуального хрононімного фрейму, поступово звужуючись від першого до четвертого. В останньому колі його дія – це лише один стимул.

Дванадцята ніч 96/67/27/12/11 СГАП «ніч» 54%. ОЛ надихнуті лексемою *ніч*: *Варфоломійська ніч* 2, є представником сакрального скрипту, *1001 ніч* знаходиться у зоні віртуального скрипту, узуальний скрипт представлений пропріативом *ніч Гая Фокса*.

3.2.4.5. Зона віртуального скрипту у четвертому колі індивідуального хрононімного фрейму

Віртуальний скрипт також, як і універсальний, представлено лише 3% четвертого кола хрононімного фрейму. На реалізацію скрипту, який визначає творчий пошук індивіда, вплинула семантика хрононіма-стимулу:

Зміна Реальності 2456-2781, В-5 110/86/14/14/7 СГАП «фантастика» 62%. ОЛ і відображенням скрипту та сценарію: «*нам, мабуть, самий час іти*» *Андерсен*, ф. «*Робокоп*».

Усі хрононіми четвертого кола індивідуального хрононімного фрейму виявилися незнайомими для наших респондентів. Однак, незважаючи на це, опитувані використали різноманітні скрипти для категоризації подій. Це свідчить про гнучкість когнітивної системи людини та готовність ментального лексикону до сприйняття нової інформації.

Висновки до розділу 3

Асоціації є потужним інструментом у дослідженні структури ментального лексикону людей, адже вони вільні від цензури та минають самоконтроль, які можуть заважати та негативно впливати на дані, отримані при інших дослідженнях. Вільний асоціативний експеримент дав змогу окреслити кола індивідуального хрононімного фрейму, реалізацію різних типів скриптів та їх співвідношення зі сценаріями. За

допомогою методу семантичного гештальту асоціативного поля ми визначили зв'язки між колами індивідуального хрононімного фрейму та їх внутрішню сутність. Для спрощення аналізу даних експерименту було введено термін онімічна лемма. Її ми визначаємо як відображення глибинної структури мови «для себе», мовленнєве віддзеркалення індивідуального фрейму. Лемма може вміщувати у собі будь-які поняття від морфем до ідіом, виключаючи лише фонетичний рівень. Це одиниця ментального лексикону, вона є своєрідним глибинним рівнем таких мовних універсалій, як власні назви.

Перше коло індивідуального хрононімного фрейму містить такі оніми: *Новий рік, Різдво, Тиждень турботи про тварин, Великдень, Апокаліпсис, Загробне життя, Пришестя Антихриста, Миколин день, Всесвітній день молитви, Оскар*. Я-коло визначається узуальним (11%), універсальним (67%), віртуально-узуальним (22%) скриптами. У сфері дії універсального скрипту найближчими до «я» індивіду є свята з тривалою традицією (*Різдво, Великдень*) та уявлення й події, які присутні у картинах світу багатьох етносів (*Апокаліпсис, Загробне життя, Пришестя Антихриста, 2001: Космічна Одиссея*). Індивід сприймає час у всіх його проявах сукупно: реальному, творчому і священному. Ці три аспекти визначають зв'язок людини з життям попередніх та наступних поколінь сім'ї і ширше, через свій рід, усвідомлення причетності до загальної культурної спадщини.

Перше коло визначається семантичними гештальтами «традиція», «благодійність», «тварина», «релігія», «фізична сторона смерті», «духовні уявлення про смерть». У центрі індивідуальної хрононімної картини світу знаходяться реалії, пов'язані з традиціями, досвідом, звичаями, поглядами, смаками, що склалися історично й передаються з покоління в покоління. Незважаючи на досягнення в дослідженні космосу, на початку XXI століття місце для релігії все ще посідає центральні позиції у мікрокосмі людини, не завжди це позитивне ставлення, але все ж воно є. Уявлення, роздуми про смерть також знаходяться у першому колі, адже міркування про співвідношення життя та смерті є цілком природнім, притаманно всім і у той же час є дуже індивідуальним.

До другого кола індивідуального хрононімного фрейму за результатами анкетування віднесено такі хрононіми: *Кубок Девіса, Церемонія нагородження Нобелівських лауреатів, 9/11, Конкурс краси «Міс Америка», Олімпійські ігри, Октоберфест, Друге*

пришестя, Фестиваль НЛО у Розвеллі, Ера Форда, Війна Світів, Війна Кілець, Буття. У другому колі спостерігаються зони впливу таких скриптів: узуального (23%), універсального (13%), віртуально-узуального (23%), узуально-сакрального (27%), віртуального (9%), сакрального (9%). Час, який не має реального втілення, тобто хроніми віртуального та сакрального скриптів, не є дуже значущим. У другому колі індивідуального хрононімного фрейму знаходяться ті хроніми узуального скрипту, які є широко відомими. Вони репрезентують сучасну історію або події, які трапилися до народження наших опитуваних, але вони все ще є активною складовою сучасної картини світу. У другому колі індивідуального хрононімного фрейму кількість власних назв універсального скрипту зменшується (13%) у порівнянні з першим колом (67%). Друге коло направлене ззовні, скероване на певну соціалізацію. Хроніми цього кола ми розподіляємо з іншими не стільки на інтуїтивному рівні, скільки на контекстному. Узуальний, узуально-сакральний та віртуально-узуальний займають приблизно однакові зони: 23%, 27% та 23% відповідно. Друге коло відходить від особистісної хронології, і, хоча її вплив відчувається у всіх колах індивідуального фрейму, додається реальність соціуму, від якої індивід не в змозі звільнитися.

Третє коло містить *День пам'яті Гемінгвея, Золота лихоманка, Суд над Салемськими відьмами, Падіння Тунгуського метеориту, Фестиваль Чаклуна з країни Оз, Двохвилинка Ненависті, Фестиваль "Пісня про Гайавату", Ера джазу, Нюрнберзький процес, Первинні століття, Хрестовий похід дітей, Третій Рейх, Війна в Перській затоці, Хрестові походи, Землетрус у 1906 у Сан-Франциско, Холокост, Холодна війна, Велика чума, Фестиваль барбекю, Новий порядок, День висадки на Місяць, Перл Харбор, Друга світова війна, Буревій Катрина, Рух за громадянські права в США, Бебі бум, Всесвітній потоп, Фестиваль маршруту 66, Золоте сторіччя, Шабаши відьом, Весняне рівнодення, Третя ера Середзем'я, Відродження.* У третьому колі індивідуального хрононімного фрейму спостерігається наявність узуального (40%), віртуально-узуального (36%), віртуального (6%), узуально-сакрального (6%), сакрального (6%), універсального (6%). Віртуальна, сакральна та універсальна сфери знаходяться на периферії ментального лексикону людини. Наявність великого сектору узуального скрипту зумовлена самим характером третього кола. Завдяки

тому, що це коло наповнене подіями з історії, то всі вони сприймаються як реальне минуле. Периферійне коло містить здебільшого зони узуального та узуально-сакрального скриптів. Третє коло – це коло соціальної реальності, отже скрипти, які репрезентують події, беруть участь у конструюванні тих часових аспектів картини світу, що найбільше взаємодіють з довколишнім світом.

Четверте коло містить стимули *Зимове сонцестояння, Свічковий аукціон, Цунамі 2004, Поїздка на байках по Лондону оголеними, Літо Кохання, Виверження Кракатау, Свято Йєля, Новий рік для дерев, Бар'єрні бунти, «Operation Löwenzahn», Вир Подій, День професора Карберрі, Операція "Анкорідж", Приховані сторіччя, Манхеттенський проект, Рагнарьок, Семигодинна війна, Зелена революція, День високосного року, День Бада Біллікена, Кока-Кола 600, Свято літнього сонцестояння, Burning Man Festival, Конференція ООН з торгівлі та розвитку, Роки Вогонів, День Анзак, Щурячі перегони, 13 реальність 222 сторіччя, Регата Єль-Гарвард, Криккітські війни, Розсіяння, Дванадцята ніч*. У колі спостерігаються зони впливу таких скриптів: узуального (70%), універсального (3%), віртуально-узуального (15%), узуально-сакрального (9%), віртуального (3%). У четвертому колі є базові скрипти, сполучені скрипти повністю відсутні. Сакральний скрипт знаходиться поза межами цього кола, у колі невідомості не може бути місця духовному. Те, чого ми не знаємо, не може мати важливості для нас.

Картини світу українського, англійського, російського суспільств є різними, однак сектор хрононімної картини світу є універсальним, схожим для усіх. Відмінність української та російської хрононімних картин світу від англійської полягає в тому, що зона універсального скрипту у першому колі індивідуального фрейму є на 1% менше. Відмінність першого кола індивідуального хрононімного фрейму у носіїв української ментальності та російської ментальності полягає в тому, що в реакціях українських респондентів збільшена відсоткова доля асоціатів (на 1,5%), які вказують на духовну складову. Це пов'язане з кордоцентричною властивістю українців як етносу. Також у другому колі індивідуального хрононімного фрейму збільшується зона віртуального скрипту з 9% в українській та російській картинах світу до 13% в англійській.

ВИСНОВКИ

Хрононіми є відображенням культурної спадщини певного етносу, віддзеркаленням інформації щодо довколишнього світу, зафіксованого у мові. Отже, **хрононім** – це власне ім'я певних відрізків часу, подій історично й культурно значущих для певного етносу. Хрононіми відіграють досить значну роль у формуванні словникового інвентарю мови. Окрім апелятивів, джерелами утворення хрононімів можуть бути інші розряди власних назв, такі як антропоніми, топоніми, хрематоніми, космоніми. Існують також чисельні випадки зворотнього процесу – деонімізації. Приклади цього явища можна знайти, зокрема, в Інтернет-спілкуванні, що говорить про активну участь хрононімів у сучасних процесах розвитку і функціонування мови.

Людство споконвіку використовувало різні види календарів не лише для нагальних потреб у своїй господарській діяльності, а для того, щоб знайти своє місце у макрокосмі. Здебільшого, коли йдеться про час, календар є тією основою, на яку спирається людина. Наші хрононімні студії не є винятком: розподіл онімів на підкатегорії був здійснений на ґрунті тривалості події (година, день, тиждень тощо), у кожній підкатегорії виокремлено групи згідно з їх культурною важливістю, впливу на соціум та історію.

Розподіл на **космоцентричні** та **етноцентричні** оніми є відображенням часової картини світу. Оніми, які виникли завдяки спостереженням людини за космічними тілами та всесвітом, ми визначаємо як **космоцентричні**. Це перша частина, найдавніша. Сюди ми також відносимо марновірства, пов'язані з астрологією, та міфологічне осмислення зоряного неба. Усі вони є частиною наївної картини світу, яка є відображенням скоріше чуттєвого досвіду індивіда, ніж раціонального. Космічними тілами, які відігравали важливу роль у процесі категоризації часу, були Сонце і Місяць, отже, системи онімів, що ґрунтуються на сонячному і місячному календарях, є космоцентричними. Це дає можливість стверджувати, що давніші космоцентричні хрононіми є своєрідними універсаліями. Друга частина космоцентричних власних назв виникла вже після створення телескопу та заснування астрономії як науки. Ця група онімів є однією з новіших, позначає фізичні поняття, здобуті науковим шляхом, розуміння крізь наукову призму.

Етноцентричні хрононіми виникли внаслідок поняттєвого сприйняття людиною світу, вони є кінцевим підсумком феноменологічного пізнання оточуючого світу. Хрононіми етноцентричної сфери мають своє коріння в міфах, повір'ях. Із розвитком цивілізації, становленням держави, як інституту бачимо перехід на новий рівень та поповнення етноцентричного типу хрононімів: з'являються цивільні та світські свята. В обох групах є назви годин, днів, тижнів, місяців, років. Наприклад, години належать до культурних конструктів, календарів, адже людині ніщо не вказує на розподіл часу упродовж дня. День та ніч є проміжками, які створені самою природою. Отже, вони є зразками моделі космоцентричних хрононімів, астрономічними константами.

Основою класифікації хрононімів стала календарна система, де виокремлено такі групи: парсоніми – власні назви на позначення годин та частин дня або ночі; люмоніми – власні назви на позначення світлої частини доби; ноксоніми – власні назви на позначення подій, що відбулися у темний період суток; септоніми – власні назви на позначення тижня; менсоніми – власні назви на позначення місяця; темпоніми – власні назви на позначення сезонів; естоніми – власні назви на позначення років; періодоніми – власні назви на позначення десятиріч; епохоніми – власні назви на позначення одного або декількох сторіч.

Подальша класифікація хрононімів зосереджена на тривалості, контекстному наповненні, впливу на життя соціуму. Виокремлено такі підгрупи: актоніми – власні назви електоральних кампаній, систем поглядів, різних заходів; арсоніми – власні назви виставок, вистав, перфомансів; геортоніми – власні назви свят, поміж яких є фольк-геортоніми, клерикал-геортоніми та офіціал-геортоніми – власні назви, які охоплюють усі сфери соціуму; делектоніми – власні назви різноманітних розваг; катаклізмоніми – власні назви будь-яких руйнівних переворотів у житті суспільства; конференціоніми – власні назви нарад, конференцій; конфліктоніми – власні назви окремих боїв і сутичок; компетіціоніми – власні назви змагань; магіоніми – власні назви магічних дій; мілітоніми – власні назви заходів, у яких беруть участь збройні сили; солемноніми – власні назви урочистостей з нагоди дат; тумультоніми – власні назви повстань і бунтів.

Основним завданням когнітивної ономастики є дослідження власних назв за допомогою когнітивних аспектів: аналіз ролі та функціонування пропріативів у *lingua*

mentalis, виявлення буття онімів за допомогою моделювання індивідуального онімного фрейму, когнітивної метонімії, скриптів, сценаріїв. Загальноновизнаним є існування мовних універсалій. Мова народжується у мозку індивіда, за мовними явищами стоять ментальні феномени, а значить, існують і когнітивні універсалії. На нашу думку, саме такими когнітивними універсаліями є фрейми, механізми когнітивної метонімії, скрипти і сценарії. Їх не можливо знайти, спираючись тільки на дослідження мовних реалій, необхідно враховувати ширший контекст.

Однією із базових структур національної ментальності є **індивідуальні фрейми**. Він концентрується навколо певного індивіда, має свій центр («Я»). Уся інформація: життєвий досвід, присутній в ментальному лексиконі людини, асоціації, уявлення, входить у склад індивідуального фрейму. **Індивідуальний хрононімний фрейм** містить не тільки список власних назв на позначення часу, які відомі певному індивіду. Уся енциклопедична інформація, яка визначає хрононім як власну назву, пов'язану з часом, подіями; ознаки, які описують хрононім, дані за яких умов він зустрівся та був сприйнятий уперше, можливі сценарії його реалізації, до якого скрипту він належить, як граматично та смисленнево сполучається з іншими одиницями мови. Структура індивідуального хрононімного фрейму містить чотири кола. Перше коло складається з назв, що мають індивідуальні посилення, своє, рідне, настільки важливе, що без нього ми не можемо обійтися, ми мислимо його як обов'язковий компонент нашої свідомості. Друге коло складають сучасні події, про які ми знаємо, однак участі в них не брали. Третє коло містить маловідомі хрононіми, сюди потрапляють власні назви не дуже значущі для людини. Також знаходяться ті оніми, які є діалектними, непоширеними за межами певної території, незнайомі людині. Четверте коло – всі інші невідомі хрононіми. Фрейм як одиниця *lingua mentalis* не може бути статичним, протягом життя ми отримуємо нову інформацію, про яку ми раніше не чули, вона вписується у нашу картину світу і залишається там на досить тривалий час або забувається.

Скрипт є подібним до алгоритму, де дії у ситуації йдуть у певній послідовності, доволі чітко визначеній. Ми виокремили чотири види скриптів: узуальний, віртуальний, сакральний та універсальний. Узуальний скрипт позначає оніми подій, які трапилися насправді, частіш за все вони зареєстровані у словниках, функціонують у колективній

пам'яті, згадуються в історичних писемних пам'ятках, нині у ЗМІ. Усі хрононіми, що колись були згадані в усній чи писемній творчості будь-якої культури, належать до віртуального скрипту. Сакральний скрипт – це царина міфології, релігії. Сакральний скрипт актуалізує оніми, які можливо ніколи не існували, події, які не траплялися, але для людей, які вірять в це, вони є реальними. Універсальний скрипт – це скрипт, що містить оніми, які присутні у вищенаведених скриптах, фактично вони належать до культурної спадщини більшої частини людства. Розуміти такий скрипт може людина з широким колом знань. Також універсальний скрипт містить хрононіми, які позначають щось настільки просте та примітивне, що його розуміють усі. Скрипти визначають буття хрононімів та інших власних назв, з часом дія одних скриптів слабшає, інших підсилюється, що забезпечує утворення нових власних назв та є природнім розитком будь-якої мови світу.

Сценарій – послідовність декількох епізодів у часі, це стереотипні епізоди з ознакою руху, розвитку. Це спрощене сприйняття, схема руху в часі, маршрут. Сценарій засновано на трьох архетипічних схемах: лінія, цикл, спіраль. Сценарій-лінію відбивають у мові хрононіми, що позначають одиничну, неповторювану подію, до якого повернення немає. Сценарій-цикл – свято, подія, що повторюється з релігійних, пропагандистських міркувань. Сценарій-спіраль – подія повторюється з деякою циклічністю, але вже у новій якості, внутрішньо зміст події еволюціонує. Сценарії є більш динамічними когнітивними структурами, вони є адаптивними скриптами, які створюють умови для видозмін у ментальному лексиконі людини, його пристосуванні для потреб щоденного життя.

Трансонімізація є одним із аспектів буття індивідуальних онімічних фреймів. Трансонімізацію онімної лексики можна пояснити за допомогою теорії ментальних просторів: новий онім з'являється, коли простори будуються при сприйнятті нової інформації і порівнянні зі старою. Основною когнітивною структурою тут виступає когнітивна метонімія. Так, при переході антропонімів у хрононіми та топонімів у хрононіми, два ввідних простори інтегруються один з одним. У бленді, кінцевому продукті взаємодії, знаходиться вибіркова проекція, тобто ті аспекти, які є більш важливими для мовця, не всі відносини, що є в інших просторах, проєктуються на бленд.

Перше коло індивідуального хрононічного фрейму визначається узуальним (11%), універсальним (67%), віртуально-узуальним (22%) скриптами. У сфері дії універсального скрипту найближчими до «Я» індивіду є свята з давньою традицією (*Різдво, Великдень*) та уявлення й події, які присутні у картинах світу багатьох етносів (*Апокаліпсис, Загробне життя, Пришестя Антихриста, 2001: Космічна Одісея*). Індивід сприймає час у всіх його проявах водночас: реальному, творчому і священному. Ці три аспекти визначають зв'язок людини з життям попередніх та наступних поколінь сім'ї, і ширше, через свій рід створюють усвідомлення причетності до загальної культурної спадщини. Взагалі найбільшу частину першого кола індивідуального хрононічного фрейму займає універсальний скрипт, дія узуального та віртуально-узуального скриптів є не дуже впливовою. Універсальний скрипт містить культурні константи, у випадку хрононічної лексики це не тільки спільна хронологія на базі культурно обраних засобів виміру часу як, скажімо, календар або годинник, а й усвідомлення спільного минулого, теперішнього та майбутнього. Дотримуючись звичаїв пращурів, та передаючи їх своїм нащадкам, людина намагається подолати обмеження життя одного індивіда за допомогою приєднання до соціуму, етнічної єдності. Особистість усвідомлює себе частиною чогось більшого. І на основі всього цього будує свій, глибоко інтимний світ, особистісну хронологію та ментальний лексикон.

У другому колі індивідуального хрононічного фрейму присутні шість типів скриптів: узуальний, універсальний, віртуальний, сакральний, віртуально-узуальний та узуально-сакральний. Таке розмаїття ми пояснюємо впливом поглядів, переконань та вподобань людей, які оточують «Я» мовця. Узуальний, узуально-сакральний та віртуально-узуальний займають приблизно однакові зони: 23%, 27% та 23% відповідно. Друге коло знаходиться далі від «Я» індивіда. І, відходячи від антропоцентричного кола, від точки зосередження індивідуальних смаків людини, ми стикаємося із соціумом, зі всім розмаїттям картини світу для всіх, а не тільки для «Я» індивіда. У другому колі присутній універсальний скрипт, але радіус його дії зменшується до 13% порівняно з першим колом. Культурні константи універсального скрипту є важливими, вони залишилися у першому колі, а у другому колі містяться події меншого масштабу, минулі, про що свідчить зона сакрального скрипту, та ті, які відображають аспекти життя суспільства, сучасного для

певного носія ментального лексикону, де відчувається дія віртуального скрипту. Друге коло визначається семантичними гештальтами «матеріальні цінності», «ідеал краси», «фільм», «релігія».

У третьому колі індивідуального хрононімного фрейму спостерігається наявність узуального, віртуально-узуального, віртуального, узуально-сакрального, сакрального. Периферійне коло містить здебільшого зони узуального та узуально-сакрального скриптів. Третє коло – це коло соціальної реальності, отже, скрипти, які репрезентують події, приймають участь у конструюванні тих часових аспектів картини світу, що найбільше взаємодіють з оточуючим світом. Третє коло визначається семантичними гештальтами «космос», «музика», «війна». Часові проміжки із життя суспільства, про які індивід лише чув, не спостерігав, і тим більше не переживав, знаходяться у третьому колі. Отже, ці події, далекі від центру внутрішнього світу людини, знаходяться у третьому колі індивідуального хрононімного фрейму.

Усі хрононіми четвертого кола індивідуального хрононімного фрейму виявилися незнайомими для наших респондентів. Однак, незважаючи на це, опитувані використали різноманітні скрипти для категоризації подій. Не завжди вони відповідали сутності хрононімів, багато скриптів базувалися на операціях аналогії. Четверте коло визначається семантичними гештальтами «зима», «рослинний світ», «календар». Досить часто фонетична оболонка стимулу була вирішальною для віднесення власної назви до категорії. Однак розмаїття скриптів все ж таки спостерігається навіть у четвертому колі, колі невідомості. Це свідчить про гнучкість когнітивної системи людини та готовність ментального лексикону до сприйняття нової інформації.

Картини світу українського, англійського, російського суспільств є різними, однак сектор хрононімної картини світу є універсальним, є схожим для усіх. Відмінність української та російської хрононімних картин світу від англійської полягає в тому, що зона універсального скрипту у першому колі індивідуального фрейму є на 1% менше. Відмінність першого кола індивідуального хрононімного фрейму в носіїв української ментальності та російської ментальності полягає в тому, що в реакціях українських респондентів збільшена відсоткова доля асоціатів (на 1,5%), які вказують на духовну складову. Це пов'язане з кордоцентричністю українців як етносу. Також у другому колі

індивідуального хрононічного фрейму збільшується зона віртуального скрипту з 9% в українській та російській картинах світу до 13% в англійській, що зумовлюється раціональною складовою англійської картини світу. Вищезначені розбіжності є незначними, що дає можливість зробити висновок, що хрононічні картини світу є подібними в українському, російському, англійському суспільствах.

ДОДАТОК А

Асоціативний словник

Різдво 128/69/29/18/0

ялинка 18, свято 9, кутя 6, подарунки 6, сім'я 6, *Christmas* 5, свічки 4, сніг 4, *Ісус Христос* 4, *Христос* 4, вечеря 3, колядки 3, церква 3, *Святий Вечір* 2, *США* 2, печиво 2, релігія 2, 7 січня, 7 страв, апельсини, вареники, вареники з картоплею, «Вівці» *Харукі Муракамі*, віра, вся сім'я разом, гарне свято, гірлянда, головне християнське свято, диво, дім, індичка, *Ісус*, *Ісус Христос*(статуетки), *Йоулупуккі*, калачі, *Карпати*, католицизм, клірос, конфети, мандарини, нагода зустрітися, ніч, *Новий Рік*, нудьга, паски, подарунок, подарунки та смачності, протестантство, радість, *Різдво Христове*, різдвяні ярмарки у *Західній Європі*, святе подружжя, сімейне свято, темний вечір, тепло, *Тім Бартон «Ніч перед Різдвом»*, християнське свято, хрускіт снігу, шапка, ялинка з гірляндами, ялинка, прикрашена червоними іграшками, ясла, 25th December, *Coca-Cola*(реклама), *Silent Night*(мелодія), snow.

Нюрнберзький процес 101/57/39/10/5

суд 22, *Німеччина* 13, *Дюрер* 4, *Нюрнберг* 4, політика 4, війна 3, історія 3, страта 2, *фашизм* 2, *фашисти* 2, *Австрія*, адвокат, бій, битва, «*Буря і натиск*», *Гітлер*, *Герінг*, держава, жерсть, економіка, зала суду, засідання, зібрання, змагання, історичний процес, метушня, мир, *нацизм*, *нацисти*, *німецьке* слово, округ, пам'ятник *Дюреру*, північ, покарання, потяг, приватне *німецьке* судно, скандал, слідство, суддя, судовий процес, суд над головами *фашистської* партії, суд над *нацистськими* злочинцями, суд над *фашистами* і *нацистами*, судовий розгляд, супер, тато, утомливо, учитель історії, фільм «*Читець*», *ФРГ*, чоловік у капелюсі і в залі суду, шляхи, юриспруденція, motocross.

Загробне життя 119/67/60/25/0

Рай 10, *Єгипет* 8, смерть 8, *Аїд* 6, труна 4, життя після смерті 3, *пекло* 3, *пекло* та *Рай* 3, релігія 3, цвинтар 3, вічність 2, духи 2, душа 2, *єгиптяни* 2, *Небеса* 2, містика 2, мумії 2, невідомість 2, страх 2, темрява 2, фараон 2, *Біблія*, *Бог*,

«Божественна комедія», Будда, вампіри, грот, Данте, диявол, друге життя, духи предків, духовне життя, зомбі, життя, індуїзм, існування, існує, коробейник, лікар Хаус: «Нічого там нема», марення, міфи Давньої Греції, надія, невідоме, нісенітниця, північ, Рай чи пекло, реінкарнація, спокій, Страшний суд, страшно, стрімчак, Сходи у небо, Танець смерті, Той світ, темно, труп, царство Аїду, Цербер, чорний колір, чорний туман, щось нове, CocoRosie, death, Half-life, maybe, Paradise or Hell, «To be or not to be...».

Первинні століття 118/92/8/6/0

печера 6, історія 4, камінь 4, неандерталець 4, первинна людина 4, кремій 3, мамонти 3, примітивізм 3, homo sapiens 3, вогонь 2, динозаври 2, кісті 2, мавпи 2, печерні люди 2, примітивність 2, monkey 2, абориген, австралопітек, археологія, балахони, багаття, біологія, бруд, відношення, відсутність комфорту, Дарвін, древність, дубина, жах, життя первинних людей на початку їх розвитку, збиральництво, звіри, зелений колір, історія Первинного суспільства, Кам'яне століття, кам'яні знаряддя праці, кість, колиска людства, лук і стріли, люди, людиноподібні мавпи, люди-мавпи, малюнки на стінах, Мезозой, мистецтво, мотика, м'ясо, назва, напрямок у живопису, наскальний живопис, Неоліт, низько, одноклітинні, орангутанг, палка-копалка, Первинне суспільство, первинний комунізм, перше знаряддя праці, пітекантроп, плем'я, позбавлений фантазії, примати, примітив, сире м'ясо, скелі, слабо, суспільство, тотемізм, тупість, убогість, хомо сапієнс, Ice Age(мультиплікаційний фільм), folk, low level, organic matter, primitive society, O_o.

Хрестовий похід дітей 99/75/10/10/9

війна 8, жах 5, похід 4, смерть 3, вбивство 2, дитячий садок 2, дураки 2, жорстокість 2, знущання 2, лицарі 2, сльози 2, юрба 2, авантюра Папи Римського, афера, безглуздість, бідні, бідні дитинки, Бог, важкий, весело, війна у Палестині, гра, Грааль, Гроб Господень, діти, діти в обладунках, діти йдуть, діти-завойовники, діти у формі мушкетерів, дурість, жажливість, жорстокість дорослих, захист прав, іграшки, Іспанія, історична подія, крик дітей, Курт Воннегут, лицеміри, ліс, намети, насильство, на схід, невдача, мандрівка, меч, мітинг, паломники, педофілія, поле

бою, пост, протистояння, пропагандистська акція, путь, радість, релігія (християнство), *Рим*, садок, сваволя, сміливість, смішно, спеції, справжній хрестовий похід, стяги, сум, фільм, хрест, *Хрестові походи*, християнство, хустка, церков, червоні плащі, *Argent Crusade*(місія у грі), children, *Warhammer*.

Великдень 128/45/5/5/0

яйця 26, паска 21, церква 19, крашанки 8, свічки 5, свято 5, *Ісус* 3, неділя 2, крашені яйця 2, пасочки 2, писанки 2, бабусі, важливе християнське свято, великодній кролик, весна, віра, вода, воскресіння *Христа*, гості, до церкви, євреї, *Ісус Христос*, котики(верба), крашанки-писанки, кролик, надія на порятунок, ніч, піст, релігія, розп'яття, святе, святість, святий, священне свято, сім'я, служба в церкві, смачно, сонячна погода, фарбувати яйця, християнство, християнське свято, язичники, *Easter's pudding*, egg.

День Гемінгвея 114/58/48/18/4

«*Старий і море*» 21, письменник 11, література 8, книга 4, море 4, «*Прощавай, зброє!*» 4, *Гемінгвей* 3, *Ернест Гемінгвей* 3, *Ернест* 2, *Куба* 2, «*По кому подзвін*» 2, свято 2, твір 2, алкоголь, *Америка*, *американці*, *американський* письменник, ботаніки, великий, в'язаний светр, дата, дзвін, дядько *Сем*, день, день *американського* сивого письменника, день народження, день на честь поета, день, коли святкують річницю народження *Гемінгвея*, день пам'яті великого письменника, день творчості письменника *Гемінгвея*, *Джон*, занудство, знання, карнавал, «*Кіліманджаро*», *Куба лібре* (коктейль), людина, «*На західному фронті без змін*», новели, рибалка (заняття), ром, роман, риби, пияцтво, помер, портрет *Гемінгвея*, проза, «*Рибалка та море*», свято в *Америці*, свято, яке завжди з тобою, смердюча риба, трубка, фієста, *Франція*, хамелеон, читання віршів, шанування, day of the birth.

Кубок Девіса 109/52/9/9/2

теніс 21, спорт 20, змагання 7, нагорода 6, м'яч 3, футбол 3, нагорода з тенісу 2, перемога 2, чашка 2, Ψ 2, I місце, 2 тенісистки, *Америка*, бейсбол, ваза, весело, *Гаррі Поттер* «*Кубок вогню*», гоночний автомобіль, гра, зауглтити, змагання з тенісу, золото, ігри, кепка, клітка, кубок, *Надаль*, *Овечкін*, *олімпіада*, пачки, пиво, пірат, пляшка *Девіса*, популярність, приз, ракетки, спортивне змагання, тенісна

ракетка, тенісне поле, хокей, фантастика, *Федерер*, футбольне поле, футбольний матч, цікаво, чаша *Граалю*, шум, football, rally, sport, tennis.

Миколин день 102/60/28/14/4

свято 14, подарунки 11, *Миколай* 7, день янгола 4, *Коля* 4, подарунки під подушкою 4, день святого *Миколаю* 3, святий *Миколай* 3, 19 грудня, а чий *Сережин*? *Васин* день, веселощі, день народження друга, день святого, день усіх *Миколаїв*, директор, дід *Мороз*, діти, «*Дні Турбіних*», добрий день, дядько *Коля*, етнологія, застілля, зима, ікона, календар, мій, народне, *Ніколя*, *Ніколь Кідман*, *Нікулін*, нікотин день, нікотинова злива, ніщо, однокласниця, однокласниця *Катя Нікола*, очікування, питання, подарунки від мами, подарунки дітям, подушка, православ'я, прикмета, санчата, свіча, сніг, субота, сусідку звали *Ніколь*, урочистість, холодно, християнство, християнське свято, церков, цукерки, шоколадки, *Юрїв день*, боу.

Новий рік для дерев 98/62/5/3/5

ялинка 19, весна 11, сніг 5, гірлянди 4, ліс 4, дерева 3, бруньки 2, веселощі 2, земля 2, зелені 2, прикраса 2, прикрашені дерева 2, смерть 2, 1 березня, висадка дерев, відродження природи, всі повинні мати своє свято, гілки, декоратор, день дерев; дерева, прикрашені вогниками; дерева, прикрашені гірляндами; дивно, друїд, екологія, заповідник, захист оточуючого середовища, зелень, зима, катастрофа, кора, листя, літо, мильні пазирі в лісі, нове зелене листя, насіння, незвично, нове кільце на зрубі, новий, *Новий Рік*, *Новий Рік* для людей, *Новий рік* на деревах, ого, озеленіння міста, побілені дерева, подарунки під ялинкою, потрібно сказати *Горзелентресту* — нехай влаштують, свято для дерев, серпантин, снігові шапки, сонце, стрічечки, тепло, важкість від гірлянд, важкість на гілках, це їхня смерть, традиція, утворення річного шару, холод, flashlights, *Greenpeace*.

Розсіяння 100/87/5/5/9

світло 4, страх 3, безлад 2, незрозумілість 2, порожнеча 2, процес 2, свято 2, сяйво 2, туман 2, якість 2, асиміляція, астрономія, бардак, басейн, блиск, буси розсипались, *Бьорк*, *Вавилон*, властивість, вода, втрата, дифузія, діти, дроблення, жах, жертва, забувати, забутливість, зерно, зірки, знищення, іграшки, книжки падають, коли не пам'ятаю де лежать ключі, лінза, літо, марнота,

медузи, мішанина, мозок, мотлох, мука, мурашка, ну світло стало, О! Да! Чорт!, оптика, пісок, плем'я, провал, проміні сонця, промінь світла, промінь сонця в тіні дерев, прояснення погоди, розсіяна людина, розсіяна людина, розсіяний, розсіяність, розставання, роси, рукавичка, світанок, сесія, сірий колір, скейт, сковорідка, слабкість, сон, сонце, спад сил, старість, *Стівен Кінг*, таблетки, *Театр музичної комедії*, трава, тріск, фізичне явище, фільм, якість, scaring, the feeling of being lost, *the Suffering*, *Twilight New Moon*.

Апокаліпсис 124/64/63/24/0

кінець світу 19, кінець 14, 2012 8, смерть 4, *Біблія* 3, катастрофа 3, судний день 3, 4 *вершника* 2, *Арнольд Шварцнегер* 2, вибух 2, *Відвертя* 2, кіно 2, руйнація 2, свято 2, страх 2, фільм 2, *Армагеддон*, ба-бах!, *Біблейні ляки*, білий балахон, вогонь, врятування, друге при *пришестя* буття, *друге пришестя Христа*, *Звір*, зло, істерика, кінець чогось, кліп *Майкла Джексона*, *Ковчег*, *майя* 1212, нам кінець †, не буде, не вірю, неможливість, неможливо, ні, новий період, останній день, очищення, паніка, перець, *Пеул Пеліх «Койрос»*, *Потоп*, правда, прибульці, радощі, *Рай*, релігія, серія з серіалу *«Зачаровані»*, сонце, страшно, *Суд*, суд, сьогодні, чорний колір, чудо, *Apocalypse 2012*, *D-Day*, *Morrissey David Hoyle*, never comes, *The End*, the end of the world.

День високосного року 92/54/8/7/11 29

лютого 17, свято 6, високосний рік 5, день 4, лютий 4, 29 3, губи 3, поцілунок 3, зайвий день 2, раз в 4 роки 2, ☺, 366 днів у році, 4, англійський, без змін, близнюки, *Велика Британія*, весело, високосний, врожай, гарно, дракон, жаба, і знову свято, *Ірландія*, кожен 5 рік, кожні 4 роки, липа, липкий день, лист, листя, марення, новий рік, останній день року, подія, раз в 4 роки 366 днів, раз в 4, сенс, стрибки, стрибок, сум, телескоп, трепет, фестиваль, фільм *«Високосний рік»*, червень, 29 February, *England*, *Happy New Year*, interesting, nothing serious, one day in the year, tree, *UK*.

Бар'єрні бунти 108/82/8/8/5

повстання 8, люди 5, революція 5, бунт 3, перешкоди 3, протистояння 3, бар'єр 2, барикади 2, вода 2, маси 2, протест 2, ягода 2, *Австралія*, безлад, біг, біг з

перепонами, бігова доріжка, боротьба, бунти на бар'єрах, бунт у *Бразилії*, бунтівники, виключення, *Великий бар'єрний риф*, війна, ворота, економіка, заборона, зайці, заколот, занурення, захист, за що бунтувати?; зброя, злі люди, змагання, кевларовий захист, *Китайська стіна*, корабель, корали, лабіринт, мітинг, нагадує *Берлінську стіну*, назва подій в історії, народні повстання, море, народ, ненависть, непокірливі, обурення, огорожа, *ОМОН*, переступити, плакати, пляшки, погане, погано, подія, полуниця, п'яниці, риба бунтує, рух, свари, свобода, страйк, стрибки з бар'єром, труднощі, *Французька буржуазна революція*, хвиля, червоний, шахтарі, шум, юрба, юрба людей, dog, put, *Queen* (live concerts).

Війна в Перській затоці 116/72/18/18/2

кров 10, кораблі 6, війна 5, історія 4, гольф 3, затока 3, військові 2, конфлікт 2, корабель 2, флот 2, хвилі 2, 1991, *Александр Македонський*, американська пропаганда, *араби*, *Багдад*, безкорисно, бідолашка, *Близький Схід*, боротьба, боротьба на смерть, *буря у стакані*, *Буш*, війна гольфа, війни, військовий крейсер, втрати людські, *Дж.Буш старший*, жорстокість, *Ізраїль*, кішка що іде по парапету, коли воювали з *Іраком* та за *Кувейт* також, крах, крики, людство одного разу знищить себе, *MIAI*(танк), мокро, море, море і пісок, морська битва, напруга, нафта, несправедлива (за нафту), *Оскар Уайльд*, *Перська затока*, персидський килим, персики, пірати, піхота, плач рідних, політика, *Помаранчеве море*, прикраси, проти, протистояння, різанина, солдати, *Стелс B2*, *США*, танки, тисячі жертв, у буквальному значенні слова на воді?, урок географії, численні жертви, шум, якась американська війна, war, *World War*.

Свято літнього сонцестояння 119/73/12/12/5

тепло 10, спека 10, літо 8, море 4, сонце 4, 22 червня 3, світло 3, відпочинок 2, вогнище 2, *день рівнодення* 2, довгі дні 2, довгий день 2, жарко 2, канікули 2, поле 2, природа 2, сонечко 2, язичництво 2, ☀, ☺, 21 червня, астрономія, байдужість, *Велес*, веселощі, врожай, день літа, *День літнього сонцестояння*, день став поряд з ніччю, добра погода, довгий сонячний день, довго, друзі, ера, звичайний день, *Івана Купала*, календар, квіти, коли самий великий день та сама коротка ніч, люди, *майя*, народне свято, невідомий мені день, половина, пречудова літня погода, пух

тополь, радощі, річка, самий довгий день в році, самий краще свято, свято?, середина літа, скажи ні солярію, скло, сонце в колодязі, сонцестояння, стрілка годинника, танок, танці, темрява, трава, травневий, усмішка, фотограф, час, *Шабаш*, щастя, язичеське свято, яскравий сонячний день, *Biblical holiday*, *Stonehenge*, summer.

Хрестові походи 108/84/34/18/3

Середньовіччя 8, лицарі 5, історія 4, + 2, *Артур* 2, війна 2, *Грааль* 2, *Єрусалим* 2, завоювання 2, насильство 2, релігія 2, *Річард Левине Серце* 2, смерть 2, *хрестоносець* 2, церква 2, армія, *асасин*, афера, боротьба за щось, відчай, військо, віра, воїни, воля, гоніння язичників, даремно проведені, жук, за багатством пішли, заради грошей і влади а не релігії, захист прав, захист своїх прав, зброя, золото, ідіотизм, *Ісус*, *Каменець-Подольськ-Почаєв* серпень, капітали, карта, кольчуги, коні, король *Артур*, кров, кровопролиття, лицарі у білих плащах, люди під прапорами та гербами, люди у зброї, меч, награвовані скарби *Сходу*, напад, нісенітниця, нісенітниця, *Орден Тамплієрів*, ордена, пафос, подорож, похід до *Єрусалиму*, примушувати, *Свята Земля*, *Святий Грааль*, смерті невинних, сміливість, стратегія, суперечка, *Тамплієри*, у минулому, фанатики, *Франція*, хлопці бажали визволити *Гроб Божий* від невірних, *Хоробре Серце*, хреститися, християнство, християнство- кроваве віросповідання, чоловіки у кольчугах з серйозними обличчями, шолом, *Argent*, *arms*, *Assassin`s Creed*, *Dan Brown*, *meat and blood*, war.

Третій Рейх 111/58/78/22/9

Гітлер 23, *Німеччина* 21, війна 5, *німці* 4, 2 *світова війна* 2, історія 2, *нацизм* 2, *СС* 2, *фашизм* 2, «*Едельвейс*», *А.Гітлер*, *Артем*, боротьба, *Велика Вітчизняна Війна*, *Гейбельс*, геноцид, глава, *Другий Рейх*, дуже потрібно, *Європа*, жовтий колір, загарбання, катування, концтабір, коридори, королівство, королівська сім'я, легенда, масон, наскучило; не дай *Боже*, четвертий; не існує, ненавиджу *німців*, ненависть, *німецька мова*, *Німеччина* 40-х років, *Німеччина* у 1933-1945, окультизм, орел, погано, подія, політика, правління, рейка, *Рейх*, *Рейх* (німецька імперія), романтика, субординація, телекран, *третє пришестья*, третій аж, *Третя*

Імперія — Німеччина (1933-1945), уряд, фашисти, Bundes Kanzler Amt, Der Reich, English.

Фестиваль НЛО у Розвеллі 103/61/32/11/1

НЛО 17, зелені чоловічки 6, літаючі тарілки 4, прибульці 4, свято 4, інопланетяни 3, космос 3, тарілка 3, урочистість 3, фестиваль 3, Америка 2, обігрівачі 2, USA 2, Англія, Вега, великі голови, веселощі, Всесвіт, гуляння, допомога, Друга світова війна, зелені поля, Інший світ, комп'ютер, кофе у літаючій тарілці, людям нема чого робити, марсіани з антенами, місце проведення, молодь, морозиво, м'яч, натовп, нерозумно, НЛО і люди, провінція, процесія, пустині і прерії, роза, розвага, свято тепла, серіал «Смолвіль», спорт, справжні НЛО?; танці, технологія, туристична принада, уфологи, фанатизм, фестиваль на честь НЛО, футбол, «Цілком таємно», aliens, cosplay, holiday, photo, «Star Wars», Stephen King, the first of September.

День святого Валентина 135/58/6/4/1

кохання 23, серце 21, сердечки 10, валентинки 7, квіти 5, ♥ 5, 14 лютого 3, love 3, день закоханих 2, поцілунки 2, сніг 2, червоне сердечко 2, амури, веселощі, дарувати сувеніри у вигляді серця, день Венеції, День всіх закоханих, закохані, зима, іграшки, комерційний захід, комерція?, коханець, Кьоко (манга), молоді пари, надуман, не люблю, неділя, ненавиджу, нуднувато, пари, повітряні кульки, повітряні кульки у формі серця, подарунки; подарунок, обгорнутий червоною стрічкою; пуста витрата грошей, рожеві ведмедики та одна троянда, романтика, самотність, свято для невдах, сліпота, соплі та сахар, сумно, троянди, трояндочки, учора, учорашній день, фантазії, цукерки, червоне, червоне серце, чеченець, чоловік, шоколад, hearts, kiss, love.

Церемонія нагородження Нобелівських лауреатів 121/90/23/13/0

премія 9, вчені 5, відкриття 3, гордість 3, гроші 3, наука 3, Швеція 3, генії 2, динаміт 2, заслуга 2, мрія 2, Обама 2, перемога 2, пошана 2, приз 2, розум 2, церемонія 2, розумні люди 2, Атлантида, Барак Обама, багато людей, безліч нагород, біологія, велика подія, визнання, винаходи, вчені в окулярах, Гемінгвей, геніальні люди, глядачі, голосно; гроші, які отримують люди, які пишуть усіякі

дурниці; грошова премія, *Данія*, досягнення, досягнення в науці, етикет, жовтий колір, забезпеченість, зала з людьми, звана вечеря, звання (медалі), золота статуетка; інтелігенція, костюми, що ходять; *Ландау*, люди, люди в залі, медалька, мета, нагорода, нагородження геніїв, не для мене ☺, нема премії для математиків, не світить, *Нобелівська премія*, *Нобелівська церемонія*, *Нобель*, *Норвегія*, обід з королевою, окуляри, *Пастернак*, подія, по заслугам, *Премія миру*, присуджується за наукові заслуги, свято умів, симпозіум, слава, смокінг, стільці, сцена, талант, уми зі всього світу, урочистість, у *Стокгольмі*, фестиваль, фізика, фільм «*Ігри розуму*», формальний виступ, червона доріжка, *шведи*, *Шевцов*, яка книга цього року?; *Varack* *Обата*, *Обата* — *Премія миру* (?!), *Обата*.

Операція Кульбаба 100/80/21/16/0

Операція «БІ» 4, смішно 4, квітка 3, марення 3, *Німеччина* 3, політика 3, весела назва 2, військова операція 2, військові дії 2, жовтий 2, жовтий колір 2, історія 2, квіточка 2, =), «*Вино з кульбабок*» *Р.Бредбері*, *II-а Світова*, анекдот, *Асоціація з захисту єнотів*, *Беркут*, *Бліцкриг*, важливість, вибух, вигадали щось, відпочинок на природі, війна, вінок, вітер, водяні пістолети, *Гітлер*, гуртожиток, детектив, дзвоники, дмухати, жовта кульбабка, загроза, замилювання, захід, захоплення, зовнішність оманлива, казка, квіти, квіточки, кульбабка, кульбабки, легкість та повітряність, літо, назва таємної спецоперації, напевно не так мирно як звучить, *Нікулін*, *німецька операція*, *ніндзя*, *нісенітниця!*, операція, операція «*Лопух*», операція *Білий Сніг*, операція звільнення, павутинка, повітряні польоти, прикол, прикольно, примха, проста справа, пухнастий та смертельний, пушинки кульбабки, рослина, рослина з дитинства, смішна назва, стратегія, *сюрреалізм*, тюльпан, *ФБР*, фільм, *ЦРУ*, шифровка, шкала, щось *німецьке*, якась операція, flowers, wind, *World War II*.

Друге пришествя 102/72/54/19/8

Біблія 7, кінець світу 6, *Ісус* 4, *Месія* 4, *Апокаліпсис* 3, *Бог* 3, кінець 3, *НЛО* 3, *євреї* 2, другий 2, казки 2, церква 2, «*Люди у чорному*», *антихрист*, вигадано, відбуватися, *Всесвітній потоп*, гора *Синай*, диво, *диявол*, добре, *друге прибуття Ісуса Христа*, замішання, запізнення, зміни, знищення *Сатани*, *І.Христос*,

ідеологія, *Ісус повернеться, Ісус Христос*, його прибувають, кара, місія, міф, нарешті, не вірю в нього, не знаю коли, не маю рації, незнання, нова раса людей, омана, переродження, *Петро I*, питання, повернення *Христа*, погана подія, похід, президентство, прибуття, пригода, пророчення, релігійне свято, смерть, страх, *Страшний Суд, Суд, Судний день*, так і не дочекались, *третє прибуття*, халепа, хаос, *Христа народові, Христос*, хронологія, хтось повернувся, числа, якийсь фільм, *another life of the Cherry, event, life, The First Advent*.

Новий рік 146/72/10/6/2

ялинка 22, свято 10, мандарини 8, подарунки 8, сніг 6, *Олів'є* 5, 31 грудня 4, нове життя 3, сім'я 3, іграшки 2, *«Іронія долі»* 2, куранти 2, привід 2, салют 2, шампанське 2, 1 січня, алкоголь, апельсини, бджілки у душі, бенгальські свічки, бенкет, весело, веселощі, вечеря о 20.00, вихідний, вогні, гараж, головний біль, голосно, грудень, дід *Мороз*, дім, ...до нас мчить, друзі, зелений колір, зима, зміни, знову, келихи шампанського, літо, млинчики з червоною ікрою, ніч разом, ностальгія, нудота, очікування дива, п'ятника, північ (12 ночі), підготовка, початок, президент, прикраси, радість, сімейне тепло, салат, скоро, смуток, спиртне, стукіт годинника, телевізор, УРА!!!; феєрверк, чекаю на 2012, *Червона площа*, щастя, *Юліанський календар*, ялинки-вбивці, ялинкові шари, *Abba*, *happy, home, New Year Tree*.

9/11 114/67/39/17/1

дріб 11, математика 8, число 6, *Фаренгейт* 6, *Служба порятунку* 4, *везі-близнюки* 3, дата 3, більша частина 2, *Гаррі Поттер* 2, місяць 2, номер будинку 2, *Оскар* 2, платформа 9 $\frac{3}{4}$, *США* 2, телефон 2, тероризм 2, фільм 2, цифри 2, *SOS* 2; 01,02,03; 3/4; 20/13; *911 Служба порятунку*, 9 вересня, *«9 ярдів»*, 11 вересня 2001р. атака на *ВТЦ*, алло, поліція? американці, близнюки, будиночок з вати, *Буш*, дев'ять одинадцятих, *«Дев'ять з половиною тижнів»*, день, допомога, дорівнює, дробове число, жертви, катастрофа, кіно про теракт у *США*, кольт (не знаю чому, може через модель 1911), літак, місяць, номер порятунку у *США*, обман, *Океан Ельзи, Океан Ельзи «911»*, падають будівлі, паніка, пил, *Пентагон*, руйнування, служба, смерть,

статистика, степінь, терористи, трагедія, тупик, хмарочоси, *швидка допомога*, шосе, crash, day and month, *Ground Zero, World Trade Center*.

Золота лихоманка 116/73/48/15/2

хвороба 8, *Аляска* 7, золото 6, *Америка* 5, гроші 5, *Джек Лондон* 4, *Дикий Захід* 3, *Ельдорадо* 3, жадоба 3, *Чарлі Чаплін* 3, божевілья 2, *Клондайк* 2, смерть 2, «*Білий Клик*» *Лондона*, «*Любов під язами*», багато людей, багатство, брюліки, *гангстер*, *Дж. Лондон*, добування золота, *Ельдорадо* існує!, епідемія, жага наживи, зійти з розуму, знахідка нових родовищ, золота, золотий самородок, золоті копальні, золотошукач, золотошукачі, ідол, *Каліфорнія*, *Канада*, капелюхи, кар'єри з золотом, *ковбої*, *Колосс*, конкістадори, копальні, ланцюжок на шії, лихоманка, *Лондон Джек*, любов до грошей, люди в капелюхах шукають золото серед скель, манія, масовий психоз, натовп, небезпечно, одержимість, погоня, погоня за золотом, подібне було в *США (Техас)*, прагнення золота, прикраси, прищики, психи, пустеля *Клондайка*, собаки, *США*, *Техас*, фільм «*Золото дурнів*», хвороба принесла мільйони, холод, *Чаплін*, чума, *Canada*, extraction of gold, *Levi Strauss*, *Wild West*, XIX century.

2001: Космічна Одиссея 116/60/31/15/0

фільм 18, «*Зоряні війни*» 8, космос 7, кіно 6, космічний корабель 5, фантастика 5, *Всесвіт* 3, *Гомер* 3, зірки 3, корабель 3, *Одісей* 3, пригода 2, роман 2, sci-fi 2, апарат, *Артур Кларк*, білі костюми, війна, жіночого роду давай, захоплення, експедиція, епопея, *Іліада*, інопланетяни, інтерес, *Калінсо*, капітан *Блад*, кінематограф, класика, комп'ютер усіх вбив і сам боявся помирати(зміст), космічне явище, космічний *Одісей*, *КУБРИК!!!*; мабуть назва космічного корабля, мандрівка, мандрівка *Одісея*, минуле, наукова фантастика, нісенітниця, *НЛО*, передача, пізнання, політ, польоти *НАСА*, пригоди *Ясона* та аргонавтів, ракета, розповідь, серіал, слід дістати стару енциклопедію, спецефекти, *Стенлі Кубрик*, телевізор, *Теорія струн*, техніка, технології, *Улісс*, черговий супутник?; *Pandora*, science-fiction, ship.

Конкурс краси "Міс Америка" 116/65/18/14/1

конкурс 18, краса 12, конкурс краси 8, корона 6, блондинка 3, модель 3, гроші 2, дівчини 2, жінки 2, купальник 2, *Міс Світу* 2, свято 2, сцена 2, *Америка*, *Америка* 50-60-х, *американська мрія*, *Барбі*, бейсбольна бита, бікіні, вродлива, вродлива дівчина, величезна кількість блондинок, *Голівуд*, дефіле, дитячий спектакль, дівки, дурість, жах, жінки у коронах, сукнях зі стрічками; змагання, конкурс краси в *Америці*, корона переможниці, *Космополітан*, красуні, на честь *Америки*, нісенітниця, нудьга, мала, *Мерилін Монро*, мир у всьому світі, миска, мікрофон, *Міс Всесвіт*, місія невиконання, «*Міс Конгеніальність*», море, *Памела Андерсон*, пишність, підкуп, постановка, потвора, потворні сільські дівиці, *Статуя Свободи*, стрічки, так собі, телевізор, *Texas*, силікон, шоу, *American smile*, contest, continent, «*Miss American Pie*», redneck, the most beautiful girl of *America*.

Ера Форда 110/70/34/18/0

машина 28, *Америка* 4, час 4, період 3, ера 2, машина «*Форд*» 2, машинки 2, назва 2, «*Прекрасний новий світ*» *Олдоса Хакслі* 2, саг 2, «*американська мрія*», «*Дивний новий світ*», *1+1 ти не один*, 20-і рр., багатство, *Ваше Фордейшество*, вік, вчений, *Гарісона* чи що?, гроші, *Дж.Форд*, дизайн, доба машин, ера на честь, з XIX по наш час, зараз, золото, конвеєр, корпорація, костюм, *Лінайна*, машини 20-х, модель, мустанг, незначна ера, нова ера, *НТР*, *Олдос Хакслі*, *Олдос Хакслі* писав усяку наукову фантастику і там у «*Прекрасному новому світі*» було таке, період популярності авто марки *Форд*, перший масовий випуск автомобілів, початок XX в., поява масового випуску машин, провадження, реклама, *США*, *США* у часи політичної ізоляції, у кіно, успіх, філософ, фільм, *Форд Фокус*, *Хакслі*, царювання, *час Жигулів*, чорний, чорні машини, швидкість, щастя, *Focus*, *Ford* – марка машини, *Ford Mustang GT*, *New World Order*, our time, *Tom Ford*, *USA*.

Суд над Салемськими відьмами 100/57/18/11/2

відьми 19, багаття 11, *інквізиція* 6, магія 5, мітла 2, *Середньовіччя* 2, суд 2, чорний 2, *Шабаш* 2, 3 жінки, англійський, бородавка, вбивство, видовище,

випробування, відьмине, дивно, заклинання, зіпсований генофонд, зло, знищення, зрада, «Золотий компас», Ізраїль, інквізитор, каламбур, катування відьом, комедія, котел, крики, людина в багатті, магічний обряд, «*Маргарита*, вікно відкрито...», мітла і *Місяць*, «*Молот відьом*», надприродне, охота, погань, рвані сукні, розгляд, спалили невинних жінок, *Сабрина*, *Салемські* відьми, спалення на вогнищі, суд над відьмами, судовий процес, *США*, тривалий процес, тріо, трупи, фільм, фільм «*Відьма з Блер*», чаклунство, чорний кіт, щось про відьом.

Фестиваль спалених ляльок 110/69/17/10/4

вогонь 18, *Америка* 6, вогнище 6, опудало 4, веселощі 2, барбекю 2, жертвопринесення 2, *Маслениця* 2, пиво 2, пожежа 2, свято 2, спалені опудала 2, фестиваль 2, fire 2, *Англія*, багато людей, буддизм, вечірка, вигуки, випускати вогонь із рота, вода, гей, голубі, джентльмен, жарт, жах, з опудалами як раніше на *Масленицю*, *Івана купала*, *інквізиція*, їжа, каскадер, качки, краса, лікарня, літо, *Лондон*, люди, людина у вогню, містика, навіщо людей спалювати, навіщо?, небезпечно, опіки, опудало у вогні, осінь, палаючі люди, парламент, полум'я, *редбулл*, реклама, самоспалення, святкування, смерть, сосиски, спалення людських опудал, спалювання чоловіків на вогнищах, страхопуд, танці, тулуб, ужастик, фестиваль палаючих чоловіків, чоловічий день, чоловічий фестиваль, *Шотландія*, щось знайоме, *Burns*, chat, Festival of beauty, *Guy Fawkes*.

Вир Подій 103/82/5/5/5

вода 4, життя 4, хаос 4, багато подій 3, водоспад 3, вирва 2, людина 2, незрозумілість 2, новини 2, подія 2, потік 2, пригода 2, суєта 2, безвихідь, *Буття*, вирва в океані, вир у морі, водопровід, дивні події, дощ, економіка, *Е.По*, *Євангеліє*, замішання, занурення, засмоктує, злив інформації, *ЗМІ*, зникнення, інформація, інші назви спеціальних операцій, компот, крапля, крах, круговерть, *латин*, література, мегаполіс, медаль, метушитись, мільйон подій, моє життя, молоко, море, м'ясо, навалилось, нагальність, напружений час, нові відкриття, пародія, переміщення води, підсвідомість, пірс, плутанина, повітряний торнадо, преса, ріка часу, рядок, що біжить; сенс життя, сила води, спіраль, така подія, телевізор, термін, течія, ураган, халепа подій(?), цейтнот, швидко, швидкоплинність, шторм, шторм на морі, щось

відбувається, юрба, явище, як у мене днями, breaking news, lack of time, mass media, ∞ .

Падіння Тунгуського метеориту 104/65/24/10/0

космос 7, кратер 6, діра у землі 5, *Сибір* 4, яма 4, вибух 3, гарно 3, загадка 3, зірка 3, катастрофа 3, *Тесла* 3, інтересно 2, кінець світу 2, метеорит 2, *Росія* 2, руйнування 2, тайга 2, *Турція* 2, 1911р. в *Росії*, 19 століття, аномалія, «*Брюс всемогутній*», вирва, вирва в землі, вм'ятина, вогненний дощ, вогонь, *Всесвіт*, давно, день народження *Євгена*; десь у *Сибіру*, на початку ХХст. впав; діра в *Землі*, западина, земля, котлован, країна, лихо, ліс вигорів, метеор, містика, назва виробництва, небезпека, небезпечно, ненавиджу рептилій, *Нікола Тесла*, нові дослідження, падіння небесного тіла, переломний момент, планета *Земля*, погана ознака, подія, пожежа, політ космічного каменю, смерть, сосновий ліс, страх, тільки не до нас, *Тунгузці*, фільм «*Армагеддон*», чергова новина, чорний осколок, *Чукотка*, шанування, шматок каменю, явище, crash, *UFO*.

Всесвітній потоп 122/50/68/4/1

Ной 24, *Ковчег* 22, *Ноїв ковчег* 12, *Біблія* 7, вода 7, голуб 3, кожній тварині по парі 3, *Арарат* 2, 40 днів, багато води, байдужість, бруд, був, *Відродження*, ворон, гора *Арарат*, горе, гребля, дощ, другий шанс, жах, засуха, *Інтернет*, казка, кінець світу, легенда, лихо; людинки, які тонуть; море, не хочу, повинь, послання, прибій, райдуга, релігійна подія, синій оселедець з переливчастою лускою, руйнування, сім'я *Ноя*, смерть, сонячне затемнення, спам, стихія, *Судний день*, флуд, футбол, хаос, хвиля, човен, човен гумовий.

День Бада Біллікена 79/61/9/9/25

Америка 25, свято 11, день 5, брунька 2, вихідний 2, подія 2, day 2, американський флаг, *Біллі*, буддизм, будівництво, булка, *Бурдик*, в цей день всіх зовуть *Vud*, веселощі, весна, герой, гуляй, день *Бада*, день *Боба*, день народження, день тижня, дивне свято, діяльність, добрий хлопець, друг, жук, іменини, іноземний, каламуть, календар, кульки, куріпка, курка, людина, оздоровлення організму, паляничка, письменник, питво, податки, привід, пузир, радощі, розвиток, сон, траур, фестиваль, хлопець, хлопці, чорний жук, чувак,

щасливий день, юрби народу, alliteration, *Billy Birk, Buddy, Budweiser, Day of whatever, fest, man, Zeppelins.*

Олімпійські ігри 135/68/38/18/0

спорт 13, змагання 9, *Ванкувер 8, Греція 7, кільця 5, ведмедик 4, Сочі 4, Афіни 3, Олімпійський ведмедик 3, чемпіон 3, Канада 2, медалі 2, перемога 2, сила 2, стадіон 2, 5 кілець 2, 5 континентів, Астерікс і Обелікс, біг, боротьба, бокс, Бразилія, ведмедик з кільцями, великий ведмедик, відкриття, Геракл, гоол!, греки, досягнення, емблема, здоров'я, зима чи літо, Китай, класно, кола(мн.), краще, людина з факелом, Москва, надія, не подобається, нещасні випадки, Олімп, переможець, плавання, погоня, пошана, прапор, проходять взимку, як на мене; Сідней, скульптури, сніг, Спартак, спорткомплекс, спортивні ігри, спортсмен на тлі олімпійських кілець, СРСР 80-х, традиція, у Пекіні, факел, фігурне ковзання, «Швидше, вище, сильніше», Ян Торт, game, sport, strangeman.*

Кока-Кола 600 109/79/30/16/0

напій 8, вода 6, отрута 6, гидота 5, бульбашки 3, смачно 3, шкода 3, «свято наближається» 2, Америка 2, кола 2, шкідливо 2, ¶ пляшка, 600 калорій? :), 600 ккал, акція, в ній колись був наркотик, вишнева кола, газу, газований напій, Є, Є, Є, жерстяна банка, зло, іржа, калорії, камаз з кока-колою, кислота, кілометр, марка, машина, Ментос, мистецтво хімізації, можливість вибіру, напій для білих, напій розчиняє цвяхи, не люблю колу, нова формула, Новий рік, новинка, омана, Пенсі, печінка, пізно пити Боржомі, пляшка, пляшка з червоною етикеткою, пляшка коли, погана вода, посередність, приз під кришкою, прохолоджувальний напій, радість навколо, реклама в Китаї, скляна пляшка, склянка, склянка коли, смерть, споживач, спрага, Спрайт, супер Кока-кола, США, улюблений напій, УРРРА!!!, Фанта, фантазія, хімія, чемпіонат з авто/мото перегонами, червона банка, шипучий напій, шкода для організму, ще більш небезпечна Кола, я би зараз випила, 600 liters of Coca-Cola, Always Coca-Cola, соса, E251, enjoy it, Mc Donald's, pop art.

Двохвилинка Ненависті 109/88/12/8/3

фільм 8, *Оруелл* 5, почуття 3, гнів 2, злість 2, зло 2, злоба 2, любов 2, політика 2, психологія 2, сплеск емоцій 2, «10 причин ненависті», 120 сек, 1984, аналог *Семигодинної війни* для мурах, безвихідність, боксерська груша, буває☺, відео, відпустило, вічна любов, ворог, вправа, враження, *Гольштейн*, гріх, груша, *Джоні Ібі*, дівчина з фільму, діти, драгування, емоційний вибух, жах, залишок часу, зміна, знімання напруги, ідіотизм, іноді корисно (було корисним рішенням), кінотеатр, комедія, корисно, короткометражка, люди, мало, медицина, назва, назва книги, наречена, нахмурені брови, не буває, не дали розвитку, ненависть, неправда, образа, огида, опит, офіс, перекур, по жарту, погано, покурив та пройшло, поліція думок, поненавидів 2 хв та простив, психологічний тренінг?, радощі, релакс, роздратованість, розмова неприємна, розрядження, розслаблення, сварка чоловіка та жінки, свято злоби, секс, слабкість, спалах, спалах гніву, спокій, стрес, та 5 хв кохання, телекран, темперамент, тест, утопія, хвилі гніву, чаклун, шоу, momentary feeling, talk show.

Холокост 130/75/57/16/2

євреї 24, смерть 11, жах 4, *Ющенко* 4, *Гітлер* 3, *Голодомор* 3, страх 3, *Бабин Яр* 2, війна 2, гоніння 2, жертви 2, знищення *євреїв* 2, історія 2, концтабір 2, пам'ятник 2, *Сталін* 2, *II Світова війна* 2, біль, вбивство, вбивство *євреїв українців* та інших національних меншин *німцями*, винищення людей, виснажені люди, виснаження, геноцид, геноцид *євреїв*, голод, голодівка, гоніння *євреїв*, *Даніель Штайн*, дискримінація; дуже коштовний, даремно встановлений у *Одесі* пам'ятник; *єврейська* трагедія, жажливість, жорстокість, загибель, загибель людей, закатовані люди, знищення, історія у школі, квітка, кості, кров, курсова, надпис на дверях музею, насилля, насильства, несправедливість, нікуди подітися, *Німеччина* 30-40-х, *Освенцим*, пагорок, подія, репресії, репресії над *євреями*, роздягнені худі люди, сволота, село, скелет, сльози, *СРСР*, темрява, трагедія, тюрми, *Україна*, фільми, холод, час кінцю, чорно-білий фільм, школа, always, destroy, *Everything is illuminated*, *jews*, *skinny*.

Октоберфест 122/49/22/7/2

пиво 31, жовтень 13, *Німеччина* 13, сосиски 6, концерт 5, листя 4, осінь 4, *Баварія* 3, музика 3, багато пива 2, фестиваль 2, гниюче листя, день народження, дощ, жовте листя в парках, жовтий, збирають листя чи що?, їжа, країнознавство, *Ленін*, *Лондон*, місяць, молодь, *Мюнхен*, намети з пивом, *німці*, овочі, осіннє листя, *Отто*, пивас, пивне свято в *Німеччині*, пивний фестиваль, пиво та сосиски, подія, прапор, реклама, свято, спальник та намет, тріумфування, туристи, у жовтні вечоринка, фестивалі я не люблю, фестиваль жовтня, фестиваль який проходить в жовтні, beer, *Munich*, rock, *Tuborg*.

Дванадцята ніч 96/67/27/12/11

Шекспір 13, ніч 7, казка 4, північ 3, *Варфоломійська ніч* 2, місяць 2, п'ятниця 2, свято 2, секс 2, темно 2, темрява 2, «1000 та одна ніч», «Реквієм за мрією», 1001 ніч, 12, 12 ночей, 13 день, а де інші 30, а потім тринадцята, безсоння, безсоння та кава, близнюки, *Варфоломій*, відьма, гірчиця, дванадцять, день, дюжина, жах, жахливість, зірки, зіркове небо, комедія, кров, медіатор, немає меж, ніч 12 січня, *ніч Гая Фокса*, ніч перед 13 числом, ніччю, новорічні свята, обряд, остання ніч, передодень *Хрещення*, перехід, п'ятника, піжамна вечірка, повня, релігія, сон, страшна ніч, султан, театр, темна ніч, тиша, традиція, треба сходити в театр, упирі, фестиваль, фільм, фільм?, число, чортова дюжина, як побажаєте, darkness, *Twilight*.

Армагеддон 121/62/40/14/2

фільм 16, *Брюс Вілліс* 15, кінець світу 13, метеорит 5, *Апокаліпсис* 4, кінець 4, кіно 3, *Бен Афлек* 2, *Лів Тайлер* 2, руйнування 2, смерть 2, *Аеросміт*, *Апокаліпсис* – не буде, астероїд, безглузда робота, битва за життя, *Бог*, «*Брюс Всемогутній*», вагітність, великий бабах, веселощі, відповідальність, війна, вогонь, група, жах, землетрус, зміни, ... і небуття, карма, «*Квиток на Місяць*», кінець людству, кіно добре, космос, лисий *Брюс!* Точно!; мир, *місяць*(прим.тіло), місце останньої битви янголів та демонів, найближчого часу, нова цивілізація, очищення, пісня *Aerosmith* «*I Don't Wanna Close My Eyes*», *Потоп*, пришестя, прірва, *Рагнарьок*, світло, *Спілберг*, стійке звучання, *Судний Божий день*, *Судний день*, тріумф зла, тупий фільм,

фантастика, хаос, цунамі, *Aerosmith*, *Bruce Willis*, *David Hoyle*, *The End*, *X-men*, worms.

Війна Світів 120/68/33/16/1

фільм 20, *Герберт Уеллс* 7, фантастика 7, *Уеллс* 6, кіно 5, книга 4, боротьба 3, космос 3, радіо 3, *Том Круз* 3, люди 2, 2 планети, XIX століття, *Америка*, *Амон Ра*, бійка між дівчатами, боги, боротьба планет, боротьба релігій: християнство та іслам, *Вашингтон*, «*Війна та мир*», війна у *Всесвіті*, *Герберт Уеллс* написав, глупий фільм, дурний фільм, економічний завал, *Екстермінатус*, життя на *Марсі*; зняли фільм, відгуки не дуже; знято фільм, крут☺; «*Зоряні війни*», інопланетяни, казка, катастрофа, кінець світу, книга у зеленій обкладинці, кров, курсова, лазери, марення, меч, мир, містична вигадка, моторошно, мураха, надприродне, наукова фантастика, нереально, обкладинка книги *Уеллса*, окуляри, паралель, погані спецефекти, *Рая* та *Аду*, *Росія* та *США*, світова війна, смерть, спецефекти, *Сталін*, страх, сюжет фільму, тринога, триножки, хаос, щупальці, fiction, *Wells*, *UFO*.

Фестиваль "Пісня про Гайавату" 110/58/25/14/6

пісня 21, музика 13, *індійці* 7, мелодія 6, «*Пісня про Гайавату*» 4, *Гаваї* 3, барабани 2, концерт 2, *Лонгфелло* 2, свято 2, 5 клас, *Аватар*, балалайка, веселощі, герой, гімн, гітара, глухий кут для «надмозга», голос, джаз, допомога, дружба, звучання, *Індія*, ірокез, карнавал, кіно, кліп, ліс, література, люблю співати, національні костюми, національна пісня, нерозуміння, *Ніагара*, нотний рядок, переливи, писк, п'ятка, пір'я, піснєпіви, пісні *Любе*, пісня волхвів, пісня дитини, пісня солов'я, пісок, регі, річка в лісі, сарі, соната, співець, танці, трубка світу, фенічка, фестиваль юних талантів, цікаво би послухати, *March*, motto.

День професора Карберрі 105/63/11/7/8

університет 10, свято 9, наука 8, професор 4, ягода 4, день 3, кафедра 3, окуляри 3, *Америка* 2, вчений 2, день карбюратора 2, день народження 2, *Кембридж* 2, шоколад 2, *американське* свято, бібліотека, борода, вихідний, відмінно, *Гонолулу*, декан, день вчених, день народження професора *Карберрі*, день на честь людини, діловий піджак, день янгола, довга лекція, доктор, журавлина, забуття, заняття,

знаменна дата, знаменний день, знання, знову шукають привід, інститут, «Кабінет професора Калігарі», клоун, книга, книга з його ім'ям на ній, куштувати, малина, машина, невідомий професор, освіта, поминки, професор *Карберрі*, професійне свято, профком, сік, смак, сміх, університетське містечко, факультет, фільм, чужий, щасливий день, berry, cranberry, gooseberry, pirate, strawberry.

Золоте сторіччя 113/68/39/17/3

Пушкін 11, література 9, *Єлизавета* 8, золото 5, мистецтво 4, розквіт 4, багатство 3, *Росія* 3, *Англія* 2, історія 2, кращі часи 2, поезія 2, процвітання 2, щастя 2, XIX ст., *Античність*, *Блок*, бронза, веселощі, високий дух, відкриття, війни на релігійній підставі, все добре, гармонія з природою, генії, гроші, давно, *Єлизавета I*, *Єлизавета II*, живопис, *Італія*, кіно, кіностудія, класичний, клуб в *Іллічівську*, королеві, кращий період в розвитку держави, криза!, *Лермонтов*, міфологія, надія, насип, *НТР*, о, супер, одностатеве кохання, період, письменники *Росії*, підйом, прогрес, радіо зразка 50х-60х рр., розвиток, розвиток в науці, розвиток мистецтва, *російської поезії*, *Середньовіччя*, *Сілант'єва*, *Срібний вік*, століття розвитку, стратегія, сучасність, тома книга, успішність, фільм, цивілізація, цифри, *Dolce vita*, *Elizabeth II*.

Операція "Анкорідж" 95/82/22/16/13

війна 3, армія 2, воєнна операція 2, воєнні дії 2, захват 2, літаки 2, місто 2, операція 2, «Операція «*БІ*» 2, подія 2, стратегія 2, *Fallout 3* 2, агент, аддон для *Fallout*, акція, *Аляска*, *Америка*, *Анкор*, «*Анкор, ще анкор*»; вбивство, висадка військ, відкриття, відновлення, влада, воєнна, воєнна кампанія, воєнна операція або *Другої світової*, або *В'єтнамської*; воєнні, врач, голодовка, гра *PC*, детектив, екологія, завдання, загін, задум, захоплення військовополонених, зброя, злодій, зміна, ідея, інформація, камуфляж, лікар *Хаус*, медицина, меч-риба, місія, море, напад, невдалась, ножі, операційний стіл, операція «*випалена земля*», операція «*пошук Атлантиди*», операція *США*, пірати, план, план «*Бліцкриг*», політика, політичні заморочки, розвідка, розрахунки, скальпель! дякую; справа, судна, таємно, танк, *Том Круз*, удача, успіх, *Франція?*; *французький*, час, шпигун, шприц, якір, *БІ*, *Antwerden*, guns, navy, police, *SWAT*.

Холодна війна 127/87/59/21/2

США 6, *СРСР* 5, вбивство 4, холод 4, *Америка* 3, *Горбачов* 3, зброя 3, протистояння 3, *Росія* 3, *США/Росія(СРСР)* 3, *США і СРСР* 3, *Хрущов* 3, 20 сторіччя, *Америка-Росія* 2, жах 2, *Залізна завіса* 2, ножі 2, озброєння 2, *СРСР/США* 2, *США vs СРСР* 2, ядерна зброя 2, без зброї, безпощадність, біля 10 років, вантаж, війна взимку, війна між *СРСР* та *США*, війна озброєнь, вітер, *Гантінгтон*, гра, дбайливість, дублянка, дурість, екзамен по історії, за сферу впливу в світі, загибель, занепад, *Застій*, зробити капості тишком-нишком, ідеологія, інфо, інформаційна війна, історична подія, історія, *Карибська криза*, *Кеннеді*, комп'ютери, конфлікт, країни, *Куба*, *Кубрик*, кукурудза, культура, лють, м'ятий папір, мовчанка, *Наполеон*, напруга, насилля, ненависть, *Ніксон*, перегони, перегони озброєння, *Петров*, пісня *Аніти Цой*, поділ, потайність, пошуки, пустка, ракети на *Кубі*, *росіяни* кращі, смерть, соціальна філософія, спека, спекотно стало, спекулянти, стіна, субмарина, *Східна Європа*, теплий світ, туман, уряд, утомила, холодна зброя, *Штірліц*, *MrLove*.

Золота стежка 103/77/25/21/5

золото 10, шлях 5, дорога 4, ліс 4, *Золота лихоманка* 3, *Ельдорадо* 2, метафора 2, успіх 2, «*Із варягів у греки*», «*Смок Беллю*», «*Чаклун Смарагдового міста*», *Америка*, *англійський*, багатство, благодать, блиск, *Бог*, брукований шлях, булижник, веде у нікуди, вибір, вірний шлях, вузький прохід, гарно, гноми у зелених капелюшках, гори, *грецький*, добре, *Еллі* та *Тотошка*, життя, жовта ковдра, зелений ліс, зигзаг, золото розсипали по стежці, *індійське*, *індійці*, казки, камінь, легко, *Майкл Джексон*, міф, монети, надійний шлях, наркотики, останній етап, пил, пильний шлях, *Пітер Пен*, плаї в лісі, подорож, полотном дорога, правильне рішення, скарби, *Скрудж МакДак*, *Смарагдове місто*, стежка, стежка в лісі, стежка см 10 у блискітках, схоже на казку, трава, три стежки, удача, фільм, *Форт Буайяр*, хвилювання, *Хо Ши Міна*, цеглини, *Чаклун країни Оз*, чарівний шлях, школа, шлях до *Європи*))), шлях до талану, шлях до успіху, щасливе майбутнє, щось величне, metaphor, uprising.

Велика чума 123/64/33/18/1

смерть 27, щури 13, хвороба 9, жах 5, Камю «Чума» 3, Лондон 3, 1666 2, СНІД 2, темні сторіччя 2, трупи 2, 13-14 ст., 15 ст., 20 сторіччя, 2000 смертей, Америка, багато трупів, Біблія, блохи, Бог, брудно-рожевий, вимирання, виразка, Вільям Блейк, гра, Едгар Аллан По «Король Чума», Екстермінатус, епідемія, Європа, загибель, захворювання чумою охопило велику частину Європи, імунітет, Камю, карантин, лихо, любов, Мала Ведмедиця, мати успіх, мертві люди, мертві люди на вулицях, мор, мучить біль, Нострадамус, отруєна вода, перевибори, плагін, пожежа, попіл, прищі, пупиришки, сволоти, Середні Віки, Середньовіччя, смерть людей, страх, у Європі, Ф.Кафка писав «Чума», хоробрість Рішельє, чорна земля, Чорна смерть, чорний, чума у Європі, щури та блохи, plague bringer.

Фестиваль Чаклуна з країни Оз 124/77/40/24

книга 9, казка 8, Еллі 7, Смарагдове місто 4, дроворуб 3, веселощі 2, відьма 2, діти 2, Залізна Людина 2, зелений 2, костюми 2, Лев 2, магія 2, свято 2, солома 2, Тотошка 2, чаклунство 2, Аліса, Англія, бажаю побувати на ньому, Баум, будинок на льоту, всі в ковпаках, всі переодягаються в персонажів цього свята, Гаррі Потер, Гудвін, диво, дитинство, дитяча книга, дівчинка Еллі та Тотошка, Дороті, Еллі та Тотошка, Еммі, заєць, Залізний Дроворуб, зелений ковпак, зелені черевики, Золота Трона, казкове свято, карнавал, карнавальна хода персонажів цієї казки, кіно, книга добра, книга не сподобалась, косплей, летючий будинок, любителі «Чаклуна з країни Оз», люди в костюмах, музика, мультик, народ, не бачив, Оззі, Опудало, палац, переодягнені в персонажів, песик, Пітер Пен, приз, салют, святкування, святкують, серце, срібні черевики, сухозлітка, Техас, фанати, фестиваль у Канзасі, фільм, хвостики і бантики, Чаклун Смарагдового міста, чарівна паличка, чарівні тапочки, черевики Еллі, Шлях з жовтої цегли, book festival, Wizard.

Приховані сторіччя 95/79/20/14/5

таємниця 7, Середньовіччя 5, історія 2, книга 2, колишнє 2, невідоме 2, пам'ять 2, період 2, Темні століття 2, час 2, абстракція, Атлантида, без історії, Бермудський трикутник, відкриття, відсторонення, вірші, втрата часу, Грааль, Гус

Хіддінк, двері, заборона, завіса, *Загублене покоління*, загублені, загублені книги, замкова щілина, знахідка, зниклий час, інтригуюча таємниця, кіно, книга у золотому палітурці, конфіденційна інформація, лічені дні, минуле, мозок, назва, наукові дослідження, небуття, невідомо, «*Осінь Середньовіччя*», палаюча бібліотека, печера, питання, пісочний годинник, покривало, правда, правда схована, про них повинен був знати *Ейнштейн*, розвідка, роман, секрети, секретики, *Секретні матеріали: X-files*, *Сталін*, століття, про які забули, сховані дані, таємниці історії, таємниці суспільства, таємниця світового співтовариства, телевізійна програма, темне покривало на платтяній шафі, темні плями в історії, темрява, *Фоменко «В якому віці ми живемо?»*, центр схованок, чорний колір, *BBC channel*, *centuries of good life*, *Hidden Treasures*, science.

Тиждень турботи про тварин 121/83/33/19/1

кішка 6, *Greenpeace* 6, благодійність 5, *Грін Піс* 5, песики 5, кіт 3, кошеня 3, мало 3, собака 3, безпритульна тварина 2, вегетаріанці 2, ветеринар 2, доброта 2, звір 2, кішечки 2, ласка 2, притулок 2, тварини 2, тепло 2, акція, *Америка*; а чому тиждень?; безпритульні собаки; біла шуба, забруднена кетчупом; *брати наші молодші*, відповідальність; *відповідає за тих, кого приручив*; геть повідець, головний клоун, *Грінпіс* візьме гору, дворняга, добрі люди, добро, догляд, допомога, жалість, зворушливо, зелені фургони, їжа, канал *Discovery*, *Київ*, кролики, лев, *Ліндер*, люблю, люблю тварин, любов, люди, мабуть, вигадали самотні американці; мабуть, *Грінпіс* влаштує; мир, мій кіт *Потан*, мій пес, мій собака (*Річі*), молоко, моя кицька, *Мура, не убивай — помогай*, олень, організація *PETA*, пафос, піклування про тварин, *помоги — не губи* (реклама), потрібно *Джессіці* утеплити будку, робочий тиждень хазяїв тварин, сила, слабкість, слабо життя турботи про тварин, *собака — друг людини*, телепередача, тиждень захисту тварин, *Тіша*, турбота, хом'як, *Червона книга*, *BETA*, *Great Britain*, protection for animals, sick, violence to animals?

Весняне рівнодення 113/79/8/7/5

тепло 12, сонце 7, березень 3, весна 3, день 3, день=ніч 3, квіти 3, ніч 3, сльота 3, день рівний ночі 2, календар 2, *Латинь* 2, 21 березня, 22 березня, 23 березня, 50%-50%, березка, бруньки, бруньки на деревах, весняна погода, вишні у цвіті,

відродження, віночки з квітів, *Вірджинія*, віртуальний експонент, гінеколог, годинник, день народження, день стає довше, ніч коротше; *друїд*, екліптика, закінчення зими, збирання, зелені дерева, зелений, зелень, зима, коли день і ніч по тривалості рівні, коли це?, компанія, конвалії, короткий день, літо, не помічаю, небо, незабаром літо, незабаром літо!!!, обрій, пісня «*Весняне Рівнодення*» гурт *Fleur*, половина, пора року, природа, проліски, пташки, пташки співають, релігія, рівний день, річка, свіжість, світло, свята зелень, святкували на *Русі*, середина, сонечко, сонцестояння, суперництво, теплит, тепло становиться, тінь, трава, усе в зелені, фірма, число не пам'ятаю, *Шабаш*, щастя, ясне небо, 21 March, explosion.

***Манхеттенський проект* 113/76/52/16/5**

Нью-Йорк 15, хмарочоси 5, вулиця 5, *Америка* 4, *Манхеттен* 4, будівля 3, місто 3, коктейль 2, *США* 2, хотілося б поїхати до *Манхеттену* 2, *Duke Nuket* 2, *NY* 2, *1 Світова*, авансцена, *американці*, архітектор, архітектура, багато подій, *Бандерос*, будівництво, бульвар, велике місто, «*Велике яблуко*», великий, вогні, вчені, гроші, жвавий, забудова острова *Манхеттен?*; зміна, змова, ілюзія, *індейці*, історичний проект, кінокомпанія, конструювання, концерт, креслення, магазин, «*Малюк*» і «*Товстун*», масовість, міст *Манхеттена*, місто *Манхеттен*, *Монтана*, мрії, ніч, нововведення, «...она хотела бы жить на *Манхеттене*...», операція, острів, панорама, переговори, *Періс Хілтон*, перша атомна бомба, пісня, пісня про *Манхеттен*, політика, право, програма на телебаченні, проект нової забудови району *Манхеттену*, проект розвитку, прожектор у залі, розмах, фізика, фільм, «*Хоронителі*», центр *Нью-Йорку*, частина міста, черговий, чудово, щось пов'язане з *НЛО*, buildings, *Dr. Manhattan*, *Empire State Building*, *NYC*, «*Queen*».

***Рагнарьок* 105/78/29/20/9**

Тварина 6, тхір 5, *Німеччина* 4, аніме 3, вогник 3, віршок 3, *Скандинавія* 3, вікінг 2, казка 2, кінець світу 2, *німецька* мова 2, помста 2, тигр 2, ягня 2, бабак, багато, *Беовульф*, бог хаосу або *Апокаліпсис* у північних народів, вугрик, *Джон Рональд Руел Толкін*, дивне слово, доля богів, загин богів, *Зевс*, *Ісландія*, історична постать, казковий персонаж, кенгуру, кіоск, клуб із «*Max Raune*», козел, комп'ютерна гра, коник, *Коник-горбунок*, лицар, ларёк-марёк, містечко, місто, міфи, міфічна

істота, музика, невідомість, *німецький*, *Одін*, ололо, п'ятачок, пацан, птах, пташка, ра... що?, *регі*, різниця гнати ребра, святі, *Середньовіччя*, *скандинавський* звірок, слово, смішне слово, *СРСР*, стародавні часи, стиль, струмочок, *Східна Європа*, тигрєня, *Тор*, тушканчик, фестиваль, фірма, хі-хі☺, хом'ячок, чек-чек, *Швеція*, *Шотландія*, явище, *Comedy Club*, *Max Payne*, no comments.

Фестиваль барбекю 130/72/9/7/1

мясо 20, шашлик 14, пікнік 7, природа 6, ера 4, смачно 3, шашлички 3, барбекю 2, біфштекс 2, відпочинок 2, гриль 2, друзі 2, мангал 2, стійкі 2, хот дог 2, *1 Травня*, *американське свято*, *Америка*, багатолюдність, бекон, біла огорожа, вага, вегетаріанство, веселощі, весна, віно, вогнище, вугор, газон, горілка, гості, ґрати, графон, гриль надворі, дача, жирно, заміс.відпочинок всією сім'єю, їсти, літо, м'ясо, м'ясо на грилі, оголені чоловіки з сосисками, ожиріння, от би побувати, пиво, підгоріле м'ясо, приправа, проведення часу, розвага для *американців*, розлад, свято, смажене м'ясо, смачне м'яско, сосиски, субота, *США*, *текіла-бум*, типу нашого *1-2 Травня*, традиція поїсти на славу, у жителів *Велабаджи* свято, у *США*, фестиваль барменів, фестиваль, хочу їсти, челоґач, шашлики в барі, шашлик-машлик, *BQ sauce*, *IQ*, *neighbourhood*, party.

Семигодинна війна 104/85/16/14/5

війна 4, історія 4, перемога 4, годинник 3, зброя 3, сварка 3, швидко 3, 7 годин 2, книга 2, кров 2, смерть 2, швидка війна 2, *Half-life* 2, «*Вічна війна Ізраїлю*», а сенс?, армія, атомна бомба, батл, без сенсу, битва умів, бідна земля, бійка, *Бліцкриг*, *Брейн-ринг*, вбивство, вигадка, громадянська, давно було, *Джекі Чан*, дуже коротка, дурість, *Європа*, *Ігри*, історична подія, контр-страйк, конфлікт, коротка, короткий, коротко, короткостроковість, короткочасно, кровопролиття, кулемет, куля, між *Ізраїлем* та *Палестиною*, між людьми, молодці!, найкоротша війна, напруженість, операція, перевага, переговори, політика, постріли, постріляли і вистачить, проміжок, рідкість, різанина, робочий день, сім днів щастя, сміх, сон, супротивники недостойних, телевізійна передача, тиждень, точно вивчали з історії☺, убий в собі лінь, угода, удар, удача, *Україна*, *хохли*, час, швидкість, швидко впоралися, швидко щось, швидкоплинність, *II World War in France*, *Freeman*.

Зелена революція 111/70/35/14/2

дерева 9, трава 8, природа 7, *Грінніс* 6, *Помаранчева революція* 4, екологія 3, листя 3, *Партія зелених* 3, *Green Peace* 3, зелений колір 2, зеленина 2, зеленка 2, *Помаранчева* 2, абсурд, *Аватар 3D*, *Америка*, без бойових дій, боротьба за обмеження шкідливих викидів, *Брюс Лі*, бунт, *Грінніс* бунтує, добре що не *Помаранчева*, захист природи, здорове харчування, зелена тканина, зелений, *Зелентрест*, зміна економіки, змова, *Іран*, казка, квітки, *Київ*, *Кіотський протокол*, колір, конопля не сушена, ліс, лісники, марихуана, масове насадження дерев, мітинг, насадження, овочі, останній шанс, партія, партія «*Зелені*», переворот, перемога, перемога природи, повстання, *Помаранчева* якось ближче, революція, революція *Green Peace?*, революція за збереження зелених насаджень, *Революція Троянд*, розвиток с/х, ромашка, саджання рослин, страйк, страх, теплиця, точно не в нас, у занепаді, *хіппі*, *Явлинський*, як *Помаранчева?*, *Global Warming*, pollution.

Покрова Пресвятої Богородиці 117/53/11/7/2

церква 28, ікона 14, релігія 8, свято 5, православне свято 3, православ'я 3, *Біблія* 2, захист 2, свічі 2, свята 2, святість 2, тканина 2, храм 2, церковне свято 2, школа 2, 14 жовтня, *Бог*, борода, введення, велике православне свято, вересень, *Діва Марія*, картини, козаки, *Матір Божя*, молитва, не пам'ятаю числа, образ *Богородиці*, омофор, піп, *Плащаниця*, *Пресвята Богородиця*, релігійне свято, релігійність, святий, *Святий день*, свято усіх християн, священне свято, *Собор Паризької Богоматері*, стан, термінознавство, уроки музики, хоч красиво, хрест, християнство, християнське, хустка, хустка на голову, церковне свято у православних, шерсть, янголи, *Biblical holiday*.

Виверження Везувію '79 115/51/22/9/1

лава 29, вулкан 15, попіл 7, *Італія* 6, *Помпеї* 5, вогонь 4, «*Останній день Помпеї*» 3, виверження вулкану 2, втрата 2, подія 2, 1979 рік, бідний *Помпей*, *Брюллов*, в 79р. до н.е. руйнування міста, вибухова хвиля, виверження вулкану, виверження вулкану біля *Неаполю* в *Італії*, вид на вулкан з вікна, візаві, вірус 79 хромосоми, в *Італії*, вулкан з лавою; вулкан, що вивергає лаву; вулкани правлять

світом, гаряче, гора, давно, дим, жертви, загибель *Помпеї*, зміни, *Каліостро*, катаклізми, катастрофа, кінець історії, кіно, кошмар, крики, місто, *Молдавія*, моторошно, музей, податки, приголомшлива історична знахідка, руйнування, смерть, смерть міста *Помпеї*, трагедія, хочу подивитися, corruption, «*Pompeii, the last day*», versus.

Свічковий аукціон 108/67/5/4/5

свіча 19, вогонь 9, свічка 5, аукціон 3, продаж 3, цукерка 3, ♂ 2, вогник 2, гроші 2, лот 2, *Сотбіс* 2, 33 свічки, акція, акція з ушанування пам'яті, антикваріат, ароматизовані, багато свічок, біла свічка, вечеря при свічках, виставка речей на продаж, віск, *Голодомор*, даремний, деілюмінація, *День св. Валентина*, дорогий, контрацептив, ладан, меблі, молоток, орган, палац, пам'ять, пам'ять про мертвих, поет, полум'я, поминання, продають свічки на аукціоні, релігія, речі, розпродаж речей, романтика, романтич. вечір, самота, свічки від геморою, свічки, вони гарні, свічки з запахами, свято, скульптор по воску, спіраль, старовинний палац, темрява, товста свіча, торги, торгівля, фестиваль, хвилина пам'яті, хто даси більше?, церква, церква?, цінності, цукерки, що, купують ще?, bargain, candlelight, candles.

Війна Кілець 112/46/76/12/1

«*Володар Перснів*» 22, *Толкін* 17, кільце 8, фільм 6, «*The Lord of the Rings*» 6, книга 5, *гобіт* 5, кіно 3, влада 2, *гоблін* 2, золото 2, *Фродо* 2, *Велика Вітчизняна Війна*, весілля, вигадка, війна, «*Війна світів*», все таки «*Володар перснів*», *Гарі Потер*, «*Гобіт*», «*Дві вежі*», *ельф*, епіка, жанр, заручини, зброя, золоте кільце, золотих, «*моя принадність*», обручка, перемога, *Пітер Джексон*, повторення, сивобороді старці, солдат, *Толкієн* «*Братство Персня*», трилогія, фантастика, фільм «*Володар перснів*», *Фродо Торбінс*, , холостяцтво, щось з фільму «*Володар перснів*», fiction, ring.

Оскар 127/77/21/16/0

нагорода 10, статуетка 9, фільми 7, червона доріжка 7, кіно 5, сукні 4, зірки 3, золота статуетка 3, премія 3, церемонія нагороди 3, red carpet 3, вечірня сукня 2, еліта 2, номінація 2, церемонія вручення *Оскара* 2, церемонія 2, †, «*Аватар*», «*Аватар*». Не вважаю вибір гідним; «*Аватарові*» дадуть, мабуть?; академія магії, актери, божевільня, *Бред Пітт*, *Брюс Уїлліс*, відомі, «*Володар кілець*», гарні наряди, «*Гей, Арнольд*», *Джордж Клуні*, добрий фільм, дядечко, дядько, дядько *Оскар*, завіса, запах кориці, золота людина з мечем, золотий приз, золото, кіноіндустрія, кінопремія у *США*, кінофестиваль, комерційне кіно, конкурс, краще б не бачити, *Луї де Фюнес*, люди, мейнстрім, мені не буде, найкращі, нескінчене нагородження, несправедливе нагородження, *Одрі Хепберн*, *Оскар Уайльд*, ось це добре, перемога, погані фільми, подяки, посмішка, слава, сцена, телевізор, «*Титанік*», *Уайльд*, у статуетці немає золота, фільм «*Шоколад*», *Хеллі Беррі* стала першою темношкірою актрисою, яка получила; церемонія нагородження в області кінематографії, чекання, червона килимова доріжка, червоний килим, щорічна церемонія, сінема, *Nicole Kidman*, *Penelope Cruz*, «*Thank you*».

Фестиваль маршруту 66 110/71/16/9/2

дорога 11, автобус 9, маршрутка 7, машини 5, 666 4, пекло 3, веселощі 2, вулиця 2, містика 2, свято 2, траса 2, фільм «*Траса 60*» 2, «*Траса 60*» фільм *Люка Бессона*, 168 маршрутка, 194, 242, альпіністи, безкоштовний проїзд, божевільні, будень, велосипед, година пік, довга дорога в гарній пустелі, дорожні знаки, ера, жовтий bus, зарубіжжя, и-и..., *Канада*, коли буде моє свято, магістраль, марафон, марш, маршрутний автобус, маршрут, маршрут в один бік, маршрутка 72а, масова гулянка, мотоциклісти, насмішка, ненавиджу маршруткі, нещастя, *п'ятниця 13*, парад, перегони, поїзд, показчик, похід, путь, *Сатана*, свято на честь маршруту, такої траси не існує, таксі, трагедія, трамвай, *траса 66*, *Траса 66* (фільм), туризм, туристи, улюблене число, усі заходять в 66 маршрутку та святкують, червоний, швидкість, шлях N66, шосе 66, ще однієї «6» не вистачає та маршрут вдався б, щось похмуре, ювілей, books literature, *Chevrolet impala 69*, plane.

Чилімпіада 103/64/51/12/6

Олімпіада 12, перець 9, *Чилі* 9, *Олімпіада в Чилі* 6, змагання 3, діти 2, *Олімпіада з поїдання чилі* 2, чилійські змагання 2, *Чіполіно* 2, юмор 2, альтернатива, бабуся, багато червоного перця, видовище, гострий, гострота, гра; за це не чув, але у голову приходять *Паралімпійські ігри*; змагання, інтернет змагання, *Іспанія*, каламбур, карнавал, країна, *Лімпопо*, мавпи, марихуана?, *Мексика*, нагорода, народження, обережно: перець чилі, *Олімпіада на гостроту кетчупа*, *Олімпіада перців чилі*, пародія, питання, *Піночет бавиться*, поїдання чилі (перця) ☺, помилка, *Сант'яго*, *Свято чилійського перця*, словотворення, сміх, смішно, соус, спорт, старинна назва, хто більше з'їсть чилі, *Челентано*, чемпіон, черв. перець, черлідери, чехарда, *Чилі – власна Олімпіада*, чилімпукаба, *Чін та Дейл*, чукча, щось у *Чилі*, «*Chilly*» - мульт за походженням з дитинства, chili dog, chill, compounding, hot, rest.

Світовий день молитви 118/81/25/14/3

церков 10, *Бог* 8, віра 6, релігія 6, молитва 4, *Біблія* 2, всі люди браття 2, єдність 2, католицизм 2, поклоніння 2, священики 2, християнство 2, *Апокаліпсис*, благаання, *Богородиця*, *Великдень*, всесвітній день прапорщика, *Галіван; Господи, допоможи; данина; день, коли всі моляться; день пам'яті, допомога, дурість, єднання, жалощі, за всіх близьких, знову за рибу гроші, знову пастор, ігроманія, ікони, іслам, католики, колективний розум, купол церкви, любов, люди на колінах; мабуть, корисно для душі; мабуть, у католиків; мати Тереза, молитва для серця, молитися, нарешті одумались, НЕ ВІРЮ, нецікаво, не щиро так..., НТР, нудьга, отара овець, *Отче наш*, очищення, пандемія, постанова «*Два янголи*», протестантство, прохання, прохання *Бога* про допомогу, прощення, релігія набридла, розмова з *Богом*; руки, складені для молитви; святий, секта, синагога, складені одна до одної долоні, скорбота, сльози, слухняність, собор, спілкування з *Богом*, *Стіна Плачу*, *Тимошенко*, у цей день всі моляться (незалежно від віросповідання), фанатики тупі, храм, хрестик у руках, це кожен день, черниця, шепіт, *Prayer of the light*, religion.*

Новий порядок 106/78/24/16/2

Німеччина 8, закон 6, зміни 6, влада нова 5, конституція 2, новизна 2, нові закони 2, політика 2, революція 2, терор 2, більшовики, в мене, віник, влада, вождь, генеральне прибирання, Гітлер, Гітлер?, диктатура, домівка, життя, зміна влади, знову влада змінюється, лад, майбутнє, назва, наказ, натовп, *нацисти*, незадоволення, нейродинамічний, *німецький*, *німці*, *Ніцше* заздрить, нічим не краще старого, *Нова Економічна Політика*, новація, нове життя, новий, новий час, нові правила, нововведення, *Нордіка*, окупація, особистий щоденник, перестановка, перехідний час, політичний режим, правила, правила існування на окупованій території *нацистами*, право, президент, пряник, режим, ремінь, реформатор, реформи, *Рузнет*, свобода, *скіни*, скоритися або протистояти, *соцтабір*, *Сталін*, старий бардак, статут, суддя, тато, управління, *фашисти*, *фашисти* у 1941-42 на захопленій території *СРСР*, хаос, хустка, школа, щось важливе, щось з фентезі, *Янукович*, dollar, Neurofunk.

Національний тиждень Біблії 114/73/31/17/3

релігія 10, книга 9, церква 8, Бог 4, віра 4, *Новий Заповіт* 4, *Біблія* 3, читання 3, католицизм 2, молитва 2, християнство 2, *National Academy* 2, 7 днів, *10 заповідей*, афтограф, *Ватикан*, *Великдень*, все ті ж люди писали *Біблію*, всі моляться, всі читають *Біблію*, вшановування, *Євангеліє*, євреї, закони, *заповіді*, *Заповіт*, збіговисько людей, культура, люди у довгому одязі, люди у церкві, міжнародні відносини, навіщо?кожний вірить у потрібному йому ступені, *національний тиждень Мурзилки*, нагадаємо, бо забули, *Новий та Старий Заповіт*, нудно, нудьга, обговорення, отець, очкарики, *Папа Римський*, пастор, *Петров*, *Писання*, піп, побожність, помірність, православ'я, протестанти, робочий тиждень, *свідки Єгови*, свічки, свята вода, *Свята книга*, *Святе Писання*, святий отець у рясі, свято, свято миру, секта, сесія, смуток, сонце, *тиждень Священної книги*, увели баптисти, хід, хід віруючих, церковні хати, червоний, читання *Біблії*, школа, *International Bible version*.

Цунамі 2004 130/66/29/15

хвиля 11, вода 8, *Таїланд* 8, катастрофа 7, смерть 7, море 6, океан 5, руйнування 5, *Індонезія* 4, жертви 3, потоп 3, трагедія 3, горе 2, жах 2, *Китай* 2, острів 2, страх 2, *Японія* 2, «9 вал», 2012, багато води, безліч жертв, бешкетує природа, благодійність, вир, вітер, *Гаїті*, гарно, гігантська хвиля, гласність, гучні хвилі, *Екстермінатус*, запах, затоплений острів, захоплююча, збитки, *Індія*, камери, круїз, лицемірство, паніка, піна, «*Післязавтра*», природна стихія, *Пхукет*, рік, розруха, свіжість, серфінг, скорбота, смерть принца?; стихійне лихо, стіна, страшний сон, трупи, туристична подорож, ураган *Катрина*, хвиля наштовхується на острів, цунамі 26 грудня у *Таїланді*, цунамі, викликане випробуванням ядерної зброї у *США*, *Шрі Ланка*, ще до її появи на узбережжі загинуло декілька десятків людей, щось із *Таїландом*, *BBC*, *National Geographic Channel*.

Щурячі перегони 119/81/14/10/2

фільм 8, щури 8, гроші 6, сміх 6, ставки 3, *Англія* 2, веселоці 2, вулиця 2, *Вупі Голдберг* 2, гра 2, змагання 2, комедія 2, *Нью-Йорк* 2, перегони 2, розвага 2, фільм «*Щурячі перегони*» 2, хмарочос 2, «*Біг*», азіотаж, азарт, багатії, бізнес-центр, боягузтво, вантажівка з сиром перевернулася: місцеві щури в екстазі, великий хвіст, *Вікторіанська Англія*, гладіаторський бій, грязь, доходи, дудочка, дуже смішно, дурень, жарт, забава, забавно, заробіток, захоплення, здобич, змагання, зрада, канави, каналізація, кіно, клас, коліщатко, комерція, конкурс, кораблик, *Літел*, *Лондон*, люди, марнота, мишки, *містер Бін*, мультик, парк, пацючок, перегони за сиром, перегони на біржі на *Уол Стріт*, пицання, підлість, порушення прав, рядки з рухомими індексами, сир, сірий колір, спад та стрибок акцій, спасіння, спорт, стіна, тварина, *Тоня*, удома, фестиваль, фільм та вулиця, хом'ячки, цікаво, шлях, щури бігають по вулиці, fun, mud, streetracing.

13 реальність 222 сторіччя 94/66/12/11/10

фантастика 16, марення 4, майбутнє 3, фентезі 3, книга 2, *Матриця* 2, наук. фантастика 2, нереально 2, подія 2, числа 2, ?, «*Війна світів*», «*Зоряні війни*», 13 – число невдачі, 222 сторіччя, ∞, антиутопія, вигадка, далеке майбутнє, дата, добуток, езотерика, *Ера Водоля*, жовтий, заплутані, інтерес, капсула для

позбавлення почуттів, кібернетика, кінець світу, книга в м'якій обкладинці, *космос*, ми вже ніяка не реальність, містика, можливість, набір цифр, не зовсім незабаром, небуття, непояснимий, нереальність, нещасливе число, новий світ, п'ятниця, *п'ятниця 13*, паралель, пісні, погане число, подорожі в інших світах, подорожі у часі, позамежне, правда, припустим, реальна подія, роман, світ, таке буває?, *Теорія відносності*, *Ушакова*, фантастичний сценарій, фільм «*Термінатор*», цікаво, школа, ще не скоро до нього, щось серйозне, *14th Avenue*, fiction.

День висадки на Місяць 118/68/61/15/2

Армстронг 11, *Гагарін* 11, *Америка* 4, *Ніл Армстронг* 4, скафандр 4, космонавти 3, *космос* 3, *Місяць* 3, ніч 3, прапор 3, прапор *Америци* 3, *американський прапор* 2, *американці* 2, відкриття 2, досягнення 2, інопланетянин 2, міф 2, *Незнайка* 2, *СРСР* 2, 1969 2, безсоння, великий контраст, «*Великий крок для людства*», винахід, голубе сяйво, дата, день *місяця*, днинка, духи, затемнення, здійснилось, їх усього 28, кратер, кратер *Місяця*, *Кубрік*, ліхтар, *Луї Армстронг*, місяцехід, науковий прогрес, не вірю, неправда, нереальність, новина, перевертень, перемога, підкорення *Місяця*, повний *місяць*, популярність, початок, прогрес, радянський місяцехід, *Росія*, сама велика містифікація, світло, свято, слід, *У.Армстронг(США)*, фальсифікація, фільм, фокус, фотографія, цикл, цікаво, *Ю.Гагарін*, *Юрій Гагарін*, *Ющенко*, 28 phase of Moon, Moon walk.

Перл Харбор 133/70/60/17/2

літаки 13, фільм 11, *японці* 7, війна 6, *Бен Афлек* 6, кораблі 4, камікадзе 3, смерть 3, *США* 3, бомби 3, 2 *світова війна* 2, 7 грудн. 1941 2, бомбування 2, битва 2, вода 2, *Джон Хартнетт* 2, кіно 2, трагедія 2, 1941 р., актриса, *американська провокація (підставили японців)*, *Америка* та *Японія*, битва, бомбування *Японією* бази, винищувачі, відвага, відомість, війнушки, *ВМФ США* у *Тихому океані*, *Гаваї*, гавань, *Гарі Поттер*, гвинтові літаки, грудень 1941 р. напад *Японії* на воєнно-морську базу *Тихому океані*, *Денні!*, дістали все-таки *американців!!!*, добрий фільм, загибель, зелене чудовисько, зрада, ім'я, *Ліз*, моряки, популярність, поразка *янкі*, порт, приплав у відкритому морі, слава, справжній, *США – Японія*, терористи, треба подивитись, улюблений фільм, фільм с *Беном Афліком*, *Харнет*,

хочу на літачок, частина історичного процесу, червона помада, чоловік, шкода американців, якась людина, японський генерал на допиті розуміє що стратеги сдурили, Японія vs Америка, японська відповідь, японці атакували базу, Nightwish, Russian-China war, World War II

Поїздка на байках по Лондону оголеними 116/88/35/10/1

мотоцикли 7, Лондон 6, велосипед 5, гонки 4, Англія 2, байкери 2, байки 2, божевільня 2, змагання 2, нудисти 2, оголені байкери 2, сміх 2, флешмоб 2, автобуси, «Американський пиріг 5», аморальність, анархія, без одягу, Біг Бен, боляче падати, борода, бунтівники, велогонки, велопробіг, Гоблін-шоу, голі, голі байкери (супер!), голі велосипедисти, голі люди, голі тіла, голі чоловіки, гонки на велосипедах, гумор, демонстрація, екстрим, ексцентричність, жах, заїзд на велосипеді, заплющити очі, захист своїх прав, збирати гроші, зліт байкерів, їзда, кінь, колесо велосипеда, кумедне видовище, мабуть; літо, лондонське свято, лондонські байкери голими їздять, люди, мандрівка, марихуана, міст, небезпечно, нові традиції, нудизм, оголені тіла на велосипедах, одяг, парад, поїздка оголеним на велосипеді, прокачка, протистояння, рух, смішно, спорт, спортсмени, тичина; товсті, бородаті, фу; треба подивитися, тренажер, фестиваль, фестиваль байкерів у Лондоні, Франциско Гомез, фрики, Харлей, ха-ха!; чоловіки на великах, шлях, шолом, юрба, юрби на вулицях з велосипедами, bakery, Big Ben, bike, Festival of Bikes, flash mob, game, strange thing, traveling, wow.

Зимове сонцестояння 86/42/2/2/22

сніг 19, зима 16, сонце 5, холод 5, лижі 2, сніжки 2, 22 грудня 2, 21 грудня, білий, гірськолижники, гладінь озера, що замерзло; довгі ночі, дуже холодна погода; жовтий колір, замети, зима... ☺, зимове сонце, Китай, коли самий маленький день, короткі дні, мороз, музика, лжетепло, лід, мопед, «...мороз и солнце...», найдовша ніч року, ночі довші, ожеледь, пустеля, світло на снігу, словник, сніжинки, солоний, сонцеее, сьогодні, фільм «Solstice», холодно, cold, Lol, Sodium, O_o.

Друга світова війна 131/86/44/18/3

Німеччина 7, перемога 6, *Гітлер* 5, смерть 5, *Сталін* 5, жах 4, *СРСР* 4, 1939-1945 4, дідусь 4, горе 3, голод 3, *ВВВ* 2, ветерани 2, кров 2, патріотизм 2, *фашисти* 2, 1941-1945рр. 2, 1939, 1940-45, 1945, *Австрія*, бабусі, біль, бомбування, боротьба, боротьба на смерть, *Велика Вітчизняна Війна*, висадження в *Нормандії*, війна за розподіл ресурсів, війна між країнами, війна народів, військовий білет, ворожнеча, вперті *німці*, втрати, героїзм, дим, що закриває небо; дід пропав без вісті, дідусі та бабусі, *Європа*, жертви, жорстока війна, *Жуков*, загибель, зброя, імла, історія, колосальні втрати, країни, люди, медаль «*За відвагу*», мир, мор, наволочі, наша перемога, несправедливість, *німці*, нудьга, партизани, пафос, підстава, плач, пожежа, *ППШ*, предки, *Радянський Союз* та *Німеччина*, рани, руйнування, свобода, *Сталін/Гітлер*, *Сталін* — тупиця, *США*, танки, танкісти, *Тегеран '43*, трагедія, третя, урок історії, фашизм, холод, *Холокост*, *Черчиль*, game, grief, tank, *II World War*.

Літо Кохання 122/74/7/7/3

xini 10, кохання 9, море 8, романтика 6, сонце 6, щастя 4, літо 3, пісня 3, роман 3, тепло 3, канікули 2, книга 2, час кохання 2, 2 курс, 60-ті, 60-s, 2004, 2006, 2007 рік, альбом якоїсь групи, *Бітлз*, відношення, відпочинок, все попереду, *Гершвін*, гойдалки, ех, літо, літо; зима падінь на лід, *Ізраїль*, кіно, кліп з піснею, кожний рік, купальні костюми, курорт, курортний роман, літо після 2-го курсу, мандрівка, мелодрама, *Наталі Пресс*, неможливе, нереально, закохані парочки, пляж, побачення, почуття, прекрасний, прекрасно!, ритм, ромашки, серденько, спека, табір, Так!Цього року!, теплий, тепло, тепло і радість, тимчасовий стан, тільки в піснях, фільм, хіпі?, хлопець, хлопчики, холод і тепло, хочу весну, *California*, hearts, «*Love Is In The Air*», love song, *LSD*, *Tanya*, passion, pleasant feelings, +1, ♥

Буревій Катрина 102/73/46/16/1

Америка 12, вітер 9, *Новий Орлеан* 7, *США* 6, смерть 5, руйнування 5, *Флорида* 3, катастрофа 3, водоверть 2, люди 2, смерч 2, стихійне лихо 2, страх 2, страшно 2, *The USA* 2, бензин, *Бритні Спірс*, будинки з вагонки, *буревій Олена*, *Буревій Сергій*, *буревій у Карибському басейні*, *буревій Юлія*, *Буш*, величезна кількість жертв, видовище, вихор, вулкан, *глобальне потепління*, дерева, *джаз*, дим,

емоції, жертви, забрав багато життів, *Задорнов*, зруйнований будинок, ім'я, *Індонезія*, *Каліфорнія*, картонові будинки, катаклізм, *Катерина*, *Катерина Тендсон*, книги, корабель біля *Латинської Америки*, мародери, місто-привид, небезпека, негри, нещодавно був, О! Це моя подруга!, океан, оксюморон, *Орлеан*, пил, підвали, пластикові будинки, пляж, потужніший вітер, розлад, рятувальна операція, сильний, стихія, тайфун, тезко, темно, торнадо, трагедія, штат *Каліфорнія*, як завжди *Штати* – їм везе, hundreds lives.

Третя ера Середзем'я 98/75/29/16/10

Толкін 6, «*Володар Перснів*» 4, море 4, *Середземне море* 4, майбутнє 3, період 3, фантастика 3, фентезі 3, книга 2, 30 років, 2010 рік, *Арагорн*, батіг, братство, викривлена реальність, відродження, вік, вік *Землі*, вічність, всесвітнє, дайте *ентам* спокій, *ельфи*, ера милосердя, життя, занебісся, зелень, зубрій, казка, кит, комп, культура, лицар з мечем, література, мені подобається *Середзем'я*, назва, *Нарнія*, наука, нова епоха, нова ера, новий період, новий період в історії, новий світ, нудьга читати про це, океан, острів, після *Другої* буде, просто «*Володар Перснів*», розвиток, роман, світи *Толкіна*, світова література, середина, *Середні Віки*, *Середньовіччя*, *Сильмариліон*, століття, *толкіністи*, три, *У. Ле Гуїн*, ф.»*Аватар*», фільм, цікаво, чіпси, ящірки, fantasy, fiction, film, *Ice Age*, «*Lord of the Rings*», *Middle Ages*, prosperity.

Виверження Кракатау 106/62/7/7/5

вулкан 23, лава 16, гора 4, вогонь 3, землетрус 2, острів 2, трагедія 2, 535, *Америка*, *Африка*, бідне місто, бризки лави, вивчали у школі, всепоглинаюча лава, вулкан *Кракатау* в *Індонезії*, горіх каракатук, гуркіт, давно, жар, жах, ЖАХ!, жертви, загибель, зміна ходу історії, знищення, інки, історія *Давніх часів*, каракатиця, картина???, катастрофа, *китайці*, красиво, лихо, літопис?, магна, минуле, насиченість, несподіваність, новина, пальма, панда, пелена, погані наслідки, попіл, потужна штука, припливли банани, природа, *Рататуй*, руйнування, самий великий, *Середньовіччя*, спалах, спека, *Спілберг*, фізика, форс-мажор, хмари, цибульк, ядро планети, adres, Krakatok.

Відродження 127/72/57/24/1

епоха 17, *Ренесанс* 10, *Леонардо да Вінчі* 5, *да Вінчі* 5, мистецтво 5, *Мікеланджело* 4, картини 3, нове життя 3, *Рафаель* 3, *Ботічеллі* 2, *ван Гог* 2, гуманізм 2, живопис 2, культура 2, *Леонардо* 2, література 2, *фенікс* 2, *Renaissance* 2, *Античність*, вампіри, весна, видатні люди, відновлення, вікна, все нове — це добре забуте старе, глобус, «*Дама з горностаем*», *Данте*, *Донателло*, *Дюрер*, епоха *Відродження*, життя, за:проти, історія, *Італія*, картина *Богородиці*, квіти, *Клара Вікторівна*, культурологія, *Мона Ліза*, народження, «*Народження Венери*», нація, необхідно, нова епоха, нове, параноя, перевтілення, період у мистецтві, поновлення, *Потойбічний світ*, початок, пробудження, птиця *фенікс*, робота, розвиток, *Рококо*, *Романтизм*, *Сікстинська капела*, смерть, там, де буде випускний, течія, *Тіціан*, тупість, *Україна*, *Франція*, художники, церква, *Шекспір*, щось нове із старого, янгол.

***Регата Єль-Гарвард* 107/63/19/14/6**

яхта 13, корабель 8, змагання 7, море 7, університет 6, вітрила 3, вітрильник 3, жінка 2, ріка 2, розум 2, *США* 2, «... *а волны бушуют и плачут...*», *Англія*, біле, *Велика Британія*, *Великі географічні відкриття*, весла, виникнення *Гарварду*, вітрильна гонка з *Єля* до *Гарварду*, вітрильні гонки, *ВМФ*, вода, воєнні події, гонки на човнах, горілка, гроші, замок, заплив, змагання на вітрильниках між університетами, кіль, команда, краватка у смужку, літак, *Лондон*, море?; наука, не отримав нагороду, озеро, письменниця, пірати, популярність, «*Пригоди капітана Врунгеля*», пустеля, синя яхта з вітрилами, спінакер, спорт, студенти, «*Стюарт Літл*», судно, судно на воді, університет *Гарвард*, університет *Єль-Гарвард*, флот, хвиля, хтось щось хоче довести, човни, чоловіки, *яхта Біда*, *яхти!!!*; harvest, *Ivy League*, *Oxford*, voyage.

***Крикетські війни* 105/71/18/11/11**

крикет 15, «*Аліса у Країні чудес*» 5, гра 5, *Англія* 3, війна 3, зброя 3, боротьба 2, кров 2, м'яч 2, племена 2, смерть 2, спорт 2, абсурд, *Аліса*, *Америка*, багнет, бій, біль, божевільні, боротьба за виграш, боротьба народів, вбивства, випускники, війни за території, втіхи аристократії, герой фентезі, граматики, гра у крикет, гра у крокет пеліканами, *Греція*, гвалт, давні *греки*, давно, де це?; завоювання, запальничка, змагання, іграшкові солдатика, історія, крекер, крик, крихти, лицарі, лук і стріли,

молоток з дерева, молоток і м'ячик, м'ячик, набіг, народ, незначні, нерозуміння, нісенітниця, *Опіумні війни*, острів *Італії*, перемога, поле, протистояння, ракетка, рожевий фламінго із мультфільму «*Аліса у Країні чудес*», суперництво, теніс, тиждень спорту, фламінго, цигарки, *Чубакка*, cricket, cricket sport, *Mars*, minigolf, *Royal Family*, sport.

***Пришестя Антихриста* 117/80/50/23/2**

диявол 9, кінець світу 7, *Апокаліпсис* 5, *Біблія* 4, страх 4, кінець 3, «*Омен*» 3, *сатана* 3, *Армагеддон* 2, зло 2, пророкування 2, релігія 2, темрява 2, *devil* 2, *666* 2, *II Вавілон*, «*9-ті ворота*», «*Александр*», абсурд, антирелігійність, боротьба між добром та злом, *Булгаков*, вигнання, він вже прийшов, входження у зло, гнів, говорять, що буде; гріх, *Дев'яті ворота Аду*, *Джонні Депп*, занепад, звір, *Ісус Христос*, катастрофа, коли-небудь, комунізм, *Король і Шут*, *Кріс*, *Ларс фон Трієр*, ласкаво просимо, *Лжеісус*, малоймовірно, *Мартинюк*, минуле, морок, наближення, не доживу, неправда, не треба!; не треба, *Ніцше*, паніка, *Папа Римський*, перед *Другим пришестям*, погано, початок кінця світу, *пришестя Христа*, позбавлення влади, просвіта, релігія тільки, різні фільми, розгубленість, спокуса, *Страшний Суд*, суд над всіма людьми, темні хмари, ті що заблукали; торжества зла, *Трієр*, хаос, цар, чорний, чорний ворон, *Юда*, *Ющенко*, янголи, *Apocalypse*.

***Свято Йєля* 96/68/18/15/12**

літо 6, липень 5, веселощі 4, свято 4, язичество 4, *Античність* 3, бенкет 3, дзига 3, день 2, карнавал 2, чукча 2, *Біблія*, божество, вата і морозиво, весна, вихідний, вода, *Гаваї*, гарне ім'я, *Греція*, гуляння, день народження, дитинство, діти, діяч, екзорцизм, *євреї*, захід (прим. сонцю), західна культура, іграшка, ім'я цікаве, їжа, ковбаски, краще би дзиги, люди, люди танцюють на природі, міфи, море, музика, неможливо вимовити, *Новий Рік!* І все! Достатньо свят!; парад, парк, повітряні кульки, політичне свято, радість, *римляни*, святий, свято святого *Юула*, сестра, *скандинавське*, стародавні релігії, тепло, традиція, у всіх свята крім нас, урочистість, фестиваль, *Філ*, хто це?; чого тільки не вигадують, *Швеція*, щось *римське*, *Юльчик*, *Юля*, *Юппі*, юрти, *Bob Ewell*, feast meal.

***Зміна Реальності* 2456-2781, серійний номер В-5 110/86/14/14/7**

фантастика 11, майбутнє 7, марення 3, роботи 3, зміна 2, нереальна реальність 2, техніка 2, science fiction 2, «Аватар», «Блідий кокон» (аніме), «нам мабуть самий час іти» Андерсен, 2012, акцизна марка, антиутопія, архив, багато слів, бюрократія, вибух мозку, вимір часу, *Війна світів*, віртуальна реальність, гра, група крові, дати, *Ден Браун*, долар, дурниця, експеримент, зміна життя, зміна номерів, зрада, ідентифікаційний код, інкубатор, інша реальність, ірреальність, історія, кінець світу, кіно, книга, код, летючі машини, майбутнє з роботами, мандрівки у часі, марка машини, «*Матриця 2*», метал стіни, «*Мовчання ягнят*», н.ф. література, науковий досвід, наукова фантастика, наука, немає в нас реальності, ні дякую =), нісенітниця, *НЛО*, новизна, нумерація, операція, питання, погляди, поживемо – побачимо, правда, *пришестя Антихриста*, пробірка, пробірка з вакциною b-5, пророчення, психодел, реформа, роботи – люди, розвиток, роки, сертифікат, ф. «*Робокон*», ф. «*Чужі*», футуризм, *ЦРУ*, чип, швидка течія часу, штучний розум, C++, fantasy fiction, L-785btoe, Oh my god, robot, theories of conspiracy.

Ера джазу 132/71/36/21/0

саксофон 21, музика 15, *Луї Армстронг* 6, афроамериканці 5, негри 5, танці 3, *Америка* 2, *Армстронг* 2, веселощі 2, джаз 2, не подобається джаз 2, ритм 2, сексафон(sic!) 2, *Сінатра* 2, сліпий піаніст 2, *США* 2, темношкірі 2, хорова музика 2, 30-ті рр. 2, 20 ст., 50-60-ті, 60-ті в *США*, 60-70-ті рр. XIXст., 70-ті, 1960-ті, «1900», *Англія*, афроамериканець з сексафоном(sic!), бабуся, *Баухауз*, блюз, вік року, воля, гітара, *Глен Міллер*, джазова музика, *Джо Кокер*, драйв, *ера року*, клуб, контрабас, *Крис Мін Доні* кращий басист, латиноамериканець, мелодія, *Мерилін Монро*, молодь, музичний інструмент, *Ніно Катамадзе*, *Новий Орлеан*, нудно, *Нью-Йорк*, після *СРСР*, *Пітерсон*, товстий негр, товсті губи, труби, фестиваль, фільм «*Легенда про піаніста*», фортепіано-картемка, *Ф.Сінатра*, *Френк Сінатра*, час популярності джазу, *Чикаго*, чоловіки, які грають на трубі, чорний, шинок, «*Hit the Road Jack*», jazz band, *Jazz Café*, *Ray Charles*, wigs.

Конференція ООН з торгівлі та розвитку 112/84/30/15

ООН 6, конференція 5, США 5, торгівля 5, економіка 4, круглий стіл 4, незалежність 4, політика 4, збори 3, об'єднання 3, розвиток 3, Америка 2, Велика Британія 2, meeting 2, «переклад з листа», асоціація, багато людей, бізнес, болгари, Брюссель, вирішення питань, високий рівень, відкриття, відкриття торгових просторів, влада, гроші, діловий костюм, Долина Лариса, домовленість, Європа, за незалежність, зала та люди в піджаках, зали зі стільцями, засідання, знову не домовились, конференція з захисту комп'ютерних програмістів, конференція ООН, костюми, Кофі Анан, коштовний костюм, країни, люди в ділових костюмах на синьому фоні, менеджмент, міністри, наука, не з'єднані, немає місць, нудота, офіс, переговори, перекладачі, питання, піджак, покращення виробництва, політичне рішення, поява нових товарів, практика перекладу, прапори, праця, Привіз, прийняття рішень, приміщення, продаж, рада вчених, Росія, саламандри, союз, співпраця країн, співтовариство, СРСР, Теорія великого вибуху, Тимошенко, цивілізація, члени ООН у піджаках, штаб-квартира, ще одно нікчемне об'єднання, юрба людей, явність, ярмарок, America, financial business, Ultimate Spider-Man, UNESCO.

Роки Вогонів 96/62/15/14/10

потяг 11, історія 9, вагон 4, династія 4, журнал Vogue 3, Вогони 2, життя 2, журнал 2, залізна дорога 2, майбутнє 2, період 2, туман 2, фантастика 2, багато вагонів, будинки-вагони, вагони?; «Вагонні суперечки», вантажна залізна дорога, варварство, війни, ганяють туди-сюди вагони, голубий вагон, давно, дати, Дуглас Адамс, ера Форда, залізниця, залізничний вокзал, звуки та крадіжка вже, злі варвари, ЗОГ, Китай, книга, коли?; локомотив, майже як ера Форда, минуле, морок, мутанти, незрозуміле, орки, період в історії, плем'я, потяг, правління, реклама, рід, розвідка, роки, роки богів, Середньовіччя, стукіт коліс, Тріша Макміллан, Угі, фентезі, це багато, цигарки, цигарки «Vog», час потягів, човни, шоколад (білий), Van Gogh.

Рух за громадянські права в США 118/88/34/14/1

Америка 6, революція 6, мітинг 5, боротьба 4, США 4, воля 3, Мартін Лютер Кінг 3, негри 3, боротьба за права 2, демократія 2, права 2, страйк 2, 1968-69рр, 8 Березня, біготня, боротьба за волю, боротьба за справедливість, боротьба негрів,

бунт, війна, війна за незалежність, *Віка Леженко*, вільна країна, вірно, громадська війна на підступі, громадяни, демократичний процес, демонстрація, емансипація, *Євросоюз*, жінки, загальні виступи, закордон, зміни, знову феміністки або/та негри, історія, країнознавство, *Лінкольн*, люди, люди добилися волі не від того що терпіли, а навпаки, люди з лопатами, *Лютер Кінг*, масові протести, надія, народ, насилля, нація, незадоволені, незалежність, необхідність, нижчі верстви населення, нічого не роблять, нудно, але потрібно, *ООН*, паспорт, плутанина та безлад у політиці, повстання, поширення, правовий рух, правопорядок, профсоюзи, революціонери, рух, рух за права, сильний скрипаль, скупчення людей, соціалістичні революції, справедливість, *СРСР*, страйки, темношкірий, типу чогось доб'ються, удача, усвідомлення, фанатики, фемінізм, *фривц*, *Чартисти*, чорні, шляхетно, *ЩА(рос.)*, юристи, *American history*, *conductors*, *fugitives*, *importante*, *Linkoln*, *strike*.

День Анзак 104/61/27/14/14

Свято 12, *Канзас* 8, день 7, *ацтеки* 3, день якогось *Анзака* 2, ім'я 2, календар 2, якийсь день 2, *Айзек Азімов*, *Айнзацкапонське винищування*, *амазонки*, *Америка*, анчоус, без коментарів, війна, війна, гора, дата, день *Анзака*, *День захисника вітчизни*, день на честь когось, день скарги, день чогось, день чудовий, день штата, день якоїсь людини, дивно, доба, дощ, *Еллі*, єврей, зигзаг, знову чиїсь день ☺, історія, *Каліфорнія*, *Канзакі Нао*, ключі, крах, *майя*, набридло, не знаю, не народний, нокдаун, релігія, торжество, торт, традиція, фестиваль на острові, фестиваль, хода, червона дата, чергове свято, чиєсь свято, ще один привід, ще одно свято, *Aztec*, *Aztecs*, *day of whatever*, *Old English*, *smile*, *smth bad*.

Гіборейська ера 105/67/15/14/16

Вік 6, епоха 4, ера 4, кіборг 4, літа 4, період 4, далеке майбутнє 2, фантастика 2, 20, 20 років, абориген, *Бальзак*, *Білка з «Льодовикового періоду»*, відрізок життя, *вік гуманістів*, вік *Кіборіона*, вода, гіпербола, *Гіперборей*, давні часи, давність, епоха гіборов, епоха значна в якомусь регіоні, *Ера Hyborian*, ера геборизму, ера чогось, зараховано, іноземці, казка, *Кам'яне Століття*, лід, люди, мистецтво, море, не знаю, невідомість, немовля, період, період в, під водою, підліток, плавання, профанація, психологія, роботи, розлад, слово на літеру «Х», старість,

століття, схоже на назву фільму, термін, техніка, трава, *Угорщина*, флора, *Хіддінк*, час змін, якась ера, boring, *Conan*, *Dark Age*, *Hydra*, *Hyperborean*, important age, opportunity, O_o.

Мерсеризм 77/60/25/15/14

Мерсу 6, *Марс* 4, *Mercedes* 3, *Франція* 3, *марксизм* 2, милостиня 2, планета 2, словник 2, ?, авто?, вибачення, від слова милосердя?, гроші, гуманізм, доброта, дякую, жадоба, жаль, жах, ідеологія, *Карл Маркс*, картини, *космос*, культурна течія, купець, *Ленін*, медсестра, мережива, *Меркеризм*, *Меркурій*, милість, милосердя, міра, нагадує щось *французьке*, напрям в мистецтві, напрям в філософії, наука, невідоме, параноя, період, поклоніння, *Радзиловська*, *Росія*, рух якийсь, співчуття, стан, страх планети *Марс*, торгівля, уряд, філософія, *Фреді Мерк'юрі*, царизм, *Червона планета*, що це?, щось, якийсь рух, *Merci*, *Mercia*, prayer.

Культурна Олімпіада 110/77/28/15/3

Змагання 9, *олімпіада* 9, культура 6, культурологія 4, культурна *олімпіада* 3, мистецтво 3, «*Брейн рінг*» 2, знання 2, малюнки 2, *Пекін* 2, розвиток 2, «перегони» культур, 5 кілець, біг, боротьба за перемогу, ботани, *Ванкувер*, вчені, гора з вершиною в снігу, діти, етикет, захід, збагачення, змагання, змагання (розумники), змагання ботанів, знання, кільця, книги, колись у *Києві*, колосок, конференція, країна, культурні змагання, культурні люди, культурні цінності, культура – *олімпіада*, культура тіла, культурний, люди, міжнародний, *Міс Світу*, музей, навчання, наймовірне, *Нептун*, ну-ну, окуляри, *олімпіада* серед культурних дітей, *Олімп*, *олімпіада* з етикету, *олімпіада* за культуру, освіта, освіченість, *параолімпіада* ☺, перегони, перемога, пил, реалії, розум, *Росія*, скульптура, словник лінгвострановедення, спорт, суспільство, сучасне мистецтво, філософський факультет, хто культурніше, шахи, шашки, школа, art, brainstorm, culture diversity, IQ, more important than sport.

Шабаш відьом 130/77/39/20/2

відьми 13, мітла 11, *Лиса гора* 6, *шабаш* 6, магія 4, казан 4, гора 4, *шабаш відьом* 3, *Булгаков* 3, «*Майстер та Маргарита*» 2, відьми коло вогнища 2, відьми на мітлах 2, зілля 2, костер 2, саботаж 2, чаклунство 2, «*Гаррі Поттер*», «*Молот відьом*», *13 п'ятниця*, амулети, баби гуляють, бардак на голові, *Блокула*, боязнь за гріхи, *Вакханалія*, відпочинок для відьом, відьми соол хоча *шабаша* не стосуються, вогнище і відьми, вогнище коло відьом, вогонь, гурт *Black Sabbath*, диво, дівич-вечір, драні сукні, жінка, заклинання, «*Зачаровані*», збори, звичай, зібрання відьом, зло, камені, капелюшки, костюми, котел з зіллям на *Вальпургієвій ночі*, котел наповнений зіллям, кругла галява, лахміття, *Маргарита*, місія, містика, *місяць*, мітла та ступа, на *Лисій горі*, нечисть, ніч, обряд, *пентаграма*, прикіл, примовки, свято, *Середньовіччя*, ступа та помело, сходка відьом та всякої нечисті, трави, *Хелловін*, черві, чорна кішка, *шабаш на Лисій горі*, *шаббат* відьом, *Bible*, *fire*, *Halloween*, *night gathering*, *Sabbath's day*, *women*.

Бєбі бум 118/84/17/11/2

Діти 11, дітки 4, народження 4, вагітність 3, візок 3, демографічний вибух 3, *Китай* 3, народжуваність 3, багато дітей 2, жуйка 2, збільшення народжуваності 2, малюки у памперсах 2, народження дітей 2, памперси 2, посмішки 2, *США* 2, 6 мільярдів, 80-ті роки ХХ ст., *Америка*, багато, багато діток у колясках, бебі-борн, блакитноока дітина, бум, в *Голівуді*, вагітна жінка, ванна, велика кількість новонароджених, вибух, вибух дітонародження, *Джонсонс baby*, дитяче ліжечко, дитячий бум, дитячий плач, дітлахи, дітонародження, дітонародження ↑, *Елвіс*, збільшення населення, *китайці*, колисочка, контрацепція, ліжечко, людям робити нема чого, лялечки, малятко, манія, моя сім'я, мультики, народження людини, не в *Україні*, немовля, нестача презервативів, нестача *України*, педофілія, перенаселення, підвищення народжуваності, пік народжуваності, пільги, плач, популярно, популяція, премії, приріст населення, рано, революція, реградація, ріст народжуваності, рожеве немовля, секс, серед celebrities, *xini*, черево, шум, щастя, *Янукович*, *good thing*, *Hollywood nowadays*, *X Generation*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Аверинцев С.С.* Грааль / С.С. Аверинцев // Мифы народов мира. Энциклопедия : в 2-х т. – [Гл.ред. С.А. Токарев]. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – Т. 1. А–К. – С. 317–318.
2. *Алефиренко Н.Ф.* Когнитивная лингвистика // Современные проблемы науки о языке / Н.Ф. Алефиренко. – М. : Флинта : Наука, 2009. – С. 174–200.
3. *Арутюнова Н.Д.* Время : модели и метафоры / Н.Д. Арутюнова // Логический анализ языка. Язык и время ; [отв.ред. Н.Д. Арутюнова, Т.Е. Янко.]. – М. : Индрик, 1997. – С. 51–61.
4. *Арутюнова Н.Д.* Язык и мир человека / Н.Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1998. — 896 с.
5. *Баранов А.Н.* Постулаты когнитивной семантики / А.Н. Баранов, Д.О. Добровольский // Известия АН. – 1997. – Т. 56, № 1. – Серия литературы и языка. – С. 11–21.
6. *Бахтин М.М.* Эстетика словесного творчества / Бахтин М.М. – М. : Искусство, 1979. – 424 с.
7. *Белецкий А. А.* Лексикология и теория языкознания (ономастика) / А.А. Белецкий. – Киев : Изд-во Киев. ун-та, 1972. – 210 с.
8. *Болдырев Н.Н.* Когнитивная семантика : курс лекций / Болдырев Н.Н. – Тамбов : ТГУ, 2003. – 123 с.
9. *Бочарова І.В.* Лексико-семантичні та граматичні параметри назв релігійних свят у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / І.В. Бочарова. – К., 1999. – 17 с.
10. *Брагинская Н.В.* Календарь / Н.В. Брагинская // Мифы народов мира. Энциклопедия : в 2-х т. – [Гл.ред. С.А. Токарев]. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – Т. 1. А–К. – С. 612–615.
11. *Волкова Т.Я.* Концептуальний апарат і структурно-семантичні та

генетичні особливості термінології англійського літературознавства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / Т.Я. Волкова. – Одеса, 2002. – 19 с.

12. *Ганіткевич М.* Засади формування науково-технічної термінології / М. Ганіткевич // Українська термінологія і сучасність : матер. II Всеукраїнської наук. конф. – Київ, 1997. – С. 48–50.

13. *Голев Н.Д., Дмитриева Л.М.* Единство онтологического и ментального бытия топонимической системы (к проблематике когнитивной топонимики) / Н.Д. Голев, Л.М. Дмитриева // Вопросы ономастики. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2008. – № 5. – С. 5–17.

14. *Голубовська І.* Лінгвістика на зламі тисячоліть : пролегомени до вивчення національно-мовних картин світу / І. Голубовська // Мовні і концептуальні картини світу. – К. : Київський університет, 2007. – Вип. 21. – Ч. 1. – С. 166–176.

15. *Горошко Е.И.* Проблема проведения свободного ассоциативного эксперимента [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.textology.ru/article.aspx?aId=74>

16. *Гуревич А.Я.* Судебные преследования животных / А.Я. Гуревич // Словарь средневековой культуры. – [Под. ред. А.Я. Гуревича]. – М., 2003. – С. 508–511.

17. *Гудманян А. Г.* Відтворення власних назв у перекладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.16 „Перекладознавство” / А. Г. Гудманян. – К., 2000. – 40 с.

18. *Демьянков В.З.* Скрипт [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.infolex.ru/Cs21.html>

19. *Демьянков В.З.* Сценарий [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.infolex.ru/Cs21.html>

20. *Дергач Д.В.* Лінгвістична онімія сучасних українських медійних текстів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Д.В. Дергач. – Київ, 2010. – 18 с.

21. *Дергач Д.* Словник онімів українських мас-медіа / Дергач Д. – [за ред. Шевченко Л.І.]. – К. : Київський університет, 2009. – 175 с.
22. *Дмитриева Л.М.* Онтологическое и ментальное бытие топонимической системы (на материале русской топонимии Алтая) : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01 „Русский язык”/ Дмитриева Лидия Михайловна. – Барнаул, 2002. – 389 с.
23. *Донец П.Н.* Теория межкультурной коммуникации : специфика культурных смыслов и языковых форм : автореф. дис. на соискание уч. степени д. филол. наук : спец. 10.02.19 „Теория языка” / П.Н. Донец. – Волгоград, 2004. – 40 с.
24. *Душечкина Е.В.* Русская ёлка : История, мифология, литература / Душечкина Е.В. – СПб. : Норинт, 2002. – 416 с.
25. *Д’яков А.* Деякі аспекти термінологічного планування / А. Д’яков // Українська термінологія і сучасність : матер. II Всеукраїнської наук. конф. – Київ, 1997. – С. 155–157.
26. *Жинкин Н.И.* О кодовых переходах во внутренней речи // Язык – речь – творчество / Н.И. Жинкин. – М. : Лабиринт, 1998. – С. 146–162.
27. *Забияко А.П.* Архетипы культурные / А.П. Забияко // Культурология XX век : Энциклопедия, [глав.ред. С.Я.Левит]. – СПб. : Университетская книга, 1998. – Т. 1. А–К. – С. 38–39.
28. *Загнітко А.* Основи психолінгвістики : науково-навчальне видання / А. Загнітко, М. Михальченко. – Донецьк : ДонНУ, 2008. – 233 с.
29. *Залевская А.А.* Слово в лексиконе человека : Психолінгвістическое исследование / Залевская А.А. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1990. – 206 с.
30. *Залевская А.А.* Языковое сознание : вопросы теории / А.А. Залевская // Вопросы психолінгвістики. – М. : Институт языкознания РАН, 2003. – № 1. – С. 30–34.
31. *Золотова Н.О.* Ядро ментального лексикона человека как естественный метаязык : автореф. дис. на соискание уч. степени д. филол. наук : спец. 10.02.19 „Теория языка” / Н.О. Золотова. – Тверь, 2005. – 42 с.

32. *Зяблова О.А.* К пониманию природы термина с когнитивной точки зрения / О.А. Зяблова // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2004. – № 2/3. – С. 41–46.
33. *Иванов Вяч.Вс.* Астральные мифы / Вяч.Вс. Иванов // Мифы народов мира. Энциклопедия : в 2-х т. – [Гл. ред. С.А. Токарев]. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – Т. 1 А – К. – С. 116–118.
34. *Иванов Вяч.Вс.* Цикличность / Вяч.Вс. Иванов // Мифы народов мира. Энциклопедия : в 2-х т. – [Гл.ред. С.А. Токарев]. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – Т. 2. Л–Я. – С. 620–621.
35. *Исупов К.Г.* Имя / К.Г. Исупов // Ономастичні науки. – 2008. – № 2. – С. 6–8.
36. *Калинкин В.М.* К вопросу о метаязыке поэтики онима: поэтика онима и контекст (на материале творчества А.С. Пушкина) / В.М. Калинкин // Восточноукраинский лингвистический сборник. – Донецк, 1999. – Вып. 5. – С. 11–22.
37. *Калинкин В.М.* Несколько замечаний об особенностях семантики поэтонимов / В.М. Калинкин // Studia Slovakistika. – Ужгород, 2009. – Вып. 10. – Ономастика. Топонимика. – С. 72–76.
38. *Калинкин В.М.* Ономастическая перифраза как проблема поэтики собственных имен : на метериале творчества А.С. Пушкина / В.М. Калинкин // Восточноукраинский лингвистический сборник. – Донецк, 1998. – Вып. 4. – С. 107–129.
39. *Калинкин В.М.* От литературной ономастики к поэтонимологии / В.М. Калинкин // Ономастичні науки. – 2006. – № 1. – С. 81–89.
40. *Калинкин В.М.* Поэтика онима / Калинкин В.М. – Донецк : Юго-Восток, 1999. – 408 с.
41. *Калинкин В.М.* Поэтонимология в свете идей М.М. Бахтина об эстетике словесного творчества / В.М. Калинкин // Филологические исследования. – 2007. – № 9. – С. 235–242.
42. *Калинкин В.М.* Поэтонимология : и заметок о метаязыке науки / В.М.

Калинкін // Ономастичні науки. – 2008. – № 2. – С. 96–101.

43. *Калинкін В.М.* Теорія і практика лексикографії поетонімів (на матеріалі творчості А.С.Пушкіна) / Калинкін В.М. – Донецьк : Юго-Восток, 1999. – 246 с.

44. *Калінкін В.М.* Теоретичні основи поетичної ономастики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.02 „Російська мова”, 10.02.15 „Загальне мовознавство” / В.М. Калінкін. – К., 2000. – 35 с.

45. *Калінкін В.М.* Онімний простір та поетонімосфера : загальне і специфічне в обсязі й змісті // Наукові записки Тернопільського держ.ун-ту. Серія : Мовознавство, ч. 1 (9). Ономастика. – Тернопіль : ТДПУ, 2003. – С. 24–27.

46. *Карасик В.И.* Лингвокультурный концепт как элемент языкового сознания / В.И. Карасик, Г.Г. Слышкин // Методология современной психолінгвістики ; [под ред. В.А. Пищальниковой]. – Москва, Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2003. – С. 50–57.

47. *Карасик В.И.* Языковой круг : личность, концепты, дискурс / Карасик В.И. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.

48. *Караулов Ю.Н.* Показатели национального менталитета и ассоциативно-вербальной сети / Ю.Н. Караулов // Языковое сознание и образ мира : сб. ст. ; [отв. ред. Н. В. Уфимцева]. – М., 2000. – С. 191–206.

49. *Караулов Ю.Н.* Русская языковая личность и задачи её изучения / Ю.Н. Караулов // Язык и личность. – М., 1989. – С. 3–8.

50. *Карпенко О.Ю.* Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.15 / Карпенко Олена Юріївна. – Одеса, 2006. – 416 с.

51. *Карпенко О.Ю.* Спільне і відмінне в асоціативному осмисленні різних розрядів онімів / О.Ю. Карпенко // Записки з ономастики. – Одеса : Астропринт, 2005. – Вип. 9. – С. 47–53.

52. *Карпенко О.Ю.* Структура хрононімічного фрейму / О.Ю. Карпенко // Записки з ономастики. – Одеса : Астропринт, 2008. – Вип. 11. – С. 111–118.

53. *Карпенко Ю.О.* Власні назви / Ю.О. Карпенко // Українська мова : Енциклопедія – [Редкол. : Русанівський В.М.(співголова), Тараненко О.О.(співголова), Зяблюк М.П. та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2004. – С. 83–84.

54. *Карпенко Ю.О.* Онімизація і трансонімизація як словотвірний акт / Ю.О. Карпенко // Шоста республіканська ономастична конференція 4-6 грудня 1990 року. – Т. 1. – Одеса. – С. 35–37.

55. *Кияк Т.* Проблеми тактики українського термінотворення / Т. Кияк // Українська термінологія і сучасність : матер. II Всеукраїнської наук. конф. – Київ, 1997. – С. 19–23.

56. *Клен Ю.* Ми [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://virchi.narod.ru/poeziya/praga-klen.htm>

57. *Ковалевська Т.Ю.* Асоціативний словник української рекламної лексики. / Т.Ю. Ковалевська, Г.Д. Сологуб, О.В. Ставченко. – Одеса : Астропринт, 2001. – 116 с.

58. *Ковалевська Т.Ю.* Класифікаційні ознаки онімних асоціатів / Т.Ю. Ковалевська // Записки з ономастики. – Одеса : Астропринт, 2002. – Вип. 6. – С. 37–43.

59. *Ковалевська Т.Ю.* Семантика онімних асоціатів у рекламному дискурсі / Т.Ю. Ковалевська // Записки з ономастики. – Одеса : Астропринт, 2002. – Вип. 6. – С. 3–11.

60. *Колесник О.С.* Мовні засоби відображення міфологічної картини світу: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі давньоанглійського епосу та сучасних британських художніх творів жанру фентезі) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / О.С. Колесник. – Київ, 2003. – 21 с.

61. *Корнилов О.А.* Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / Корнилов О. А. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : ЧеРо, 2003. – 349 с.

62. *Костенко Л.* Проводи [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://virchi.narod.ru/poeziya/kostenko.htm>
63. *Красухин К.Г.* Три модели индоевропейского времени на материале лексики и грамматики / К.Г. Красухин // Логический анализ языка. Язык и время. – [отв. ред. Н.Д. Арутюнова, Т.Е. Янко.]. – М. : Индрик, 1997. – С. 62–77.
64. Краткий словарь когнитивных терминов / [Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г.]. – М. : Филологический факультет МГУ им. М.В. Ломоносова, 1997. – 245 с.
65. *Кубрякова Е.С.* О когнитивной лингвистике и семантике термина «когнитивный» / Е.С. Кубрякова // Вестник ВГУ. – Воронеж, 2001. – Серия : Лингвистика и межкультурная коммуникация. – Вып. 1. – С. 4–12.
66. *Ладика О.* Лінгвокультурний аспект словесно-художнього образу «American dream» (на матеріалі англійської мови) / О. Ладика // Мовні і концептуальні картини світу. – Київ : «Київський університет», 2007. – Вип. 21. – Ч.2. – С. 131–136.
67. *Лакофф Дж.* Лингвистические гештальты / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике ; пер. с англ. Н.Н. Перцова. – М., 1981. – Вып. X. Лингвистическая семантика. – С. 350–368.
68. *Леонтьев А.А.* Основы психолингвистики / А.А. Леонтьев. – [3-е изд.]. – М. : Смысл; СПб. : Лань, 2003. – 287 с.
69. *Лучик В.В.* Про нові напрями української ономастики / В.В. Лучик // Studia slovakistika. – Ужгород : 2009. – № 10. – С. 144–146.
70. *Лукаш Г.П.* Міф і міфологічні конотоніми / Г.П. Лукаш // Ономастичні науки. – 2006. – № 1. – С. 58–65.
71. *Марковина И.Ю.* Специфика языкового сознания русских и американцев : опыт построения «ассоциативного гештальта» текстов оригинала и перевода / И.Ю. Марковина, Е.В. Данилова // Языковое сознание и образ мира ; [под. ред Н.В. Уфимцевой]. – М., 2000. – С. 116–132.
72. *Махрачева Т.В.* Материалы к словарю хрононимов Тамбовской области (А-К) / Т.В. Махрачева // Вопросы ономастики. – Екатеринбург : Изд-во

Урал. ун-та, 2008. – № 5. – С. 113–139.

73. *Мелетинский Е.М.* Время мифическое / Е.М. Мелетинский // Мифы народов мира. Энциклопедия : в 2-х т. – [Гл.ред. С.А. Токарев]. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – Т. 1. А–К. – С. 252–253.

74. *Мелетинский Е.М.* Мифологическое мышление. Категории мифов // От мифа к литературе / Мелетинский Е.М. – М. : РГГУ, 2000. – С. 24–31.

75. *Мизецкая В.Я.* Лингвистическая когнитивистика : проблемы, терминология, классификация // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського : Лінгвістичні науки. – Одеса : Астропринт, 2009. – № 9. – С. 69–76.

76. *Минский М.* Остроумие и логика когнитивного бессознательного / М. Минский // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1988. – Вып. XXIII : Когнитивные аспекты языка. – С. 281–309.

77. *Неклесова В.Ю.* Онимная омонимия (на материале топонимии и хрононимии) / В.Ю. Неклесова // VI Міжнародна науково-практична конференція з питань методики викладання іноземної мови пам'яті професора В.Л. Скалкіна 19-20 лютого : зб. наукових праць. – Одеса : Астропринт, 2009. – С. 486–488.

78. *Неклесова В.Ю.* Основные структуры представления знаний (на материале хрононимии) / В.Ю. Неклесова // Наукові записки. – Кіровоград, 2009. – № 81(3). – Серія : Філологічні науки (Мовознавство). – С. 374–376.

79. *Неклесова В.Ю.* Реалізація хрононімів сакрального скрипту / В.Ю. Неклесова // Записки з романо-германської філології. – Одеса : Фенікс, 2009. – С. 182–189.

80. *Неклесова В.Ю.* Скрипт і сценарій як структури репрезентації знань / В.Ю. Неклесова // Україністика: нові імена в науці : зб. статей за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців. – Горлівка, 2009. – С. 36–38.

81. *Неклесова В.Ю.* Трансонімізація з погляду когнітивної лінгвістики / В.Ю. Неклесова // Studia slovakistika. – Ужгород, 2009. – № 10. – С. 140–144.

82. *Неклесова В.Ю.* Хрононіми у руслі когнітивної ономастики / В.Ю. Неклесова // Записки з ономастики. – Одеса : Астропринт, 2009. – № 12. – С. 64–73.
83. *Неклесова В.Ю.* Хронопоетоніми віртуального скрипту / В.Ю. Неклесова // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – № 5. – Серія : Філологічні науки, мовознавство. – С. 274–277.
84. *Неклесова В.Ю.* Хрононіми сакрального скрипту / В.Ю. Неклесова // Актуальні проблеми металінгвістики : зб. статей за матеріалами VI Міжнародної наукової конференції. – Черкаси, 2009. – С. 56–58.
85. *Німчук В.В.* Українська ономастична термінологія / В.В. Німчук // Повідомлення української ономастичної комісії. – К. : Наукова думка, 1966. – Вип. 1. – С. 24–43.
86. *Николаев В.Г.* Ритуал / В.Г. Николаев // Культурология XX век: Энциклопедия, [глав.ред. С.Я.Левит]. – СПб. : Университетская книга, 1998. – Т. 2. – С. 170–171.
87. *Отин Е.С.* Словарь коннотативных собственных имен / Е.С. Отин. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – Донецк : Юго-Восток Лтд., 2010. – 518 с.
88. *Петрухин В.Я.* "Праздник" в средневековой Руси: К проблеме исторической спецификации / В.Я. Петрухин // Одиссей : Человек в истории. – М. : Наука, 2005. – С. 81–88.
89. *Першина К.В.* Хрононим Вербное воскресенье в русском языке / К.В. Першина // Восточноукраинский лингвистический сборник. – 2001. – Вып. 7. – С. 66–75.
90. *Пирс Ч.* Учение о знаках // Избранные философские произведения ; пер. с англ. К. Голубович, К. Чухрукидзе, Т. Дмитриев / Ч. Пирс. – М. : Логос, 2000. – С. 176–233.
91. *Подольская Н.В.* Словарь русской ономастической терминологии / Н.В. Подольская. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Наука, 1988. – 192 с.
92. *Попова З.Д.* Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М. : АСТ : Восток-Запад, 2007. – 314, [6] с.
93. *Попова З.Д.* Очерки по когнитивной лингвистике / З.Д. Попова, И.А.

Стернин. – Воронеж : Истоки, 2003. – 192 с.

94. *Прадід Ю.Ф.* Семантичні особливості фразеологічних одиниць на позначення процесів відчуття і сприйняття людини / Ю.Ф. Прадід // У царині лінгвістики і права. – Симферополь : Еліньо, 2006. – С. 114–125.

95. *Рахилина Е.В.* Пространственные концепты в теории когнитивной семантики / Е.В. Рахилина // Когнитивная семантика : Материалы 2-й международной школы-семинара по когнитивной лингвистике 11-14 сентября. – 2000. – Ч. 2. – С. 8–10.

96. *Рековальд Н.В.* Англомовний чат як різновид комп'ютерно-опосередкованої комунікації (прагмалінгвістичне дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / Н.В. Реконвальд. – Одеса, 2008. – 20 с.

97. *Реммер С.А.* К вопросу об определении хрононимов / С.А. Реммер // Восточноукраинский лингвистический сборник. – Донецк : Донеччина, 1996.– Вып. 2.– С. 89–97.

98. *Реммер С.А.* Хрононимы как особый разряд собственных имен : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.02 / Реммер Сергей Андреевич. – Донецк, 2005. – 185 с.

99. *Реммер С.А.* Хрононіми як особливий розряд власних імен : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 „Російська мова» / С.А. Реммер. – Донецьк, 2005.– 19 с.

100. *Руднев В.П.* Словарь культуры XX века / В.П. Руднев. – М. : Аграф, 1999. – 384 с.

101. Русский ассоциативный словарь [Электронный ресурс] / Караулов Ю.Н., Сорокин Ю.А., Тарасова Е.Ф., Уфимцева Н.В., Черкасова Г.А. // Русский ассоциативный словарь. – М., 1994. – С. 5–8. – Режим доступа : http://www.nspu.net/fileadmin/library/books/2/web/xrest/article/leksika/antonim/kra_art02.htm.

102. *Рябцева Н.К.* Аксиологические модели времени / Н.К. Рябцева // Логический анализ языка. Язык и время. – [отв.ред. Н.Д. Арутюнова, Т.Е. Янко.]. – М. : Индрик, 1997. – С. 78–95.

103. *Свирида И.И.* История и время в польском искусстве эпохи Просвещения / И.И. Свирида // Категории и концепты славянской культуры. Труды Отдела истории культуры. – М.: Институт славяноведения РАН, 2007. – С. 387–404.
104. *Селіванова О.О.* Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : Підручник / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
105. *Селіванова О.О.* Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
106. *Сергиева Н.С.* Представление о времени в ядре русского языкового сознания / Сергиева Н.С. // Вестник Челябинского государственного университета. – Челябинск, 2008. – № 9. – Филология. Искусствоведение. – С. 125–132.
107. *Скаб М.В.* Концептуалізація сакральної сфери в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / М.В. Скаб. – Київ, 2009. – 36 с.
108. *Соколовская Ж.П.* «Картина мира» в значениях слов. «Семантические фантазии» или «катехизис семантики»? / Ж.П. Соколовская. – Симферополь : Таврия, 1993. – 231 с.
109. *Співак С.М.* Власна назва в композиційно-смісловій структурі віршованих текстів американської поезії: комунікативно-когнітивний : дис. ... кандидати філол. наук : 10.02.04 / Співак Світлана Миколаївна. – Київ, 2003. – 197 с.
110. *Степанов Ю.С.* В мире семиотики / Ю.С. Степанов // Семиотика : Антология. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М., 2001. – С. 5–42.
111. *Степанов Ю.С.* Концепт // Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю.С. Степанов. – М. : Языки русской культуры, 1997. – С. 40–76.
112. *Стрелков В.И.* Смерть и судьба / В.И. Стрелков // Понятие судьбы в контексте разных культур. – М., 1994. – С. 34–37.
113. *Суперанская А.В.* Апеллятив – онама / А.В. Суперанская // Имя нарицательное и собственное. – [Под ред. А.В. Суперанской]. – М. : Наука, 1978. – С. 5–32.
114. *Суперанская А.В.* Общая теория имени собственного / А.В. Суперанская – М. : Наука, 1973. – 366 с.

115. *Суперанская А.В.* Общая терминология : Вопросы теории / Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. ; [отв. ред. Т.Л. Канделаки.] – [2-е изд., стереотипное.]. – М. : УРСС, 2003. – 248 с.
116. *Суперанская А.В.* Общая терминология : Терминологическая деятельность / Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. ; [отв. ред. Т.Л. Канделаки.] – Изд. 2-е, стереотипное. – М. : УРСС, 2005. – 288 с.
117. *Суперанская А.В.* Ономастика начала XXI века / Суперанская А.В. – М. : Институт языкознания РАН, 2009. – 80 с.
118. *Супрун В.И.* Ономастическое поле русского языка и его художественно-эстетический потенциал / В.И. Супрун – Волгоград : Перемена, 2000. – 172 с.
119. *Тань Аошуан* О модели времени в китайской языковой картине мира / Тань Аошуан // Логический анализ языка. Язык и время. – [отв.ред. Н.Д. Арутюнова, Т.Е. Янко.]. – М. : Индрик, 1997. – С. 96–106.
120. *Ткаченко О.Б.* Мова і національна ментальність (Спроба сучасного синтезу) / О.Б. Ткаченко – К. : Грамота, 2006. – 240 с.
121. *Ткачёва В.М.* Об исторической изменчивости хрононимов / В.М. Ткачева // Восточноукраинский лингвистический сборник. – Донецк : Донеччина, 1999. – № 5. – С. 82–94.
122. *Ткачёва В.М.* Структурно-семантические типы хрононимов в «Новгородской первой летописи старшего извода» / В.М. Ткачева // Восточноукраинский лингвистический сборник. – Донецк : Донеччина, 1998. – № 4. – С. 148–155.
123. *Толстая С.М.* Время как инструмент магии / С.М.Толстая // Логический анализ языка. Язык и время. – [отв.ред. Н.Д. Арутюнова, Т.Е. Янко.]. – М. : Индрик, 1997. – С. 28–35.
124. *Толстая С.М.* Полесский народный календарь / С.М.Толстая. – М. : Индрик, 2005. – 600 с.
125. *Толстой Н.И.* Времени магический круг (по представлениям славян) / Н.И. Толстой // Логический анализ языка. Язык и время. – [отв.ред. Н.Д. Арутюнова, Т.Е. Янко.]. – М. : Индрик, 1997. – С.17–27.

126. *Топоров В.Н.* Праздник / В.Н. Топоров // Мифы народов мира. Энциклопедия : в 2-х т. – [Гл.ред. С.А. Токарев]. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – Т. 2. Л–Я. – С. 329–331.
127. *Топоров В.Н.* Пространство // Мифы народов мира : Энциклопедия. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – Т. 2. Л–Я. – С. 341–342.
128. *Топоров В.Н.* Яйцо мировое // Мифы народов мира : Энциклопедия. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – Т. 2. Л–Я. – С. 681.
129. *Торчинський М.М.* Структура онімного простору української мови : Монографія / М.М.Торчинський – Хмельницький : Авіст, 2008. – 548 с.
130. *Торчинський М.М.* Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.10 / Торчинський Михайло Миколайович. – Київ, 2010. – 502 с.
131. *Трапезникова А.А.* Ономастическое сознание современного горожанина (на материале эргонимии Красноярска) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 „Русский язык” / А.А. Трапезникова. – Красноярск, 2010. – 21 с.
132. *Уфимцева Н.В.* Языковое сознание как отображение этносоциокультурной реальности / Н.В. Уфимцева // Вопросы психолингвистики. – М. : Институт языкознания РАН, 2003. – № 1. – С. 102–110.
133. *Ушакова Т.Н.* Языковое сознание и принципы его исследования / Т.Н. Ушакова // Языковое сознание : теоретические и прикладные аспекты : сб. статей. – [Под. ред. Н.В. Уфимцевой]. – М.-Барнаул : Институт языкознания РАН, 2004. – С. 6–19.
134. *Филлмор Ч.* Фреймы и семантика понимания / Ч. Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1988. – Вып. XXIII : Когнитивные аспекты языка. – С. 52–92.
135. *Флиер А.Я.* Артефакт культурный / А.Я. Флиер // Культурология XX век : Энциклопедия, под ред. Ж.М. Арутюновой. – Санкт Петербург : Университетская книга, 1998. – Т. 1. – С. 34–35.
136. *Фоменко И.* Конец света на карте мира [Электронный ресурс]. Режим

доступу : <http://www.vokrugsveta.ru/telegraph/history/831/>

137. *Фрумкина Р.М.* Психолингвистика / Р.М. Фрумкина – М. : Academia, 2001. – 320 с.

138. *Хапаева Д.* Время собственное // Герцоги республики в эпоху переводов: гуманитарные науки и революция понятий / Д. Хапаева. – М. : НЛО, 2005. – С. 204–215.

139. *Хоффман Э.* Имена политических событий и их ономизация в средствах массовой информации / Э. Хоффман // Вопросы ономастики. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2008. – № 5. – С. 90–104.

140. *Ченки А.* Семантика в когнитивной лингвистике / А. Ченки // Современная американская лингвистика : Фундаментальные направления. – [Ред. А.А. Кибрик, И.М. Кобозева, И.А. Секерина]. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – С. 340–369.

141. *Чернобров А.А.* О достоинствах и недостатках количественных эмпирических методов в лингвистике (Обзор ассоциативных экспериментов с собственными именами за 1993–1999 гг.) [Электронный ресурс]. Режим доступа : http://www.imena.org/name_exp.html

142. *Чжоу Шао Бо* Номінація відрізків часу в різноструктурних онімічних просторах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 „Загальне мовознавство” / Чжоу Шао Бо. – Донецьк, 2004. – 21 с.

143. *Чжоу Шао Бо* Номинация отрезков времени в разноструктурных онимических пространствах : дис. ... канд. филол. Наук : 10.02.15 / Чжоу Шао Бо. – Донецк, 2003. – 252 с.

144. *Шаповалова Н.Г.* ОРФО-арт : карнавальное общение в виртуальной реальности / Н.Г. Шаповалова // Жанры речи. – Саратов, 2007. – Вып. 5. – Жанры и культура. – С. 403–411.

145. *Юрков С.Е.* Антиповедение – гротеск – антимир // Под знаком гротеска: антиповедение в русской культуре (XI–начало XX вв.) / С.Е. Юрков. – СПб., 2003. – С. 15–35.

146. *Яковлева Е.С.* Фрагменты русской языковой картины мира (модели

- пространства, времени и восприятия) / Яковлева Е.С. – М. : Гнозис, 1994. – 344 с.
147. *Adams D.* Life, the Universe and Everything. — N.Y. : Ballantine Books, 1995. — 240 p.
148. *Aitchison J.* A Glossary of Language and Mind / J. Aitchison. – Oxford, New York : Oxford University Press Inc., 2003. – 131 p.
149. *Aitchison J.* Words in the Mind: An Introduction to Mental Lexicon / J. Aitchison. – Oxford : T.J. Press Ltd., 1990. – 230 p.
150. *Algeo J.* On defining the proper name / J. Algeo. – Gainesville : University of Florida Press, 1973. – 94 p.
151. *Allan K.* «Something that Rhymes with Rich» / K. Allan // Fields, Frames, and Contrasts / [eds. A. Lehrer and E. Kittay]. – Hillsdale : Lawrence Erlbaum Associates Inc., 1992. – P. 355–374.
152. An Encyclopedia of Language / [ed. N.E. Collinge]. – [2nd ed.]. – London and New York : Taylor & Francis e-Library, 2005. – 558 p.
153. *Anderson J.M.* The Grammar of Names / Anderson J.M. – New York : Oxford University Press Inc., 2007. – 376 p.
154. *Armstrong S.L.* What some concepts might not be / S.L. Armstrong, L.R. Gleitman, H. Gleitman // Cognition. – 1983. – 13. – P. 263–308.
155. *Aronoff M.* Language : Between Words and Grammar / M. Aronoff // The Mental Lexicon : Core Perspectives. – Amsterdam : Elsevier, 2007. – P. 55–79.
156. *Asimov A.* The End of Eternity / Asimov A. – New York, 2010. – 256 p.
157. *Baker P.* A Glossary of Corpus Linguistics / Baker P., Hardie A., McEnery T. – Edinburgh : Edinburgh University Press Ltd., 2006. – 187 p.
158. *Baldick C.* The Concise Dictionary of Literary Terms / C. Baldick. – New York : Oxford University Press Inc., 2001. – 280 p.
159. *Barcelona A.* Clarifying and Applying the Notions of Metaphor and Metonymy Within Cognitive Linguistics : An Update / A. Barcelona // Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 207–278.
160. *Barcelona A.* Names : A Metonymic «Return Ticket» in Five Languages / A.

Barcelona // Jezikoslovlje. – 2003. – Vol. 4. – № 4. – P.11–41.

161. *Barcelona A.* The Multilevel Operation of Metonymy in Grammar and Discourse, with Particular Attention to Metonymic Chains / A. Barcelona // *Cognitive Linguistics : Internal Dynamics and Interdisciplinary Interaction.* – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2005. – P. 313–352.

162. *Barsalou L.W.* Ad Hoc Categories / L.W. Barsalou // *Memory and cognition.* – 1983. – № 11(3). – P. 211–227.

163. *Barsalou L.W.* Frames, Concepts and Conceptual Fields / L.W. Barsalou // *Fields, Frames, and Contrasts* / [eds. A.Lehrer and E.Kittay]. – Hillsdale : Lawrence Erlbaum Associates Inc., 1992. – P. 21–74.

164. *Bartsch R.* Generating Polysemy: Metaphor and Metonymy / R. Bartsch // *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast.* – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 49–74.

165. *Benczes R.* Creative Compounding in English : The Semantics of Metaphorical and Metonymical Noun-Noun Combinations / Benczes R. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2006. – 208 p.

166. *Blackburn B.* The Oxford Companion to the Year / B. Blackburn, L. Holford-Strevens. – Oxford, New York : Oxford University Press Inc., 1999. – 940 p.

167. *Bright W.* What IS a Name? Reflections on Onomastics / W. Bright. – *Language and Linguistics.* – 2003. – № 4.4. – P. 669–681.

168. *Bussman H.* Routledge Dictionary of Language and Linguistics / H. Bussman ; [transl. and ed. by G.Trauth and K.Kazzazi.]. – London and New York : Taylor and Francis e-Library, 2006. – 1304 p.

169. *Cabré M.T.* Terminology : Theory, Methods and Applications / M.T. Cabré. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Co., 1999. – 250 p.

170. *Cienki A.* Frames, Idealized Cognitive Models, and Domains / A. Cienki // *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics.* – Oxford, New York : Oxford University Press, Inc., 2007. – P. 170–187.

171. *Clausner T.C.* Domains and image schemas / T.C. Clausner, W. Croft // *Cognitive Linguistics.* – 1999. – № 10–1. – P. 1–31.

172. *Coates R. Names / R. Coates // A History of the English Language*, [eds. Hogg R. and Denison D.]. – Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, Sao Paulo : Cambridge University Press, 2006. – P. 312–351.

173. *Correa-Beningfield M. Image Schemas vs. Complex Primitives in Cross-Cultural Spatial Cognition / M. Correa-Beningfield, G. Kristiansen, I. Navarro-Ferrando, C. Vandeloise // From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics*. – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2005. – P. 343–366.

174. *Coulson S. Conceptual Blending in Thought, Rhetoric, and Ideology / S. Coulson // Cognitive Linguistics : Current Applications and Future Perspectives*. – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2006. – P. 187–208.

175. *Coulson S. Metaphor and Conceptual Blending / S. Coulson // Encyclopedia of Language and Linguistics (ELL2)*, ed. K. Brown. – [2nd ed.]. – Oxford : Elsevier Ltd., 2005. – Vol. 8. – P. 32–39.

176. *Coulson S. Semantic Leaps. The Role of Frame-Shifting and Conceptual Blending in Meaning Construction : diss. ... Doctor of Philosophy in Cognitive Science / Coulson Seana*. – 1997. – 312 p.

177. *Croft W. The Role of Domains in the Interpretation of Metaphors and Metonymies / W. Croft // Cognitive Linguistics : Basic Readings*. – Berlin : Walter de Gruyter, 2006. – P. 269–302.

178. *Croft W. Cognitive Linguistics / W. Croft, D.A. Cruse*. – New York : Cambridge University Press, 2004. – 356 p.

179. *Cruse A. A Glossary of Semantics and Pragmatics / A. Cruse*. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. – 198 p.

180. *Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics / D. Crystal*. – [6th ed.]. – Hong Kong : Blackwell Publishing, 2008. – 530 p.

181. *Dancygier B. Mental Spaces in Grammar / B. Dancygier, E. Sweetser*. – York : Oxford university Press, 2005. – 296 p.

182. *Dancygier B. Proper Names, Frame Metonymy, and Constructional Blends* [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.nyu.edu/gsas/dept/english/PALA2004/AcceptedAbstracts.html>.

183. *Deacon T.* The Aesthetic Faculty / T. Deacon // The Artful Mind. Cognitive Science and the Riddle of Human Creativity ; [ed. M. Turner]. – Oxford and New York : Oxford university Press Inc., 2006. – P. 21–53.
184. *Dewell R.* Dynamic Patterns of CONTAINMENT // From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics. – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2005. – P. 369–394.
185. *Dick P.K.* Do Androids Dream of Electric Sheep? / Dick P.K. – N.Y. : Orion Publishing Group, 2010. – 208 p.
186. *Dick P.K.* The Man in the High Castle / Dick P.K. – N.Y. : Gollancz, 2009. – 248 p.
187. *Dirven R.* Cognitive Exploration of Language and Linguistics / R. Dirven, M. Verspoor. – [2nd, rev. ed.]. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2004. – 278 p.
188. *Dirven R.* Metonymy and Metaphor : Different Mental Strategies of Conceptualisation / R. Dirven // Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 75–112.
189. *Dodge E.* Image schemas : From linguistic analysis to neural grounding / E. Dodge, G. Lakoff // From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics. – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2005. – P. 57–91.
190. *Donald M.* Art and Cognitive Evolution / M. Donald // The Artful Mind. Cognitive Science and the Riddle of Human Creativity ; [ed. M. Turner]. – Oxford and New York : Oxford university Press Inc., 2006. – P. 3–20.
191. *Donec P.N.* Zum Begriff des Eventonyms / P.N. Donec // Das Wort : Germanistisches Jahrbuch der GUS. – 2002. – S. 35–41.
192. *Du Bois J.W.* Discourse and Grammar / J.W. Du Bois // The New Psychology of Language. – Mahwah : Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 2003. – P. 47–88.
193. *Dudai Y.* Memory From A to Z : Keywords, Concepts, and Beyond / Y. Dudai. – New York : Oxford University Press Inc., 2004. – 344 p.
194. Encyclopedia of Linguistics / [ed. P.Strazny]. – Oxon and New York : Fitzroy Dearborn, 2005. – 1243 p.

195. *Emmott C.* Reading for Pleasure : a Cognitive Poetic Analysis of ‘Twists in the Tale’ and Other Plot Reversals in Narrative Texts / C. Emmott // Cognitive Poetics in Practice. – London, New York : Taylor & Francis e-Library, 2003. – P. 145–160.
196. *Evans V.* A Glossary of Cognitive Linguistics / V. Evans. – Edinburgh : Edinburgh University Press Ltd., 2007. – 239 p.
197. *Evans V.* Cognitive Linguistics : An Introduction / V. Evans, M. Green. – Edinburgh : Edinburgh University Press, Ltd., 2006. – 856 p.
198. *Evans V.* The Structure of Time : Language, Meaning and Temporal Cognition / Evans V. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2006. – 286 p.
199. *Fauconnier G.* Conceptual Projection and Middle Spaces / G. Fauconnier, M. Turner. – California : Department of Cognitive Science of University of California, 1994. – 38 p.
200. *Fauconnier G.* Mental Spaces / G. Fauconnier // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics. – Oxford, New York : Oxford University Press, Inc., 2007. – P. 351–377.
201. *Fauconnier G.* Mental Spaces : Aspects of Meaning Construction in Natural Language / Fauconnier G. – New York : Cambridge University Press, 1994. – 190 p.
202. *Fauconnier G.* Mental Spaces: Conceptual Integration Networks / G. Fauconnier, M. Turner // Cognitive Linguistics : Basic Readings. – Berlin : Walter de Gruyter, 2006. – P. 303–372.
203. *Fernández L.M.J.* El nombre propio / L.M.J. Fernández // Gramática descriptiva de la lengua española. – Madrid : Espasa Calpe, 1999. – Vol. 1. – P. 112–120.
204. *Ferreira F.* Syntax and Production / F. Ferreira, P. Engelhardt // Handbook of Psycholinguistics. – [Eds. M.J. Traxler and M.A. Gernsbacher]. – [2nd edition.]. – New York : Elsevier Inc., 2006. – P. 61–91.
205. *Field J.* Psycholinguistics : The Key Concepts / Field J. – London and New York : Routledge, 2005. – 366 p.
206. *Fillmore Ch.* Frame semantics / Ch. Fillmore // Cognitive Linguistics : Basic Readings. – Berlin : Walter de Gruyter, 2006. – P. 373–400.

207. *Fillmore Ch.J.* Toward a Frame-Based Lexicon : The Semantics of RISK and Its Neighbours / Ch.J. Fillmore, B.T. Atkins // *Fields, Frames, and Contrasts* / [eds. A.Lehrer and E.Kittay]. – Hillsdale : Lawrence Erlbaum Associates Inc., 1992. – P. 75–102.
208. *Franck G.* Time, Actuality, Novelty and History / G. Franck // *Life and Motion of Socio–Economic Units*. – London : Taylor & Francis, 2001. – P. 111–23.
209. *Franck G.* Time : A Social Construction? / G. Franck // *Zeit und Geschichte ; Beiträge der österreichischen Wittgenstein Gesellschaft, Bd. XIII* ; [ed. by Friedrich Stadler and Michael Stöltzner]. – Wien, 2005. – S. 78–80.
210. *Garrod S.* Observations on the Past and Future of Psycholinguistics / Garrod S., Garnham A., Sanford A. // *Handbook of Psycholinguistics* ; [Eds. M.J. Traxler and M.A. Gernsbacher]. – [2nd edition.]. – New York : Elsevier Inc., 2006. – P. 1–18.
211. *Gibbs R.W. Jr.* Embodiment and Cognitive Science / Gibbs R.W. Jr. – New York : Cambridge University Press, 2005. – 338 p.
212. *Gibbs R.W. Jr.* Prototypes in Dynamic Meaning Construal / Gibbs R.W. Jr. // *Cognitive Poetics in Practice*. – London, New York : Taylor & Francis e-Library, 2003. – P. 27–40.
213. *Gleitman L.* Language and Thought / L. Gleitman, A. Papafragou // *The Cambridge Handbook of Thinking and Reasoning* ; [eds. K.J. Holyoak, R.G. Morrison]. – New York : Cambridge University Press, 2005. – P. 633–661.
214. *Goossens L.* Metaphonymy : The Interaction of Metaphor and Metonymy in Expressions for Linguistic Action / L. Goossens // *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 349–378.
215. *Hanks P.* Proper Names : Linguistic Status / P. Hanks // *Encyclopedia of Language and Linguistics (ELL2)*, ed. K. Brown. – [2nd ed.]. – Oxford : Elsevier Ltd., 2005. – Vol. 10. – P. 134–137.
216. *Harley T.* The Psychology of Language: From Data to Theory / Harley T. – [2nd ed.]. – Hove and New York : Taylor and Francis e-Library, 2005. – 562 p.
217. *Herbert F.* Children of Dune / Herbert F., Herbert B. – New York : Ace Books, 2008. – 406 p.

218. *Holford-Strevens L.* The History of Time : A Very Short Introduction / Holford-Strevens L. – New York : Oxford University Press Inc., 2005. – 144 p.
219. *Huxley A.* Brave New World / Huxley A. – N.Y. : Harper Collins Publishers, 2009. – 448 p.
220. *Jackendoff R.* Foundations of Language : Brain, Meaning, Grammar, Evolution / R. Jackendoff. – Oxford, New York : Oxford University Press Inc., 2002. – 478 p.
221. *Jackendoff R.* What Is a Concept, That a Person May Grasp It? / R. Jackendoff. – Semantics : A Reader. – New York : Oxford University Press Inc., 2004. – P. 322–345.
222. Key Ideas in Linguistics and the Philosophy of Language / [eds. S. Chapman and C. Routledge]. – Edinburgh : Edinburgh University Press Ltd., 2009. – 260 p.
223. *Kimmel M.* Culture regained : Situated and compound image schemas / M. Kimmel // From Perception to Meaning : Image Schemas in Cognitive Linguistics. – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2005. – P. 285–312.
224. *Klein W.* Concepts of Time / W. Klein // The Expression of Time. – Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 2009. – P. 5–38.
225. *Koller V.* Corporate Brands as Socio-Cognitive Representations / V. Koller // Cognitive Sociolinguistics : Language Variation, Cultural Models, Social Systems. – Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 2008. – P. 389–418.
226. *Kövecses Z.* Metaphor : A Practical Introduction / Kövecses Z. – [2nd ed.]. – New York : Oxford university Press Inc., 2010. – 376 p.
227. *Kövecses Z.* Metaphor in Culture : Universality and Variation / Kövecses Z. – New York : Cambridge University Press, 2005. – 314 p.
228. *Kövecses Z.* Metonymy : Developing a Cognitive Linguistic View / Z. Kövecses, G. Radden // Cognitive Linguistics. – № 9-1. – 1998. – P. 37–77.
229. *Kripke S.A.* Naming And Necessity / S.A. Kripke. – Boston : Blackwell Publishing, 1981. – 172 p.
230. *Kristiansen G.* Style-Shifting and Shifting Styles : A Socio-Cognitive Approach to Lectal Variation / G. Kristiansen // Cognitive Sociolinguistics : Language

Variation, Cultural Models, Social Systems. – Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 2008. – P. 45–88.

231. *Lakoff G.* The Neuroscience of Form in Art / G. Lakoff // The Artful Mind. Cognitive Science and the Riddle of Human Creativity ; [ed. M. Turner]. – Oxford and New York : Oxford university Press Inc., 2006. – P. 21–53.

232. *Lakoff G.* Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 2003. – 256 p.

233. *Lakoff G.* Women, Fire and Dangerous Things : What Categories Reveal about the Mind / G. Lakoff. – Chicago, London : University of Chicago Press, 2008. – 614 p.

234. *Langacker R.* Investigations in Cognitive Grammar / Langacker R. – Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 2009. – 396 p.

235. *Langacker R.* Cognitive Grammar / R. Langacker // Cognitive Linguistics : Basic Readings. – Berlin : Walter de Gruyter, 2006. – P. 29–68.

236. *Langacker R.* Cognitive Grammar : A Basic Introduction / Langacker R. – New York : Oxford university Press Inc., 2008. – 562 p.

237. *Langacker R.* Concept, Image, and Symbol. The Cognitive Basis of Grammar / Langacker R. – Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 1991. – 396 p.

238. *Langacker R.* Metonymic Grammar / R. Langacker // Metonymy and Metaphor in Grammar. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2009. – P. 45–71.

239. *Langendonck van W.* Theory and Typology of Proper Names (Trends in Linguistics. Studies and Monographs 168) / W. van Langendonck. – Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 2007. – 378 p.

240. *Lehrer A.* Names and Naming : Why We Need Fields and Frames / A. Lehrer // Fields, Frames, and Contrasts / [eds. A. Lehrer and E. Kittay]. – Hillsdale : Lawrence Erlbaum Associates Inc., 1992. – P. 123–142.

241. *Lehrer A.* Proper Names : Semantic Aspects / A. Lehrer // Encyclopedia of Language and Linguistics (ELL2), ed. K. Brown. – [2nd ed.]. – Oxford : Elsevier Ltd., 2005. – Vol. 10. – P. 141–145.

242. *Levelt W.J.M.* Speaking : From Intention to Articulation / Levelt W.J.M. – London : A Bradford Book, 1998. – 546 p.
243. *McClelland J.L.* The Appeal of Parallel Distributed Processing / J.L. McClelland, D.E. Rumelhart, G.E. Hinton // Foundations of Cognitive Psychology : Core Readings. – New York : The MIT Press, 2002. – P. 57–91.
244. *Medin D.L.* Concepts and Categories : Memory, Meaning, and Metaphysics / D.L. Medin, L.J. Rips // The Cambridge Handbook of Thinking and Reasoning ; [eds. K.J. Holyoak, R.G. Morrison]. – New York : Cambridge University Press, 2005. – P. 37–72.
245. *Mendoza de F.J.R.* Conceptual Interaction, Cognitive Operations and Projection Spaces / F.J.R. de Mendoza, M.S. Peña // Cognitive Linguistics : Internal Dynamics and Interdisciplinary Interaction. – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2005. – P. 249–281.
246. Modern Paganism in World Cultures, [ed. M.Strmiska]. — Santa Barbara : ABC-Clio Inc., 2005. — 382 p.
247. *Morton J.* Interaction of Information in Word Recognition / J. Morton // Psychological Review. – 1969. – Vol. 76. – № 2. – P. 165–178.
248. Name. (2008). Encyclopedia Britannica. [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.britannica.com/ebc/article-9372991>
249. *Nebel B.* Frame-Based systems / B. Nebel // The MIT Encyclopedia of Cognitive Sciences (MITECS) / [eds. Robert A.Wilson and Frank C.Keil]. – The MIT Press, 1999. – P. 324–326.
250. *Nicolaisen W.F.H.* Onomastic Onomastics / W.F.H. Nicolaisen // Actes du XVIe Congrès International des Sciences Onomastiques, Québec, Université Laval 16-22 août 1987, ed. J.-C.Boulangier. – Québec : les Presses de l' Université Laval, 1990. – P. 3–14.
251. *Orwell G.* Nineteen Eighty Four / Orwell G. – L. : 1st World Publishing, 2004. – 388 p.
252. *Palmer G.B.* Energy Through Fusion at Last : Synergies in Cognitive Anthropology and Cognitive Linguistics / G.B. Palmer // Cognitive Linguistics : Current Applications and Future Perspectives. – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2006. – P.

263–304

253. *Panther K.-U.* Metonymy as a Usage Event / K.-U. Panther // *Cognitive Linguistics : Current Applications and Future Perspectives.* – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2006. – P. 147–186.

254. *Panther K.-U.* The role of conceptual metonymy in meaning construction / K.-U. Panther // *Cognitive Linguistics : Internal Dynamics and Interdisciplinary Interaction.* – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2005. – P. 353–386.

255. *Pinker S.* The Nature of Human Concepts : Evidence from an Unusual Source / S. Pinker, A. Prince // *The Nature of Concepts : Evolution, Structure and Representation.* – New York : Taylor and Francis e-Library, 2002. – P. 8–51.

256. *Pinker S.* Words and Rules / Pinker S. – New York : Basic Books, 1999. – 350 p.

257. *Radden G.* How metonymic are metaphors? / G. Radden // *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast.* – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 407–434.

258. *Ramscar M.* Time, Motion, and Meaning : The Experimental Basis of Abstract Thought / Ramscar M., Matlock T., Boroditsky L. // *The Spatial Foundations of Cognition and Language : Thinking Through Space.* – Oxford : Oxford University Press, 2010. – P. 67–82.

259. *Reimer M.* Proper Names : Philosophical Aspects / M. Reimer // *Encyclopedia of Language and Linguistics (ELL2)*, ed. K. Brown. – [2nd ed.]. – Oxford : Elsevier Ltd., 2005. – Vol. 10. – P. 137–141.

260. *Roediger H.L.* Three Forms of Consciousness in Retrieving Memories / H.L. Roediger, Rajaram S., Ceraci L. // *The Cambridge Handbook of Consciousness.* – New York : Cambridge University Press, 2007. – P. 251–287.

261. *Rohrer T.* The Body in Space : Dimensions of Embodiment / T. Rohrer // *Body, Language and Mind.* – [Eds. T. Ziemke, J. Zlatev, R.M. Frank]. – Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2007. – Vol. 1 : Embodiment. – P. 339–377.

262. *Rosch E.* Reclaiming Concepts / E. Rosch // *The Journal of Consciousness Studies.* – Vol. 6. – № 11–12. – 1999. – P. 61–77.

263. *Sandra D.* Skills and Representations in Learning to Spell and in Experienced Spellers / D. Sandra // *The Mental Lexicon : Core Perspectives*. – Amsterdam : Elsevier, 2007. – P. 207–227.
264. *Schmid H.-J.* Entrenchment, Saliency, and Basic Levels / H.-J. Schmid // *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. – New York : Oxford University Press Inc., 2007. – P. 117–138.
265. *Scott R.A.* Making Relics Work / R.A. Scott // *The Artful Mind. Cognitive Science and the Riddle of Human Creativity* ; [ed. M. Turner]. – Oxford and New York : Oxford university Press Inc., 2006. – P. 211–223.
266. *Semino E.* A cognitive stylistic approach to mind style in narrative fiction / E. Semino // *Cognitive Stylistics : Language and Cognition in Text Analysis*. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins B.V., 2001. – P. 95–122.
267. *Semino E.* Text Worlds / E. Semino // *Cognitive Poetics : Goals, Gains and Gaps*. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2009. – P. 33–71.
268. *Sharifian F.* Cultural Models of Home in Aboriginal Children's English / F. Sharifian // *Cognitive Sociolinguistics : Language Variation, Cultural Models, Social Systems*. – Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 2008. – P. 333–352.
269. *Steen G.J.* 'Love Stories': Cognitive Scenarios in Love Poetry / G.J. Steen // *Cognitive Poetics in Practice*. – London, New York : Taylor & Francis e-Library, 2003. – P. 67–82.
270. *Stockwell P.* Cognitive Poetics : An Introduction / Stockwell P. – London, New York : Taylor and Francis e-Library, 2005. – 193 p.
271. *Stockwell P.* Shema Theory : Stylistic Applications / P. Stockwell // *Encyclopedia of Language and Linguistics*. – Elsevier, 2006. – Vol. 11. – P. 8–12.
272. *Sweetser E.* Blended Spaces and Performativity / E. Sweetser // *Cognitive Linguistics*. – № 11:3/4. – 2001. – P. 305–333.
273. *Talmy L.* Cognitive Linguistics / L. Talmy // *Encyclopedia of Language and Linguistics (ELL2)*, ed. K. Brown. – [2nd ed.]. – Oxford : Elsevier Ltd., 2005. – Vol. 2. – P. 542–545.
274. *Talmy L.* Toward Cognitive Semantics / Talmy L. – Vol. 1 : Concept

Structuring Systems. – Cambridge : The MIT Press, 2000. – 566 p.

275. *Talmy L. Toward Cognitive Semantics / Talmy L. – Vol. 2 : Typology and Process in Concept Structuring. – Cambridge : The MIT Press, 2000. – 496 p.*

276. *Taylor J.R. Category Extension by Metonymy and Metaphor / J.R. Taylor // Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 323–348.*

277. *Taylor J.R. Cognitive Semantics // Encyclopedia of Language and Linguistics (ELL2), ed. K. Brown. – [2nd ed.]. – Oxford : Elsevier Ltd., 2005. – Vol. 2. –P. 569–582.*

278. *Thagard P. Mind : Introduction to Cognitive Science / Thagard P. – [2nd ed.]. – London : A Bradford Book, 2005. – 266 p.*

279. *The Cambridge Dictionary of Psychology / [ed. D. Matsumoto]. – New York : Cambridge University Press, 2009. – 587 p.*

280. *The Edinburgh Associative Thesaurus (EAT) [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.eat.rl.ac.uk/>*

281. *The Linguistics Encyclopedia / [ed. K.Malmkjær]. – [2nd ed.]. – London and New York : Taylor and Francis e-Library, 2005. – 643 p.*

282. *The Oxford Companion to the English Language / [ed. T.McArthur]. – Oxford : Oxford University Press, 1992. – 1184 p.*

283. *The Routledge Companion to Semiotics and Linguistics / [ed.P.Cobley]. – London, New York : Routledge, 2005. – 326 p.*

284. *Tomasello M. Constructing a Language : a Usage-Based Theory of Language Acquisition / Tomasello M. – Cambridge, London : Harvard University Press, 2003. – 390 p.*

285. *Trask R.L. Language and Linguistics : the Key Concepts / Trask R.L. – [2nd ed.]. – New York : Routledge, 2007. – 370 p.*

286. *Tsur R. Metaphor and Figure-Ground Relationship : Comparisons from Poetry, Music and Visual Arts / R. Tsur // Cognitive Poetics : Goals, Gains and Gaps. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2009. – P. 237–277.*

287. *Tuggy D. Schematicity / D. Tuggy // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics. – Oxford, New York : Oxford University Press, Inc., 2007. – P. 82–116.*

288. *Turner M.* Conceptual Integration / M. Turner // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics. – Oxford, New York : Oxford University Press, Inc., 2007. – P. 377–393.
289. *Turner M.* The Art of Compression / M. Turner // The Artful Mind. Cognitive Science and the Riddle of Human Creativity ; [ed. M. Turner]. – Oxford and New York : Oxford university Press Inc., 2006. – P. 93–113.
290. *Turner M.* The Literary Mind / Turner M. – Oxford, New York : Oxford University Press, Inc., 1996. – 187 p.
291. *Ungerer F.* An Introduction to Cognitive Linguistics / F. Ungerer, H.-J. Schmid. – [2nd ed.]. – L. : Pearson Education Ltd., 2006. – 384 p.
292. *Valentine T.* The Cognitive Psychology of Proper Names / Valentine T., Brennen T., Bredart S. – New York : Taylor and Francis e-Library, 2002. – 206 p.
293. *Wierzbicka A.* English : Meaning and Culture / Wierzbicka A. – New York : Oxford University Press Inc., 2006. – 352 p.
294. *Wierzbicka A.* Semantic Primitives and Semantic Fields / A. Wierzbicka // Fields, Frames, and Contrasts / [eds. A. Lehrer and E. Kittay]. – Hillsdale : Lawrence Erlbaum Associates Inc., 1992. – P. 209–228.
295. *Wierzbicka A.* Understanding Cultures Through Their Key Words / Wierzbicka A. – New York, Oxford : Oxford University Press, 1997. – 317 p.
296. *Zamarín A.* El año como nombre propio y su relación con el artículo / A. Zamarín // Cuadernos de Letras. – 2008. – № 1. – P. 29–39.
297. *Zimmerman D.* The Complete Idiot's Guide to Wicca and Witchcraft / Zimmerman D., Gleason K. — Indianapolis : Alpha Books, 2000. — 364 p.